

ARCHEOLOGISCHE OPGRAVING

AALST PEPERSTRAAT (prov. OOST-VLAANDEREN)

BASISRAPPORT

Monument
Vandekerckhove

Auteurs: BRACKE Maarten, VAN HOVE Sharon

Monument Vandekerckhove nv
Oostrozebekestraat 54
8770 INGELMUNSTER

Afdeling Archeologie
Rapport 2014/25

Afbeelding op schutblad: Overzicht van de twee ovenzones.

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Opgraving ☒		Prospectie ☐	
Vergunningsnummer: 2011/457			
Datum aanvraag: 23/12/2011			
Naam aanvrager: BRACKE Maarten			
Naam site: Aalst, Peperstraat			
Naam aanvrager metaaldetectie: BRACKE Maarten			
Vergunningsnummer metaaldetectie: 2011/457 (2)			
Opdrachtgever:		Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen Koloniënstraat 40 1000 Brussel	
Uitvoerder:		Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster	
Bevoegde Vlaamse overheid:		Stani Vandecatsye (erfgoedconsulent, Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen)	
Bevoegde Intergemeentelijke Archeologische Dienst:		/	
Projectleider:		Bert Acke	
Leidinggevend archeoloog:		Maarten Bracke	
Archeologisch team:		Natascha Derweduwen, Nele Eggermont, Elke Glabeke, Stefanie Haesebeyt, Tom Kesteloot, Karen Laisnez, Sarah Linten, Annelies Maenhout, Frederik Roelens, Ellen Roels, Christof Vanhoutte, Eline Van Heymbeeck, Sharon Van Hove, Jana Van Nuffel, Lisa Van Ransbeeck, Karen Verschueren, Werner Wyns.	
Plannen:		Sarah Dalle, Sharon Van Hove	
Conservatie:		Ansje Cools	
Materiaaltekeningen:		Tina Kellner	
Start veldwerk:		25/01/2012	
Einde veldwerk:		10/08/2012	
Wetenschappelijke begeleiding:		Dr. Koen De Groote (erfgoedonderzoeker, Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen)	
Projectcode:		AAPSO12	
Provincie:		Oost-Vlaanderen	
Gemeente:		Aalst	
Deelgemeente:		Aalst	
Plaats:		Peperstraat	
Lambertcoördinaten:		X: 126738, Y: 181130 ; X: 126694, Y: 181114	
Kadastrale gegevens:		Aalst, Afdeling 1, Sectie A, Perceel 384/02A	
Beheer opgravingsdata:		Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster	
Beheer vondsten:		Sociale Huisvestingsmaatschappij Denderstreek Heilig Hartlaan 54 9300 Aalst	
Titel:		Archeologische opgraving Aalst Peperstraat (prov. Oost-Vlaanderen). Basisrapport.	
Rapportnummer:		2014/25	
Contact:		info@monument.be; T: +32 51 31 60 80	

1. INHOUDSTAFEL

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS.....	2
1. INHOUDSTAFEL	3
2. INLEIDING	7
3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS	9
3.1. GEOGRAFISCHE EN TOPOGRAFISCHE SITUERING.....	9
3.2. GEOLOGISCHE EN BODEMKUNDIGE SITUERING	11
4. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS.....	13
4.1. AALST	13
4.1.1. Geschiedschrijving	13
4.1.2. Opkomst van het archeologisch onderzoek	13
4.1.3. Stadsontwikkeling van Aalst.....	14
4.2. PEPERSTRAAT	17
4.2.1. Historische informatie	17
4.2.2. Archeologische informatie	25
4.2.2.1. Archeologisch onderzoek in de onmiddellijke omgeving	25
4.2.2.2. Archeologisch onderzoek in de Peperstraat	26
5. ONDERZOEKSMETHODE.....	29
5.1. ALGEMEEN.....	29
5.1.1. Vraagstelling.....	29
5.1.2. Randvoorwaarden.....	29
5.1.3. Raadpleging specialisten	30
5.1.4. Motivatie voor selectie van het materiaal en staalname.....	31
5.2. BESCHRIJVING	32
5.2.1. Voorbereiding.....	32
5.2.2. Veldwerk.....	32
5.2.3. Vondstverwerking en rapportage.....	33
6. BESCHRIJVING VAN DE AANGETROFFEN SPOREN, STRUCTUREN EN VONDSTEN	35
6.1. STRATIGRAFIE OP SITENIVEAU	35
6.2. CHRONOLOGISCHE BESCHRIJVING	40
6.2.1. Algemeen	40
6.2.2. Steentijden	40
6.2.3. Metaaltijden	40
6.2.4. Eerste ontwikkeling	40
6.2.5. Eerste bewoning (13 ^{de} -15 ^{de} eeuw).....	41
6.2.5.1. Leefniveaus en brandlagen	43

6.2.5.2. Kuilen.....	53
6.2.5.2.1. Afvalkuilen.....	53
6.2.5.2.2. Leemextractiekuilen	55
6.2.6. 16 ^{de} tot 18 ^{de} eeuw.....	56
6.2.6.1. Ovenzone 1	57
6.2.6.1.1. Ovens S21.....	58
6.2.6.1.1.1. Fase 4.....	59
6.2.6.1.1.2. Fase 3.....	65
6.2.6.1.1.3. Fase 2.....	70
6.2.6.1.1.4. Opstaande tegelrij.....	75
6.2.6.1.1.5. Fase 1	78
6.2.6.1.2. Ateliers S21	80
6.2.6.1.2.1. Beschrijving van de ateliers.....	80
6.2.6.1.2.2. Interpretatie.....	108
6.2.6.1.3. Afvalkuilen.....	108
6.2.6.1.3.1. Beschrijving van de afvalkuilen en het vondstmateriaal	108
6.2.6.1.3.2. Interpretatie.....	121
6.2.6.1.4. Archeomagnetisch onderzoek	122
6.2.6.1.5. Interpretatie ovenzone 1 S21.....	123
6.2.6.2. Ovenzone 2	125
6.2.6.2.1. Oven S184.....	125
6.2.6.2.1.1. Beschrijving van de oven	125
6.2.6.2.1.2. Afvalkuil S1452.....	133
6.2.6.2.1.3. Afvalpakket S226	136
6.2.6.2.1.4. Munt.....	136
6.2.6.2.2. Ovens S55.....	138
6.2.6.2.2.1. Ovens S55A/B/C	138
6.2.6.2.2.2. Afvalpakket S55A.....	145
6.2.6.2.2.3. Atelier	146
6.2.6.2.3. Structuur S183	150
6.2.6.2.4. Kleistalen.....	154
6.2.6.2.5. Archeomagnetisch onderzoek	156
6.2.6.2.6. Interpretatie.....	157
6.2.6.3. Pottenbakkerswoning (Huis 4)	158
6.2.6.3.1. Beschrijving van de pottenbakkerswoning	158
6.2.6.3.2. Kleipakketten	159
6.2.6.3.3. Afvalkuilen.....	165
6.2.6.4. Fasering van de bewoning langs de Peperstraat.....	168

6.2.6.5. Hoekwoning “De Clocke”	170
6.2.6.5.1. Beschrijving van de bovengrondse resten	170
6.2.6.5.2. Overgang hout- naar steenbouw	172
6.2.6.5.3. Indeling van de woning en het achterliggend erf.....	173
6.2.6.5.4. Beerput S1020	175
6.2.6.5.5. Beerkuil S1255.....	177
6.2.6.5.6. Kelder S1000-S1050.....	179
6.2.7. 19 ^{de} en 20 ^{ste} eeuw.....	188
6.2.7.1. Huis 1	188
6.2.7.2. Huis 2.....	191
6.2.7.3. Huis 3.....	193
6.2.7.4. Huis 5.....	194
6.2.7.5. Huis 6.....	196
6.2.7.6. Waterputten.....	198
6.2.7.7. Beerputten.....	198
7. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE VINDPLAATS	203
7.1. ALGEMEEN.....	203
7.2. POTTENBAKKERIJ	205
8. AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK	211
9. SYNTHESE	213
10. LITERATUUR	215
11. BIJLAGEN	219

2. INLEIDING

In het kader van de geplande bouw van tien wooneenheden op de hoek van de Kattestraat met de Peperstraat te Aalst (provincie Oost-Vlaanderen) voerde een team van Monument Vandekerckhove nv tussen 25 januari en 10 augustus 2012 een archeologische opgraving uit op het terrein. Opdrachtgever voor het onderzoek was de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen, die samen met de Sociale Huisvestingsmaatschappij Denderstreek instaat voor de realisatie van het nieuwbouwproject. Het onderzoek werd uitgevoerd volgens de bijzondere voorschriften opgesteld door Onroerend Erfgoed, dat op basis van een positieve prospectie in 2011, eveneens uitgevoerd door Monument Vandekerckhove nv, een verdere opgraving oplegde. Dr. Koen De Groote stond in voor de wetenschappelijke begeleiding van het project.

In dit basisrapport worden de resultaten van het archeologisch onderzoek voorgesteld. In enkele inleidende hoofdstukken worden de geografische, bodemkundige, historische en archeologische situering van het terrein toegelicht, alsook de gebruikte methodologie bij het onderzoek. Vervolgens worden de resultaten besproken en wordt een interpretatie gegeven aan de aangetroffen sporen en vondsten. Als besluit volgt een synthese van de resultaten met aanbevelingen voor eventueel verdere onderzoeksdaden. Het geheel wordt verduidelijkt door middel van kaarten en foto's. Als bijlage zijn de gedigitaliseerde overzichtsplannen opgenomen. Bij het rapport hoort een digitale drager met daarop alle foto's, de plannen, de veldtekeningen, de inventarissen en de digitale versie van deze tekst.

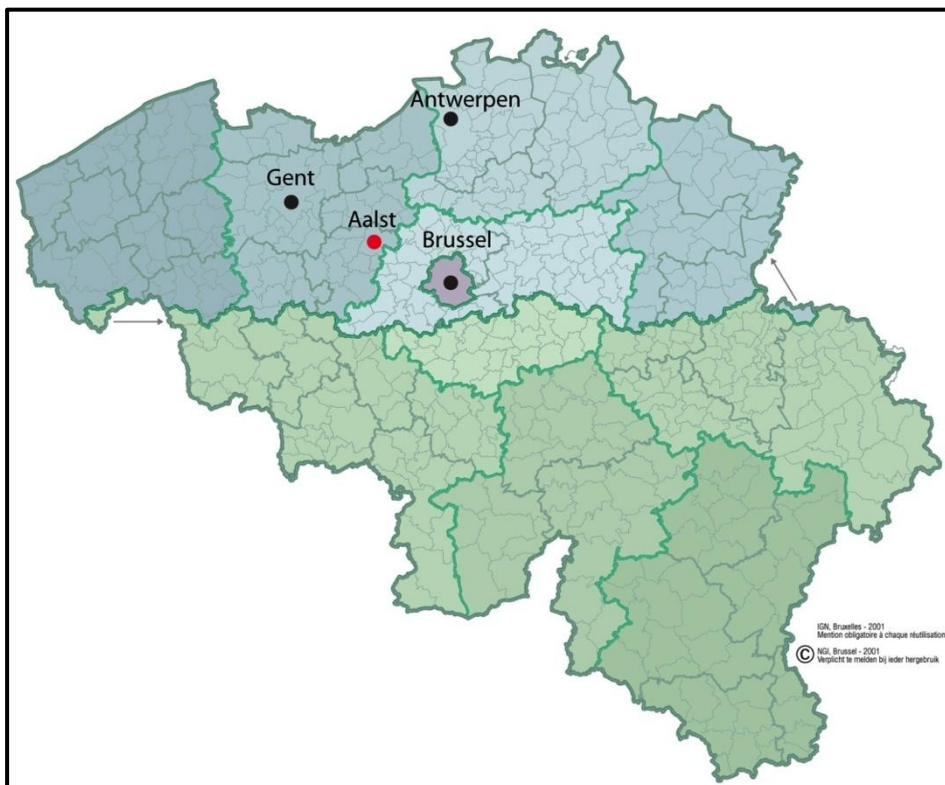
Langs deze weg wordt eveneens dank betuigd aan volgende personen en instanties die zorgden voor een aangename samenwerking en bijdroegen tot het vlotte verloop van het onderzoek: Chris De Nooze en Johan Criquelion (VMSW), Joost Goubert (SHM Denderstreek), Stani Vandecatsye (erfgoedconsulent Onroerend Erfgoed), dr. Koen De Groote en Jan Moens (erfgoedonderzoekers Onroerend Erfgoed), Luc Geeroms (conservator Stedelijk Museum Aalst), prof. dr. Hus en zijn team voor het archeomagnetisch dateren van de ovens (Centre de Physique du Globe, Dourbes), Wilfried Vernaëve voor het archiefonderzoek, Hendrik De Backer voor de numismatische info, Pascale Verstraeten voor het bakken van de kleiplaatjes, Petrus Cleemput voor het geleverde kraanwerk, Kaatje De Langhe (UGent) voor het onderzoek van de kleistalen en Jan Van Oostveen voor het dateren van de tabakspijpen.

3. BESCHRIJVING VAN DE VINDPLAATS

3.1. Geografische en topografische situering

De stad Aalst is gelegen in het oosten van de provincie Oost-Vlaanderen, tussen Gent en Brussel. De stadskern bevindt zich grotendeels in het dal van de rivier de Dender, die doorheen de stad stroomt. In het noorden wordt de stadskern begrensd door de deelgemeenten Hofstade en Herdersem, in het oosten en zuiden door de deelgemeenten Moorsel, Erembodegem en Nieuwerkerken. Langs het westen wordt de grens gevormd door de buurgemeenten Erpe-Mere en Lede.

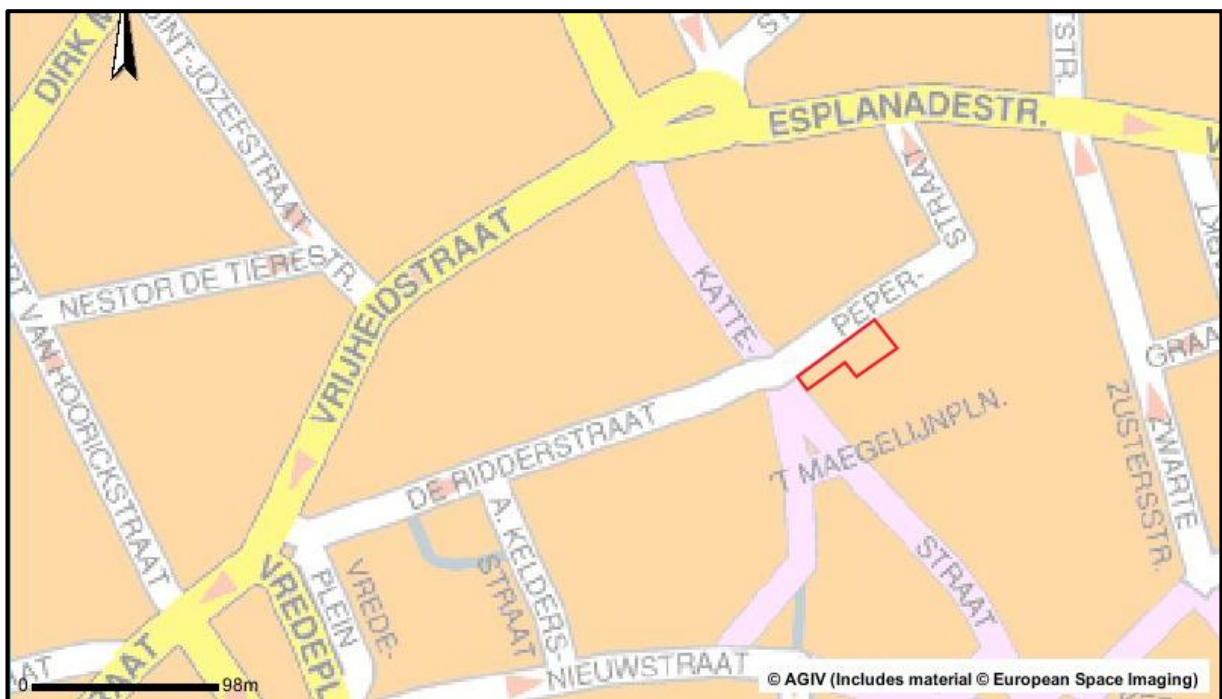
Het plangebied bevindt zich in het noordwesten van de stadskern, op de linkeroever van de Dender. Deze onderzoekszone is gelegen op de hoek van de Kattestraat met de Peperstraat en komt overeen met perceel 384/02A, Aalst afdeling 1, sectie A. Het terrein was voorafgaand aan het archeologisch onderzoek in gebruik als parking. In het noordwesten wordt het begrensd door de Peperstraat, langs de zuidwestelijke en zuidoostelijke zijde door bebouwing en in het noordoosten door de resterende parking. De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt 500m², met een maaiveldhoogte die schommelt tussen +12,30m en +12,60m TAW.

Figuur 1: Geografische situering van de stad Aalst (© NGI, Brussel 2001).

Figuur 2: Situering van het plangebied binnen de stad Aalst op de topografische kaart van België (© <http://ngi.be>).

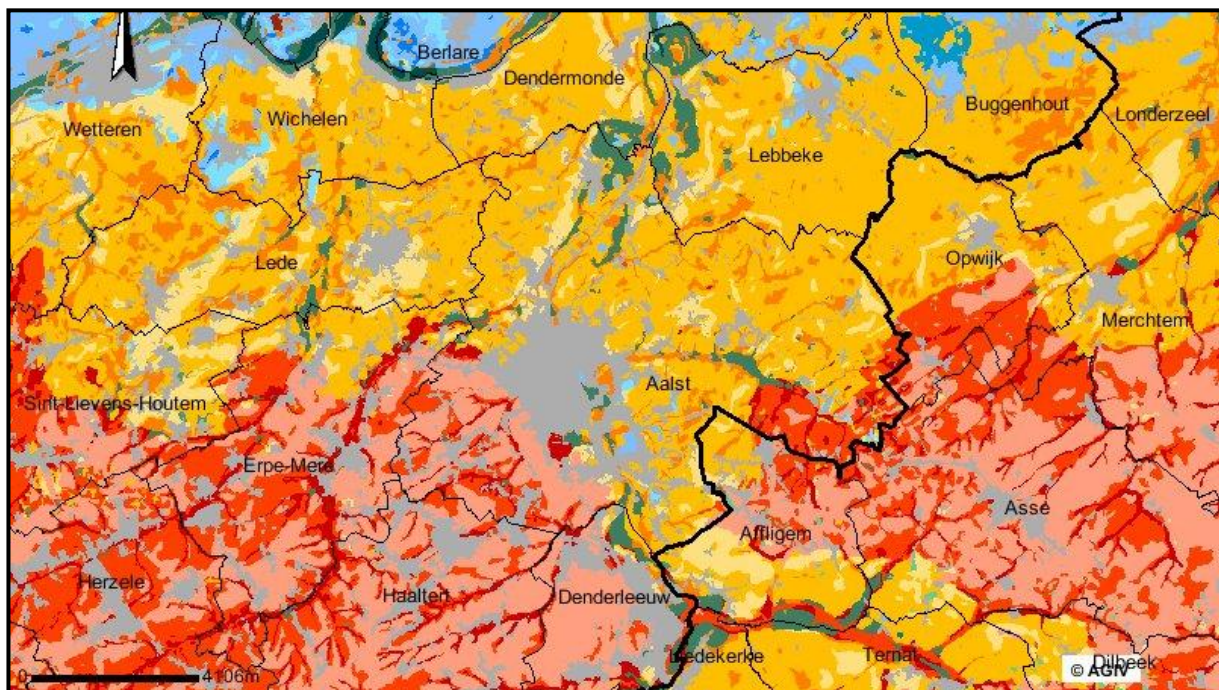

Figuur 3: Aanduiding van het onderzoeksgebied op de stratenatlas (© <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/ikonos/#>).

3.2. Geologische en bodemkundige situering

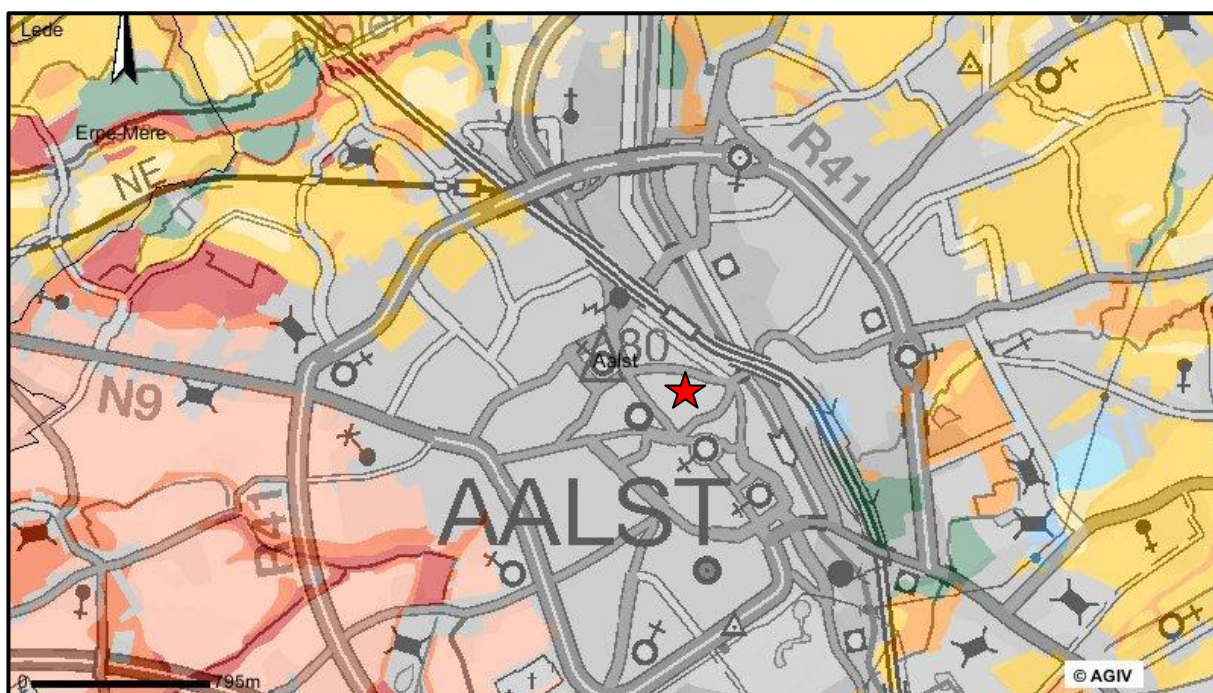
Aalst bevindt zich op de overgang tussen de leem- en de zandleemstreek. De stadskern ligt op de linkeroever van de Dender, op de noordoostelijke uitloper van een leemrug. Deze leemrug vormt hier een steilrand met de bedding van de Dender, die de leemrug langs het noorden en oosten begrensd. In het zuiden vormen van de valleien van de Hoezebeek en de Siesegembeek de grens van de leemrug¹.

Op de bodemkaart van Vlaanderen staat het stedelijke centrum van Aalst gekarteerd als antropogeen gebied. Bij de bodems in de omgeving van de stad is er een overgang merkbaar tussen enerzijds de leembodems in het zuiden en westen van de stad en anderzijds de zandleembodems ten noordwesten, noorden, oosten en zuidoosten van Aalst. De rode zones ten zuiden en westen van Aalst (zie figuur 4) worden gekenmerkt door een droge leembodem met textuur B horizont (Aba1) en een natte leembodem zonder profielvorming (Ahp, Aep). De gele gebieden in het noordwesten tot zuidoosten duiden op een natte (Lhp) tot matig droge (Lcp) zandleembodem zonder profielvorming en een droge zandleembodem met textuur B horizont (Lba). In de onderzochte zone bevindt zich onder de antropogene lagen, op 1,40 meter onder het maaiveld, een licht zandige leemlaag.

Figuur 4: Bodemkaart van de streek rond Aalst (© <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart/>).

¹ De Groote 2013: 6.

Figuur 5: Situering van het onderzoeksgebied op de topografische bodemkaart (© <http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart/>).

4. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

4.1. Aalst

De stad Aalst heeft een rijk verleden. De kennis daarvan is in de voorbije jaren sterk gegroeid door het samenbrengen van verschillende disciplines, waaronder het historisch bronnenonderzoek, cartografische en topografische studies, en sinds 1982, het archeologisch onderzoek. Hieronder worden kort de geschiedschrijving en de opkomst van het archeologisch onderzoek in Aalst besproken, waarna de stadsontwikkeling wordt weergegeven².

4.1.1. Geschiedschrijving

De geschiedenis van Aalst is al eeuwen het onderwerp van historisch onderzoek. Pas in de 19de eeuw echter kwam er een bundeling van alle toen gekende historische informatie, in een werk van de geschiedschrijvers Frans de Potter en Jan Broeckaert³. Deze schetsten het ontstaan van Aalst als statische stad, volledig omwald en met de Grote Markt als centrum, wat heel wat kritiek van toenmalige andere historici teweegbracht⁴. Het ontstaan van de omwalling en de locatie van de oudste stadskern gaven tot in de 20ste eeuw stof tot discussie. In het midden van de 20ste eeuw beschreef Courteaux het ontstaan van de stad vanuit o.a. het Zelhof, een tot op heden algemeen aanvaarde theorie⁵. Het duurde echter nog tot in 1983 voor een synthese gemaakt werd van de toen gekende informatie uit de verschillende onderzoeksdisciplines. Callebaut bundelde de historische, topografische en cartografische informatie om een schema van het ontstaan en de groei van de stad op te stellen⁶, dat nog steeds wordt gevolgd.

4.1.2. Opkomst van het archeologisch onderzoek

In de afgelopen dertig jaar vonden heel wat archeologische onderzoeken plaats in de Aalsterse stadskern. Het gaat voornamelijk om projecten verricht door de (Vlaamse) overheid, met een toename in de laatste vijf jaar van onderzoeken door privébedrijven.

² Voornamelijk gebaseerd op De Groote 2013.

³ De Groote 2013: 4.

⁴ De Groote 2013: 4.

⁵ De Groote 2013: 5.

⁶ De Groote 2013: 5; Callebaut 1983.

Zoals vermeld startte het eerste professionele archeologisch onderzoek in Aalst in 1982. Dit werd uitgevoerd door de toenmalige Nationale Dienst voor Opgravingen (NDO), op de site van het Oud Hospitaal⁷. Naast de overheid verrichte in deze beginperiode ook de Aalsterse Vereniging voor Archeologie veldwerk, waarbij het voornamelijk ging om opvolging van bouwwerven⁸. De Vlaamse opvolger van het NDO, het Instituut voor Archeologisch Patrimonium (IAP), onderzocht eveneens de middeleeuwse stadskern. Zo werden tussen 1993 en 2010 16 preventieve opgravingen en 5 noodopgravingen uitgevoerd⁹. Het eerste grootschalig opgravingsproject ging van start in 2004 op de Hopmarkt, en werd gerealiseerd door het Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed – opvolger van het IAP – waarbij 3500m² archeologisch onderzocht werd¹⁰. Tenslotte kende Aalst vanaf 2009 een toename in projecten uitgevoerd door commerciële bedrijven en de intercommunale Solva, na de ratificering van het verdrag van Malta door de Vlaamse regering.

4.1.3. Stadsontwikkeling van Aalst

Aalst bevindt zich op het noordoostelijke deel van een leemrug, waar van nature goed gedraineerde gronden aanwezig zijn. Archeologische prospecties en opgravingen op deze leemgronden toonden reeds aan dat het gebied zowel tijdens de prehistorie als tijdens de Gallo-Romeinse periode geëxploiteerd werd¹¹. Zo duiden regelmatig aangetroffen fragmenten van gepolijste vuurstenen bijlen op een ingebruikname van het gebied tijdens de laat-Neolithische periode en de Bronstijd. De systematische aanwezigheid van Romeinse landbouwnederzettingen wijst op een sterke ontginning van de leemgronden tijdens deze periode¹².

Ook in de huidige binnenstad zijn restanten gevonden uit de pre-stedelijke periode. Een concentratie vuurstenen werktuigen uit het epi-Paleolithicum en vondsten van prehistorische en Romeinse keramiek lijken erop te wijzen dat ook deze zone tijdens de prehistorische en Gallo-Romeinse periode in gebruik was¹³. In dit gebied echter zijn er voorlopig nog geen concrete sporen gevonden van landelijke bewoning tijdens de pre-stedelijke periode¹⁴.

⁷ De Groote 2013: 5; Callebaut 1983: 91-95.

⁸ De Groote 2013: 6; Callebaut et al. 1994.

⁹ De Groote 2013: 6.

¹⁰ De Groote 2013: 6.

¹¹ De Groote 2013: 7.

¹² De Groote 2013: 7.

¹³ De Groote 2013: 7.

¹⁴ De Groote 2013: 9.

De oudste vermelding van “Aalst” komt voor in twee bronnen daterend uit de vroege middeleeuwen. Het gaat om twee 9de-eeuwse teksten uit de eigendomslijsten van de abdij van Lobbes, waaruit blijkt dat “Villa Alost” een tweeledig uitgebaat domein was. Enerzijds bestond dit uit de centrale hoeve, het vronnhof, met reserve die geëxploiteerd werd door de heer, en anderzijds uit de tenures die bewerkt werden door boeren in ruil voor geld of diensten aan de heer¹⁵. In de 13de-eeuwse stichtingsoorkonde van het Onze-Lieve-Vrouwhospitaal werd het “Zelhof” vermeld, wat vermoedelijk betekende dat de Villa Alost hier gesitueerd was. Ook de Sint-Martinuskerk dateert uit de vroege middeleeuwen, mogelijk als toenmalige domeinkerk¹⁶. Op de site van het Onze-Lieve-Vrouwhospitaal zijn tot nu toe geen archeologische sporen aangetroffen uit de vroege middeleeuwen. In de nabije omgeving kwamen wel enkele sporen uit de Karolingische periode aan het licht. De vondst van een Merovingische nederzetting op het Sint-Jozefscollege toonde aan dat het 9de-eeuwse Zelhof zelfs een 5de- tot begin 6de-eeuwse voorganger had¹⁷. In zijn artikel merkt Koen De Groote op dat de locaties van de Merovingische vondsten zich beperken tot de latere eerste stadsomwalling, wat het belang benadrukt van dit gebied als ontwikkelingskern van de latere stad¹⁸. Via pollenanalyse heeft men kunnen vaststellen dat de zone rondom het Zelhof in gebruik was als landbouwgebied. Mogelijk bevond zich hier de hofkouter van de domeinhoeve¹⁹.

Naast de uitgebreide landbouwgronden vormde ook de aanwezigheid van de handelsweg Brugge-Keulen een gunstige factor voor de ontwikkeling van de stad Aalst. Toen Rijksvlaanderen, meer bepaald het noordelijk gebied tussen de Schelde en de Dender, in 1047-1050 bij het graafschap Vlaanderen gevoegd werd, kreeg Aalst hierin een centrale rol. Het werd de bestuurszetel van Rijksvlaanderen, waar de heren van Aalst zich vestigden²⁰. Ook werd het een grensnederzetting die de oostelijke grens van het graafschap Vlaanderen diende te verdedigen. Hiertoe werd een castrale motte gebouwd op de rechteroever van de Dender, tegenover het Zelhof²¹. Het Zelhof was vermoedelijk sinds 1050 geen eigendom meer van de abdij van Lobbes en kwam in handen van de heren van Aalst²². Wanneer de laatste heer van Aalst stierf in 1166 kwam de motteburcht in bezit van de graaf van Vlaanderen die zich vanaf toen hier vestigde²³.

¹⁵ De Groote 2013: 9.

¹⁶ De Groote 2013: 9.

¹⁷ De Groote 2013: 10.

¹⁸ De Groote 2013: 11.

¹⁹ De Groote 2013: 12.

²⁰ De Groote 2013: 13.

²¹ De Groote 2013: 13.

²² De Groote 2013: 16.

²³ De Groote 2013: 17.

Ook het Zelfhof was vermoedelijk nog belangrijk gezien het in 1196 vermeld werd als gravensteen²⁴. Na de oprichting van een nieuw gravensteen aan de Grote Markt werd het Zelfhof omgevormd tot het Onze-Lieve-Vrouwhospitaal in 1242²⁵.

Met de bouw van de eerste stadsversterking in de tweede helft van de 11de eeuw begon de periode van stadsontwikkeling. Een gracht en wal werden aangelegd rond een gebied van 6,5ha, met daarin begrepen onder andere het Zelfhof en de Sint-Martinuskerk. Uit archeologisch onderzoek is gebleken dat op de wal een weermuur gebouwd was in kalkzandsteen²⁶. De Keure van Aalst dateert uit 1174, maar gaat terug op privileges die aan de burgers van Aalst verleend waren vermoedelijk in het begin van de 12de eeuw²⁷. De aanleg van de tweede stadsomwalling vond plaats aan het eind van de 12de of begin van de 13de eeuw en is mogelijk in verband te brengen met het uitsterven van de opvolgingslijn van de heren van Aalst en de overname door de Vlaamse graaf, waarbij de stad het nieuwe bestuurscentrum werd van het Graafschap Vlaanderen²⁸. Wallen en grachten werden aangelegd rond een gebied van meer dan 50ha, wat een vertienvoudiging was ten opzichte van de eerste omwalling. De versterkingen bleven bestaan tot in 1677, wanneer de troepen van maarschalk Turenne Aalst innamen²⁹.

In de 18de eeuw werd de weg Brussel-Aalst-Gent aangelegd en begon men met de kanalisatie van de Dender. In de binnenstad ontstonden pleinen waar na de Franse revolutie enkele grote kloosters afgebroken waren. In het midden van de 19de eeuw werd het huidige stadhuis opgericht en vond eveneens een nieuwe stadsuitbreiding plaats, waarbij onder andere op de locatie van de oude omwalling gebouwd werd. Na de aanleg van de spoorlijn Brussel-Aalst-Gent in 1856 kende de industrialisatie in Aalst een bloeiperiode. In de stadskern en vlakbij de spoorlijn kenden voornamelijk de textielnijverheid met lederverwerking en schoennijverheid een grote ontwikkeling, evenals de brouwerijen, mouterijen en stokerijen. Deze industrialisatie leidde tot de verdere uitbouw van verschillende woonwijken binnen de stad en uitbreiding buiten de stad. Sinds het einde van de 20ste eeuw poogt men de sporen van de industrialisatiebeweging uit de stadskern te verwijderen, waarbij de bestaande industriebedrijven – op enkele uitzonderingen na – verhuisden naar industriegebieden buiten de stad³⁰.

²⁴ De Groote 2013: 17.

²⁵ De Groote 2013: 17.

²⁶ De Groote 2013: 19.

²⁷ De Groote 2013: 16, 18.

²⁸ De Groote 2013: 22, 23.

²⁹ De Groote 2013: 23.

³⁰ bron volledige alinea: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/20309>

4.2. Peperstraat

4.2.1. Historische informatie

De Peperstraat is gelegen binnen de tweede stadsuitbreiding, maar bestond daarom niet noodzakelijk sinds de aanleg van deze omwalling in het begin van de 13de eeuw. Ze werd voor het eerst vermeld in 1401³¹. De Peperstraat is ook gekend als het “Sint-Sebastiaensstraatje”, verwijzend naar de handboogschuttersgilde van Sint-Sebastiaen die er gevestigd was. Deze straat verbond de Kattestraat met de Kapellestraat en werd na 1789 omgebogen naar de Esplanadestraat. In 1360 vond in Aalst een grote stadsbrand plaats, die de toen nog lemen huizen deed afbranden. Dit gebeurde vermoedelijk ook in de Peperstraat, net zoals in de andere straten van de oude binnenstad.

De voornaamste historische informatie voor het onderzoek is afkomstig uit twee soorten bronnen. Enerzijds zijn er een aantal cartografische bronnen beschikbaar voor de Peperstraat, daarnaast bleken de wettelijke passeringen een uiterst interessant bron.

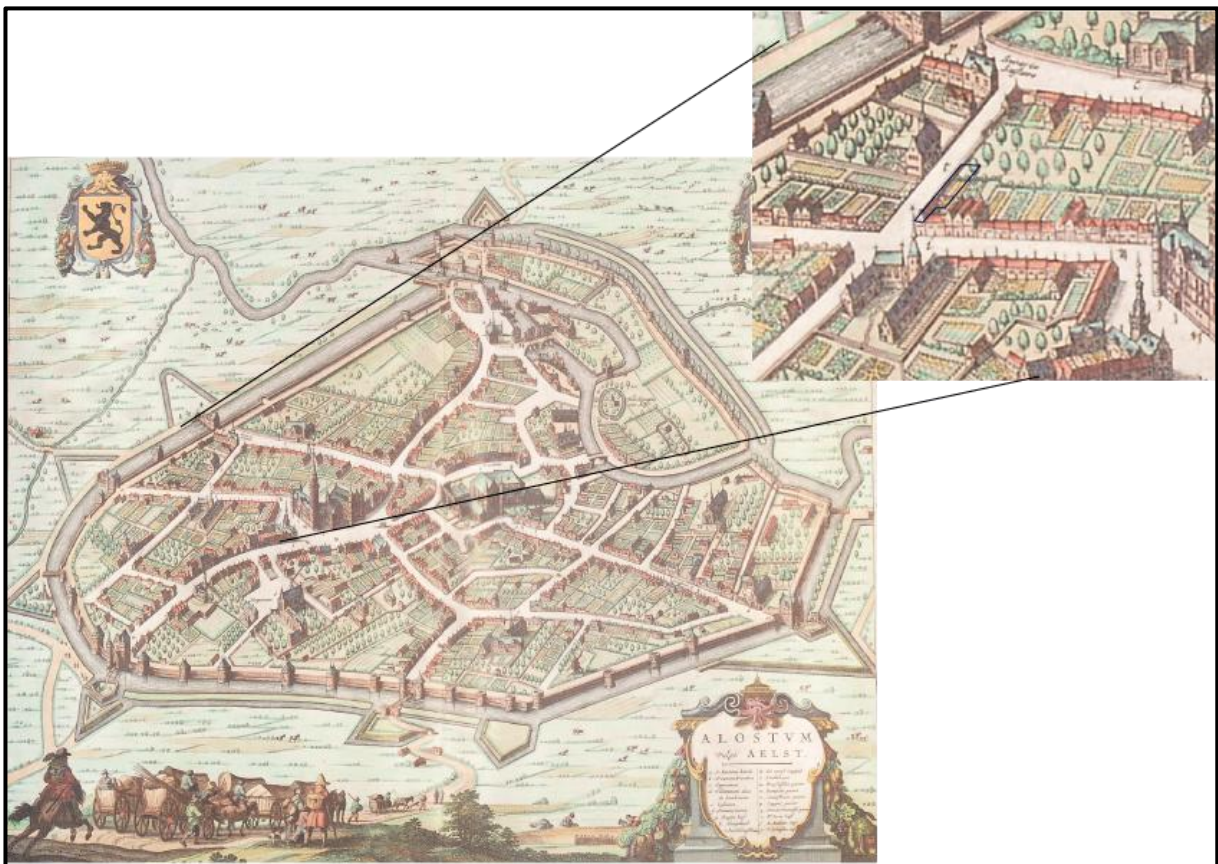
Een eerste cartografische bron is *Flandria Illustrata*, een atlas uitgegeven tussen 1641 en 1644 door Antonius Sanderus, waarin hij een kaartblad aan Aalst wijdde. Op deze kaart is er langs de zuidelijke zijde – naast de hoekhuizen met de Katte- en Kapellestraat – nog geen bewoning in de Peperstraat. Het hoekhuis met de Kattestraat, dat zich binnen het opgravingsterrein bevindt, is afgebeeld geïoriënteerd op de Kattestraat, met een tuin langsheen de Peperstraat, grenzend aan een boomgaard. De *Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden* opgesteld tussen 1771 en 1778 door Ferraris toont aaneengesloten bewoning langsheen de Peperstraat, waarbij geen afzonderlijke huizen zichtbaar zijn. Dit beeld komt overeen met de archeologische resultaten, waarbij er in de 17de eeuw bewoning komt langsheen de Peperstraat. De derde cartografische bron is de kadasterkaart van Popp uit 1860. Deze toont een perceel op de hoek Kattestraat-Peperstraat dat gericht is op de Kattestraat. Langsheen de Peperstraat liggen een aantal percelen georiënteerd op deze straat, met mogelijk tuintjes erachter.

Op basis van de cartografische bronnen kan vastgesteld worden dat er bewoning komt op het plangebied langs de Peperstraat tussen 1641 (kaart van Sanderus) en 1771 (kaart van Ferraris). Op de hoek van de Kattestraat met de Peperstraat staat ten tijde van Sanderus reeds een gebouw, wat bevestigd wordt door Ferraris. Hieruit kan

³¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/37>

geconcludeerd worden dat dit gebouw ouder is dan de overige bewoning in de Peperstraat.

Daarnaast wordt opgemerkt dat er nog twee karteringen beschikbaar zijn van Aalst. De eerste is opgesteld door van Deventer tussen 1558 en 1575, de tweede is een atlas van stadsgezichten tussen 1572 en 1618 opgemaakt en uitgegeven door Braun en Hogenberg. Beiden tonen aaneengesloten bebouwing langsheen de Peperstraat, wat gezien de opmaak in de 16de eeuw archeologisch niet wordt bevestigd, zodoende werden deze twee kaarten niet gebruikt bij de cartografische informatie.

Figuur 6: Aanduiding van het onderzoeksgebied op de kaart van Sanderus (1641).

Figuur 7: Aanduiding van het onderzoeksgebied op de kaart van Ferraris (1771-1778).

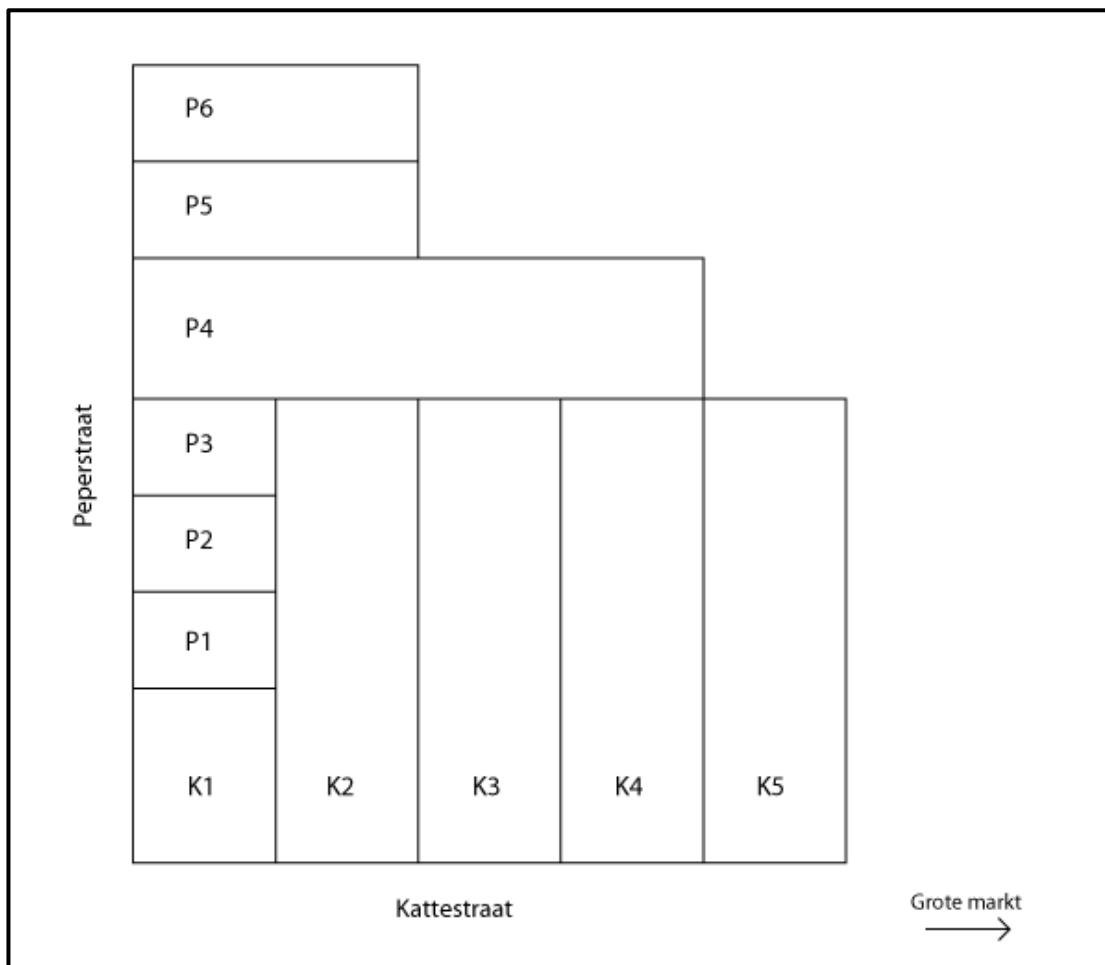
Figuur 8: Aanduiding van het onderzoeksgebied op de kaart van Popp (1860).

Figuur 9: Aanduiding van het onderzoeksgebied op de kaart van Braun en Hogenberg (1572-1618).

De tweede belangrijke bron zijn de wettelijke passeringen. Dit is een bron die de aktes bevat over onder andere de verkoop en hypotheek van panden. Voor de 18de eeuw zijn deze beschikbaar in het stadsarchief van Aalst. De wettelijke passeringen van de 17de eeuw en ouder worden momenteel vertaald door Wilfried Vernaeve.

Op basis van de wettelijke passeringen was het mogelijk om de eigendomsgeschiedenis te achterhalen van enkele huizen die zich binnen in het opgravingsterrein bevonden. Onderstaand schema toont de situatie op de hoek van de Kattestraat met de Peperstraat. De huizen in de Peperstraat zijn vastgesteld op basis van archeologisch onderzoek, de huizen en erven in de Kattestraat op basis van historisch onderzoek.

Figuur 10: Schematisch overzicht van de percelen op de hoek van de Kattestraat met de Peperstraat.

Het hoekhuis van de Kattestraat met de Peperstraat heette “De Clocke” (K1) en was in de 17de eeuw in gebruik als herberg. Hieronder staan de eigenaars in de 17de en 18de eeuw. Data in cursief duiden op een vermelding van eigenaar zonder een verkoop. Een uitgebreider overzicht is te vinden in de bijlage.

- 1603, 1604 Niclaes Van Der Meeren
- 1623 Matheeus Hofman
- 1624, 1626 Cornelis Smet
- 1673 - 1700 Weduwe van Imbrecht Terlinden
- 1700 - 1711 Pieter Van Den Bossche
- 1711 - 1736 Jacobus Van Den Bossche
- 1736 - ? Peeter Willems
- 1737 Jacobus Van Den Bossche
- 1749 - 1754 Jan Poddevyn
- 1754 - 1779 Martinus Van De Water

- 1779 - 1793 Jan Boone

Het huis langs de zuidkant van de Clocke (K2) bevindt zich niet in het plangebied. Het is echter wel waarschijnlijk dat de tuin (achtererf) horende bij dit huis binnen het opgravingsterrein valt. De eigendomsgeschiedenis van dit huis toont dat hier in het begin van de 17de eeuw een pottenbakker gevestigd was. In een akte van 03/01/1622 wordt duidelijk dat de pottenbakkerij van Adriaen Caluwaert zich in de Peperstraat bevindt: *“de vercoopinghe van 2 ... huysen in de Cattestraete ... de potterye daer achter gheleghen staende in de straete van de schutterye van Sente Sebastiaen”*.

- 1603, 1604 Adriaen Caluwaert (vermelding pottenbakkerij)
- 1620, 1622 Erfgenaam Adriaen Caluwaert (vermelding pottenbakkerij)
- ? - 1623 Joos Van Den Daele
- 1623 - 1676 Jan De Haeck
- 1676 - 1700 Herman Scheirlinck
- 1711 - 1734 Jacobus Van Den Bossche
- 1734 - 1749 Martinus Van Den Bossche
- 1749 - 1780 Jacobus Cornelis
- 1780 - 1793 Jan Boone

Ook de eigendomswisselingen van het huis daarnaast (K3) zijn interessant voor dit onderzoek, aangezien een deel van het opgravingsterrein in de 17de tot midden 18de eeuw bij dit huis hoorde (zie hoofdstuk 7).

- 1620 Joos Haeck
- 1624, 1626 Jooris Fobis
- 1673 - 1692 Jan Fobus (vermelding pottenbakkerij)
- 1692 - 1707 Catharina Fobus, dochter Anthonette Dhaens
- 1707 - 1725 Jan Fobus (zoon van Jan)
- 1725 - 1742 Frans Fobus (vermelding pottenbakkerij)
- 1742 - 1749 Philippus Cleemput de oude, verhuurd aan Carel Marcx handschoenmaker
- 1749 - 1754 Martinus Van De Water
- 1754 - 1780 Cornelis Van Der Schildt
- 1780 - 1787 Laurentius Van Der Schildt
- 1793 Laurentius Van Der Schildt (1/2), Peeter Frans De Groot (1/2)

Bij het archeologisch onderzoek zijn 6 huizen aangetroffen in de Peperstraat, waaronder één pottenbakkerswoning (P4). De zoektocht naar de eigenaars van deze woning leverde echter meer dan één mogelijkheid op. Een akte van 23/07/1742 gaf uiteindelijk uitsluitsel: *“Francoise Fobus fa Joannes ... een haer huys ... met de potbackerye daer mede gaende ... in Sinte Sebastiaensstraetjen, ... van achter tegens de erfven van Martinus Van den Bossche, Frans Gillis ende Philippus Cleemput.”* Op basis van deze beschrijving was het mogelijk om de woning met pottenbakkerij van Francoise Fobus te identificeren met de aangetroffen pottenbakkerswoning (P4). Deze ligt in 1742 immers aan de erven K2 (Martinus Van den Bossche), K3 (Philippus Cleemput) en K4 (Frans Gillis). Zodoende kon de eigendomsgeschiedenis van deze woning/erf achterhaald worden tot in 1589. In een akte van 1621 wordt dit huis beschreven als *“huysinghe ghenoeemt de Potterye”*.

- 1589 - 1601 Adriaen Caluwaert
- ? - 1621 David Caluwaert
- 1621 - ? Maerck De Clerck
- ? - 1622 Joos Waerants
- 1622 - ? Joos Waerants (1/2) Joris Fobis (1/2)
- 1692 - 1695 Joannes Fobus
- 1695 - 1742 Frans Fobus
- 1742 - 1756 Francoise Fobus
- 1756 - 1762 Dominicus Van Nuffel
- 1773 - 1777 Wed. Dominicus Van Nuffel x Gillis Van den Steen
- 1777 - 1777 Adriaen Frans Van Nuffel
- 1777 - ? Peeter Frans De Groote

In enkele aktes werd de pottenbakkerswoning beschreven met vermelding van de eigenaars van de naburige huizen. Op basis daarvan was het mogelijk enkele eigenaars te achterhalen van de overige huizen aangetroffen op het opgravingsterrein. Wel moet opgemerkt worden dat hierbij enkel gebruik is gemaakt van de aktes die de Potterye vermelden. Het zoeken naar de eigenaars van de andere huizen werd in eerste instantie niet als belangrijkste focus van dit onderzoek gezien. Dit kan evenwel gebeuren in verder (historisch) onderzoek, waarbij men vanuit deze gegevens kan beginnen.

Ten westen van de pottenbakkerswoning P4 werden archeologisch drie huizen vastgesteld, waarbij het meest westelijke zich tegen het achtererf van de Clocke bevond. In de historische documenten echter vermeldde men op deze plaats telkens slechts 2 woningen. Vermoedelijk vormden de huizen P1 en P2, die een muurhaard deelden, samen 1 woning. Hieronder staan enkele eigenaars uit de 18de eeuw.

- ? - 1736 Erfgenaam Jacobus Van den Bossche, verhuurd aan wed. Jacobus De Man en Nicolaes Ghemeen
- 1736 - 1745 Dominicus De Rouck, verhuurd aan Louis Année
- 1745 - ? Joannes Constantinus Stevens de jonghe

Het derde huis ten westen van de pottenbakkerswoning (P3), dat hier tegen aangebouwd was, werd vaker vermeld:

- ? - 1736 Erfgenaam Jacobus Van den Bossche, verhuurd aan wed. Jacobus De Man en Nicolaes Ghemeen
- 1736 - 1745 Dominicus De Rouck, verhuurd aan Jacobus Appelman
- 1745 - ? Joannes Constantinus Stevens de jonghe
- 1751 - 1762 Wed. Dominicus De Rouck, Joannes Constantinus Stevens de jonghe
- 1777 Gillis Van den Steen en wezen Dominicus Van Nuffel

Ook het huis grenzend ten oosten aan de pottenbakkerswoning (P5) werd enkele keren vermeld:

- 1742 - 1762 Jan Pieraert, verhuurd aan Nicolaes Demeire
- 1777 Gillis Van den Steen

Ten oosten van huis P5 tenslotte werd een klein deel van het volgende huis (P6) aangetroffen. Hiervan bevond zich slechts één muur binnen het opgravingsterrein, die een gedeelte haard met huis P5 bevatte. Voor dit huis werden slechts twee eigenaars vermeld.

- ? - 1745 Dominicus De Rouck
- 1745 - ? Joannes Constantinus Stevens de jonghe

De interpretatie van deze historische gegevens met de archeologische resultaten is te vinden onder hoofdstuk 7: Datering en interpretatie van de vindplaats.

4.2.2. Archeologische informatie

4.2.2.1. Archeologisch onderzoek in de onmiddellijke omgeving

In de directe omgeving van het opgravingsterrein zijn voorafgaand aan dit onderzoek reeds enkele archeologische opgravingen uitgevoerd. Het gaat dan voornamelijk om de opgraving in de Kattestraat³², de opgraving op de Hopmarkt³³, de opgraving van twee sleuven ten zuiden van de Heilige Geestkapel³⁴ en de opgraving binnen de Heilige Geestkapel zelf³⁵. Deze onderzoeken zijn op minder dan 200m van het onderzochte terrein gelegen en kunnen vergelijkingsmateriaal opleveren.

Het onderzoeksterrein in de Kattestraat, waarbij de prospectie en de opgraving uitgevoerd werd door Monument Vandekerckhove nv in het voorjaar van 2012, ligt op 35m van het onderzoeksterrein, aan de andere zijde van de straat. Tot de oudste aangetroffen sporen hoorden hier een vroeg-Romeinse gracht en een midden-Romeinse kuil met *tegulae*-fragmenten. De aanwezigheid van een 13de-eeuwse cultuurlaag toonde de agrarische functie van dit terrein tijdens de volle middeleeuwen. Daarnaast werden een 13de-eeuwse veldoven in combinatie met sporen van een metaalbewerking aangetroffen, wat wees op de aanwezigheid van een smederij. Het begin van de houtbouwwoningen kon vastgesteld worden in de 13de eeuw met een evolutie naar steenbouw vanaf de 15de of 16de eeuw³⁶.

Onderstaande beschrijving van onderzoeken op de Hopmarkt, in de Kattestraat en in de H. Geestkapel is overgenomen uit het conceptrapport van het vooronderzoek in de Kattestraat:

Zo werden op de Hopmarkt twee greppelrestanten uit de metaaltijden aangetroffen die qua oriëntatie gelijkaardig zijn aan de huidige perceelsoriëntatie. Daarnaast werd de middeleeuwse akkerlaag/ploeglaag aangetroffen die mogelijk al geëxploiteerd werd vanaf de prehistorische periode maar met zekerheid in de vroege en volle middeleeuwen, een aanwijzing voor het feit dat dit gebied tot het begin van de 13de eeuw als akkerland werd gebruikt. Volgens de historische bronnen werd na de 2de stadsomwalling de start van de bewoning in deze zone aangevat, hetgeen ook zichtbaar was op de Hopmarkt.

³² Laisnez & Vanholme 2013

³³ De Groote, De Maeyer, Moens & De Block 2006.

³⁴ De Groote & Moens 1997; De Groote, Moens & Ervynck 2004.

³⁵ Pieters, Cooremans, Ervynck & Van Neer 1994.

³⁶ Laisnez & Vanholme 2013: 125.

Niet alleen de Hopmarkt toont bewijzen van deze stadsontwikkeling, ook in de Kattestraat werden vóór het archeologisch onderzoek van 2012 restanten gevonden die deze evolutie van Aalst aantonen. In de twee sleuven, aangelegd in de Kattestraat ten zuiden van de Heilige Geestkapel, kunnen de oudste restanten daar gedateerd worden in de 11de-begin 13de eeuw. Het gaat om de middeleeuwse akkerlaag/cultuurlaag. Daar doorheen werd een leemwinningskuil (6,40 x 1,75 m diep) aangetroffen die te dateren valt in het eerste tot derde kwart van de 13de eeuw. In de jongere vulling werden twee veldovens vastgesteld. Opvallend is de aanwezigheid van kleine bronzen fragmentjes nabij een van de ovens, wat deed vermoeden dat er metaalbewerking plaats heeft gevonden. De opgraving in de Heilige Geestkapel bezorgde naast de evolutie van de kapel, ook inzicht in de oudere sporen. Ook hier werd de oude cultuurlaag waargenomen met daarop een afdekkingslaag waarin een haardstructuurtje werd geregistreerd. Dit haardje werd geassocieerd met een loopniveau waarin naast visbot ook koperhoudende fragmentjes metaal zijn aangetroffen.³⁷

4.2.2.2. Archeologisch onderzoek in de Peperstraat

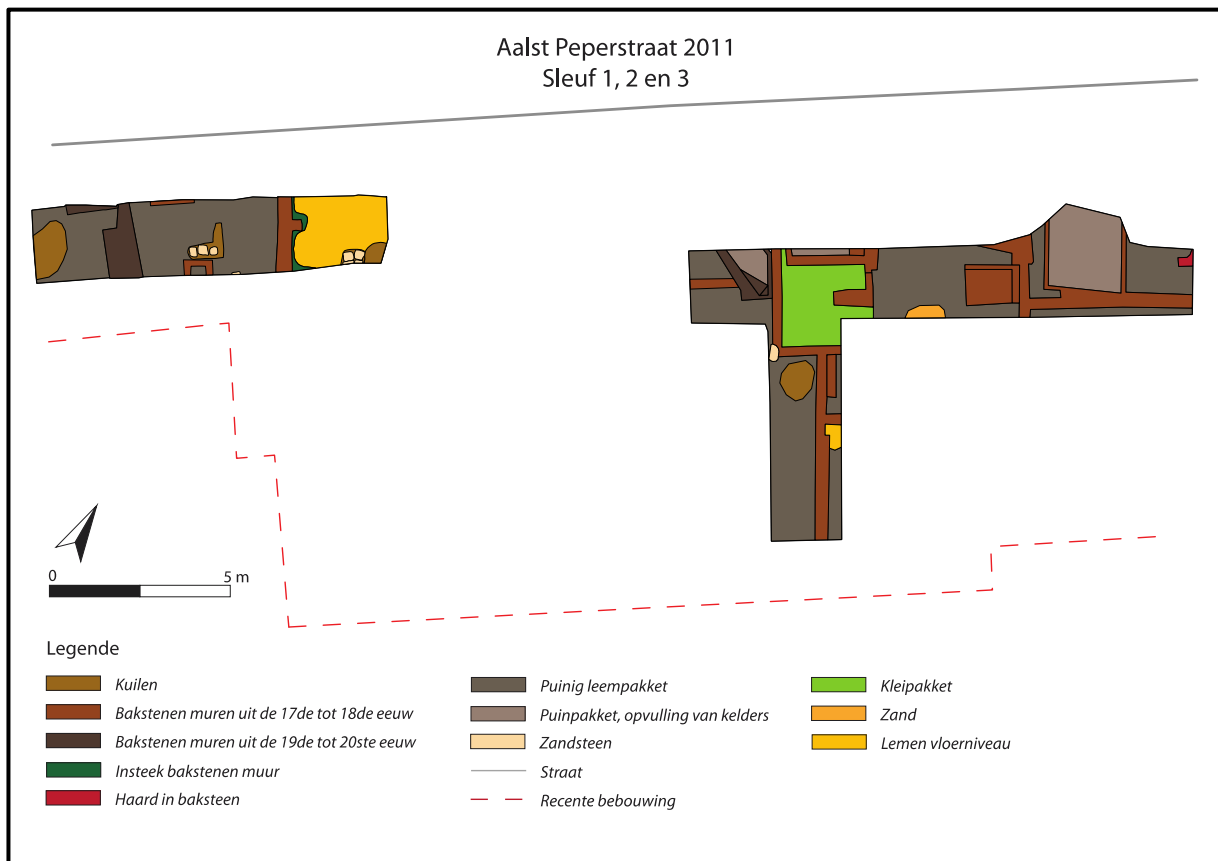
Op het opgravingsterrein vond in mei 2011 een archeologisch vooronderzoek plaats, eveneens verricht door Monument Vandekerckhove nv³⁸. Drie sleuven werden aangelegd om de archeologische situatie in te schatten, waarbij werd geopteerd om twee sleuven parallel aan de Peperstraat en één sleuf parallel aan de Kattestraat uit te graven. Hierbij werd gepoogd inzicht te verkrijgen in respectievelijk de zone op de hoek van beide straten en de achtergevellijn van huizen langs de Peperstraat, en de situatie in de achtererven en tuinen. Over alle sleuven heen werden drie zijgevel- en drie achtergevelmuren aangetroffen, die allen behoorden tot 17de/18de-eeuwse huizen. In totaal konden hier vier woningen onderscheiden worden, allen georiënteerd naar de Peperstraat. Op twee plaatsen was een lemen vloerniveau bewaard gebleven, waarvan één deels verbrand was. Enkele kelders zijn ook aan deze periode toe te wijzen, net als een bakstenen haard die deels in de profielwand zat. Er werden 4 kuilen aangetroffen, waarvan twee puinkuilen uit de 17de tot 18de eeuw, een zandige kuil van onduidelijke aard en een afvalkuil met een grote hoeveelheid aardewerk eveneens uit de 17de tot 18de eeuw. Deze laatste stond vermoedelijk in verband met een woning waarin een kleig pakket aangetroffen was met zeer veel aardewerk in. Dit kon mogelijk in verband gebracht worden met de aanwezigheid van pottenbakkers in de Peperstraat, waarbij deze kleipakketten een dump of voorraad vormden. Tot de recentere sporen (19de tot 20ste eeuw) hoorden een beerput, een afvoerkanaal en twee kelders.

³⁷ Laisnez & Vanholme 2013.

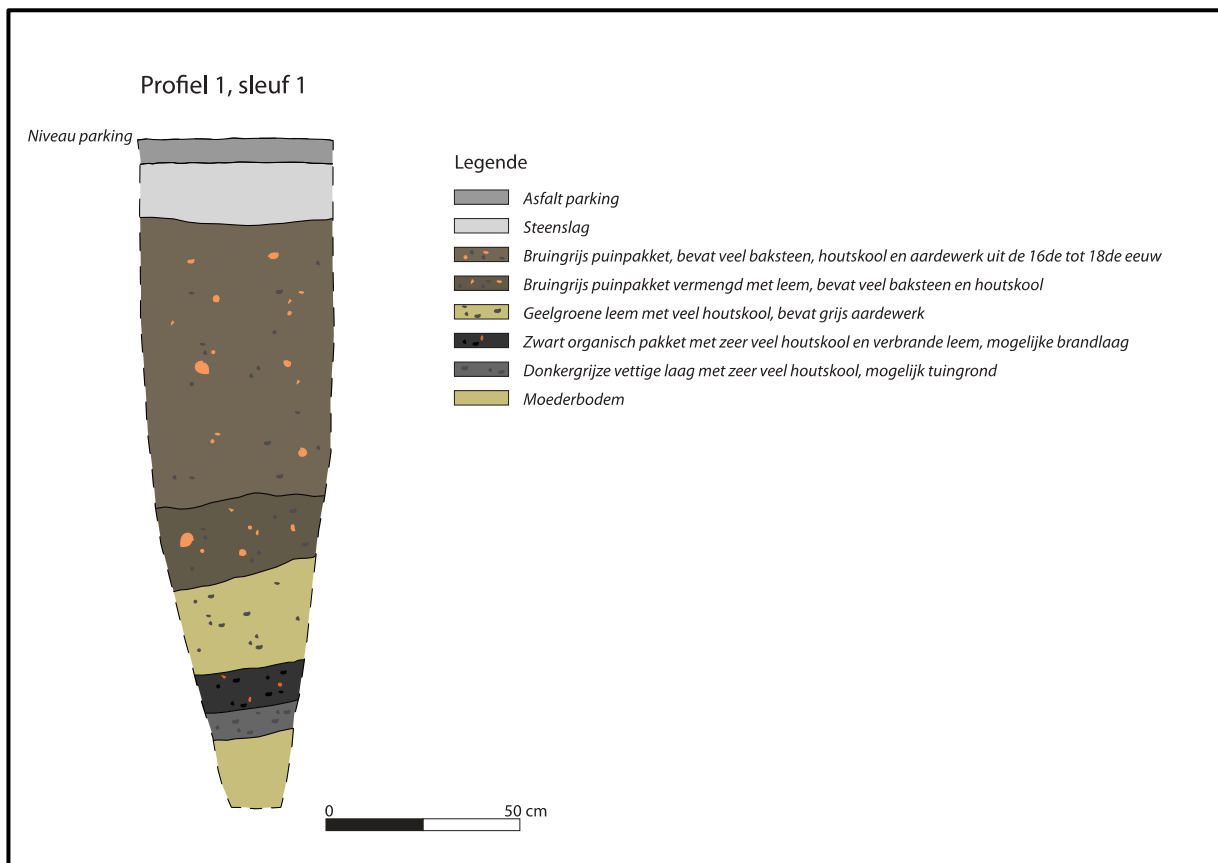
³⁸ Bracke & Van Hove 2011.

Bij dit vooronderzoek werden drie profielen geregistreerd, waarvan twee zich in de tuinzone bevonden en een derde binnen een huis aan de Peperstraat. Het eerste profiel werd geregistreerd in de tuinzone achter een mogelijke woning op de hoek van de Kattestraat en de Peperstraat. Hierin was een zwart organisch pakket aanwezig met zeer veel houtskool en aardewerk daterend uit de 14de eeuw. Deze laag kan in verband gebracht worden met een brand, mogelijk zelfs de stadsbrand van 1360.

Bovenop deze laag bevond zich een ophogingspakket dat bestond uit leem met een puinvulling. Dit laatste werd eveneens aangetroffen in de andere twee profielen. In profiel 2, gelegen in de tuinzone van de Peperstraat huisjes was dit opgehoogd bovenop een pakket van tuingrond. In de opbouw van de drie profielen bevonden zich onderaan telkens pakketten en lagen uit de 14de eeuw. In profiel 2 en 3 leek het eerder te gaan om tuingronden en ophogingspakketten, waarbij dit in profiel 1 eerder bewoningslagen leken te zijn. Dit wees er mogelijk op dat de zone dichtst tegen de Kattestraat tijdens de 14de eeuw als bewoningszone in gebruik was, en het verdere gebied langs de Peperstraat als tuingebied diende. Op de kaart van Sanderus uit de 17de eeuw was een dergelijke situatie nog steeds zichtbaar. Vermoedelijk werd kort daarna de bouw aangevat van de bewoning langs de Peperstraat, waarvan de bakstenen muurfunderingen getuigen.

Figuur 11: Algemeen grondplan van de prospectie uit 2011 (© Bracke en Van Hove, 2011).

Figuur 12: Profiel 1 van de prospectie uit 2011 (© Bracke en Van Hove, 2011).

Ook een tweede archeologisch onderzoek is het vermelden waard. In 2001 werd een pand grenzend aan de huidige parking opgegraven. Archeologen van het toenmalige Instituut voor Archeologisch Patrimonium troffen er in een afvalput honderden patacons aan³⁹. Het grote aantal individuen en de hoeveelheid verschillende motieven deden vermoeden dat deze vervaardigd werden door een gespecialiseerde pottenbakker. In combinatie met de aanwezigheid van een grote hoeveelheid klei en ceramiekresten kon dit er op wijzen dat deze pottenbakker hier in de buurt gevestigd was.

³⁹ <http://www.aalst.be/default.asp?printpage=1&siteid=13&rubriekid=810&artikelid=2650>; Patacons werden in witte pijpen gebakken en dienden om broden te versieren ter gelegenheid van onder andere Sint-Maarten en Kerstmis.

5. ONDERZOEKSMETHODE

5.1. Algemeen

5.1.1. Vraagstelling

Uit de historische bronnen en archeologisch onderzoek op een aangrenzend perceel bleek dat het te onderzoeken terrein restanten van pottenbakkersactiviteit kon bevatten. Het vooronderzoek, uitgevoerd door Monument Vandekerckhove nv in mei 2011, bevestigde dit. Hierbij werden sporen aangetroffen daterend vanaf de 14de tot de 20ste eeuw, met als blikvanger enkele afvalkuilen gevuld met grote hoeveelheden aardewerk en klei. Dit onderzoek kan mogelijk inzicht verschaffen in het pottenbakkersambacht in de Peperstraat, dat hier gekend is uit bronnen vanaf 1589. Daarnaast is archeologisch onderzoek van dit perceel, gelegen binnen de nieuwe stadsomwalling op het einde van de 12de en begin 13de eeuw, ook belangrijk om de occupatiegeschiedenis vanaf de late middeleeuwen te achterhalen.

5.1.2. Randvoorwaarden

De archeologische opgraving ging van start op 25 januari 2012. Door de uitzonderlijke vondst van twee pottenbakkerszones met bewaarde bakstenen ovens is tijdens de wintermaanden beslist om tijdelijk het veldwerk te onderbreken op dagen met vriestemperaturen. Hierbij werden de ovenstructuren zo goed als mogelijk beschermd met een afdekkende plastic en aarde, om de vorstschade zo beperkt mogelijk te houden. Wegens de grote wetenschappelijke waarde van dergelijke unieke archeologische restanten bleek de voorziene uitvoeringstermijn en ploegsamenstelling voor het veldwerk ontoereikend. Na overleg met alle partijen werd extra budget en termijn uitgetrokken door de opdrachtgever teneinde het veldwerk op een adequate manier te kunnen afronden.

Tijdens het veldwerk werd een massa aan schervenmateriaal gerecupereerd (in totaal ca. 2,5 ton ceramiek!). De basisverwerking (wassen, determineren, oplijsten, tekenen) van dergelijke hoeveelheid materiaal oversteeg de mogelijkheid van het archeologisch team om dit binnen de voorziene timing en budget voor de verwerking allemaal geklaard te krijgen. In overleg met alle partijen en met goedkeuring van Onroerend Erfgoed werd besloten om de basisverwerking tot de echt noodzakelijke zaken te beperken: assessment van het archeologisch materiaal volgens beknopte vondstenlijst;

foto's benoemen en ophangsten; analoge spoorformulieren controleren en scannen; gefaseerde overzichtsplannen en detailplannen van de ovens opmaken; opstellen basisrapport met beschrijving van de voornaamste sporen en nadruk op de ovens. Opnieuw werd hiertoe extra budget en termijn uitgetrokken door de opdrachtgever. Het mag duidelijk zijn dat het vondstenmateriaal nog zeer interessante opties biedt voor verder onderzoek, bovendien kon een klein deel (ca. 1/10) van het materiaal nog niet gewassen worden en herbergt dit mogelijk nog verrassende stukken.

Figuur 13: Zicht op de opgeslagen vondsten in grijze afsluitbare bakken.

5.1.3. Raadpleging specialisten

Zowel tijdens het veldwerk als bij de verwerking kon beroep worden gedaan op de deskundigheid en kennis van dr. Koen De Groote en Jans Moens, erfgoedonderzoekers bij Onroerend Erfgoed. Zij onderzochten reeds laatmiddeleeuwse pottenbakkersovens en voerden tevens de archeologisch opgraving uit op het aangrenzende perceel. Hierbij wordt ook het archeomagnetisch onderzoek van de pottenbakkersovens vermeld, uitgevoerd door wetenschappers van het Geofysisch Centrum in Dourbes, dat deel uitmaakt van het Koninklijk Meteorologisch Instituut. De conservatie van de meest kwetsbare vondsten werd na het veldwerk uitgevoerd door meester-conservator Ansje Cools.

5.1.4. Motivatie voor selectie van het materiaal en staalname

Alle vondstenmateriaal aangetroffen bij het onderzoek is zonder selectie verzameld, wat leidde tot een collectie van zo'n 2,5 ton *archeologicae*. Alle sporen die een grote hoeveelheid klei bevatten zijn bemonsterd. Om verder inzicht te verkrijgen in de laatmiddeleeuwse occupatie van het terrein zijn de oudste aangetroffen beerkuilen bemonsterd voor archeobotanisch en/of archeozoologisch onderzoek. Van alle aanwezige houtskoollagen – zowel de lagen in relatie met de ovens als de brandlaag van 1360 in de hoekwoning – is een staal genomen. Van de belangrijkste profielen zijn pollenstalen genomen. Alle stalen werden afzonderlijk verzameld in plasticen emmers en licht- en luchtdicht verpakt. Met het oog op eventueel verder natuurwetenschappelijk onderzoek (dat in het kader van de basisrapportage niet is uitgevoerd wegens niet prioritair) moeten een aantal zaken opgemerkt worden. Zo is de droge bodemtoestand van het terrein – boven de grondwatertafel – geen optimale situatie voor het bewaren van botanische resten. Daarnaast is de postmiddeleeuwse datering van de meeste sporen, voornamelijk in de 17de en 18de eeuw, niet echt geschikt voor radiokoolstofdatering.

5.2. Beschrijving

5.2.1. Voorbereiding

Het grootste deel van de voorbereidende bureaustudie was reeds gebeurd naar aanleiding van het vooronderzoek op hetzelfde terrein in 2011, eveneens uitgevoerd door Monument Vandekerckhove nv. De startvergadering met alle partijen vond plaats op 05/12/2012.

5.2.2. Veldwerk

Aangezien de zone langs de Kattestraat niet tijdig ontruimd was (fietsenstalling, boom) werd begonnen met het afgraven van de zone langs de Peperstraat.

Het te onderzoeken terrein werd opgedeeld in twee zones. De eerste zone bevond zich in het zuiden van het terrein en viel archeologisch gezien samen met de achtererven. Hierin situeerden zich ook beide ovenzones. De tweede zone bevond zich aan de straatkant en bevatte alle aangetroffen woningen, waaronder het hoekhuis “de Clocke” en de pottenbakkerswoning. De overzichtsplannen met de aanduiding van de zones, kwadranten en profielen zijn terug te vinden in bijlage.

Voor het afgraven werd gebruik gemaakt van een bandenkraan met een platte graafbak van 1,80m breed. Het terrein werd afgegraven tot op een eerste archeologische niveau, net onder de steenslag van de parking, waar de 17de en 18de-eeuwse structuren zichtbaar waren. Na het afgraven werden de sporen opgeschaafd, gefotografeerd en beschreven. Grondplannen zijn manueel ingetekend op schaal 1:20 met uitzondering van de ovens, die getekend zijn op schaal 1:10. Sporen werden gecoupeerd, waarna de coupe gefotografeerd, getekend (1:20) en beschreven werd. In totaal werd 500m² opgegraven. Wegens hernummering van de profielen tijdens de verwerking is de nieuwe hoofding van de profielen telkens in het groen weergegeven op de veldtekening.

De eerste zone bevatte voornamelijk de pottenbakkersovens met ateliers en erbuiten tuingronden. Er is geopteerd om deze zone te verdiepen in vakken. Zo kon rondom de ovens steeds een stratigrafie behouden worden, zowel binnen als buiten de ateliers. De ligging en grootte van deze kwadranten hing voornamelijk af van het lengte- en breedteprofiel dat door beide ovenzones bewaard werd (zie figuur 14). Binnen de kwadranten is steeds met de hand verdiept met een niveauverschil van 10 tot 15cm. Ook binnen de ovens is verdiept in kwadranten, met behoud van een lengte- en

breedteprofiel. Er is getracht om de ovenwand te ontmantelen per fase, waarbij de profielen zo lang mogelijk behouden bleven en, indien dit niet mogelijk was, deze te registreren aan de hand van een fictieve coupe. Het ontmantelen van boven/in elkaar gebouwde ovens vereiste detailwerk. Zo was het aangewezen om niet enkel naar de bewaarde structuren te kijken, maar kon men aan de hand van “negatieve” indrukken ook verdwenen structuren vaststellen. De mate waarin de leem in de voegen van de binnenwand verbrand was, kon bijvoorbeeld een indicatie geven voor een verdwenen vloerniveau. Op enkele plaatsen was ook de afdruk van vloertegels als negatiefspoor achter gebleven onder de verdwenen vloer.

De tweede zone bestond uit het hoekhuis met bijhorende kelder en tuinzone en enkele huizen langs de Peperstraat waaronder de pottenbakkerswoning. Aangezien de hoekwoning vermoedelijk tot de oudste bewoning van dit terrein hoorde, werd hier verdiept in kwadranten, met registratie van meerdere vlakken op niveauverschillen van 10 tot 15cm. De tuinzone is op dit niveau niet verder onderzocht, aangezien dit reeds gebeurd was bij het vooronderzoek. In de huizen langs de Peperstraat is een centrale sleuf gemaakt om een inzicht te verkrijgen in de stratigrafie. Binnen deze woningen is telkens verdiept tot de tuingronden werden bereikt, met uitzondering van de pottenbakkerswoning die in verschillende vlakken wel tot op de moederbodem verdiept werd. Een tweede vlak werd machinaal aangelegd in de tuingrond onder de funderingen van de 17de-eeuwse huizen, waar manueel nog niet tot op de moederbodem was gegraven. Het derde en laatste vlak tenslotte bevond zich op de overgang naar de moederbodem.

De recuperatie van alle vondsten gebeurde per context in vondstenzakjes met een label. Het inmeten van het manueel uitgezette meetsysteem, evenals de hoogtemetingen en het georefereren van het terrein werd uitgevoerd door een landmeter.

5.2.3. Vondstverwerking en rapportage

Voor de registratie van de sporen en het benoemen van de foto's werd de code AAPSO12 (**A**alst **P**eper**S**traat **O**pgraving **2012**) gebruikt. De verwerking en inventarisatie werd gezien de grote hoeveelheid data beperkt gehouden (cfr. 5.1.2.). Het merendeel van de vondsten kon worden gewassen en werd aan een assessment onderworpen. De grondplannen, de profielen en enkele coupetekeningen werden gedigitaliseerd met behulp van de programma's Autocad en Illustrator. Als laatste werd het rapport geschreven. Achteraan dit rapport zijn de verschillende gedigitaliseerde plannen opgenomen, waarop de hieronder besproken sporen worden gesitueerd.

6. BESCHRIJVING VAN DE AANGETROFFEN SPOREN, STRUCTUREN EN VONDSTEN

6.1. Stratigrafie op siteniveau

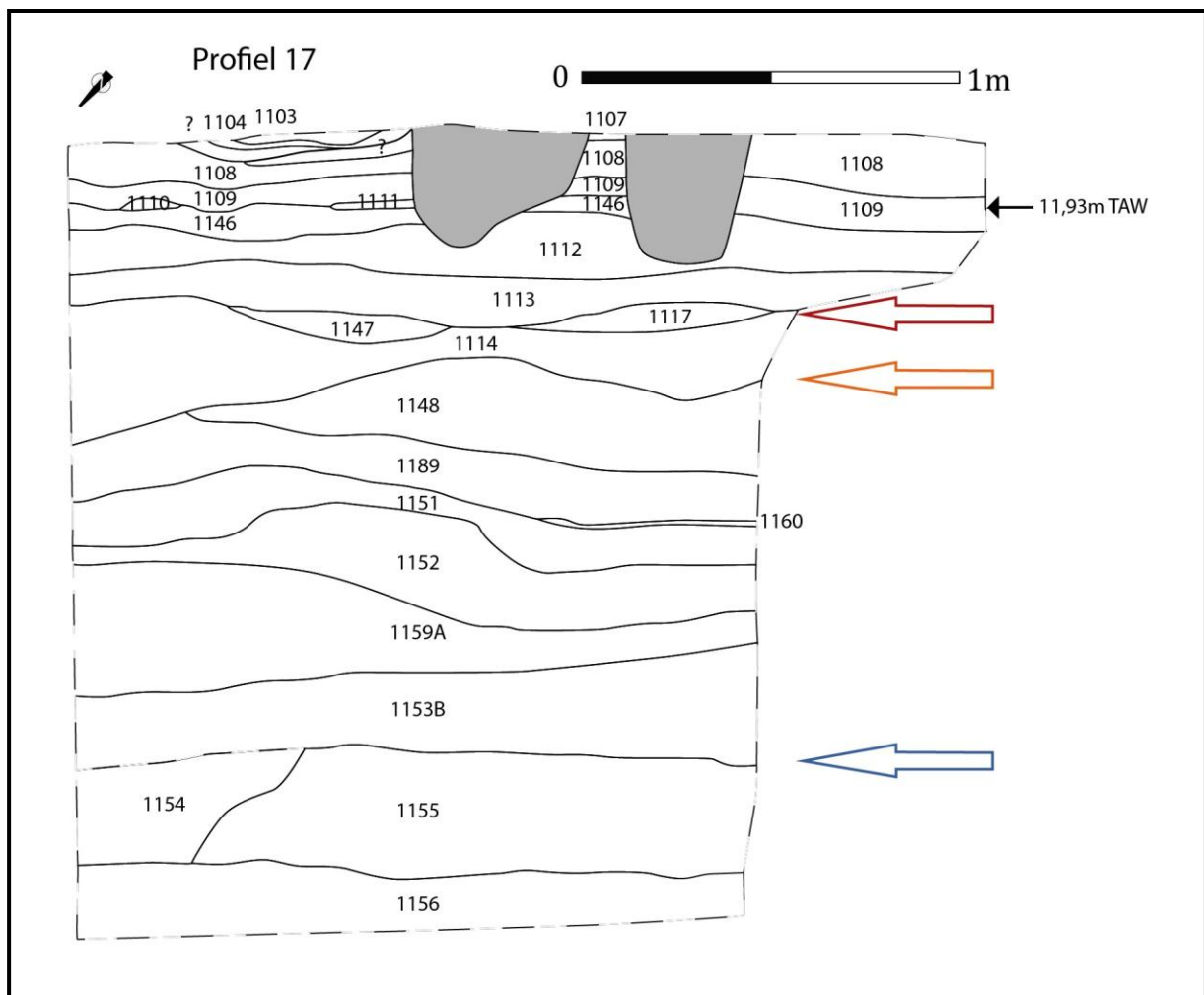
Hieronder wordt de stratigrafie van oud naar jong besproken. De aangetroffen moederbodem bestond in overeenstemming met de bodemkaart uit gele vrij zandige leem.

De oudste aangetroffen antropogene bodemlaag die overal op het terrein voorkwam, was een oude cultuurlaag. Deze lichtgrijze laag met vlekken moederbodem bevatte antropogene inclusies en dateerde vermoedelijk van voor de 12de eeuw, toen deze gronden buiten de stadsomwalling gelegen waren en in gebruik waren als akkerland. Bij de hoekwoning aan de Katte- en Peperstraat kon bij het wegnemen van de zuidelijke keldermuur een volledig bodemprofiel aangelegd worden (profiel 17 kwadrant 5). Hier bleek de cultuurlaag ca. 90cm dik te zijn. De cultuurlaag kon op basis van de verschillende texturen onderverdeeld worden in minstens vijf opeenvolgende lagen. Vlak boven de moederbodem bevond zich in eerste instantie een witgrijze uitlogingslaag (S1155) waarboven de oudste donkerbruingrijze cultuurlaag (S1153 A en B; A(p)5) zat. Hierboven was een fosfaatrijke donkergrijze laag (S1152; A(p)4) aanwezig. Het fosfaat tekent zich af als groenige vlekken, restanten van vergane organische resten (bemesting). S1151 (A(p)3) is een donkergrijze laag met vrij veel houtskoolpartikels. Hierboven kon een gedeeltelijk dun laagje (3cm dik) vastgesteld worden dat bestond uit fijne witte zandige lensjes (verstuiving). Dit werd afgedekt door S1149, een 10 tot 15cm dik donkergrijze lemige cultuurlaag (A(p)2). Als laatste is er S1148, een lichtgrijze lemige cultuurlaag (A(p)1), waarboven een ophogingslaag (gelig en beige gevlekt zandleem; S1114) werd aangebracht bij het bouwrijp maken van het terrein. Deze ophogingslaag kon enkel vastgesteld binnen de grenzen van de hoekwoning van de Katte- en Peperstraat en kan in verband gebracht worden met het incorporeren van het terrein binnen de nieuwe stadsomwalling in de 12de/13de eeuw en de bouw van een woning. Het aardewerk dat in de verschillende cultuurlagen werd teruggevonden dateert allemaal voor de 12de/13de eeuw en gaat zelfs terug tot de metaaltijden (handgevormd aardewerk). In de ophogingslaag werden geen vondsten aangetroffen.

Vanaf het einde van de 12de eeuw werd de stad uitgebreid, waarbij het onderzochte terrein binnen de stadsomwalling werd opgenomen. Men bouwde huizen langs de nieuwe wegen en hiervan getuigde de bodemstratigrafie binnen de woning aangetroffen

op de hoek van de Kattestraat met de Peperstraat. Bovenop het ophogingspakket konden de eerste bewoningslagen onderscheiden worden, te dateren vanaf de vroege 13de eeuw tot in de 20ste eeuw, met een aantal lemen vloerniveaus en minstens twee brandlagen, waaronder de brandlaag die gelinkt kan worden aan de stadsbrand uit 1360. De volledige bewoningssequentie tekent zich in het profiel af als een 45cm dik pakket (cfr. infra).

De overige oppervlakte van het onderzoeksterrein was vermoedelijk tot in de 16de eeuw in gebruik als tuinzone. Hierbij hoogde men de koutergronden op met een meterdik pakket vruchtbare leem. Na de grote stadsbrand in de 14de eeuw werden overal op het terrein kuilen gegraven, die enerzijds als afvalkuil dienden voor de restanten van de verbrande huizen en anderzijds als leemwinningskuil om nieuwe huizen te bouwen.

Figuur 14: Tekening van de bodemopbouw binnen de hoekwoning aan de Kattestraat met de Peperstraat, na het uitbreken van de zuidelijke keldermuur S1000 (profiel 17 kwadrant 5). Donkerrode pijl: eerste aanwijzing voor bewoning; rode pijl: ophogingslaag; blauwe pijl: onderste niveau cultuurlaag.

Figuur 15: Detailopname van de bodemopbouw binnen de hoekwoning aan de Katte- en Peperstraat, na het uitbreken van de zuidelijke keldermuur S1000.

Figuur 16: Zicht op één van de grote extractiekuilen ter hoogte van de westelijke oven (blauwe pijl – profiel 15 KW6a).

Figuur 17: Zicht op een primaire extractiekuil herbruikt als afvalkuil.

Vanaf de 16de eeuw begon men in deze tuinzone met de aanleg van ovenstructuren en ateliers, waarbij lagen vol misbaksels bovenop de tuingronden belandden. Ook enkele afvalkuilen zijn zichtbaar in de stratigrafie van de tuinzone.

In de 17de eeuw werden de huizen in de Peperstraat gebouwd, waarbinnen puinkuilen en lemen vloerniveaus de tuinlagen afdekten. Wanneer de ovens opgegeven werden vulde men deze met afval en puin. Tenslotte werden de huizen afgebroken voor de aanleg van de parking in de 20ste eeuw. Bij de aanleg van deze parking werd het terrein eerst een 30/40cm diep afgegraven, waarna een stabiliseringslaag bestaande uit geel zand en keien aangebracht werd die als basis diende voor de asfalt. Enerzijds zorgde deze ervoor dat de onderliggende sporen en structuren goed bewaard bleven, anderzijds moet het weggegraven niveau veel restanten van de ovens en bijbehorende sporen bevat hebben.

Figuur 18: Puinkuilen binnen 17de-eeuws huis aan de Peperstraat (profiel 9).

6.2. Chronologische beschrijving

6.2.1. Algemeen

Het eerste vlak werd machinaal aangelegd op een hoogte van gemiddeld +12,10m TAW (zone 1) en +11,90m TAW (zone 2). Het eerste vlak bevond zich net onder de stabiliseringslaag (keien) onder de parking. De hoogte van het maaiveld, in dit geval de parking, bedroeg +12,50m TAW. Het tweede en derde vlak bevonden zich respectievelijk op een hoogte van +11,05 m TAW en +10,50m TAW.

Hieronder worden de aangetroffen sporen, structuren en vondsten chronologisch besproken en geïnterpreteerd. Deze zijn gedateerd op basis van de vondsten en waar mogelijk aangevuld door dateringen die bekomen zijn via het archeomagnetische onderzoek.

6.2.2. Steentijden

Enkele silex-artefacten zijn aangetroffen binnen secundaire contexten, waaronder de opvulling van twee beerputten S221 en S1020. De silex-artefacten zijn uitsluitend te interpreteren als afslagen en kunnen ruim gedateerd worden in de steentijd. Bodemsporen uit deze periode zijn niet aangetroffen.

6.2.3. Metaaltijden

De oudste aangetroffen vondsten in aardewerk dateren uit de metaaltijden en zijn buiten context aangetroffen. Het gaat om een handvol handgevormde scherven die zich in de cultuurlaag S297 en in de cultuurlagen ter hoogte van de hoekwoning aan de Katte- en Peperstraat bevonden. Deze laag bevindt zich bovenop de moederbodem en bevatte naast handgevormd aardewerk ook gedraaid aardewerk en enkele fragmenten hoogversierd aardewerk. Op basis hiervan kan een lang gebruik van deze cultuurlaag vooropgesteld worden tot in de 13de eeuw (cfr. 6.1.).

6.2.4. Eerste ontwikkeling

Over het hele terrein werd een oude akkerlaag S297 (zone 1) en S1148-1153 (zone 2) aangetroffen, bestaande uit een 30 tot 60cm (zone 1) en 90cm (zone 2) dik pakket dat bestaat uit meerdere opeenvolgende lagen (zone 2) licht tot donkergrijze leem, in enkele

gevallen vermengd met moederbodem (zone 1). Zoals vermeld in hoofdstuk 4 duiden enkele vondsten aangetroffen in de stadskern reeds op de exploitatie van dit gebied tijdens de prehistorische, Gallo-Romeinse en middeleeuwse periode. Een Romeinse greppel aangetroffen bij een archeologisch onderzoek in de Kattestraat op 35m vogelvlucht van het terrein moet eveneens in die zin geïnterpreteerd worden⁴⁰. Het is mogelijk dat de hier aangetroffen akkerlaag reeds in gebruik was tijdens de prehistorische periode, maar dit kan niet met zekerheid gezegd worden. Gezien het terrein zich bij de eerste stadsuitbreiding in de tweede helft van de 11de eeuw net buiten de omwalling bevond, werd het toen vermoedelijk geëxploiteerd als landbouwgrond. Naar alle waarschijnlijkheid bleef dit in gebruik als cultuurgrond tot de tweede stadsuitbreiding op het einde van de 12de en begin van de 13de eeuw, wanneer het terrein binnen de omwalling werd opgenomen. De cultuurlaag bevatte voornamelijk vondsten vervaardigd uit grijs aardewerk, enkele steengoedfragmenten en een handvol hoogversierde scherven, die vermoedelijk via bemesting tijdens de volle middeleeuwen op deze akkers terechtkwamen.

6.2.5. Eerste bewoning (13de-15de eeuw)

Zoals vermeld werd op het einde van de 12de eeuw of begin van de 13de eeuw een nieuwe stadsomwalling gebouwd, waarbij het onderzochte terrein binnen de stadsmuren kwam te liggen. In het onderzoeksgebied, met name aan de hoekwoning, is een duidelijke overgang te zien tussen de fase als akkerland en het bouwrijp maken van het terrein in de vorm van een opgebracht zandleempakket (S1114) opgevolgd door de eerste bewoningslagen. De zuidelijke keldermuur van de kelder S1000/1050 van “de Clocke” werd uitgebroken waardoor een stratigrafische sequentie waargenomen en geregistreerd kon worden. Aanvullend werd het woongedeelte achter de kelder ingedeeld in vier vakken met behoud van profielbanken. Op basis hiervan kon een volledige lengtedoorsnede vanaf de straat⁴¹ tot de achtergevel bekomen worden (Lengteprofiel 17).

De opbouw bestaat uit de moederbodem waarop de cultuurlaag rust (cfr. 6.1.). Bovenop deze cultuurlaag werd een vrij homogeen dik ophogingspakket (S1114) aangebracht om het terrein op te hogen en bouwrijp te maken. Bovenop dit pakket bevinden zich de verschillende brandlagen en lemen vloerniveaus die aanwijzingen geven voor de eerste bewoningsfase te dateren vanaf de 13de eeuw (cfr. *infra*).

⁴⁰ Laisnez & Vanholme 2013.

⁴¹ De voorgevel van de woning bevindt zich verder onder de huidige Kattestraat, buiten de site.

Figuur 19: Volledige lengtedoorsnede/profielopbouw (Profielen 17) binnen de hoekwoning van de Katte- en Peperstraat. Bovenaan: oostelijke zijde (Z-profiel kwadrant 4); midden: centraal (Z-profiel kwadrant 1) en onderaan: westelijke zijde (Z-profiel na uitbreken keldermuur S1000).

6.2.5.1. Leefniveaus en brandlagen

De eerste bewoningssporen op de site werden aangetroffen ter hoogte van de hoekwoning, deze bestaan in hoofdzaak uit lemen vloerniveaus die elkaar stelselmatig opvolgen, in sommige gevallen onderscheiden door brandlagen. Elders op het terrein werden naast de postmiddeleeuwse woningen en ovens geen oudere leefniveaus aangesneden, met uitzondering van de cultuurlaag die doorsneden werd door enkele beer-, afval- en leemextractiekuilen. Hierdoor kan geconcludeerd worden dat bewoning in de overgang van de volle naar de late middeleeuwen te situeren is langs de Kattestraat en dat de omgeving van de Peperstraat in eerste instantie deel uitmaakte van een achtererf.

Het eerste vlak in zone 2 aan de hoek van de Katte- en Peperstraat werd aangelegd net onder het niveau van de fietsenstalling (klinkers en stabiliseringslaag). Langs de straatkant bevond zich een grote kelder. Ten noordoosten hiervan kon op dit eerste niveau een eerste verspit lemen vloerniveau (S1005 en S1015) vastgesteld worden dat duidelijk sporen van verbranding vertoont (+11,96m TAW). In deze laag werden met de metaaldetector negen munten teruggevonden. Drie munten (Kwart Groot Cromsteert, Dubbele Mijt en Mijt) behoren toe aan Philips de Goede en zijn te dateren tussen 1419 en 1439/58. Eén betreft een Naamse dubbele mijt geslagen onder Willem II of Jan III tussen 1391 en 1429. Daarnaast werden nog twee Dubbele Mijten van Willem II van Namen teruggevonden te dateren tussen 1391 en 1418. De oudste munt is een Mijt of Deniertje van Lodewijk I van Nevers geslagen te Gent tussen 1334 en 1337. Twee munten konden niet verder gedetermineerd worden door hun sterke corrosie. Aardewerk uit het pakket is eerder schaars en bestaat uit grijs aardewerk. Het versmeten lemen vloerpakket wordt door een afvalkuiltje en een 'broodoventje' doorsneden. Het afvalkuiltje (S1012/1016) bevatte onder andere een aantal Siegburgscherven afkomstig van een eierbeker en een drinkschaaltje, te dateren in de tweede helft van de 15de eeuw. Het broodoventje (S1008) bevatte in de onderste vulling een munt, meer bepaald een Kwart Groot van Karel V geslagen in Antwerpen tussen 1507 en 1520. Op basis van deze dateringen en de munt van Willem II of Jan III kan het versmeten lemen pakket gedateerd worden rond het tweede kwart van de 15de eeuw. Het pakket loopt tot aan de achtergevelmuur van de postmiddeleeuwse woning "de Clocke", waardoor de vermoedelijke oppervlakte van de woning in houtbouw gelijk is aan de latere steenbouwfase (Clocke).

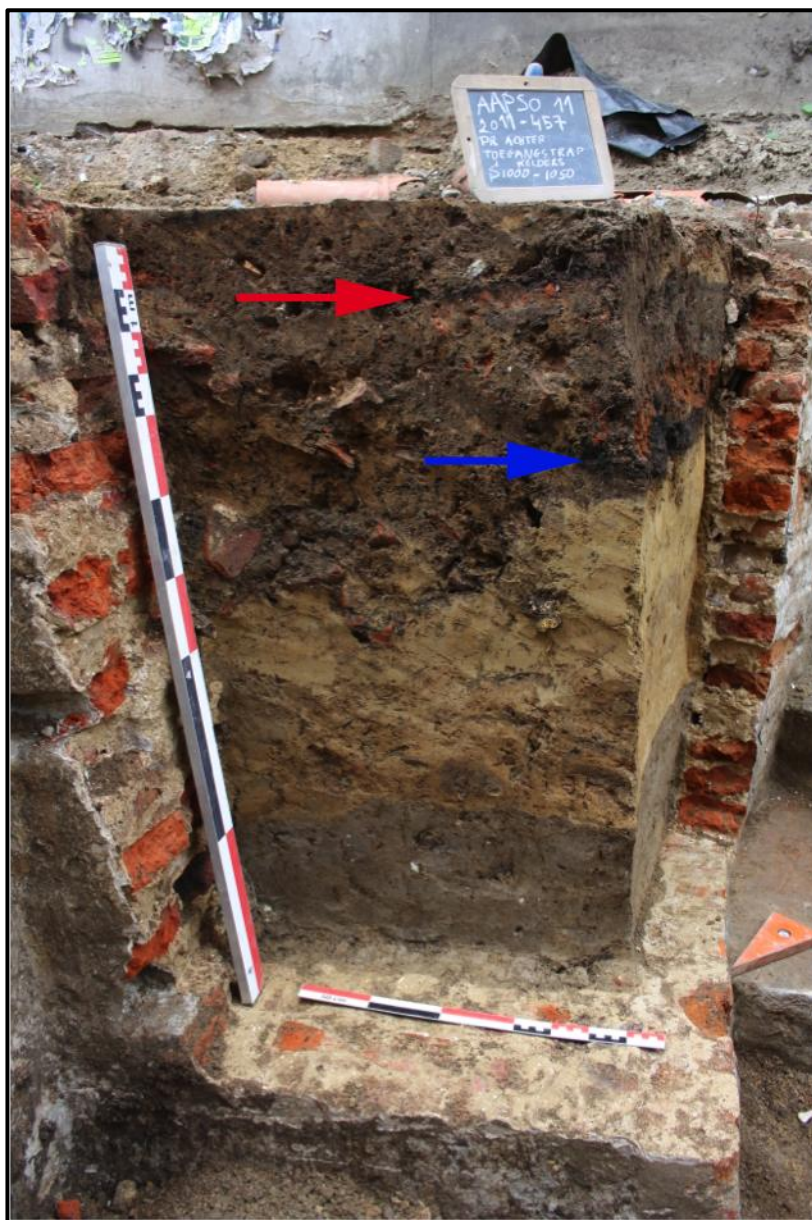
Figuur 20: Overzichtsfoto eerste vlakniveau: hoekwoning Katte- en Peperstraat met onderaan de achtergevelmuur en vooraan de kelder met toegangstrap. Centraal is duidelijk een verspit lemen verbrand vloerniveau te zien (S1005/1015). De rode lijnen geven de locatie van de lengtedoorsnede door de hoekwoning (Profielen 17) weer. De zwarte lijnen geven de profielbanken en indeling van de kwadranten weer. Het noorden bevindt zich aan de rechterzijde.

Figuur 21: Detailopname van het verspitte en verbrande lemen vloerniveau (S1005; kwadrant 1).

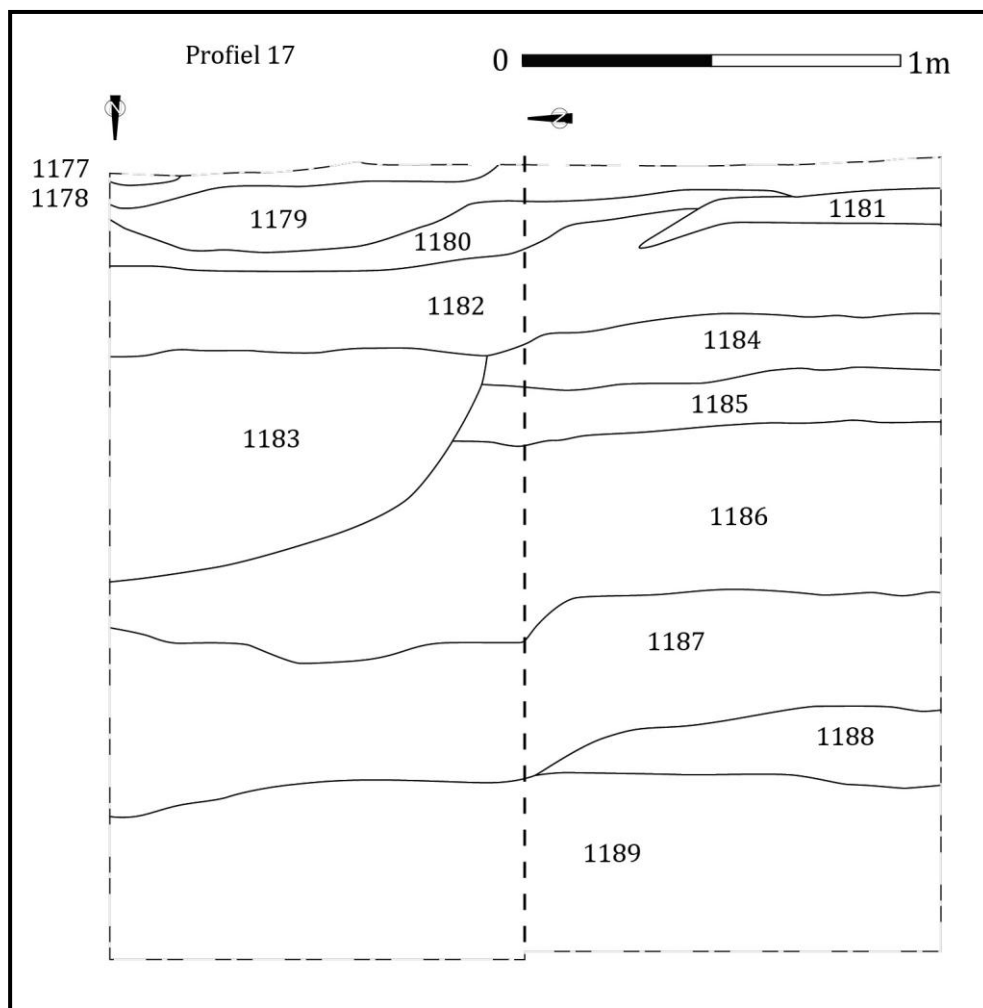
Figuur 22: Dubbele Naamse Mijt geslagen onder Willem II of Jan III te dateren tussen 1391 en 1429 (S1005).

Figuur 23: Brandlaagjes S1180, daterend tussen 1360 en 1425 (rode pijl) en S1184/S1885, daterend uit 1360 (blauwe pijl), profiel 17.

Figuur 24: Brandlagen S1884 en S1885 te linken aan de grote stadsbrand in 1360 (blauwe pijl), profiel 17.

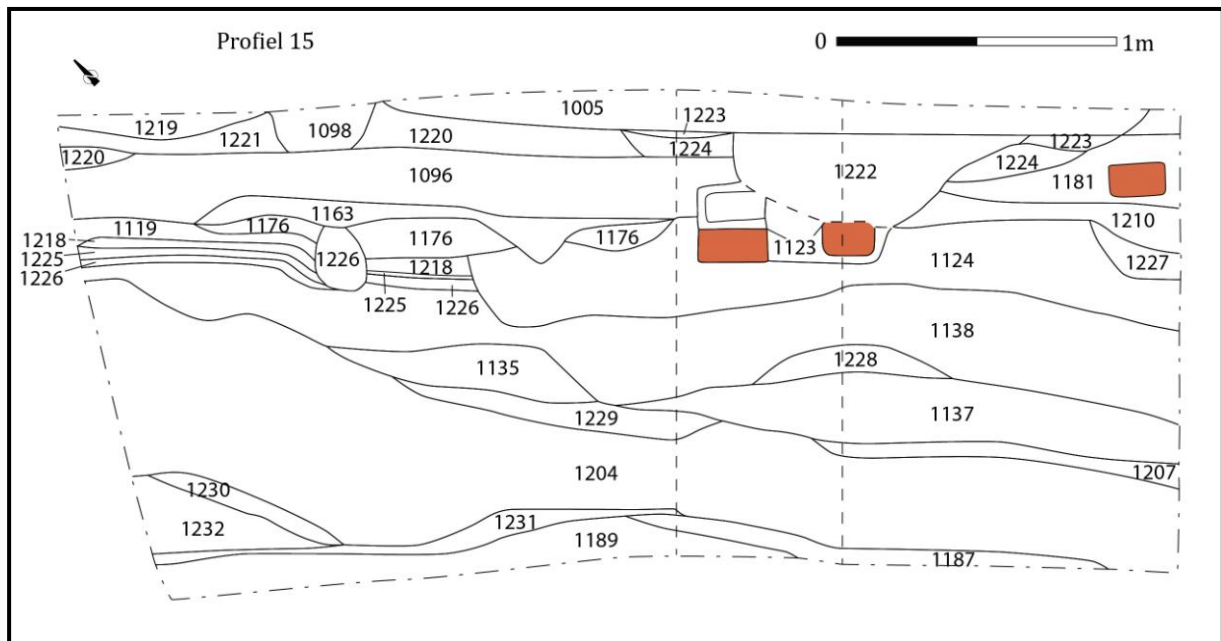

Figuur 25: (Veld)tekening van profiel 17 na wegbreken keldertrap.

Onder het verspitte lemen vloerniveau werd een eerste *in situ* brandlaagje S1180 vastgesteld (+11,88m TAW). Dit brandlaagje was enkel bewaard in het profiel dat geplaatst werd na het uitbreken van de toegangstrap van de kelder S1000/S1050. Mogelijk komt het overeen met het dunne deels bewaarde brandlaagje S1110/S1111 (+11,93m TAW) dat zichtbaar was in het profiel na het uitbreken van de zuidelijke keldermuur. Het brandlaagje kan op basis van zijn stratigrafische positie gedateerd worden na 1360 en voor het tweede kwart van de 15de eeuw (1360-1425). Onder het brandlaagje zijn een donkergrijs fijn puinig nivelleringslaagje S1182/S1112 en een grote puinkuil S1183 aanwezig. In de vulling van de kuil werd een zogenaamde Handheller (munt) gevonden die typologisch kan gedateerd worden in de 14de of 15de eeuw. In het ene profiel (na uitbreken toegangstrap) lijkt de nivelleringslaag boven de puinkuil te zitten terwijl in het andere grotere lengteprofiel (kwadrant 1 zuidelijke profiel) de puinkuil net onder het brandlaagje begint en de nivelleringslaag doorsnijdt. Het tweede geval is de correcte interpretatie. Beide zijn jonger dan de onderliggende brandlaag die in diverse profielen (O-profiel kwadrant 1: S1163; Z-profiel kwadrant 1: S1140/S1120

en S1184/S1185; profiel keldermuur: S1113; O-profiel kwadrant 2: S1084) kon onderscheiden worden. Deze brandlaag bevindt zich op een hoogte van +11,85/11,78m TAW (bovenkant) tot +11,75/11,63m TAW (onderkant). In kwadrant 2 werd in een vermengd nivelleringslaagje S1085/S1086 vlak onder de brandlaag een Mijt of Denier van Lodewijk I van Nevers teruggevonden, geslagen in Gent tussen 1334 en 1337. In de brandlaag zelf werd geen vondstmateriaal aangetroffen, echter op basis van de profielopbouw en de muntvondst vlak onder de brandlaag kan deze gekoppeld worden aan de grote Aalsterse stadsbrand in 1360. In het westelijke deel van de woning ligt de brandlaag vlak bovenop het ophogingspakket; in het oostelijke deel (O-profiel kwadrant 1) is onder de brandlaag nog een gelig lemen pakket aangebracht (S1176) dat bovenop een vermengd nivelleringslaagje (S1119) ligt. Dit nivelleringslaagje is gelijk aan het nivelleringslaagje S1085/S1086 waarin de munt uit 1334-37 werd teruggevonden. Daaronder is nog een ouder dun lemen vloerniveau S1218, S1225 en S1226 te onderscheiden, meer bepaald in het oostelijke profiel van kwadrant 1 (+11,77 tot +11,73m TAW). S1218 is een laag ingetrapt vuil dat zich bovenop het lemen vloertje S1225 bevindt. Deze is op zijn beurt gelegd bovenop een dun donkergrijs stabiliseringslaagje S1226. Dit lemen vloerniveau betreft het oudste vloerniveau dat *in situ* aangetroffen werd en valt te dateren na de 12de/vroeg 13de eeuw en voor 1334-37. Vondsten werden hierin niet aangetroffen.

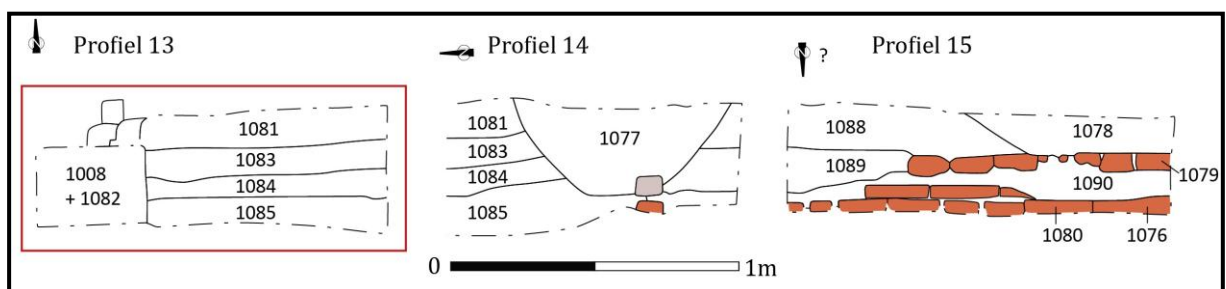
Zowel doorheen de brandlaag uit 1360 als doorheen het oudste vloerniveau S1225 en onder het oudste vloerniveau S1225 werden grote (leem)extractiekuilen uitgegraven. Deze kuilen bevinden zich in het westelijke deel van de woning (kwadranten 3 en 4 en deels in de kwadranten 1 en 2). In alle gevallen doorsnijden ze het ophogingspakket of vergraven deze volledig waardoor de oudste extractiekuil kan gedateerd worden na de 12de of vroeg 13de eeuw, dit indien het ophogingspakket meteen aangebracht werd nadat het terrein geïncorporeerd werd binnen de nieuwe stadsomwalling. Hoogversierd aardewerk dat teruggevonden werd in de cultuurlaag wijst nog op het gebruik van het terrein als tuin- of landbouwgrond in de 13de eeuw, de periode waarin het hoogversierd aardewerk zijn populariteit kent. Vermoedelijk dient de overgang van landbouwzone naar bewoning later geplaatst te worden naar de tweede kwart van de 13de eeuw, waarbij in eerste instantie het terrein opgehoogd werd en de eerste woning zijn intrede kent.

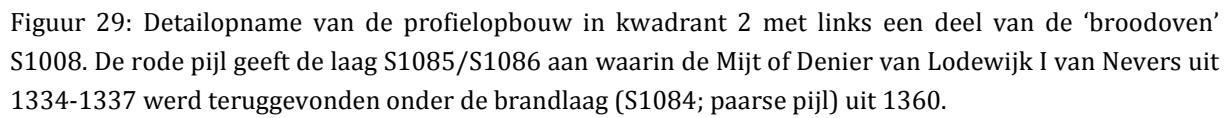
Figuur 26: (Veld)tekening oostelijke profiel kwadrant 1 (schaal 1:10).

Figuur 27: Detailopname van het oostelijke profiel kwadrant 1. De rode pijl geeft het oudste lemen vloerniveau *in situ* aan.

Figuur 28: (Veld)tekening met zicht op de profielopbouw in kwadrant 2. De rode kader toont de profielopbouw afgebeeld op de hiernavolgende foto (schaal 1:20).

Tussen de kelder S1000/S1050 en het aanpalende huis kon nog een kleine zone blootgelegd worden. In dit vlak, dat omwille van veiligheidsredenen niet verder mocht verdiept worden, konden aan de rand met de kelder enkele opeenvolgende dunne lemen vloerniveaus en laagjes ingetrapt vuil (S1103 t.e.m. S1107) opgemerkt worden (zie figuur 32). Hun datering is onduidelijk, echter op basis van de stratigrafische positie en van het vondstmateriaal uit de onderliggende lagen moeten de vloerniveaus dateren na de vroege 15de eeuw, vermoedelijk in de tweede helft van de 15de of de vroege 16de eeuw. Tevens vormen ze de jongste *in situ* bewaarde lemen vloerniveaus binnen de hoekwoning.

Figuur 31: Overzichtsfoto met links de kelder S1000/S1050.

Figuur 32: Opeenvolging van dunne lemen vloerniveaus en ingetrapt vuil, bovenaan in de profielopbouw.

6.2.5.2. Kuilen

6.2.5.2.1. Afvalkuilen

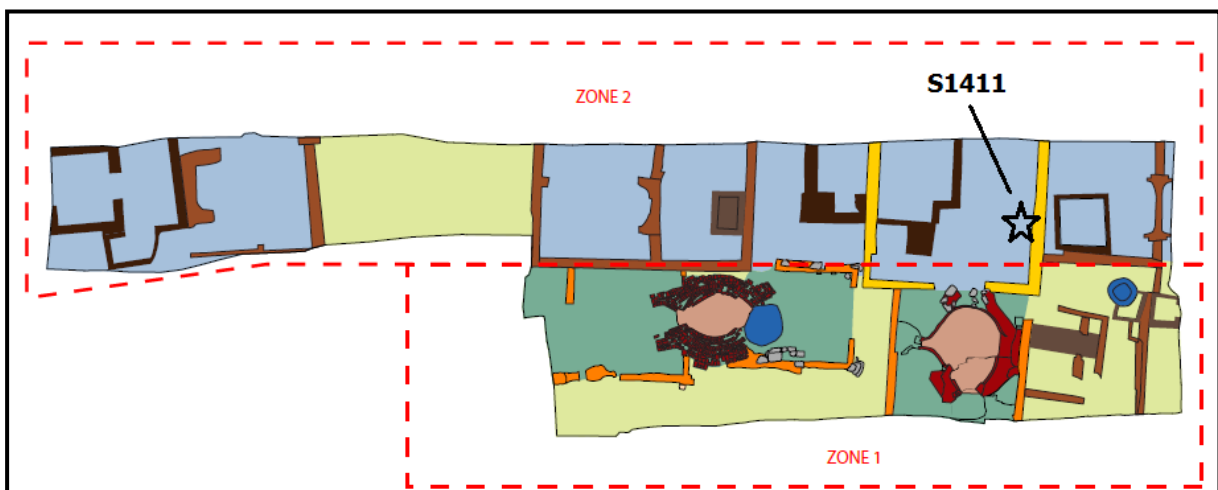
De afvalkuil S1411 is vermoedelijk binnen de eerste bewoningsontwikkeling te plaatsen. De kuil behoort wellicht toe aan de hoekwoning van de Katte- en Peperstraat en bevindt zich ver op diens achtererf, ter hoogte van de later gebouwde pottenbakkerswoning langs de Peperstraat. De kuil bevatte in totaal bijna 26kg aardewerk: voornamelijk grijs aardewerk en in mindere mate rood geglazuurd aardewerk en (proto)steengoed. Bij het vondstmateriaal⁴² konden een aantal bodems in grijs aardewerk van kannen of kruiken met ingeknepen enkelvoudige aansluitende standvinnen herkend worden, evenals enkele eenvoudige randen in grijs aardewerk met geribbelde hals en een verdikking op de binnenkant. Daarnaast werd een fragment van een hoogversierde kruik aangetroffen en een slibversierde rand in rood aardewerk. Als laatste werden enkele scherven Langerwehe teruggevonden van een kan of kruik. Op basis hiervan kan men concluderen

⁴² De Groote 2008 pg. 170-180

dat dit een context betreft met consumptieafval daterend uit de late 13de of begin 14de eeuw. Naast deze afvalkuil werden geen andere kuilen uit deze periode aangetroffen.

Figuur 33: Afvalkuil S1411 (blauwe pijl – profiel 22) die doorsneden wordt door een grote diepe pottenbakkersafvalkuil.

Figuur 34: Kuil S1411 aangegeven met het zwarte sterretje binnen de latere pottenbakkerswoning (geel).

Figuur 35: Selectie van het vondstmateriaal met hoofdzakelijk grijs aardewerk en bodemfragmenten voorzien van ingeknepen enkelvoudige aansluitende standvinnen. Tevens zijn enkele fragmenten rood geglaazuurd aardewerk te zien.

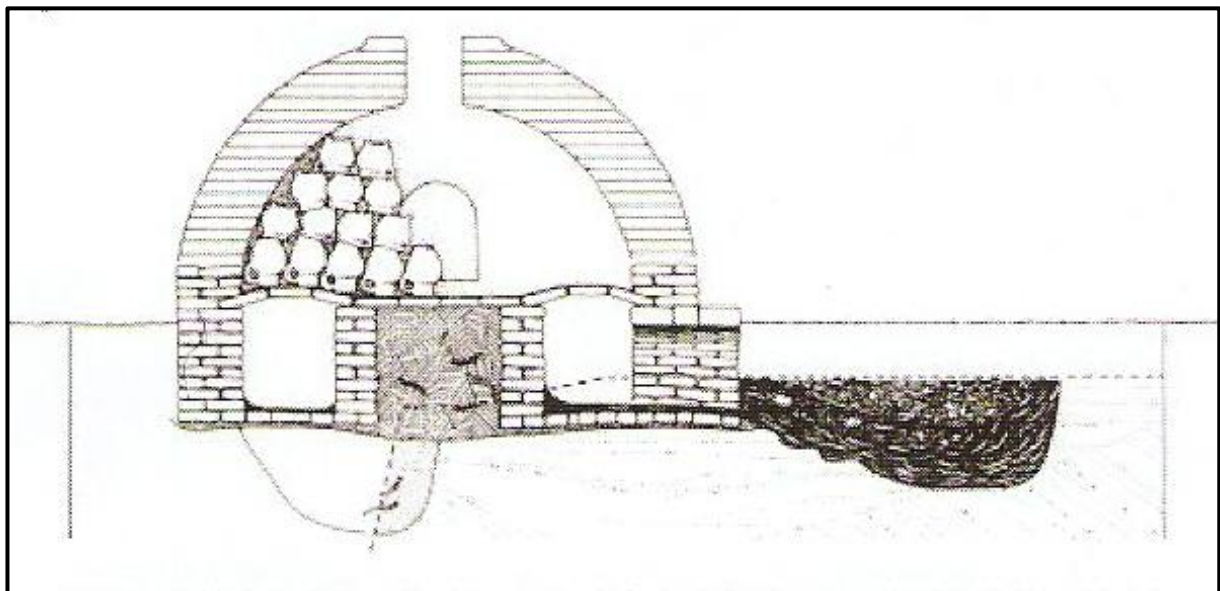
6.2.5.2.2. Leemextractiekuilen

Hoofdzakelijk aan de hoekwoning met de Katte- en Peperstraat werden enkele van deze kuilen vastgesteld, alsook enkele grote die meer op het achtererf gelegen zijn. Het gaat hierbij voornamelijk om enkele grotere kuilen die primair gebruikt werden als leem-extractiekuilen en nadien opgevuld werden met verbrande leembrokken en organisch materiaal. Dergelijke kuilen werden reeds bij andere onderzoeken aangetroffen in de binnenstad van Aalst en zijn in veel gevallen te koppelen aan de grote stadsbrand in 1360. Vele huizen in vakwerk gingen in vlammen op. Deze gebeurtenis tekent zich af in het bodemarchief als een brandpakket dat in dikte kan variëren, daarnaast is er de grootschalige aanleg van leemextractiekuilen voor de opbouw van nieuwe woningen en het opvullen van deze kuilen met restanten van de afgebrande woningen.

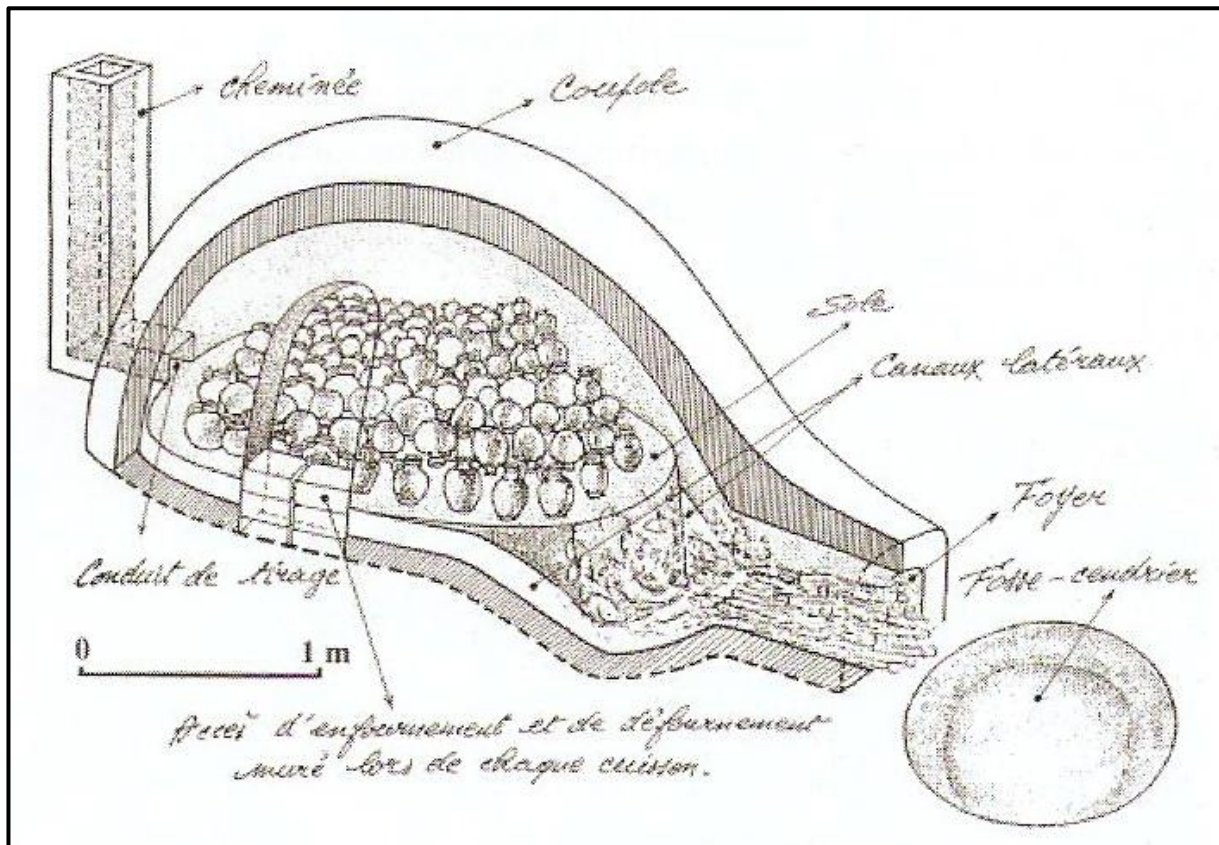
6.2.6. 16de tot 18de eeuw

Onder dit hoofdstuk worden de ovenzones behandeld, evenals de pottenbakkerswoning en de overige huizen langs de Peperstraat. Als inleiding worden de oventypes besproken die men vanaf de late middeleeuwen in onze streken gebruikte om roodbakkend gebruiks aardewerk te vervaardigen.

Voor het bakken van rood geglazuurd gebruiks aardewerk bouwde men vanaf de late middeleeuwen vooral de zogenaamde tweekamerovens, waarbij men ervoor zorgde dat het vuur, aangemaakt in de stookkamer, nooit de lading te bakken potten kon raken die opgesteld stonden in de hittekamer. Naargelang de onderlinge positie van deze kamers wordt een onderscheid gemaakt tussen staande en liggende ovens, twee mogelijk voorkomende types in Aalst. In het eerste geval bevindt de stookkamer zich onder de hittekamer, waardoor de hittetoevoer verticaal verloopt. In de opbouw van liggende ovens bevinden beide kamers zich naast elkaar, waarbij de hitte zich horizontaal of diagonaal verplaatst. In Aalst zijn de wanden van de ovens in alle gevallen gebouwd in baksteen, waarbij men voor de voegen gebruik maakte van leem, vanwege zijn goede hittebestendigheid. Op plaatsen waar dit niet vereist was gebruikte men kalkmortel. De koepel die een groot deel van de oven vormde is hier helaas nergens bewaard.

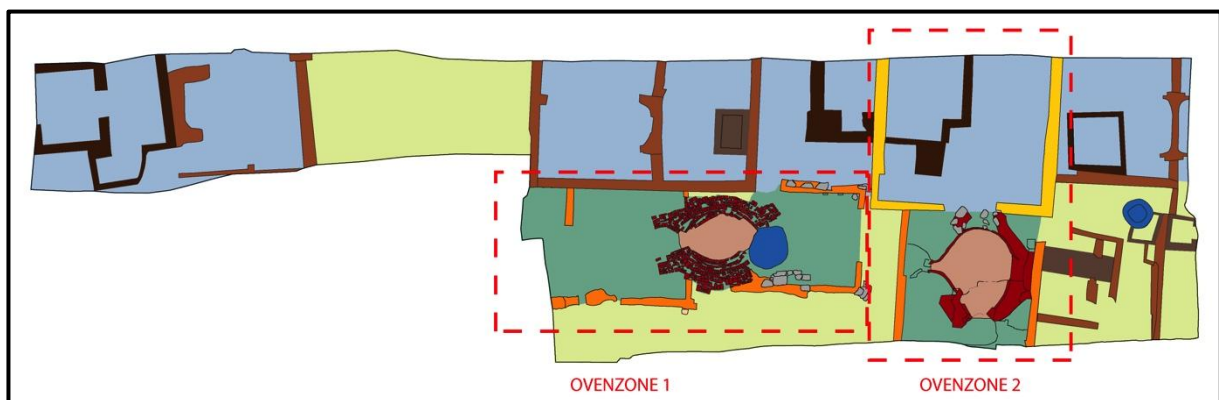
Figuur 36: Staande oven, de stookkamer bevindt zich onder de bakruimte, waardoor de hitte zich verticaal verplaatst (© Heege 2007: 54).

Figuur 37: Liggende oven, de stookplaats bevindt zich voor de bakruimte, de hittetoevoer gebeurt zo horizontaal/diagonaal (© Heege 2007: 69)

6.2.6.1. Ovenzone 1

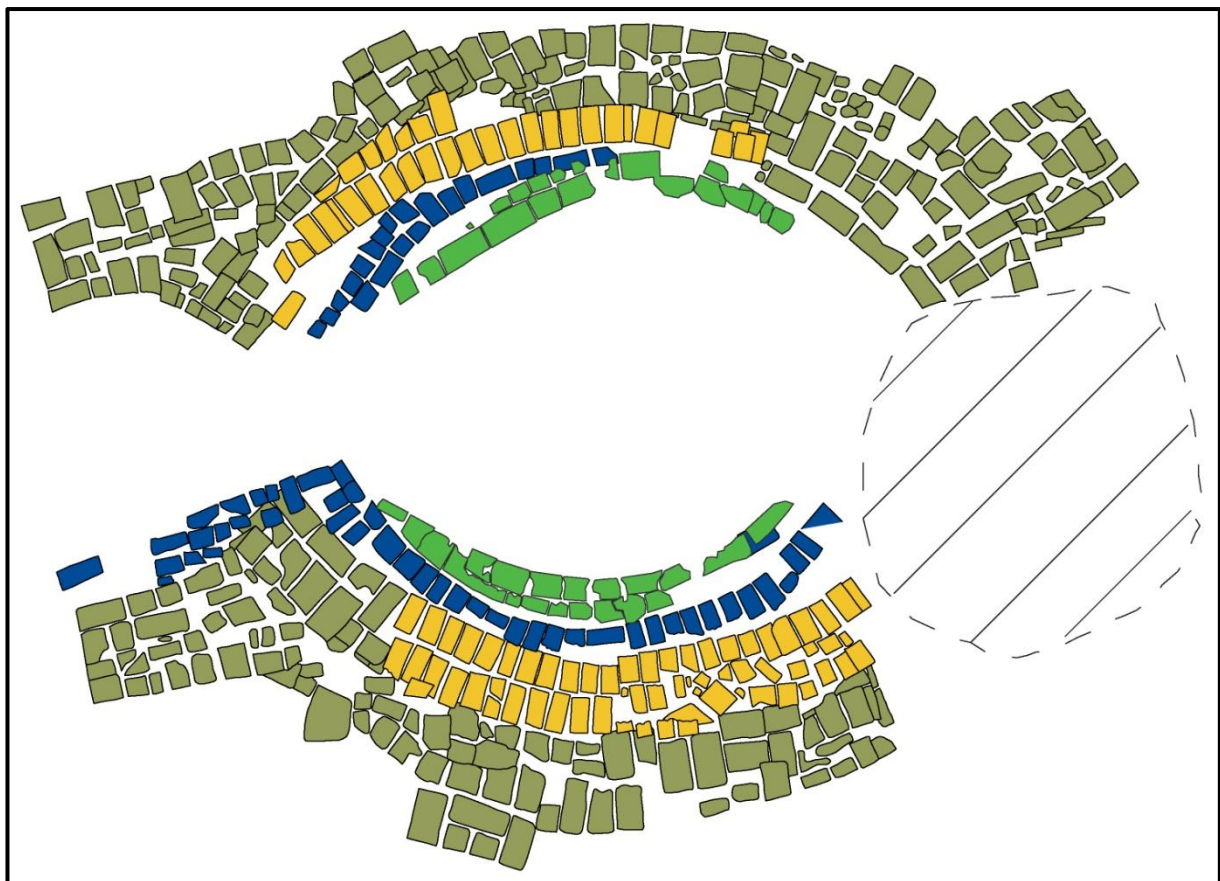
Tot deze zone horen de ovens S21, twee aangebouwde ateliers en een aantal afvalkuilen. Onderstaande plannen zijn eveneens op A3-formaat als bijlage achteraan dit rapport gevoegd.

Figuur 38: Aanduiding van twee ovenzones.

6.2.6.1.1. Ovens S21

De ovens met overkoepelend spoornummer S21 bevinden zich centraal in deze ovenzone. Er zijn vier ovens te onderscheiden, die overeenkomen met vier grote bouwfasen. Daartussen zijn nog enkele kleinere aanpassingen uitgevoerd, die hier aangeduid worden door een letter achter het fasennummer, bijvoorbeeld fase 3a. Deze nummering werd uitgedeeld op het terrein en verloopt van jong naar oud, aangezien de ovens in deze volgorde werden aangetroffen bij het ontmantelen. Opvallend is dat alle ovens in deze zone gebruik maken van dezelfde fundering. Ze zijn steeds op dezelfde plaats gebouwd, waarbij men enkel de interne ruimte veranderde. Een opmerking die hierbij gemaakt moet worden is dat alle ovens in deze zone doorsneden worden door een jongere waterput. Deze is op een cruciale plaats – deels in de ovenmond – gebouwd, waardoor nooit het volledige grondplan van de ovens gekend is.

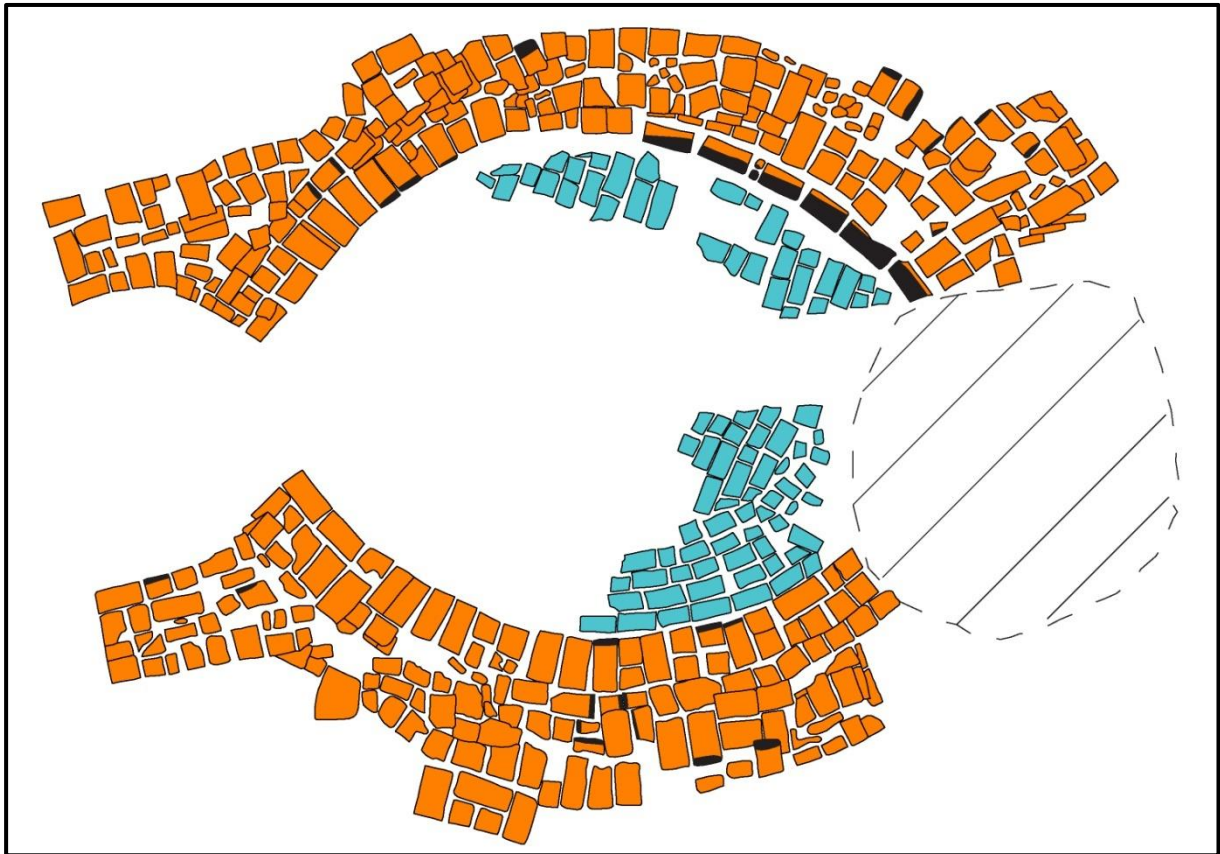
Figuur 39: Overzichtsplan met zicht op de vier grote ovenfasen bij S21 (donkergroen, geel, blauw en groen).

Figuur 40: Zicht op de vier ovenfases en het ovenatelier (S21) met de jongere waterput in het kwadrant linksboven.

6.2.6.1.1.1. Fase 4

De oudste aangetroffen oven wordt beschreven als fase 4. Van deze oven zijn de fundering en delen van de opstaande wand (S605) bewaard gebleven, evenals twee vloerniveaus (S399 en S204). De oven was zeer diep gefundeerd, met in het noordoosten 6 stenenrijen en in het zuidwesten tot 10 stenenrijen onder het vloerniveau. Dit verschil is vermoedelijk te verklaren door een stijging in de ovenvloer van het noordoosten naar het zuidwesten (zie verder). Op verschillende plaatsen in de fundering, onder het oudste vloerniveau en onregelmatig verspreid, zaten zwaar verbrande stenen die naar alle waarschijnlijkheid gerecupereerd waren uit een oudere oven, die verder niet bewaard was. De baksteenrijen van fase 4 waren gebouwd op een fundering van puin en gerecupereerde stukken tongewelf. Deze opbouw zou grotendeels als basis blijven dienen voor de jongere ovens.

Figuur 41: Grondplan met zicht op fase 4; de vloer wordt in blauw aangegeven en de ovenwand in oranje met aanduiding van de verhitting op de stenen (zwart).

Figuur 42: Oven S21 fase 4 met zwaar verbrande vloer S204.

De oudste aangetroffen vloer (S399) was enkel bewaard in het noordoostelijke deel van de oven en bestond uit enkele onregelmatig geplaatste, zwaar verbrande baksteen- en tegelfragmenten. Boven deze vloer bevond zich een beter bewaarde, jongere vloer (S204), die bestond uit bakstenen van 17,0 x 8,0 x 4,0cm afgewisseld met stukken baksteen. Deze waren geplaatst in een onregelmatig metselverband, waarbij de kop steeds naar de binnenwand gericht was. Opvallend is het verschillende patroon in het oostelijk deel, waar de strek evenwijdig geplaatst werd aan de binnenwand. Dit is mogelijk te wijten aan een herstelling van de ovenvloer. Deze ovenvloer werd vermoedelijk ook gebruikt in de daaropvolgende oven (fase 3), maar werd hoogstwaarschijnlijk aangelegd in fase 4. Langs de westelijke kant volgt de binnenwand van fase 3 immers een licht andere kromming, waarbij duidelijk te zien is dat de vloer S204 onder de wand van fase 3 duikt. Deze vloer was aangelegd in een helling die in het oostelijk deel verliep van +11,63m TAW bij de ovenmond tot +11,86m TAW op het hoogst bewaarde punt en in het westen van +11,78m TAW tot +11,87m TAW. Deze helling legde men vermoedelijk aan om binnen de oven een betere circulatie te verkrijgen van de hete lucht. Op één plaats waar de vloerstenen niet bewaard waren, was het mogelijk de vloer te registreren via het negatief dat door de verhitting achtergelaten was in de leem.

Figuur 43: Negatief van vloer S204. Door de hitte tijdens de bakking was de leem onder de stenen gebakken en bleven zo de indrukken van de stenen zichtbaar.

De wand (S605) was opgebouwd uit donkerrode bakstenen met afmetingen 25,0 x 12,0 x 6,0cm. Slechts 6 stenen met *in situ* verbranding waren bewaard van de binnenwand. De overige stenen toonden geen sporen van directe verbranding, maar bij bepaalde stenenrijen kon wel verbrande leem vastgesteld worden in de voegen, wat er mogelijk op wees dat hier de stenen bewaard waren die zich net onder een vloerniveau bevonden. Op basis van de hoogtemetingen van deze stenen kan de hoogte van het vloerniveau bepaald worden waar dit niet meer bewaard was. Dit gaat in het westen van +11,78m TAW bij de ovenmond tot +12,03m TAW op het hoogst bewaarde punt. De bewaring van de stenen in deze stijgende helling is vermoedelijk te verklaren doordat men tijdens de hier op volgende fase (fase 3) de zwaar verbrande stenen net boven het vloerniveau weghaalde om hierop een nieuwe wand te bouwen.

In het grondplan van deze fase waren twee openingen merkbaar in de baksteenstructuur, elk gelegen in een aangrenzend atelier. Gezien de helling in de vloer ging het bij de laagst gelegen opening – in het oostelijk atelier – vermoedelijk om de stookopening van de oven, en diende de andere opening – in het westelijk atelier – mogelijk als schoorsteen. De oostelijke ovenmond sloot perfect aan op een tegelvloer in het oostelijk atelier (zie verder: oostelijk atelier). In de westelijke (schoorsteen)opening was een gerecupereerd stuk van een muur of tongewelf S412 geplaatst, bestaande uit bakstenen gevoegd met kalkmortel. De functie hiervan is onduidelijk.

Figuur 44: Gerekupereerde bakstenen met sporen van een eerdere *in situ* verbranding, vermoedelijk uit een oudere oven(fase). Tevens is de intense verhitting en beroeting te zien op de bakstenen op de wand van de oven en de sterk verbrande en verglaasde bakstenen ovenvloer.

Figuur 45: Wand van oven S21 fase 4, opgebouwd met lemen voegen. Het vloerniveau is af te leiden aan de verbrande leem (rode kleur) in de voegen van de twee bovenste baksteenrijen.

Figuur 46: Vloer S204 in oven S21 fase 4, zuidelijk deel met verschil in patroon.

Figuur 47: Gerekupereerd tongewelf of onderdeel van een oudere oven in de westelijke opening oven S21 fase 4.

Figuur 48: Wand en fundering oven S21 fase 4.

6.2.6.1.1.2. Fase 3

De oven die tijdens fase 3 gebouwd werd is voornamelijk een herstelling van de oven uit fase 4. De binnenwand (S606 – fase 3b) werd grotendeels op dezelfde plaats opgebouwd, waardoor men dezelfde oppervlakte behield. Men herstelde de fundering op sommige plaatsen en vermoedelijk herbruikte men de bovenste vloer uit fase 4 (S204). De witgrijze verbranding op deze vloer (S376) is opvallend gelijkaardig aan de verbranding op de wandstenen (S611) en kan vermoedelijk aan fase 3 toegeschreven worden. Daarnaast werd het gebruik van stookkanalen mogelijk tijdens deze fase ingevoerd. Tenslotte werd nog een aanpassing aan de ovenwand (S607, fase 3a) uitgevoerd.

De wand van deze oven was opgebouwd uit bakstenen met afmetingen 17,0 x 8,0 x 4,0cm en week zoals vermeld slechts op één plaats licht af van de binnenwand van de oudere oven. De *in situ* verbranding op de wandstenen (S611) volgde een dalende helling naar het noordoosten, waar de stookopening zich bevond. Opmerkelijk was dat de verbranding in het oosten niet tot aan de bovenste bewaarde stenenrijen reikte. Dit kan enerzijds betekenen dat de niet verbrande stenen deel uitmaakten van een latere

herstelling, of dat in deze fase gebruik gemaakt werd van stookkanalen. Deze stookkanalen werden aangelegd onder de bakruimte en dienden om de warme lucht beter rond te stuwten. Tevens zorgden ze voor een betere en gelijkmatige warmteverdeling in de oven zelf waardoor een betere productie kon gewaarborgd worden. In profiel 16 – het breedteprofiel door de ovens – is eveneens een aanwijzing gevonden voor de aanwezigheid van stookkanalen. De verschillende mate van verbranding van de leem onder het vloerniveau is namelijk een typisch kenmerk van een oven met stookkanalen onder de bakruimte.

Figuur 49: Grondplan van fase 3.

Daarnaast is het opvallend dat de stenenrijen in het oostelijk deel van de ovenmond wel tot de bovenste rij verbrand waren, wat doet vermoeden dat hier een verticale afscheiding aanwezig was en zich hier mogelijk de stookruimte bevond. Profiel 15 – het lengteprofiel door de oven en de ateliers – toonde hier eveneens een grotere verhitte onder het vloerniveau.

Bij fase 3 hoort tenslotte een aanpassing aan de oostelijke wand (S607, fase 3a) waar zich mogelijk de stookruimte zou bevinden. Hier werden een paar stenen gebouwd binnen de bestaande wand (S606). Deze waren net als de leem in de voegen allemaal zwaar verbrand en hebben bijgevolg ooit als binnenwand gefungeerd. Deze herstelling is te verklaren doordat zich hier mogelijk een stookruimte bevond die blootgesteld werd aan hoge temperaturen.

Figuur 51: De grote doorbranding aan de buitenkant van de interne ruimte doet vermoeden dat er ooit gebruik gemaakt werd van stookkanalen.

Figuur 52: Zware verbranding op de wandstenen van oven S21 fase 3, zuidelijk deel. De blauwe lijn duidt de grens van de verbranding aan, mogelijk was hier een verticale afscheiding tussen de stook- en bakruimte.

Figuur 53: Zware verbranding op de wandstenen van oven S21 fase 3, noordelijk deel.

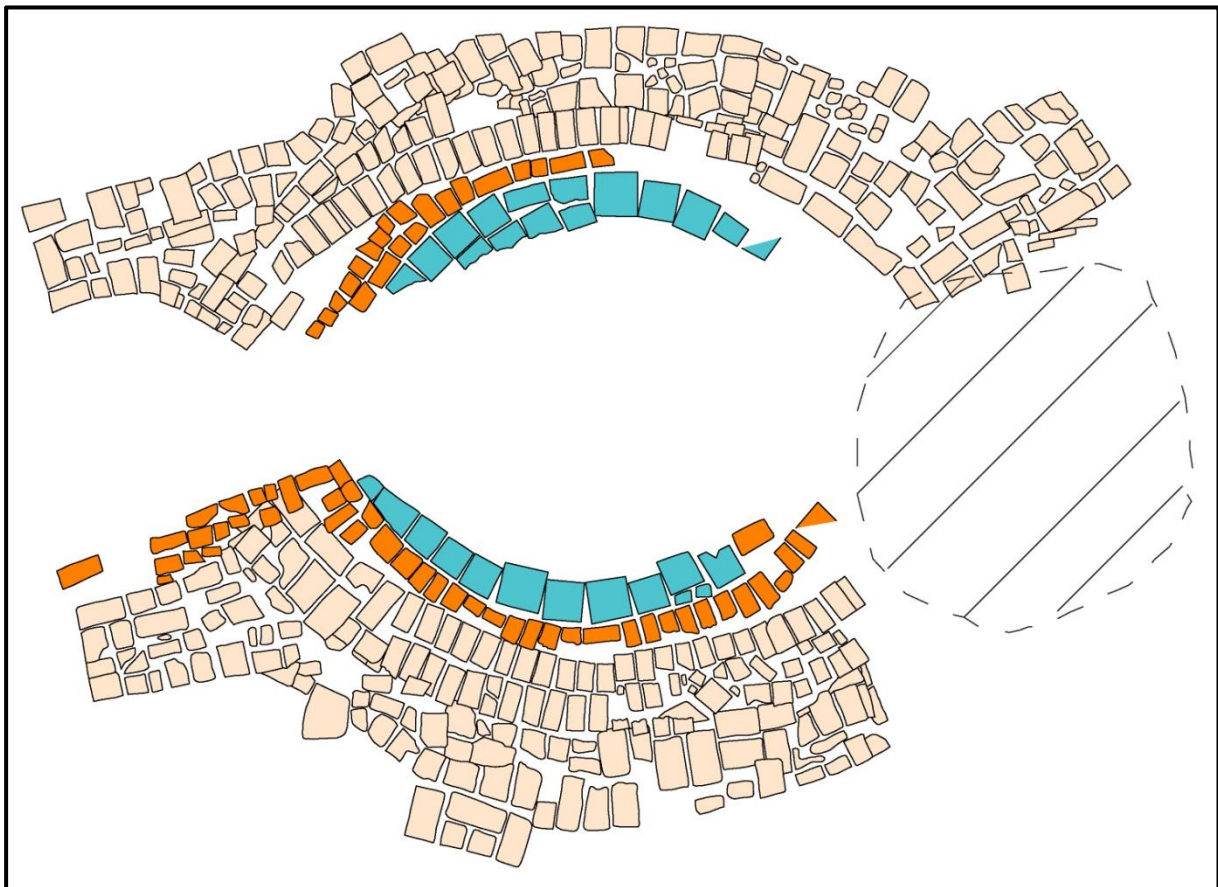

Figuur 54: Aanpassing aan de oostelijke opening tijdens fase 3, mogelijk door de aanwezigheid van een stookruimte en de daarbij horende hitte.

6.2.6.1.1.3. Fase 2

Bij de aanleg van de oven tijdens fase 2 voerde men een belangrijke verandering door. Zo stapte men af van een hellende vloer en legde men een nieuw vloerniveau (S604) aan 15 cm hoger dan de oudere vloer. Dit is vermoedelijk ook de reden waarom deze laatste afgebroken werd. De binnenwand is opgedeeld in twee subfasen: een deel met directe verbranding onder het bewaarde vloerniveau (S608, fase 2b) en een deel met directe verbranding boven het bewaarde vloerniveau (S609, fase 2a). Dit laatste hoorde bij de bewaarde vloer S604, de verbranding op het eerste deel is een aanwijzing voor een verdwenen vloerniveau.

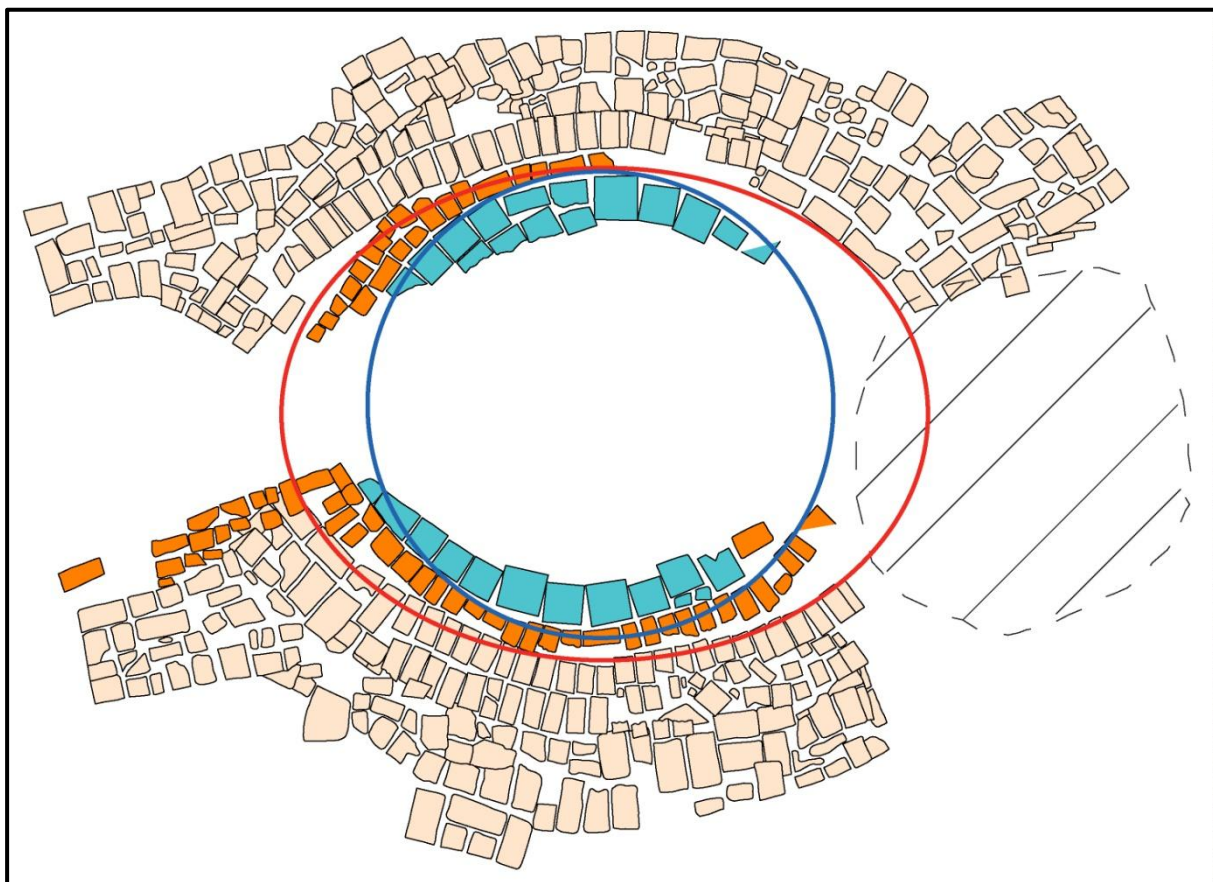
Het grondplan van fase 2 vertoonde een verandering tegenover de oudere fasen 3 en 4. De uiteinden bevonden zich uit de richting van de ovaal die de oudere ovenruimte vormde, waardoor het nieuwe grondplan eerder aanleunde bij een cirkelvorm. De oppervlakte verkleinde hierdoor aanzienlijk. In de lengte verkleinde de maximaal vastgestelde afstand van 3m naar 2,1m. In de breedte ging dit van 2,5m naar 2,1m.

Figuur 55: Grondplan fase 2.

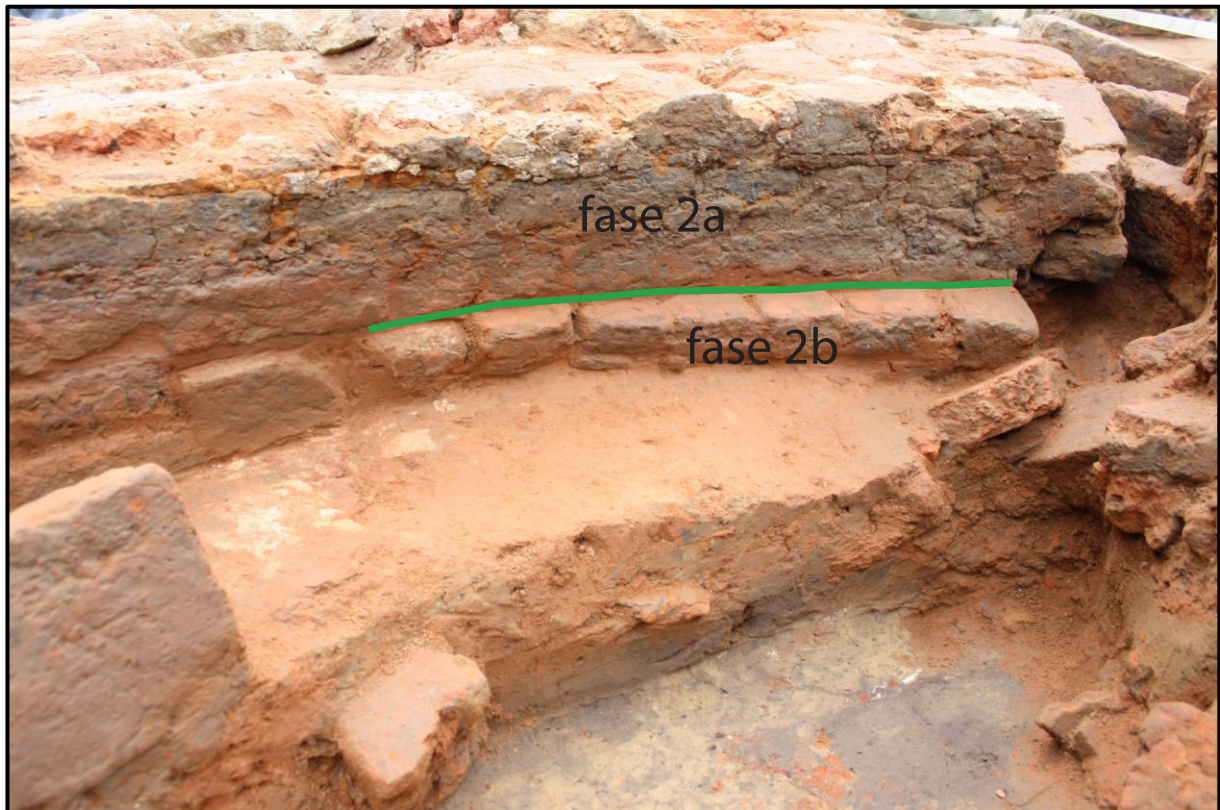

Figuur 56: Oven S21 fase 2.

Figuur 57: Oven S21: verschil in centrale stookruimte tussen fase 3 (rood) en fase 2 (blauw).

De wand was opgebouwd uit volledige bakstenen van 17,0 x 7,0 x 4,0cm afgewisseld met brokken baksteen. De verbranding op de stenen van de ovenwand kwam niet overeen met het aangetroffen vloerniveau. De verbranding bevindt zich tot 5cm onder het vloerniveau (fase 2b), wat doet vermoeden dat er ooit een lager gelegen vloer aanwezig was. Verbrande leem in de voegen tussen de verbrande stenen toonde aan dat het hier niet om gerecupereerde verbrande stenen gaat.

Figuur 58: Wand van oven S21 fase 2, opdeling in twee subfases op basis van de verbranding op de wandstenen.

Figuur 59: Profiel tussen ovenwand S21 fase 2 (links) en opstaande tegelwand S603 (rechts, zie verder).

Figuur 60: Oven S21 fase 2 na het weghalen van de vloertegels.

Uit de verbranding van de stenen van de zuidoostelijke ovenwand (fase 2a) kan afgeleid worden dat de vloer afhelde in noordoostelijke en zuidwestelijke richting. Dit wordt eveneens bevestigd door verbranding van de leemvoegen die eenzelfde patroon volgen. Aangezien zowel voegen als bakstenen in situ verbrand zijn gaat het niet om gerecupereerd verbrand materiaal.

De vloertegels horend bij fase 2a vertoonden eveneens een lichte helling naar beide richtingen met een verschil van 5cm. Daarnaast hielden de aangetroffen tegels ook naar beneden richting het midden van de interne ovenruimte.

De aangetroffen vloer bestond uit vierkante tegels, die vermoedelijk tot de bakruimte hoorden. Bijna alle tegels vertoonden sporen van glazuur, dat in vloeibare staat van de potten op de tegels gedruppeld is en zo gebakken werd in de oven. Het kan ook gaan om recuperatie uit een oudere fase. De bewaarde vloer bestond uit tegels van verschillende formaten, waarbij de tegels met afmetingen 16,0 x 16,0 x 2,3cm het meest voorkwamen. Andere gemeten afmetingen zijn 20,0 x 20,0 x 2,3cm; 15,0 x 15,0 x 2,0cm; 17,0 x 16,5 x 2,0cm; 19,0 x 19,0 x 3,0cm. De vloer bevond zich op een gemiddelde hoogte van +12,00m TAW.

Het is niet duidelijk of de oven tijdens deze fase gebruik maakte van twee tegenoverliggende stookopeningen of van slechts één ovenmond. Langs de oostelijke opening waren enkel stenen van fase 4 bewaard, waardoor er geen informatie is over het gebruik van deze mond tijdens latere fasen. In de westelijke opening gebeurde er tijdens fase 2 een aanpassing aan de wand, waarbij deze ruimte verkleind werd. Er werd hierbinnen ook een tegelvloer S379 aangetroffen, die roetsporen bevatte en zich op ongeveer dezelfde hoogte (+11,98m TAW) als de interne tegels (+12,00mTAW) bevond (zie verder: westelijk atelier).

Een opmerking die tenslotte moet gemaakt worden is de aanwezigheid van een opstaande tegelrij op twee plaatsen in de oven. Deze tegelrij bevond zich los van de wand, waarbij de ruimte tussen de opstaande tegelrij en de bakstenen van de ovenwand van fase 2 was opgevuld met verbrande leem en klei. Op deze tegelwand zijn de vloertegels S604 geplaatst. Omdat het onduidelijk is wanneer de tegelwand is opgebouwd, wordt deze hieronder apart besproken.

6.2.6.1.1.4. Opstaande tegelrij

Op twee plaatsen in de interne ovenruimte was een rij gebouwd van opstaande tegels aangevuld met enkele stukken baksteen (S603). Vijf van de acht tegels hadden dezelfde afmeting, nl. 25,0 x 13,0 x 6,0cm.

Het is niet duidelijk bij welke fase deze juist hoorden. Ze zijn gebouwd deels op vloer S204, die in fase 4 en fase 3 gebruikt werd, en deels op de verbande leem waar vloer S204 afgebroken was (S369). Opmerkelijk was dat de vloerstenen horend bij fase 4 en fase 3 in de ruimte tussen de opstaande tegelwand en de binnenwand van fase 3 harder verbrand waren (S376). De bovenkant was hier een zeer harde grijs tot witte aangekoekte laag geworden, die verpulverde bij het vrijleggen.

Daarnaast waren de vloertegels van fase 2a (S604) op deze tegelwand gelegd, waarbij de ruimte tussen de bakstenen van fase 2 en de opstaande wand eerst opgevuld was met verbrande leem. Op sommige plaatsen waren kleine stukjes van tegels geplaatst tussen de vloer van fase 2a en de opstaande tegelrij, om de helling van de vloer aan te houden.

Opvallend was dat deze tegels langs alle zijden verbrand waren. Het is mogelijk dat de tegels gerecupereerd werden uit een oudere fase en dat ze dus niet noodzakelijk blootgesteld waren aan verbranding op de plaats waar ze bij de opgraving werden aangetroffen.

De opbouw van deze tegelrij dateerde dus met zekerheid van vóór de aanleg van de vloer (S604) tijdens fase 2a, maar de functie hiertoe blijft onduidelijk.

Figuur 61: Zicht op de tegellij waarop de oventegels van fase 2 gelegen zijn.

Figuur 62: Zicht op de tegellij na verwijdering van de tegelvloer van fase 2.

Figuur 63: Zicht op de tegellij na verwijdering van de tegelvloer van fase 2 en geplaatst bovenop de oenvloer van fase 3 en 4.

6.2.6.1.1.5. Fase 1

Tot fase 1 behoorde de jongste oven uit deze zone. De interne ruimte van deze oven had de kleinste oppervlakte. In vergelijking met de oudste oven bedroeg de oppervlakte tijdens de jongste fase vermoedelijk nog slechts de helft.

Figuur 64: Grondplan van fase 1.

Van deze fase was slechts één stenenrij van de binnenwand bewaard (S610), opgebouwd uit bakstenen met afmetingen 23,0 x 11,0 x 5,0cm. De bakstenen en lemen voegen toonden sporen van zware verbranding. De bewaarde stenenrij sloot aan op de eerder vermelde rechtopstaande tegelwand, die eveneens zwaar verbrand is. Deze tegelwand is met zekerheid gebouwd tijdens een oudere fase, maar mogelijk opnieuw gebruikt tijdens de jongste fase. Het is ook mogelijk dat deze aansluiting toevallig was en dat men tijdens fase 1 de vloer van fase 2a (S604) hergebruikte.

Figuur 65: Oven S21 fase 1, zicht op de zuidelijke wand.

Figuur 66: Oven S21 fase 1, zicht op de noordelijke wand.

6.2.6.1.2. Ateliers S21

6.2.6.1.2.1. Beschrijving van de ateliers

Aan de ovens S21 zijn langs twee tegenoverliggende zijden ateliers gebouwd. In beide gevallen zijn restanten van bakstenen muren teruggevonden. Het is niet duidelijk of deze structuren overdekt waren. De sporen en lagen binnen de ateliers worden telkens stratigrafisch besproken van oud naar jong.

○ Oostelijk atelier

Dit atelier werd langs het oosten aan de ovens S21 gebouwd, en bevatte vermoedelijk tijdens meerdere fases de stookopening ervan. Zoals vermeld is dit door de locatie van een jongere waterput moeilijk vast te stellen. Een aantal elementen wijzen echter indirect in die richting. Zo laat de aanwezigheid van verschillende lagen houtskool, telkens afgedekt met een leempakket, vermoeden dat deze ruimte in gebruik was als stookkamer.

Figuur 67: Oostelijk atelier met tegelvloer S240.

Het oostelijk atelier had een breedte van 3,60m en een lengte van 3m. De muren bestonden uit bakstenen van 25,0 x 11,5 x ?cm met grote kalkzandstenen op de hoeken (S30, S31).

De kuil S407 met een zwarte kleiige vulling is vermoedelijk het oudste spoor binnen dit atelier horende bij de ovens. Deze kuil, aangelegd voor de stookopening en later verstoord door een bakstenen constructie, was mogelijk een deel van de aanleggleuf voor de oudste ovenfase. Een andere verklaring voor de ligging ter hoogte van de ovenmond is dat deze kuil mogelijk gebruikt werd als assekuil.

Van het atelier was in de noordoostelijke hoek nog een tegelvloer S395 bewaard. De tegels hebben een grootte van 20,0 x 20,0cm. Deze vloer lag op een gemiddelde hoogte van +11,72m TAW en was afgedekt door een houtskoollaag S398-L1 met een breedte van 5 tot 10cm. Deze laatste kwam mogelijk overeen met één of meerdere bakking(en) in de oven waarbij het vuur langs dit atelier gestookt werd.

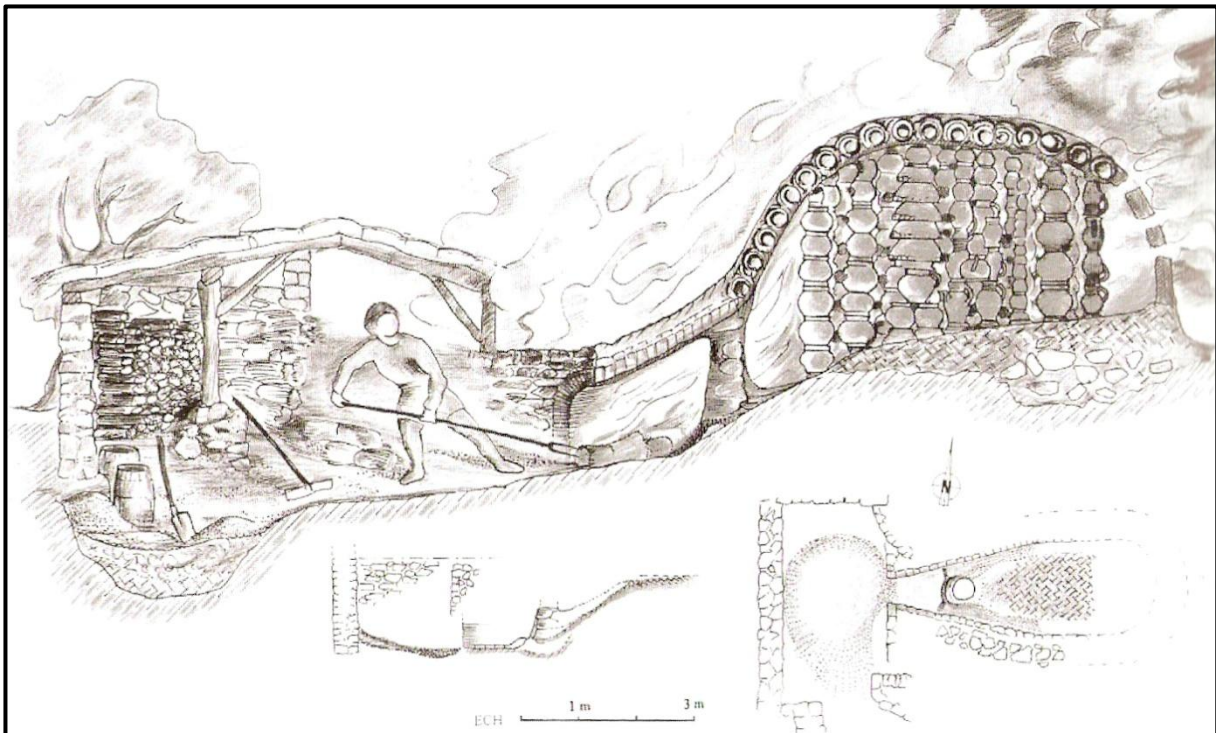
Doorheen de twee vorige lagen, zowel de houtskoollaag als de tegelvloer, werd een afvalkuil S406 gegraven. Naast een groot aantal bakstenen bevatte deze kuil oventegels met gedrupt glazuur en enkele misbaksels in aardewerk, te herkennen aan het glazuur op de breuken en sporen van oververhitting in het dekkend glazuur.

Figuur 68: Lengteprofiel door het oostelijk atelier met aanduiding van de kuil S407.

Figuur 69: Tekening van een pottenbakkersatelier dat zowel als stook- en werkruimte gebruikt wordt. Links de oven waar een man het vuur opstookt, rechts worden potten vervaardigd met een wiel, achteraan staan potten te drogen op planken en tafels (oudste bekende voorstelling van een pottenbakkersatelier uit Zwitserland, 17de eeuw, © Heege 2007: 60).

Figuur 70: Reconstructie van een Noord-Franse oven waarbij de aangebouwde ruimte gebruikt werd als stookplaats (© Heege 2007: 240).

In de ovenmond was de bakstenen constructie S402 aangelegd, die de kuil S407 verstoorde. Deze was opgebouwd uit bakstenen van verschillende formaten – 16,5 x ? x 3,5cm; 25,0 x ? x 6,0cm; 18,0 x ? x 4,5cm – en lemen voegen, wat wees op de noodzaak tot hittebestendigheid. Deze bakstenen structuur werd bijna volledig verstoord door een jongere waterput, waardoor enkel een klein deel van een tegelvloer kon vastgesteld worden op de bodem van de constructie. Op deze tegelvloer S433 was een

houtskoollaagje S435 bewaard, wat in combinatie met de ligging van de structuur deed vermoeden dat het hier een gemetste assekuil betrof, waarin de asse en houtskool, mogelijk door een rooster, terecht kwamen. Parallellen hiermee werden aangetroffen bij 19de-eeuwse steengoedovens⁴³. De constructie werd opgevuld met grijze klei en baksteenbrokken. Op een dieper niveau, in de tuinlaag, werd binnen dit atelier een tweede bakstenen constructie S401 aangetroffen, waarvan enkel de bodem bewaard was. Deze structuur had een rechthoekig grondplan van 60cm breed en 90cm lang en was eveneens gebouwd met lemen voegen. Er werd in het aangetroffen deel gebruik gemaakt van onvolledige stenen, waardoor enkel een breedte kon geregistreerd worden, nl. tussen 11,5 en 12cm. De bodem was bedekt met een laagje kleiige houtskool, waarboven een vulling van gele leem en donkergrijze klei werd aangetroffen. De functie van deze structuur is onduidelijk, mogelijk betrof het een opslagput voor klei die tijdens een latere ovenfase afgebroken en overbouwd werd.

Figuur 71: Profiel door oostelijk atelier met bakstenen constructie S402, tevens is de doorverhitting onder de ovenvloer te zien rechts van de bakstenen constructie in de oven zelf.

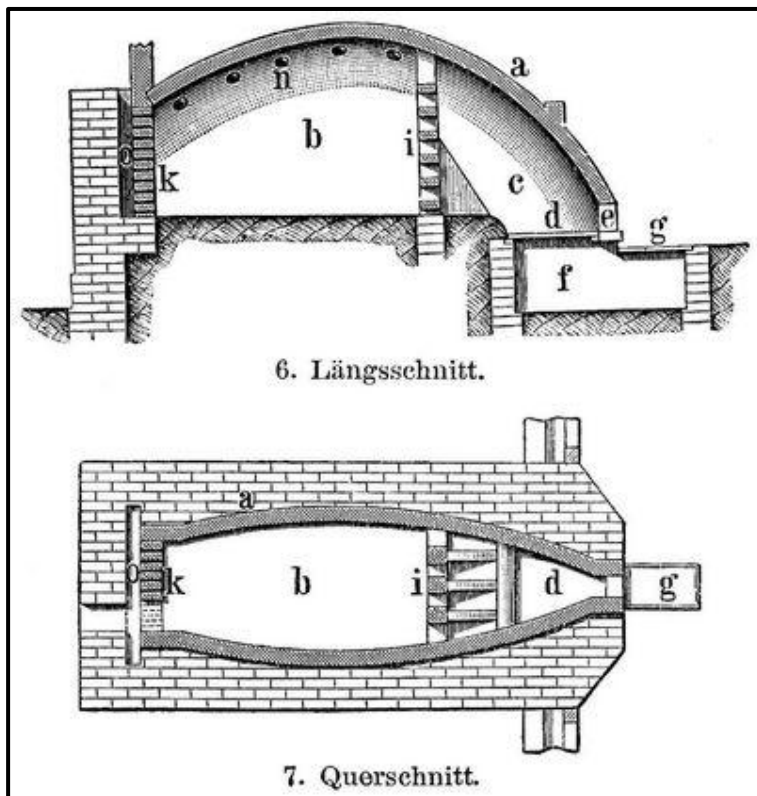
⁴³ Heege 2007: 31 afb. 39.

Figuur 72: Profiel van bakstenen constructie S402. Deze is gebouwd met lemen voegen en onderaan is een tegelvloer zichtbaar met een laagje houtschool erboven.

De bakstenen constructie S402 en de houtschoollaag S398 werden afgedekt door een lemen pakket S400 en S404, waarop een nieuwe tegelvloer S240 werd aangelegd. Deze vloer bestond uit tegels van 20,0 x 20,0cm met een totale breedte van 2,4m en een lengte van 1,8 m, en bevond zich centraal voor de ovenmond. In het zuiden varieerde de hoogte van de tegels tussen +11,58 en +11,62m TAW. In het noorden is de vloer deels opgeduwd en hier varieerde de hoogte tussen +11,62 en 11,75m TAW. Op meerdere tegels waren afdrukken van gedrupt glazuur merkbaar, met in een enkel geval een volledig ronde afdruk. De tegelvloer werd net als de rest van het atelier op deze hoogte afgedekt door een 5 tot 10cm dikke houtschoollaag S120, wat mogelijk opnieuw overeen kwam met een stookfase. In de houtschoollaag zijn onder andere een groenig geïriseerd fragment van een vensterglas gevonden en een rekenpenning van Philips II geslagen rond 1567. Op deze houtschoollaag kwam een pakket leem S122 terecht van gemiddeld 10cm dik.

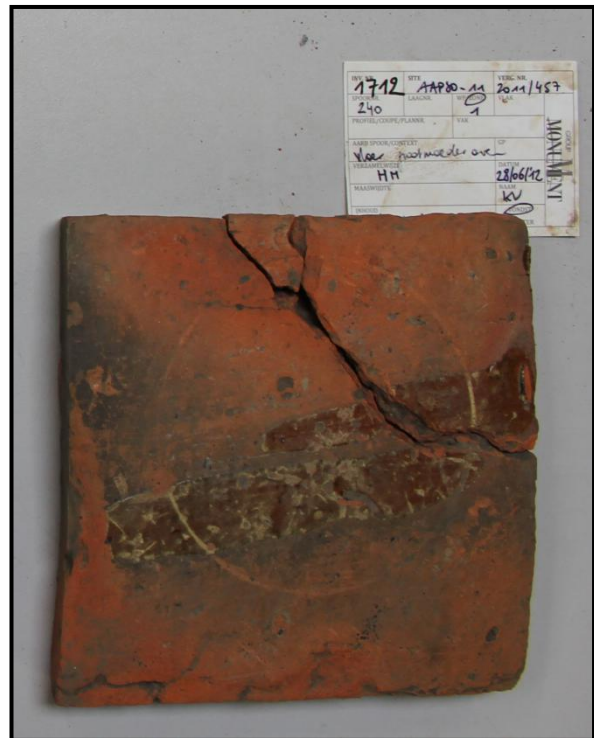
In het zuiden van het atelier werd dit patroon nogmaals herhaald, met een houtschoollaag S179 afgedekt door een leempakket S182. Mogelijk ging het hier om een laatste stookfase.

Figuur 73: Doorsnede en grondplan van een oven met de bakruimte (b), stookruimte (c), rooster (d), opvangbak voor de houtskool en asse (f) en plaats vanwaar gestookt werd (g) (bron: Heege).

Figuur 74: Glazuurspatten op de tegelvloer (zwarte pijltjes).

Figuur 75 en 76: Zicht op één van de tegels met een volledige cirkel en glazuursporen (links in situ – rechts na het wassen).

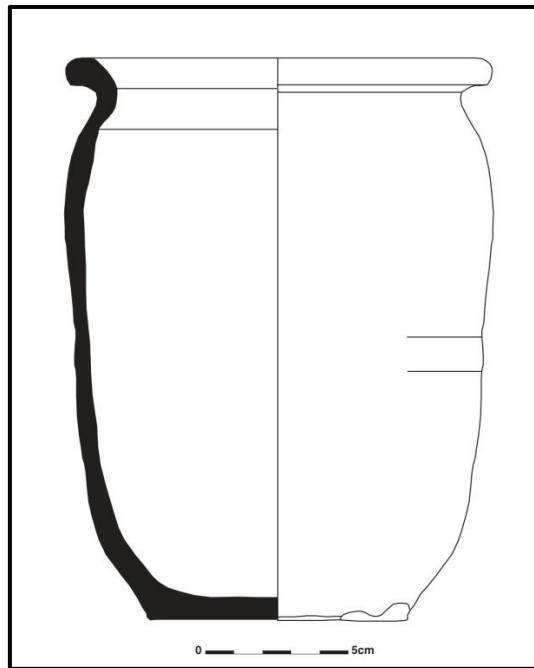
Figuur 77: Profiel binnen oostelijk atelier met twee houtskoollaagjes (onderaan S398-L1, erboven S120) die telkens afgedekt werden met een leempakket.

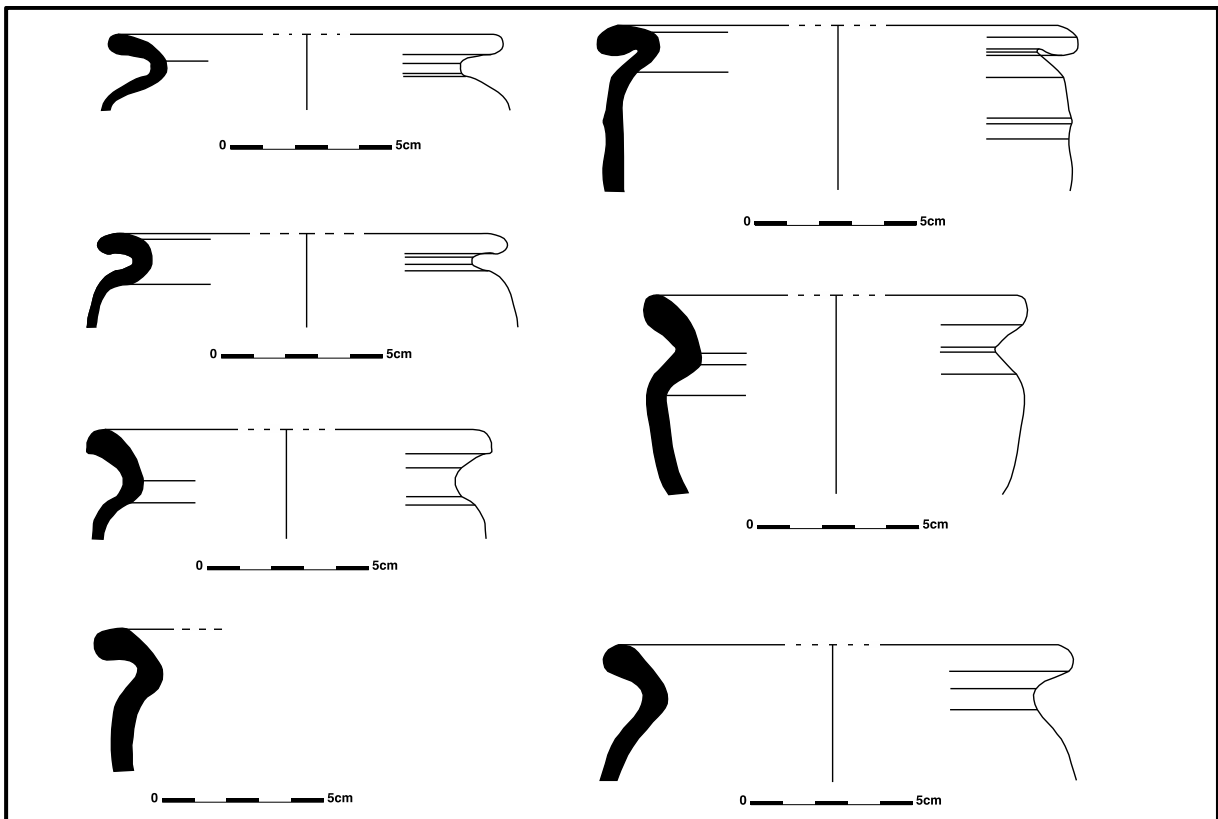
Figuur 78: Profiel binnen oostelijk atelier in het zuidelijke deel met twee houtskoollagen (onderaan S120, bovenaan S179), beiden afgedekt door een leemlaag.

De puinopvulling van dit atelier S163 was gelijkaardig aan de opvulling van de interne ruimte S166 van de ovens S21. Beiden bestonden uit stukken baksteen vermengd met verbrande en onverbrande leem, een opvulling die volledig ontbreekt in het westelijk atelier. In de opvullingslagen bleken enkele randen te zitten die behoorden aan een tot nu toe ongekende aardewerkvorm in de streek rond Aalst. Het gaat om een tiental individuen met een typische gebogen rand, die behoorden tot een ongeglazuurde 20cm hoge vorm. Vermoedelijk was dit een soort van opslagcontainer, waarbij een touw kon gespannen worden over de gebogen rand.

Een afvalkuil S37 van oventegels en grijze klei werd tenslotte aangelegd in het noordelijk deel van het oostelijk atelier. Het vondstenmateriaal hierin dateert uit de eerste helft van de 17de eeuw.

Figuur 79 en 80: Ongeglazuurde aardewerkvorm uit puinlaag S163, mogelijk was dit een opslagcontainer waarbij een touw rond de rand kon gespannen worden.

Figuur 81: Ongeglazuurde vormen uit puinlaag S163, mogelijk opslagcontainers.

○ Westelijk atelier

Dit atelier was langs het westen aan de ovens S21 gebouwd. Hiervan zijn vier buitenmuren (S13, S17, S159, S331, S349) en twee interne muren (S341, S348) bewaard, die zich ten opzichte van het oostelijk atelier in slechtere staat bevonden. Het ontbreken van houtskoolrijke sporen en lagen en de grotere aanwezigheid van klei, wees eerder op een gebruik als werkruimte en mogelijk pas in een latere fase als stookruimte.

Aangezien de ateliermuren vermoedelijk verder liepen buiten het terrein, was het enkel mogelijk om de minimale lengte van het atelier te bepalen. Het atelier was 4,30m breed, met een minimale lengte van 5,40m. In het noorden werd de ateliermuur S349 overbouwd door de achtergevelmuur S25 van de latere huizen in de Peperstraat. Deze ateliermuur bestond uit bakstenen van 23,0 x 11,0 x 6,0cm, gefundeerd op grote kalkzandsteenblokken. Deze was koud tegen de muur van een stenen beerput S1020, horende bij “de Clocke”, gebouwd. De zuidelijke ateliermuur (S13, S17, S159, S331) was opgebouwd uit bakstenen van 24,0 x 11,0 x 5,5cm en bevond zich in slechte staat.

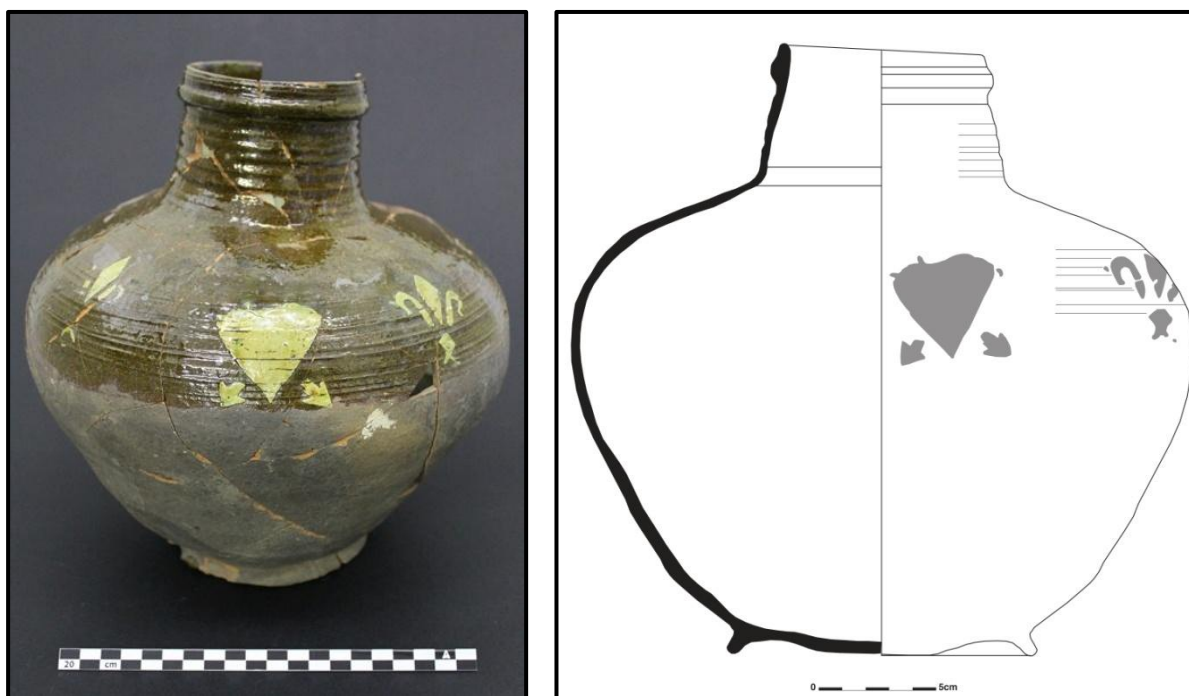
Figuur 82: Westelijk atelier met aanduiding van de bakstenen muren.

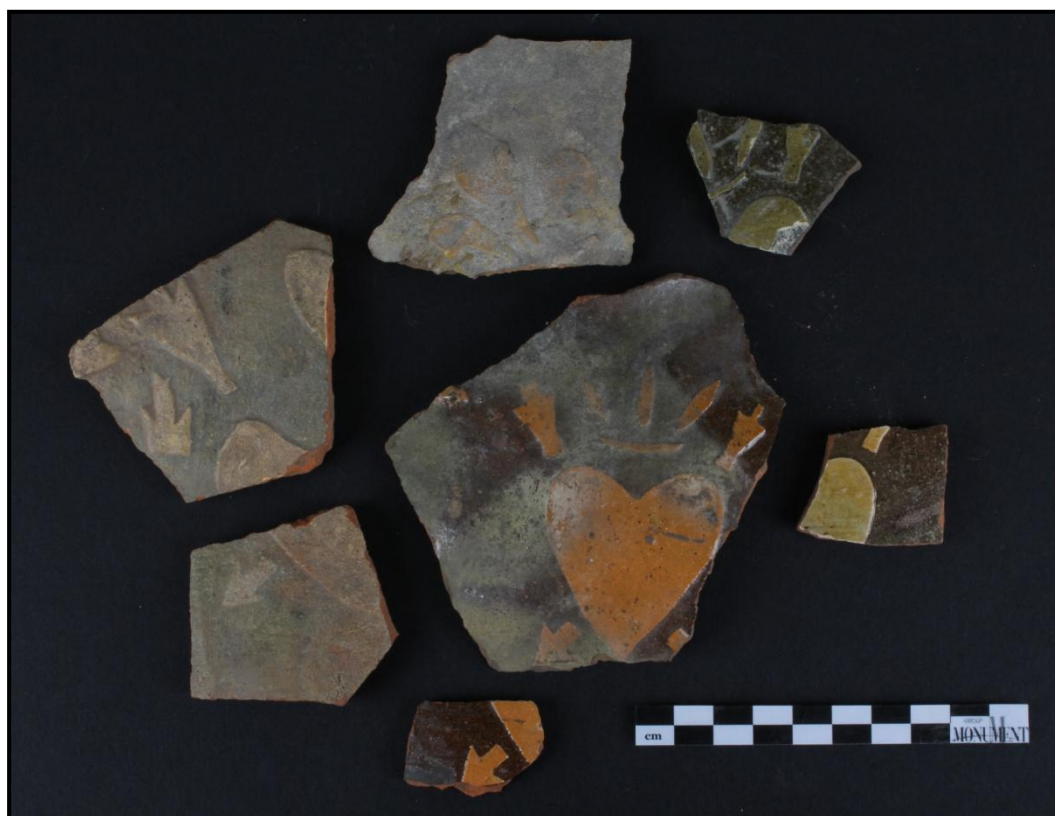
Figuur 83: Interne muur S348 in westelijk atelier.

Het oudste spoor in verband met pottenbakkersactiviteit dat binnen het atelier werd aangetroffen is de afvalkuil S295. Deze kuil was gegraven in de 15de-eeuwse tuinlagen en bevatte schervenmateriaal afkomstig van een mislukte bakking. Ook een aantal oventegels en een residuele munt geslagen in 1451-1488 werden hier in aangetroffen.

In het noordelijke deel van het atelier bevond zich op de tuinlagen een lichtbruine leemlaag met kleivlekken S268. In deze laag werd een kruik aangetroffen, voorzien van een zeldzame versiering. Op deze reducerend gebakken, groen geglaazuurde kruik is door middel van een sjabloon een slibversiering aangebracht in de vorm van een gekroond hart doorboord met pijlen. Scherven van gelijkaardige individuen met delen van hetzelfde motief werden ook in andere afvalkuilen aangetroffen (S107, S208) daterend uit de late 15de tot midden 16de eeuw. Daarnaast was een beeldje van ca. 3 cm groot in rood geglaazuurd aardewerk, gemaakt in een stempelmal, afkomstig uit de laag S268. Een dergelijke stempelmal om gelijkaardige beeldjes – in dit geval een eerder katachtig figuurtje – te maken werd aangetroffen in een puinlaag S146 boven S268. De precieze functie van deze beeldjes is onduidelijk. Een scherf maigeleinglas uit deze laag dateerde tussen de 15de en de 17de eeuw. Vermoedelijk hoorde deze laag bij pottenbakkersactiviteit uit de eerste helft van de 16de eeuw.

Figuur 84 en 85: Kruik met slibversiering aangebracht door middel van een sjabloon uit laag S268.

Figuur 86: Scherven uit verschillende afvalcontexten met gelijkaardig motief in slibversiering aangebracht door middel van een sjabloon.

Figuur 87: Stempelmal en figuurtje gemaakt met een gelijkaardige mal uit afvallaag S268.

Figuur 88: Achterkant van de stempelmal (S228).

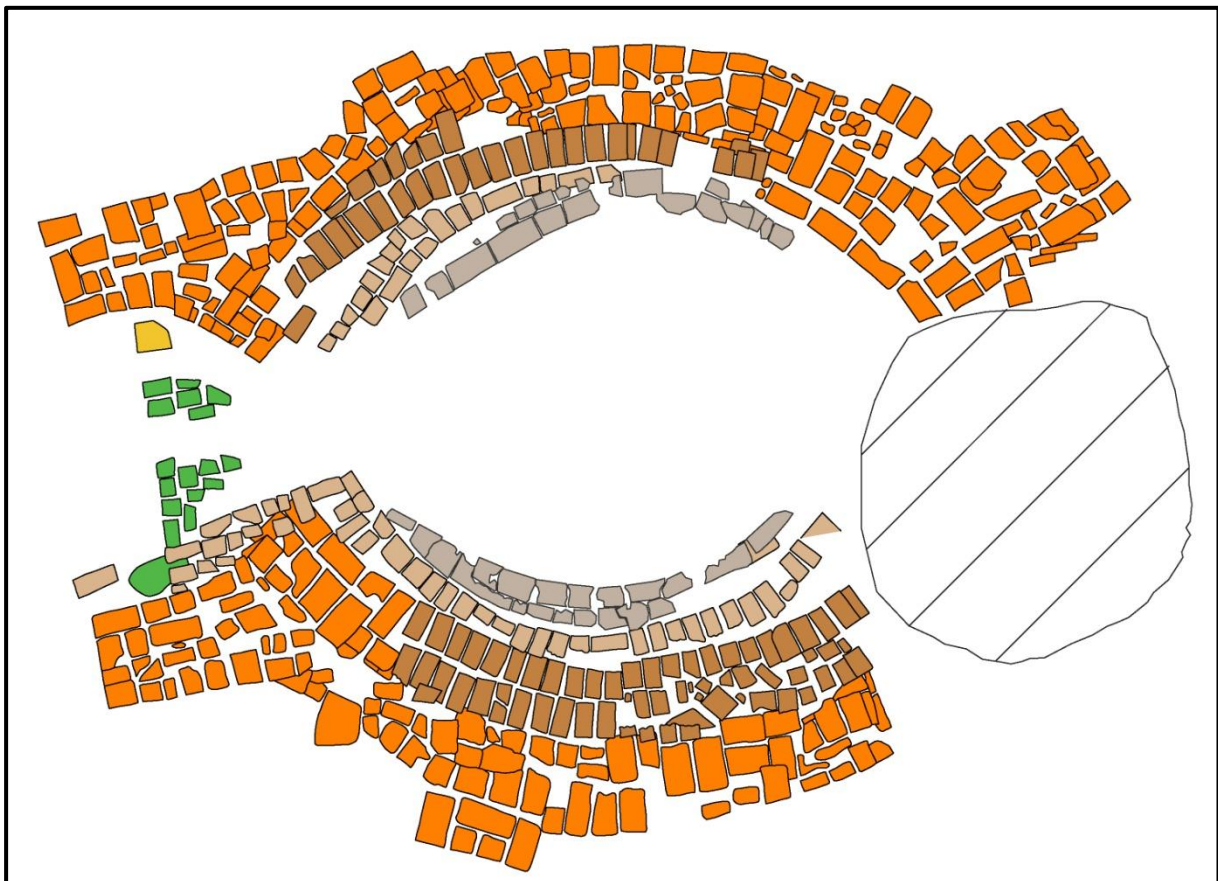

Figuur 89: Onderzijde van een mal met wellicht de figuur van Jezus uit laag S187 bij ovenzone 2.

Figuur 90: Figuur gezeten op een zeedier of draak (Sint-Joris en de Draak?) uit laag S101. Het figuur werd wellicht in een mal vervaardigd.

Net als in het oostelijk atelier bevond zich een kuil (S152) met een donkergrijze vulling ter hoogte van de mogelijke ovenmond. Deze kuil werd door de laag S268 en de onderliggende tuinlaag gegraven en verstoorde de afvalkuil S295. Aangezien deze kuil afgedekt werd door vloerniveaus die vermoedelijk hoorden tot de jongere ovenfasen (fase 1 en 2, zie verder), had de kuil mogelijk iets te maken met de oudere ovenfasen. Ze bevatte zeer weinig aardewerk, en werd mogelijk gebruikt als aanleg- of assekuil. De kuil liep binnen de ovenmond tot tegen het eerder vermelde gerecupereerd stuk muur of tongewelf S412 (zie hiervoor, fase 4). Op deze gerecupereerde stukken muur waren enkele bakstenen (S415) geplaatst met afmetingen ? x 12,0 x 4,5cm, vermoedelijk als nivellering voor de bovenliggende tegelvloer S379. De verbrande leem in de voegen van S415 en de roetsporen op de tegels van S379 wezen erop dat deze vloer blootgesteld werd aan hoge temperaturen.

Figuur 91: Vloer aan de ovenmond aangegeven met de groene kleur (links).

Figuur 92: Kuil S152 in het westelijk atelier, die vermoedelijk gebruikt is als stookkuil.

Figuur 93: Profiel 15 door het westelijk atelier met de mogelijke stookkuil S152 en oudere afvallaag S268 en – kuil S295.

Figuur 94: Profiel binnen westelijke ovenopening met kuil S152 afgedekt door laagjes verbrande leem en klei.

Figuur 95: Detailopname van het profiel binnen westelijke ovenopening met kuil S152 afgedekt door laagjes verbrande leem en klei.

Figuur 96: Gerecupereerd tonggewelf binnen de westelijke ovenopening.

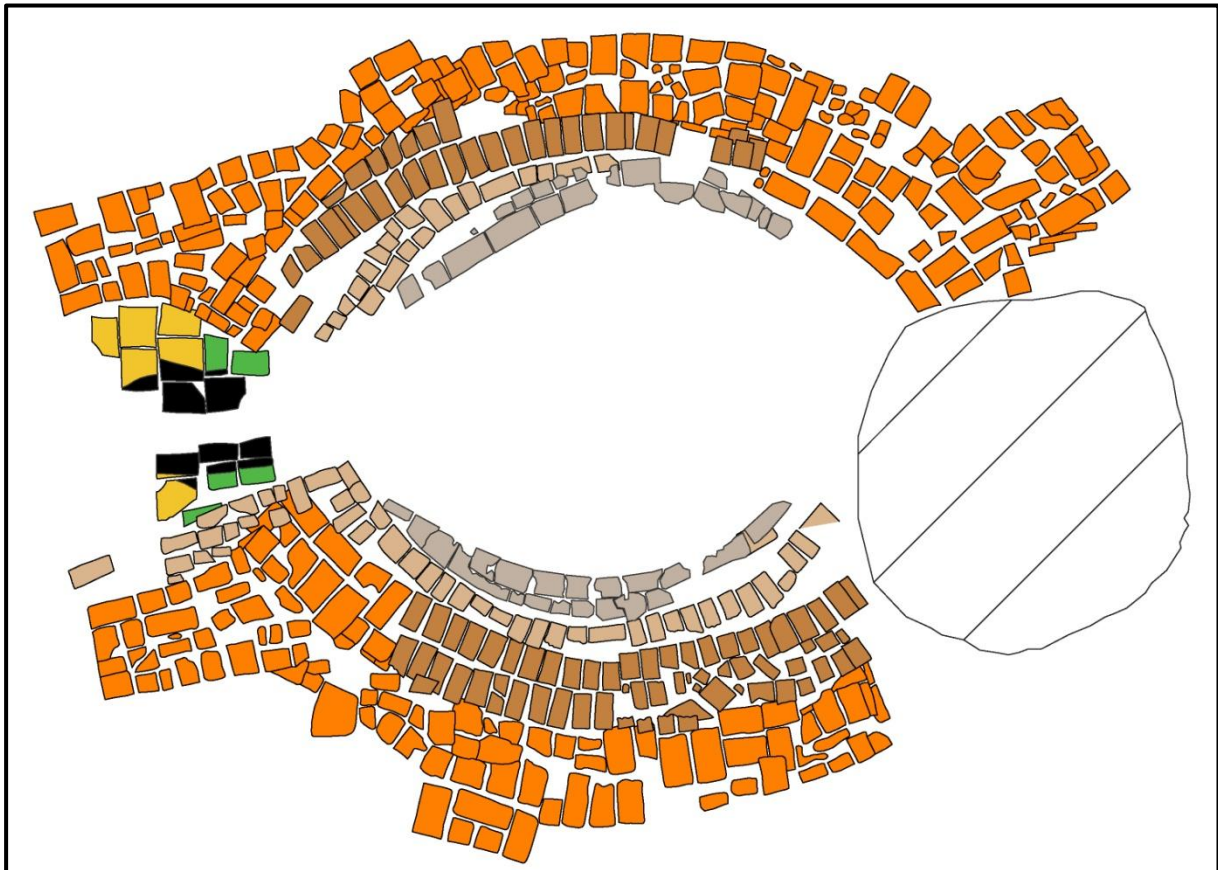
Figuur 97: Tegelvloer S379 binnen de westelijke ovenopening met sporen van beroeting en verglazing ten gevolge van de intense verhitting. De vloer sluit mooi aan op de ovenwand van fase 2 die hier tegen de ovenwand van fase 4 gebouwd werd.

Figuur 98: Westelijke ovenopening met drie rijen bakstenen (S612, S613, S614) boven vloer S379.

Deze vloer S379 bestond uit tegels van verschillende formaten en sloot aan op een laagje gele leem S316. Vermoedelijk ging het hier om een vloer waarbij men enkel tegels gebruikte binnen de ovenmond met duidelijke sporen van verbranding en aangestampde leem in de overige ruimte van het atelier. Beiden werden afgedekt door een laagje verbrande leem S108/S282/S425 met vlekken gele leem en groenige klei, waaruit een Statenduit van Filips II afkomstig was van ca. 1578-1580. Zoals vermeld kwam de

hoogte van de vloer S379 (+11,98m TAW) overeen met de hoogte van de oventegels uit fase 2 (+12,00m TAW), wat er mogelijk op wees dat beiden tijdens dezelfde fase in gebruik waren. Bovendien sloot de vloer in de westelijke opening aan op de wandstenen van fase 2, die hier tegen de wand van fase 4 gebouwd waren.

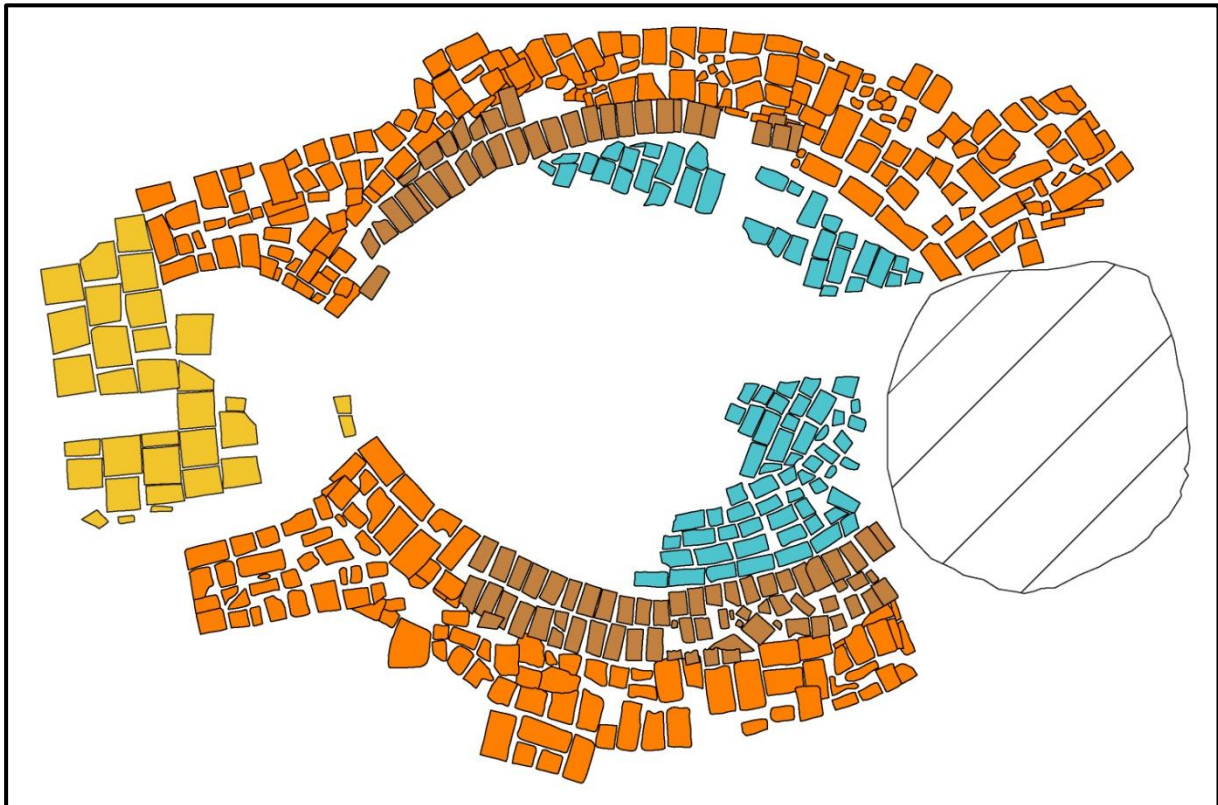

Figuur 99: Grondplan met tegelvloer S379 met de aangegeven beroeting en verglazing ten gevolge van verhitting (geel – zwart – groen).

Op de tegelvloer S379 werden vervolgens drie evenwijdige rijen bakstenen (S612, S613, S614) gebouwd, die tot drie stenen hoog bewaard waren. De functie van deze baksteenrijen is onduidelijk. Het is aannemelijk dat deze na fase 2 gebouwd werden, aangezien ze aangelegd waren op de vloer S379 die vermoedelijk bij fase 2 hoorde.

Hierboven bevond zich de vloer S127. Deze bestond uit bakstenen tegels van 20,0 x 20,0 x 2,0cm en was deels aangelegd op een dun laagje van groene klei (S144). Ook op twee andere plaatsen binnen het atelier werden stukken van een tegelvloer aangetroffen (S128, S147), eveneens aangelegd boven een laagje groene klei (S149/S150). De tegels van S147 hadden tevens dezelfde afmetingen: 20,0 x 20,0 x 2,0cm. Bij vloer S128 kon dit niet vastgesteld worden aangezien er geen volledige tegels werden aangetroffen. De groene kleilaag (S144/S149/S150) was ook elders in het atelier op dezelfde hoogte

bewaard, zij het zonder bovenliggende tegels. Mogelijk hoorden deze drie sporen (S127, S128, S147) tot eenzelfde tegelvloer (met resp. hoogtes van +12,12m TAW, +12,08m TAW, +12,03m TAW). De afboording van vloer S127 met rechtopstaande tegelstukken kon mogelijk verwijzen naar een interne opdeling. Vermoedelijk hoorde deze vloer bij de jongste ovenfase (fase 1). Bovenop tegelvloer S127 werd een zeer dun brandlaagje bestaande uit verbrande leem en houtskool (S126) aangetroffen.

Figuur 100: Grondplan met zicht op de tegelvloer S127 (geel).

In een hoek van het atelier gevormd door de buitenwand van de oven en de noordoostelijke ateliermuur bevond zich een kleipakket (S22), bovenop de laag S268 (zie figuur 93). Dit bestond uit een laag groene klei van 20cm die vermoedelijk als afvalpakket geïnterpreteerd moet worden. In deze kleilaag zijn een papkom met sgraffito-versiering en een volledig potje in dekkend geel loodglazuur gevonden. De vondsten in dit kleipakket dateerden vermoedelijk uit de vroege tot eerste helft van de 17de eeuw.

Figuur 101: Overzichtsfoto met zicht op de ovenstructuur en de tegelvloer S127 binnen het westelijk atelier.

Figuur 102: Detailopname van de tegelvloer S127 in het westelijke atelier.

Figuur 103: Potje in dekkend geel loodglazuur uit groene kleilaag S22.

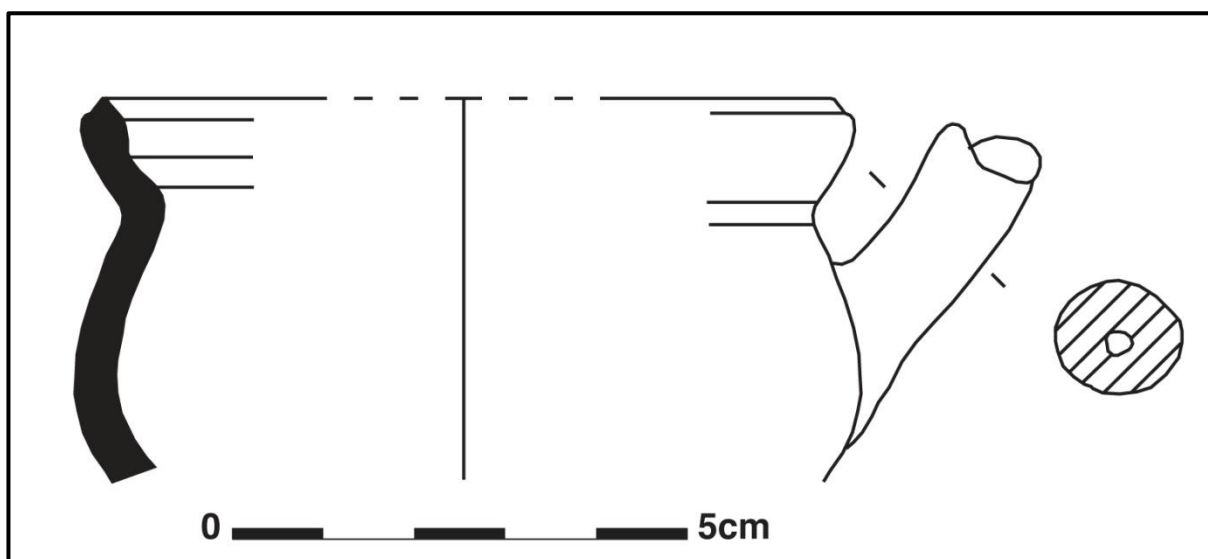
Met de bouw van muur S348 tegen de noordelijke ateliermuur S349 werd een aparte interne ruimte gecreëerd. Ook de muur S341 hoorde hier vermoedelijk bij. De mogelijke verbinding tussen beide muren werd doorbroken door de puinkuil S338 (zie verder). Tussen deze twee muren werd een laag groene klei van 5cm dik aangetroffen, die over de hele ruimte voorkwam en op de tuinlagen was aangelegd op een gemiddelde hoogte van +11,68m TAW. Mogelijk diende deze ruimte om klei te bewerken, doch het ontbreken van een bakstenen bodem spreekt dit enigszins tegen. Boven de kleilaag zijn enkele afvallagen (S346 en S339) gevonden die dateren uit de eerste helft van de 17de eeuw. Het vondstenmateriaal bestond uit de combinatie van pottenbakkers- en consumptieafval. Het ging voornamelijk om een groot aantal plakbare individuen met dekkend glazuur. Tot de aangetroffen vormen hoorden onder andere grappen, borden, papkommen, teilen, een vuurklok, een zeer kleine steelkom en enkele zeer kleine grapes. Daarnaast bevatte de context S346 enkele speciale vormen waaronder een tuitkannetje in rood geglazuurd aardewerk en enkele borden in Werra-imitatie. Opvallend was een terugkerend versieringsmotief met lijnen en golven op de randen van papkommen en borden dat ook in andere afvalcontexten met misbaksels werd aangetroffen. Deze contexten bevatten geen import aardewerk.

Figuur 104: Profiel 24 binnen interne ruimte in westelijk atelier. Hierbinnen bevond zich een laagje groene klei afgedekt met afvallen S346 en S339.

Figuur 105 en 106: Tuitkannetje uit afvallaag S339/346 in westelijk atelier.

Figuur 107: Tekening van tuitkannetje uit afvallaag S339/346 in westelijk atelier.

Figuur 108 en 109: Zeer kleine grapes uit laag S313, vergelijkbaar aan deze uit S339/346.

Figuur 110: Bord in Werra-imitatie uit afvallaag S339/346.

Figuur 111: Bord in Werra-imitatie uit afvallaag S339/346.

Figuur 112: Bord in Werra-imitatie uit afvallaag S339/346.

De puinkuil S338 doorsnijdt de interne ateliermuren en de voornoemde klei- en afvallagen. In deze kuil werden zowel consumptieafval als bouw materiaal van de oven en misbaksels aangetroffen. Ook het import aardewerk was hier aanwezig, onder andere in de vorm van een boerendanskruik met leeuwenkopjes en een baardmankruik in Raerensteengoed uit de 16de tot 17de eeuw. Een bodem van een berkemeierdrinkglas dateerde uit de 15de tot 17de eeuw.

Zoals vermeld werd de noordelijke ateliermuur S349 overbouwd door de achtergevelmuur S25 van de huizen aan de Peperstraat. Ook de oven werd deels afgebroken door de insteek S24 van deze muur.

Figuur 113 en 114: Bord in gele slibversiering uit kuil S338 en boterschaal uit de opvulling van oven S184 (ovenzone 2) met gelijkaardig motief.

Figuur 115: Voorbeelden van boerendanskruiken (Raeren) met rechtsboven de fragmenten aangetroffen in de afvalkuil (www.pangeobest.be).

6.2.6.1.2.2. Interpretatie

Het is niet duidelijk of beide ateliers gelijktijdig in gebruik waren, en of ze dezelfde functie deelden. De opeenvolging van meerdere houtskoollagen, telkens afgedekt met een laag gele leem, doet vermoeden dat dit sporen zijn van stookfases, en dat het oostelijk atelier gebruikt werd als stookruimte. Het ontbreken van houtskoolrijke lagen in het westelijk atelier wijst vermoedelijk eerder op een functie als werkruimte. Een andere optie is dat men het westelijk atelier gebruikte om de lading gebakken potten uit de oven te halen. Uit Duitse steengoedovens is bekend dat men hiervoor na het bakken telkens de “rugzijde” van de oven deels afbrak⁴⁴. Op deze manier kon men de lading gebakken waar uit de oven halen zonder de ovenmond telkens te moeten afbreken.

6.2.6.1.3. Afvalkuilen

6.2.6.1.3.1. Beschrijving van de afvalkuilen en het vondstmateriaal

In de zone buiten de ateliers werden een aantal afvalkuilen aangetroffen. Het ging in de meeste gevallen om kuilen vol lokale misbaksels, waarbij geen importaardewerk aanwezig was. Op basis van het aardewerk dateerden de meeste kuilen uit de 16de eeuw. Door de beperkte verwerkingstijd was het niet mogelijk om de contexten uit te werken. Hieronder wordt dan ook slechts een summiere bespreking gegeven van de inhoud van de kuilen, na overleg met dr. Koen De Groote en Jan Moens (Erfgoedonderzoekers OE).

○ S1213-S1214 (16de eeuw)

Ten noorden van het oostelijk atelier bevonden zich twee afvallagen (S1213 en S1214) met misbaksels. Hierin werden onder andere kleine grapes, teilen, vergieten en steelkommetjes aangetroffen in rood aardewerk, alsook vrij veel fragmenten van rioolbuizen en spreuwenpotten. Bodems met standvinnen ontbreken volledig in deze context, enkel handgevormde standringen komen voor. De context bevatte zowel consumptieaardewerk als productieafval. Het ging in alle gevallen om lokaal geproduceerd aardewerk zonder de aanwezigheid van importmateriaal, dat in de 16de eeuw gedateerd werd.

⁴⁴ Weiser B. Ein Steinzeugofen aus Rodewisch, Sachsen D. in Heege 2007: 407, 411.

Figuur 116: Selectie van het vondstmateriaal.

○ S107 (eerste helft tot midden 16de eeuw)

Deze afvalkuil tussen de twee ovenzones bevatte eveneens 16de-eeuws aardewerk, hier voornamelijk in de eerste helft gedateerd. Ook hier ging het om een combinatie van consumptie- en productieafval. De context bevatte voornamelijk rood (reducerend) gebakken aardewerk, met daarnaast nog een kleiner aandeel grijs aardewerk.

Een courant motief van bogen in slibversiering werd hier meermaals aangetroffen met een uitzonderlijke variatie waarbij volle cirkels aangebracht werden boven de bogen. Een ander motief dat vaak voorkwam doorheen deze context bestond uit een bloem in opgelegde sjabloonversiering.

Een aantal fragmenten van spreuwenpotten waren gelijkaardig aan de vormen gevonden in Middelburg⁴⁵. Bij de Aalsterse vormen bevonden het roofigat en oor zich echter niet op de bodem maar op de buik. Er werden ook enkele luikjes gevonden die dienden om het roofigat af te sluiten.

⁴⁵ De Clercq et al. 2007: 14.

In deze context bevonden zich ook enkele ongekennde vormen. Hiertoe behoorden een aantal fragmenten van bakjes op standvinnen met geknepen randen, reducerend gebakken en voorzien van een oor. In één geval ging het vermoedelijk om een dubbelbakje⁴⁶. De overige vormen dienden mogelijk als vetvangers.

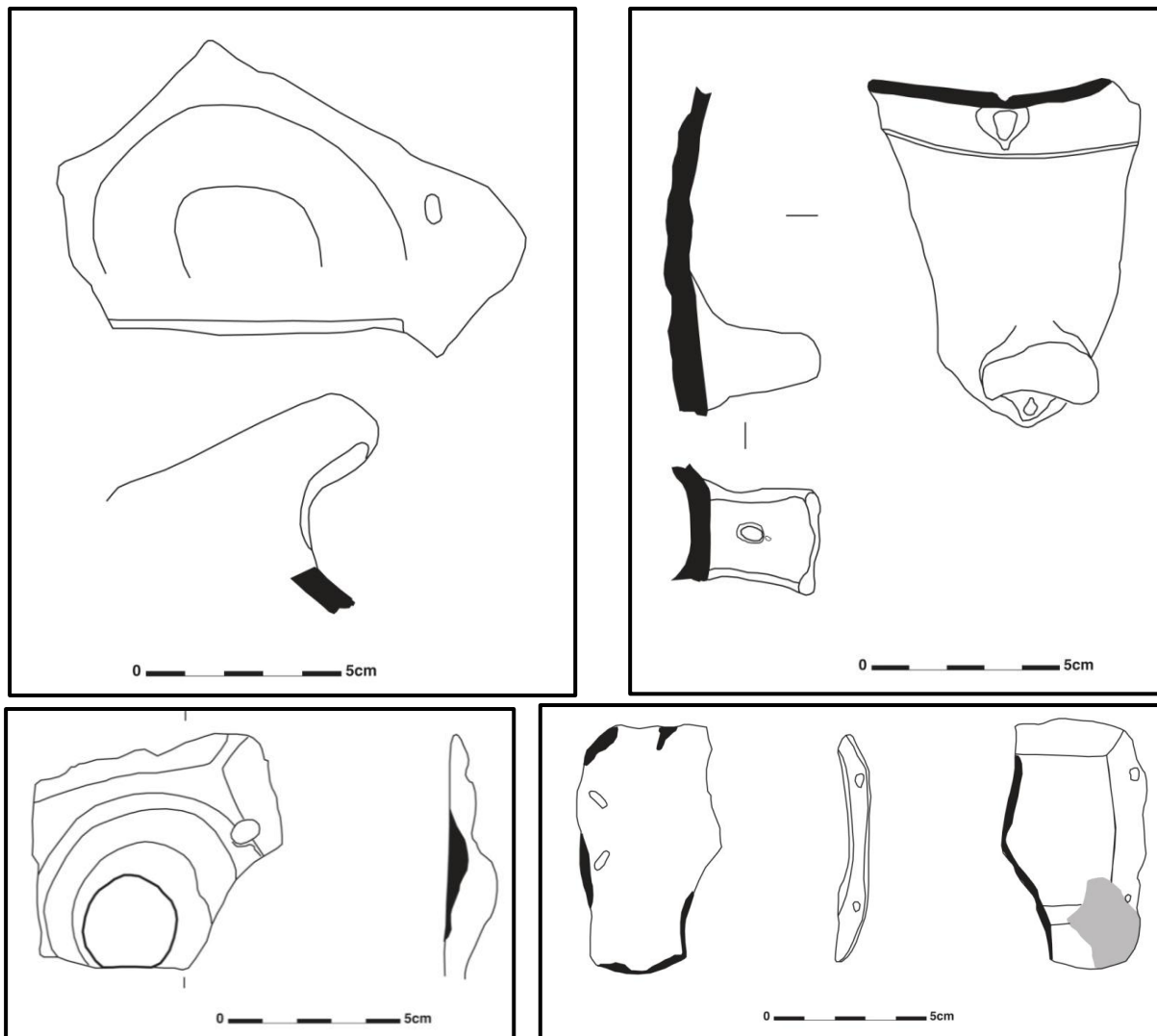

Figuur 117: Aardewerk met bogen in slibversiering.

Figuur 118: Fragmenten van een spreeuwenpot met een luikje om het roofigat af te sluiten dat zich op de buik van de pot bevond.

⁴⁶ De Groote 2008: 287.

Figuur 119, 120, 121 en 122: Tekeningen van fragmenten van spreeuwpotten, boven links: handvat om de pot aan de muur te hangen, boven rechts: wand met twee perforaties (o.a. in een standvoet) om een stok in te bevestigen waarop de vogel kan zitten, onder: luikjes om het roofof af te sluiten.

○ S314 (eerste helft tot midden 16de eeuw)

Deze afvalkuil bestond uit een gelijkaardige samenstelling als de hierboven beschreven kuilen S107 en S208 en werd eveneens in de eerste helft tot het midden van de 16de eeuw gedateerd. De context bevatte consumptie- en productieafval, waarbij de vormen voornamelijk hoorden tot de keukenvoorraad. Tafelwaar en fijnere keukenwaar kwamen in mindere mate voor. Er werden onder andere grapes met hoekige randen aangetroffen, kannetjes, papkommen, buizen voor riolering, spreeuwpotten en een spaarpotje. Kamerpotten kwamen opvallend weinig voor. Fragmenten van deksels met gaatjes, dat mogelijk diende om op een wasbekken te plaatsen, werden zowel in de context S314 als in de hierboven besproken afvalkuil S107 gevonden. In tegenstelling tot de gelijkaardige afvalkuil S208 bevatte de context S314 geen grijs aardewerk. Het

voorkomen van identieke randen in beide kuilen wees evenwel op de gelijktijdigheid van deze contexten. Slibversiering en glazuur kwamen weinig voor. Er werden wel enkele fragmenten aangetroffen met slibversierde bogen, gelijkaardig aan de voorbeelden uit context S107.

In tegenstelling tot de overige afvalkuilen was hier wel importaadewerk aanwezig, zij het als secundair productieafval. Enkele steengoedfragmenten behoorden tot kruiken die men opnieuw probeerde te glazuren met loodglazuur gemengd met kopervijlsel. In één geval ging het vermoedelijk om een steengoedkruik die gebroken was, waarbij men tussen de breuk roodbakkende ijzerhoudende klei smeerde om deze te dichten en opnieuw probeerde te bakken in de Peperstraatovens. Sporen van groen loodglazuur op de breukvlakken duiden op het mislukken van dit opzet. De aanwezigheid van enkele bodems met ingeknepen standring tussen dit secundair productieafval dateerde deze kruiken voor het midden van de 16de eeuw. Ook in andere contexten zijn sporen van het herglazuren van steengoed aangetroffen. Zo zijn in de puinkuil S276 (zone 1, profiel 12) fragmenten gevonden van een medaillonkruik in steengoed, waarbij men het oorspronkelijk oppervlak heeft bedekt met loodglazuur gemengd met kopervijlsel. Een ander opvallend element in deze context is een kannetje waarbij de vorm van de bodem gebaseerd is op een steengoedkruikje met een rozig baksel, vermoedelijk verkregen door het mengen van roodbakkende met witbakkende klei.

Figuren 123 en 124: Steengoedfragmenten opnieuw geglazuurd met loodglazuur gemengd met kopervijlsel. De fragmenten zijn afkomstig van één individu.

Figuur 125 en 126: Hergeglazuurde medaillonkruik in steengoed.

Figuren 127 en 128: Kannetje uit roodbakkende vermengd met witbakkende klei, vermoedelijk gebaseerd op een steengoedkan.

Figuren 129: Archeologisch volledig kruikje aangetroffen in de afvalkuil.

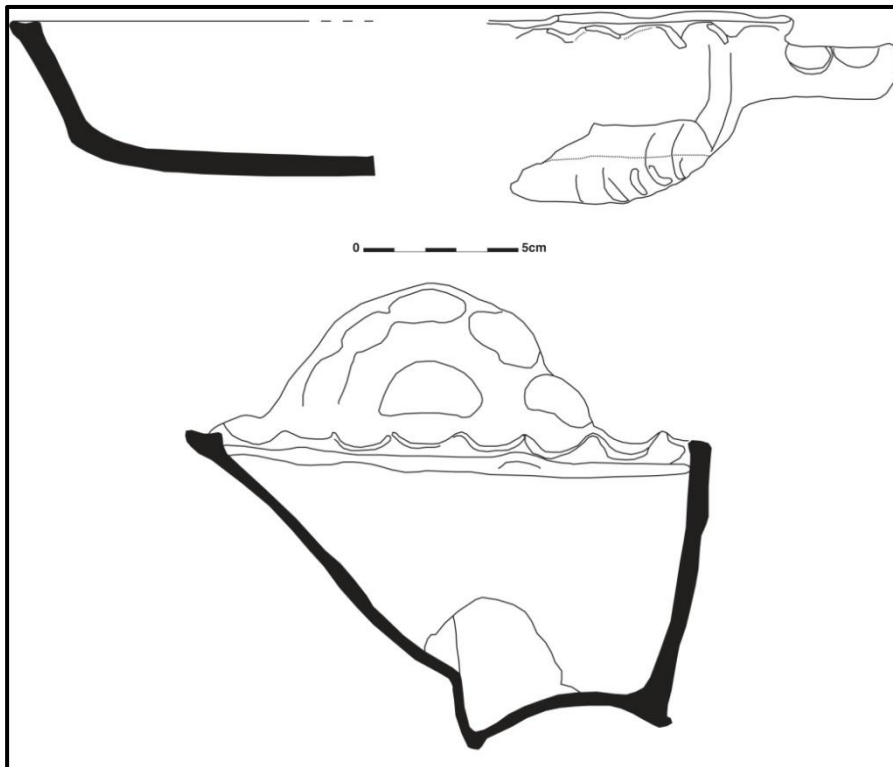
Figuren 130: Spaarpotje met bovenaan het gleufje aangetroffen in de afvalkuil.

○ S208 (eerste helft tot midden 16de eeuw)

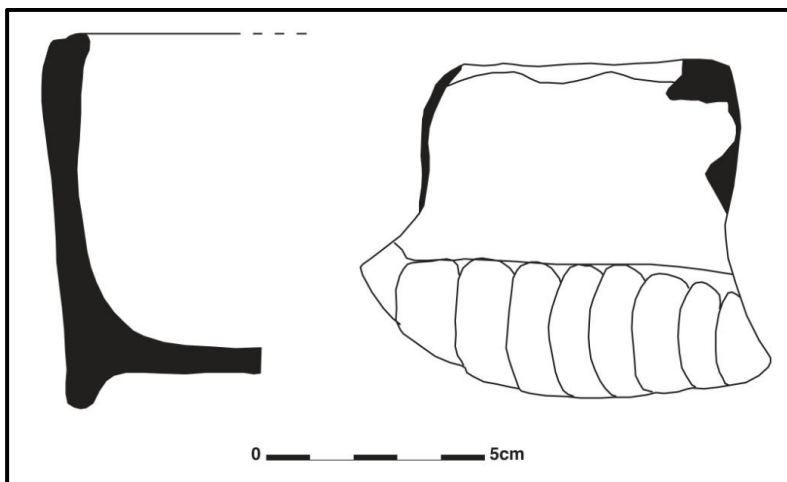
Deze afvalkuil kon op basis van de graperanden en de versieringselementen gedateerd worden in de eerste helft tot het midden van de 16de eeuw. De vormen die hier voornamelijk in werden aangetroffen waren teilen, grapes, voorraadpotten, kannen, kruiken, dubbelbakjes, vetvangers en in zeer beperkte mate kamerpotten. Opvallend was de afwezigheid van kommen, papkommen en steelkommen. Deze kuil bevatte naast productieafval ook afgedankt bouw materiaal dat deel uitmaakte van de ovenconstructie. Zo werden een groot aantal oventegels en stukken van de wand aangetroffen. Het merendeel van het aardewerk bestond uit roodbakkende individuen waarbij zeer weinig exemplaren voorkwamen met dekkende slibversiering. Daarnaast vormde ook het grijs aardewerk nog een groot aandeel binnen deze context. In deze afvalkuil werd een fragment van een bord met sgraffitoversiering aangetroffen. Daarnaast kwamen guirlandes in gele slibversiering die uitliepen op drie puntjes regelmatig terug op grote voorraadpotten. Ook opvallend zijn een aantal oren in roodbakkend aardewerk die geïnspireerd waren op steengoedkruiken uit de tweede helft van de 16de eeuw, de zogenaamde “rattenstaarten”.

Figuren 131, 132 en 133: Zicht op de fragmenten van vetvangers en/of dubbelbakjes.

Figuur 134: Tekening van reducerend gebakken bakje met geknepen standvinnen, vermoedelijk een vetvanger.

Figuur 135: Tekening van reducerend gebakken bakje met geknepen standvinnen, vermoedelijk een dubbelbakje.

- S1233 (late 16de tot eerste helft 17de eeuw)

In vergelijking met de andere afvalcontexten werd in deze kuil een grotere variatie aan vormen aangetroffen. Het ging dan voornamelijk om papkommen, kruiken, kamerpotten, borden, steelkannetjes, grapes en een fragment van een vetlamp. Spreeuwenpotten en voorraadpotten kwamen hierin niet voor. In deze context werden

geen fragmenten meer aangetroffen van holle stelen, maar ging het telkens om geknepen stelen. Op basis van de vormen werd deze context gedateerd in de late 16de tot eerste helft van de 17de eeuw. Volgens de historische bronnen was dit de periode waarin de pottenbakker Adriaen Caluwaert actief was op dit perceel. Deze kuil bevatte zowel consumptie- als productieafval. Opvallend was de aanwezigheid van een aantal afvalproducten die wezen op de productie van glazuurde tabakspijpen. Het ging om een tiental baksteunen, bestaande uit een klomp klei waarin tabakspijpen met het steeluiteinde gedrukt werden, die dienden om de pijpen te kunnen onderdompelen in het glazuur en ze nadien in de oven te plaatsen. Deze pijpen werden na de bakking afgebroken ter hoogte van de gebakken kleiklomp, waarna men de steeluiteinden opnieuw bijwerkte. De gebakken klei werd als afvalproduct weggegooid⁴⁷. In Nederland zijn dergelijke gebakken kleiklompjes met pijpenstelen aangetroffen in Utrecht⁴⁸.

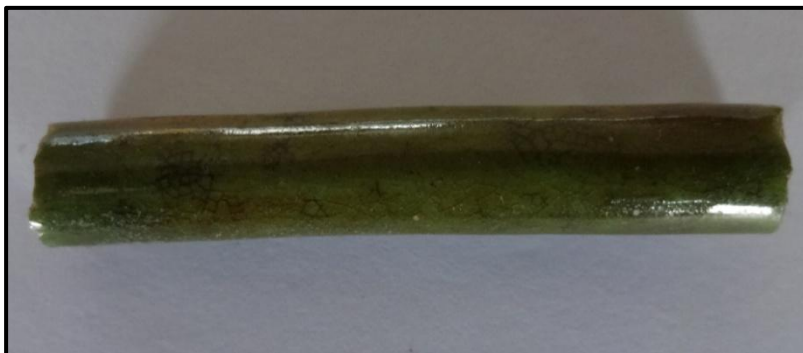
Figuur 136: Baksteunen voor het glazuren en bakken van tabakspijpen, aangetroffen in afvalkuil S1233.

⁴⁷ Van Oostveen, schriftelijke correspondentie.

⁴⁸ Van Oostveen 2011: 156.

Figuur 137: Een gebakken klomp klei met de uiteinden van pijpenstelen, afvalproduct van het glazuren van pijpenstelen. Afkomstig uit Utrecht, Nederland (© Van Oostveen 2011: 156).

Figuur 138: Groen geglazuurde pijpensteel (losse vondst bij het afgraven naar het eerste opgravingsvlak).

Figuur 139: Stukken van tabakspijpen uit S1376 me twee geel geglazuurde pijpenstelen.

Figuur 140: Reducerend gebakken hoekfragment van een dubbelbakje (S1233).

- S136 (tweede helft 16de eeuw tot eerste kwart 17de eeuw)

Deze afvalkuil kwam qua samenstelling grotendeels overeen met de afvallaag S346 uit het westelijk atelier (zie hiervoor). Tot de aangetroffen vormen hoorden voornamelijk grappen, borden, papkommen, teilen en gebogen pannen. Hierin bevonden zich echter ook nog spreekpotten, waardoor deze context gedateerd werd in de tweede helft

van de 16de eeuw tot het eerste kwart van de 17de eeuw, wat net als bij de kuil S1233 samenviel met de productieperiode van Adriaen Caluwaert op dit terrein. Een oord van Ernest Van Beieren uit ca. 1611 bevestigde deze datering. In vergelijking met de andere afvalkuilen bevatte deze meer verfijnd materiaal en was doorgaans meer versiering aangebracht. Zo werden een aantal fragmenten van borden met concentrische cirkelversiering aangetroffen en ook enkele versierd met sgraffito. Ook het aandeel van potten met dekkend slib lag hier veel hoger. De kuil S136 bevatte zowel productie- als consumptieafval. Ook import aardewerk werd hier aangetroffen, waaronder een fragment vroege polychrome Antwerpse majolica en enkele steengoedindividuen voornamelijk uit de 16de eeuw. Als laatste werden een drietal fragmenten van versierde haardtegels teruggevonden waarop Christelijke taferelen werden afgebeeld, mogelijk de geboorte van Jezus en de Drie Koningen.

Figuur 141: Fragmenten van haardtegels met christelijke motieven.

Figuur 142: Oord van Ernest van Beieren uit ca. 1611.

6.2.6.1.3.2. Interpretatie

In de zone tussen de ateliers werden zes afvalkuilen aangetroffen die gedateerd werden tussen het begin van de 16de en het midden van de 17de eeuw. Op basis van de verschillen tussen het aardewerk en de aangetroffen munten was het mogelijk om tussen de contexten onderling een chronologische evolutie te onderscheiden, waarbij de vroegste kuil een datering kende in het begin van de 16de eeuw en de jongste kuilen gedateerd werden op het einde van de 16de tot het begin van de 17de eeuw. Het aardewerk toont dat er zich op dit terrein sporen van pottenbakkersactiviteit bevonden (in de vorm van productieafval) die ouder zijn dan de eerste vermelding in de historische bronnen. Dit kan te verklaren zijn door een hiaat in de historische bronnen. Bijgevolg kunnen enkel de jongste kuilen (S1233 en S136) mogelijk toegeschreven worden aan een historisch gekende pottenbakker, namelijk Adriaen Caluwaert (zie hoofdstuk 4).

6.2.6.1.4. Archeomagnetisch onderzoek

In beide ovenzones is archeomagnetisch onderzoek uitgevoerd door het Centre de Physique du Globe. Voor een uitgebreid verslag over de bemonstering, methoden, metingen en resultaten wordt verwezen naar het artikel in bijlage “*Archeomagnetisch onderzoek van twee pottenbakkersovens in Aalst*” door J. Hus en S. Ech-chakrouni. Hieronder worden kort de resultaten besproken.

In ovenzone 1 zijn in totaal 64 stalen ingezameld van zowel de ovenwand, -vloer, opstaande tegelwand en gebakken leem. Er werd getracht een onderscheid te bekomen in de datering van de wand van fase 3 (S606) en de wand van fase 4 (S605), de vloer S204 en de verbrande leem eronder (S369) (zie bijlage). Doordat er geen significant verschil merkbaar was in de magnetisatierichtingen van deze reeksen stalen was het niet mogelijk om deze afzonderlijk te dateren. Vermoedelijk is de magnetisatierichting van de oudere stenen (fase 4) opnieuw veranderd bij het verhitten tijdens de jongere fase 3, of zijn deze fasen zeer kort na elkaar te dateren.

Voor de 64 stalen ingezameld in ovenzone 1 is een datering bekomen die met 95% zekerheid binnen het interval 1613 tot 1683 ligt. De meest waarschijnlijke ouderdom is hier 1645 AD⁴⁹.

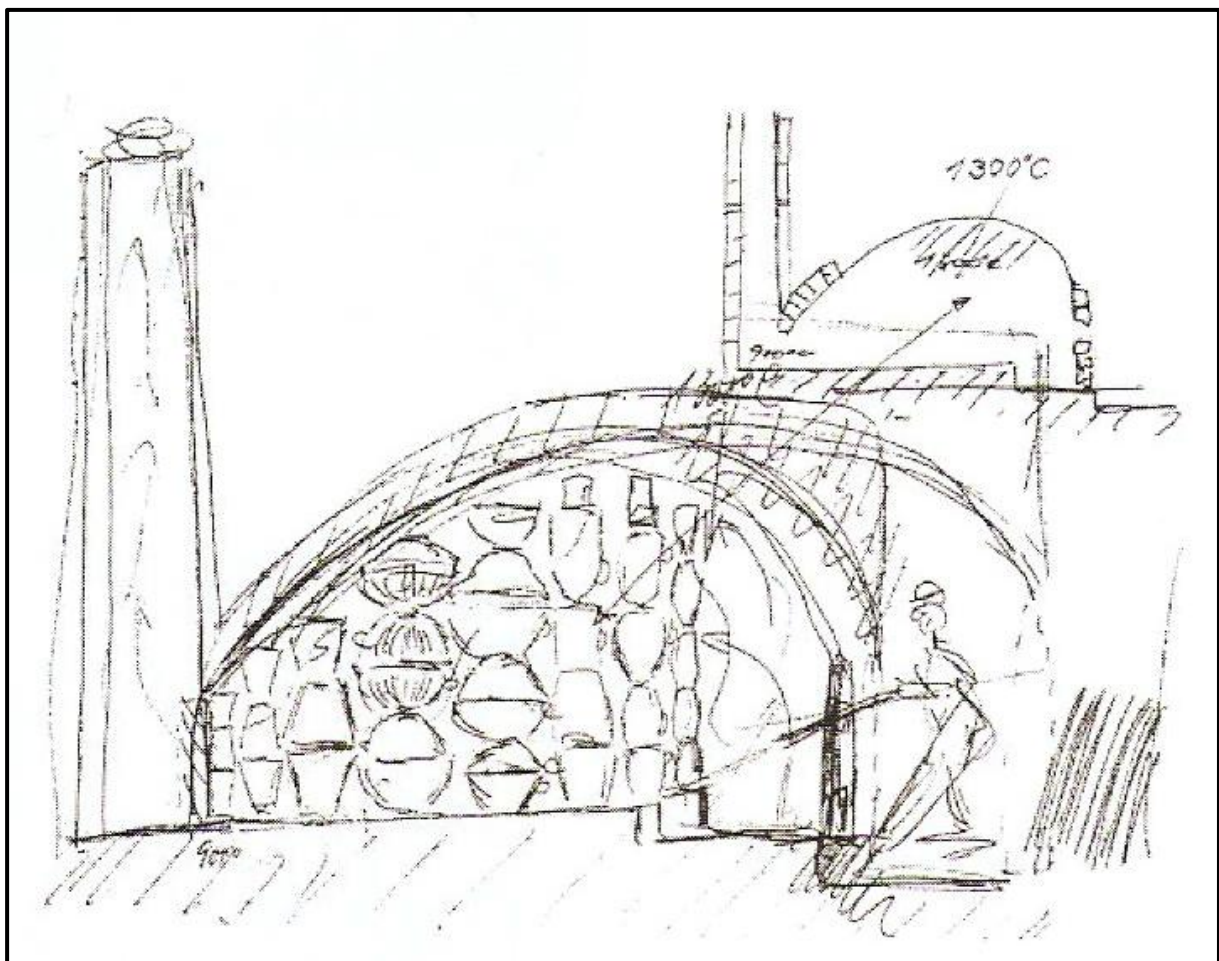

Figuur 143: Staalname voor archeomagnetisch onderzoek van oven S21 fase 3.

⁴⁹ Hus et al 2013.

6.2.6.1.5. Interpretatie ovenzone 1 S21

De eerste ovenzone bestond uit een reeks ovens S21 die, vermoedelijk door plaatsgebrek, steeds op dezelfde plaats en gebruik makend van dezelfde fundering zijn aangelegd. Ze werden gebouwd volgens een ovaal tot iets ronder grondvlak, waarbij men de nieuwe oven telkens binnen de ovenwand van de reeds bestaande ovens bouwde, en hierdoor de bakruimte steeds verkleinde. Van elke oven was een deel van de interne wand van de bakruimte bewaard, en in sommige gevallen ook een deel van de ovenvloer. Langs twee tegenoverliggende zijden was een opening in de fundering gelaten, mogelijk als stookopening of schoorsteen. Er kan echter niet met zekerheid gezegd worden of deze ooit als schoorsteen gediend heeft.

Figuur 144: Schets van oven met schoorsteen door Walter Gebauer (© Heege 2007: 413).

De oudste oven (S21 fase 4) kende een hellende vloer en was mogelijk voorzien van interne stookkanalen, waarbij de warmtetoevoer vanuit een oostelijke stookopening gebeurde. Bij de hierop volgende oven (S21 fase 3) voerde men een herstelling uit aan de ovenwand en herbruikte men vermoedelijk de vloer en stookkanalen. Een jongere

oven (S21 fase 2) werd daarna aangelegd binnen de bestaande ovenwand, en maakte mogelijk gebruik van twee tegenoverliggende stookopeningen. Van de jongste oven tenslotte (S21 fase 1) was enkel de ovenwand bewaard en deze was opnieuw binnen de bestaande ovenruimte gebouwd. De fundering van deze vier ovens was gebouwd met recuperatiemateriaal, waarbij enkele stenen sporen van zware verbranding vertoonden en duidelijk afkomstig waren uit de wand van een andere (oudere) oven.

Langs het oosten en westen was een atelierruimte aan de ovens gebouwd, waarvan de buitenmuren en vloerniveaus bewaard waren. Binnen het oostelijk atelier werd een opeenvolging van vloerniveaus en houtskoollagen gevonden, steeds afgedekt met leem. Vermoedelijk was deze ruimte voornamelijk in gebruik als stookruimte. Het ontbreken van dergelijke houtskoollagen en de aanwezigheid van kleipakketten in het westelijk atelier wees hier eerder op een gebruik als werk- en droogruimte.

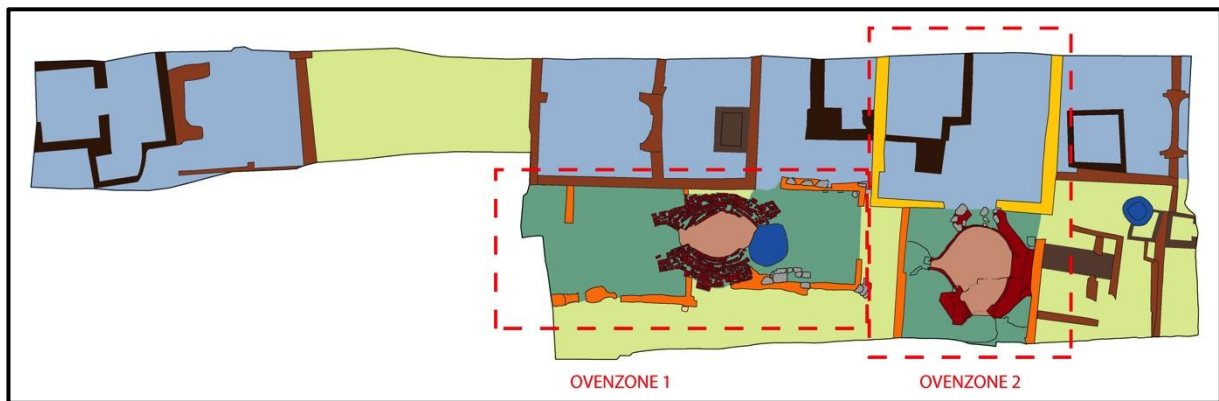
Archeomagnetisch onderzoek op stalen van de twee oudste aanwezige ovens (fase 4 en 3) leverde een datering met 95% zekerheid tussen 1613 en 1683 met een piek op 1645, waarbij geen onderscheid kon gemaakt worden tussen fase 3 en 4. Vermoedelijk geldt deze datering dus als laatste bakking van de jongere oven (fase 3), waarbij de stalen uit fase 4 mee opnieuw verhit werden en daardoor eenzelfde datering opleverden.

Uit historische bronnen is gekend dat pottenbakker Adriaen Caluwaert met zekerheid tussen 1589 en 1622 actief was op het opgegraven terrein. Vanaf 1622 werd pottenbakker Joris Fobus eigenaar van een pottenbakkerij op het terrein (zie hoofdstuk 4). Hoe lang deze het pottenbakkersambacht uitoefende is niet bekend, en het hiaat in de bronnen duurde tot 1692 wanneer er sprake was van pottenbakker Joannes Fobus op dit perceel. Op basis van de archeomagnetische datering is de oven uit fase 3 (met de laatste bakking gedateerd in 1645) vermoedelijk toe te schrijven aan Joris Fobus. Aangezien het niet mogelijk was om de levensduur van de ovens te bepalen, is het niet duidelijk of de oudste aanwezige oven (S21 fase 4) in gebruik was door Adriaen Caluwaert of eveneens door Joris Fobus. De twee jongere ovenfasen (fase 2 en 1) vallen vermoedelijk binnen het hiaat in de historische bronnen. De oudste, niet bewaarde oven werd mogelijk gebruikt door Adriaen Caluwaert. De afvalkuilen bevatten voornamelijk materiaal dat aan de hand van de gekende Aalsterse consumptiesites gedateerd werd van begin tot late 16de eeuw. In combinatie met de archeomagnetische dateringen en het historisch onderzoek zouden deze kuilen dan toe te schrijven zijn aan een ongekende pottenbakker, waarvan de ovens archeologisch niet bewaard zijn. Twee jongere kuilen S136 en S1233 die naast materiaal uit de tweede helft van de 16de eeuw ook begin 17de eeuw aardewerk bevatten zouden toe te schrijven zijn aan Adriaen Caluwaert. Het

aardewerk uit de opvulling van de laatste oven (fase 1 – S163, S166) werd gedateerd in de 17de eeuw en is mogelijk afkomstig van de laatste bakkingen van de oven S21 (fase 2 en fase 1) of van de oudste oven in ovenzone 2 (S184, zie verder). Na het opgeven van de laatste oven in deze zone (S21 fase 1) werd de pottenbakkersactiviteit vermoedelijk verplaatst naar ovenzone 2.

6.2.6.2. Ovenzone 2

Tot deze zone horen een cirkelvormige oven S184, daarboven aangelegde druppelvormige ovens S55A/B/C en een bakstenen tonvormige assekuil S183.

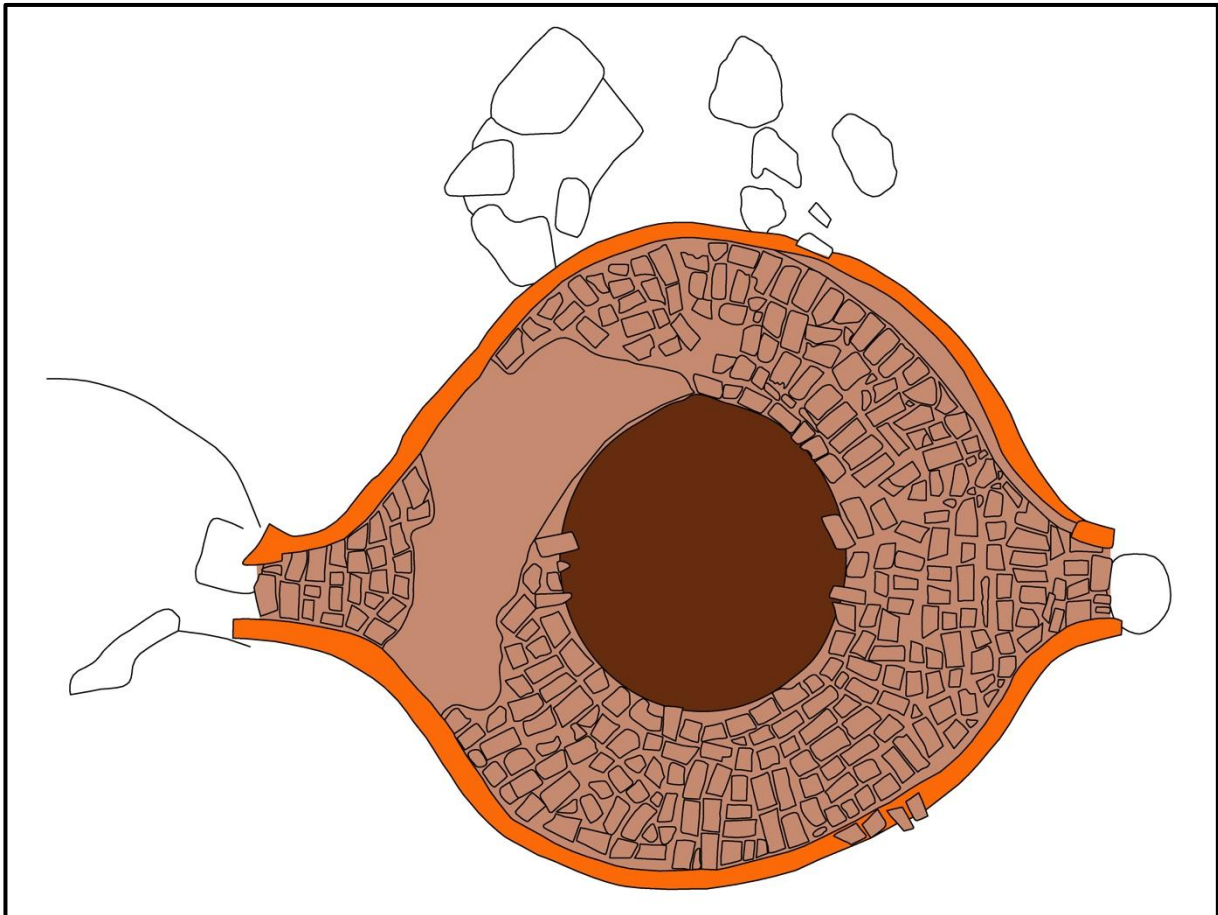
Figuur 145: Aanduiding van twee ovenzones.

6.2.6.2.1. Oven S184

6.2.6.2.1.1. Beschrijving van de oven

De oven S184 is in grondplan cirkelvormig en voorzien van een bakstenen vloer met centraal een cirkelvormige lemen sokkel. Vormtypologisch baseert dit type oven zich op de ovens uit de late middeleeuwen. De oriëntatie van de oven werd geplaatst op een noordoost-zuidwest as, parallel op de Peperstraat. De diameter van de oven bedraagt 2,80m, de baksteenwand meegerekend. De interne ruimte gerekend van baksteenwand tot baksteenwand is 2,65m. De interne oppervlakte van de bakruimte, zonder de bakstenensokkel, bedraagt 3,98m² (5,51m² oven – 1,52m² ovensokkel). Aan de zuidwestelijke en noordoostelijke zijde bevindt zich telkens een smalle stookopening, elk met een breedte van ca. 30cm. Beide stookopeningen werden bij de bouw van de latere ovens en de erfscheidingsmuren dichtgemaakt (NO) of deels vergraven (ZW). Bij de zuidwestelijke stookingang was nog een deel van de stookruimte bewaard. Op zijn breedst was deze 120cm, afgeboord met een bakstenen wand geplaatst in strekverband. De opvulling kenmerkte zich door een schervenrijk afvalpakket dat bovenop een

zwartgeblakerd dun laagje lag. Dit laatste vormde het eigenlijke restant van de stookplaats. Een vloerniveau in deze stookruimte werd niet vastgesteld, maar kan niet uitgesloten worden.

Figuur 146: Oven S184 met de bewaarde vloer (roze), de opstaande wand (oranje) en de lemen sokkel (bruin).

Een groot deel van de opstaande ovenwand bleef bewaard en werd deels herbruikt bij de jongere druppelvormige ovens S55A/B/C die hierop haaks georiënteerd werden. De wand is slechts één baksteen breed (ca. 8cm) waarbij de stenen in strekverband werden geplaatst met gebruik van leem als voegmiddel. De baksteenformaten bedragen gemiddeld 16,0 x 8,5 x 4,5cm. Het hoogste punt van de bakstenen wand bevindt zich op +12,20m TAW, terwijl het vloerniveau zich op gemiddeld +11,90m TAW bevindt.

Figuur 147: Overzichtsfoto cirkelvormige oven S184 met links en rechts de stookopeningen en centraal de cirkelvormige leem/bakstenen sokkel. Vooraan zijn nog de ovenwanden van de druppelvormige ovens S55A/B/C te zien en de tonvormige bakstenen constructie S184.

De cirkelvormige sokkel, met een diameter van 1,20 tot 1,40m, is op het vloerniveau van de oven voorzien van een bakstenen basis. Het is onduidelijk of deze baksteenrij tot bovenaan de sokkel reikte of dat de sokkel uitsluitend een bakstenen basis had die verder opgevuld werd met leem. Wel is duidelijk archeologisch vastgesteld dat de opvulling/kern uit een beige leem bestaat. De hoogte van de sokkel kon niet archeologisch vastgesteld worden, aangezien deze verstoord werd door de latere druppelovens. De sokkel diende als steun voor de bakplaat waarop de potten systematisch geplaatst en gestapeld werden. De vloer is opgebouwd uit bakstenen van diverse formaten die gevat zijn in leem, geplaatst in een onregelmatig patroon. De bakstenen werden tevens geplaatst op een leem stabiliseringslaag die op een donkergrijze cultuur/tuinlaag werd aangebracht. Bij het plaatsen van een dwarscoupe op de oven kon duidelijk de doorverhitting op het leem onderniveau vastgesteld worden, met in eerste instantie een rood intens verbrande kleur die overging naar een meer bruine tot zwarte kleur naar beneden toe, tot ca. 10cm onder het vloerniveau. Het vloerniveau was vrij horizontaal, ook naar de stookopeningen toe, met een onregelmatig hoogteverschil van ca. 10cm, wellicht te wijten aan compactering. Aangezien er gewerkt werd met twee stookingen was geen helling noodzakelijk om de warme lucht te laten circuleren; dit in tegenstelling tot de druppelvormige ovens S55A/B/C. Aanwijzingen

voor de hoge temperatuur die ontwikkeld werd, waren duidelijk te zien op de ovenvloer en op de ovenwanden. Deze vertoonden verglazing en barstsporen ten gevolge van de intense hitte.

De bovenbouw van de oven is verder hypothetisch maar vermoedelijk was de koepel in leem vervaardigd. Het grondplan vertoonde geen opening om de lading eruit te halen, dus vermoedelijk werd telkens een deel van koepel afgebroken en terug heropgebouwd.

Figuur 148: Dwarsdoorsnede (NW-ZO) doorheen de ovenvloer met zicht op de onderliggende opbouw en de doorverhitting. Oudere vloerniveaus werden niet vastgesteld.

Figuur 149: Dwarscoupe (NO-ZW) op de opvulling van de oven met zicht op de afvalpakket op de vloer en een deel van de lemen sokkel centraal.

Figuur 150: Detail van het afvalpakket op de ovenvloer met daarbovenop de doorverhittingslagen van de druppelvormige ovens S55A/B/C. Rechts is een deel van de lemen sokkel te zien, deels verstoord door de latere ovens met ook een deel van de doorverhitting van de druppelovens.

De levensduur van de oven is moeilijk vast te stellen. Archeologisch kon wel gezien worden dat de oven slechts één vloerniveau gehad heeft. Ook de ovenwand blijkt niet aangepast te zijn, toch niet voor zover hij zichtbaar was. Hierdoor kan voorzichtig

gesteld worden dat de oven wellicht voor één of meerdere bakkingen gebruikt is, maar niet gedurende een lange tijd. De intense verhitting zou op lange duur nefaste gevolgen hebben op de constructie-elementen waaruit de oven is opgebouwd. Wel kan op basis van het archeomagnetisch onderzoek en het aangetroffen vondstmateriaal de gebruiksfase van de oven gesitueerd worden in de tijd. Het archeomagnetisch onderzoek leverde 1684 als datering op voor de laatste verhitting van de oven, dit met een interval tussen 1643 en 1729, waartussen met grote zekerheid de oven moet gebruikt zijn. Aansluitend hierbij werd vlak onder de vloer een afvalkuil S1452 teruggevonden met aardewerk dat gedateerd kan worden in de tweede helft van de 16de eeuw. Daarnaast werd een grote hoeveelheid aardewerk teruggevonden in een afvalpakket S226 bovenop de vloer zelf dat geplaatst kan worden in de eerste helft van de 17de eeuw. Als laatste werd nog een rekenpenning aangetroffen in de tuinlaag vlak onder de lemen sokkel. De penning kan gedateerd worden tussen 1550 en 1625. Hierbij stelt zich echter een probleem op: ofwel dient de datering van het archeomagnetisch onderzoek meer richting 1643 geplaatst te worden als laatste verhitting ofwel dient het aardewerk in het afvalpakket op de vloer jonger gedateerd te worden rond het midden of de tweede helft van de 17de eeuw. Bepaalde aardewerkvormen kunnen bij lokale pottenbakkers langer doorleven. Mogelijk kende de cirkelvormige oven een voorloper waarbij pas in een tweede fase de ovenvloer werd toegevoegd. De afvalkuil S1452 zou dan tot de eerste fase kunnen behoren. De eerste fase zou enkel uit een aangestampte lemen vloer kunnen bestaan, die minder archeologisch vaststelbaar is. Mogelijk betreft dit het intens verhitte leemlaagje dat zich onder de vloer bevindt en diende dit in eerste instantie als vloerniveau (fase 1) en nadien als basis voor de bakstenen ovenvloer (fase 2). Het archeomagnetisch onderzoek werd met zekerheid uitgevoerd op baksteenstalen die niet doorverhit werden door een latere ovenfase en leverde dus betrouwbare resultaten op. Op basis van alle gegevens samen lijkt het gebruik van de oven geplaatst te worden in het midden van de 17de eeuw, mogelijk tweefasig.

Figuur 151: Zicht op de zuidwestelijke stookopening (rechts) en zwartgeblakerde stookruimte (links) volgens een zandloperpatroon. De stookruimte, afgebakend met een bakstenen wand, werd deels vergraven bij de aanleg van de erfscheidingsmuur en kon aan de andere zijde niet verder waargenomen worden, dit aangezien de zwartgeblakerde laag slechts enkele mm dik is.

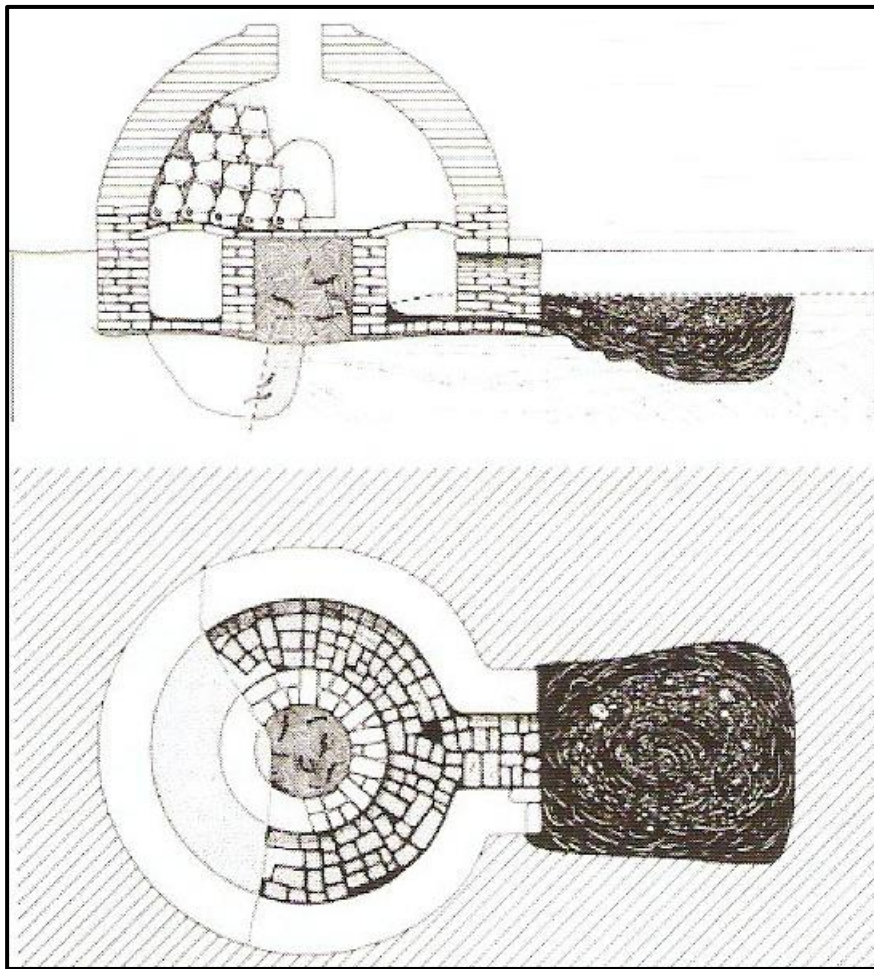
Figuur 152: Doorsnede op de zuidwestelijke stookruimte met links de erfscheidingsmuur. Bovenop het dunne zwartgeblakerde laagje (zwarte pijl) bevindt zich een schervenrijk afvalpakket.

Figuur 153: Zicht op de noordoostelijke stookopening die bij de constructie van de druppelovens en de bouw van de erfscheidings/ateliermuur werd dichtgemaakt.

Figuur 154: Dwarsdoorsnede doorheen de noordoostelijke dichtgemaakte stookopening. Onder de ovenvloer is duidelijk de doorverhitting op de leem te zien (overgang van rood naar oranje-rood naar bruin tot bruinzwart).

Figuur 155: Dwarsdoorsnede (boven) en grondplan (onder) van een staande oven met cirkelvormig grondplan. Een bakplaat rust op een bakstenen sokkel, in het profiel is de stookkuil rechts zichtbaar, ovens uit Utrecht omstreeks 1400 (© Heege 2007: 54).

6.2.6.2.1.2. Afvalkuil S1452

Onder de ovenvloer in het noordoostelijke deel werd een grote afvalkuil (70 x 110cm) aangesneden waarin een groot aantal zwaar verbrande aardewerkfragmenten aangetroffen werden die vermoedelijk gebruikt zijn als (interne) wand binnen een oven. Op de potten is aangekoekte secundair verbrande leem aanwezig die in deze richting wijzen. Daarnaast bevatte de kuil een steengoedkan (Raeren) die vormtypologisch kan gedateerd worden in de tweede helft van de 16de eeuw. Daarnaast zijn roodgeglazuurde teilen, grappen, kruiken, borden, voorraadpotten en papkommetjes vertegenwoordigd. Voornamelijk de grotere aardewerkvormen zijn aanwezig. Bij de grappen valt het schuin naar buiten geplooid randtype op.

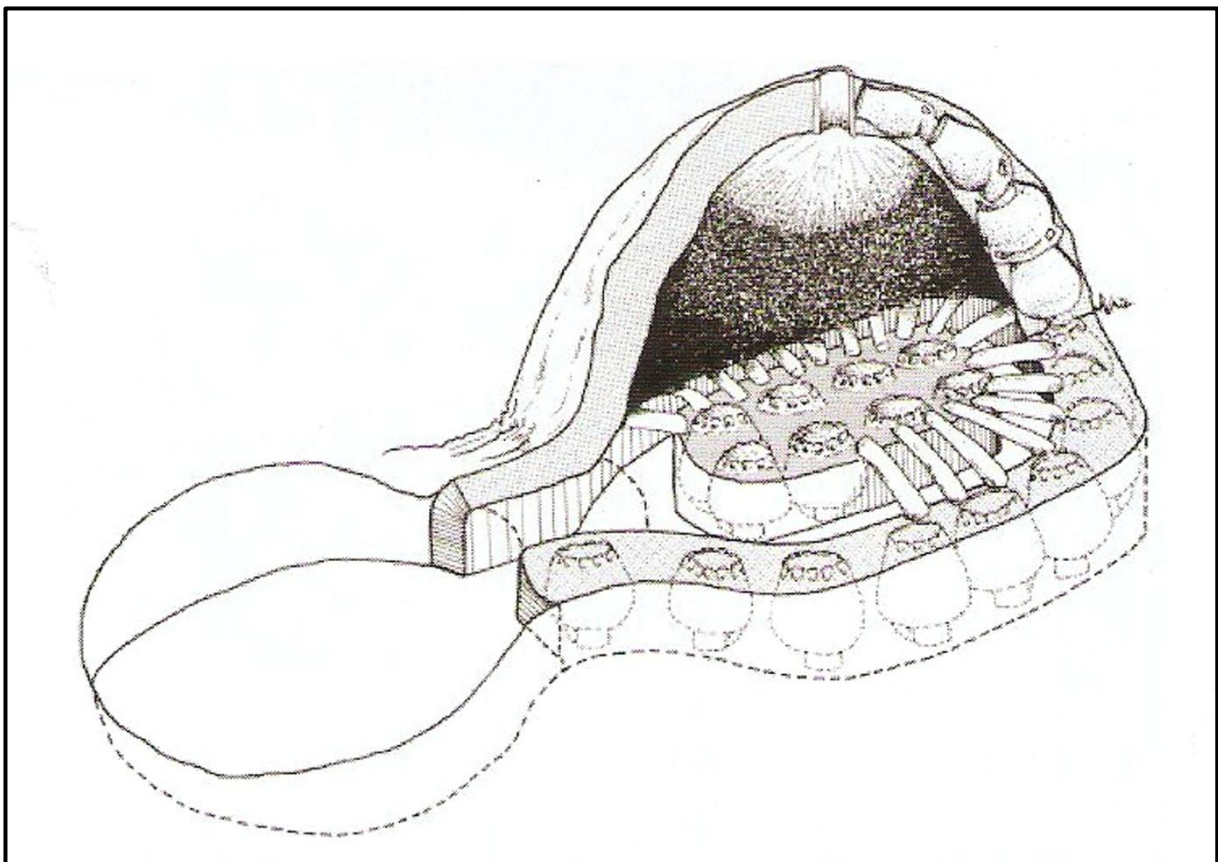
Figuur 156: Bovenzijde van de afvalkuil S1452 net onder de ovenvloer.

Figuur 157: Afvalkuil S1452 vlak onder het ovenvloerniveau van S184 in de noordoostelijke hoek.

Figuur 158: Scherf met aangekoekte verbrande leem en sterke verglazing op de rand en binnenzijde. Vermoedelijk werd deze geïncorporeerd in de ovenwand (S1452).

Figuur 159: Staande oven met lemen koepel opgebouwd uit aardewerk (© De Groote 1993: afbeelding 21).

6.2.6.2.1.3. Afvalpakket S226

Op de ovenvloer was een afvalpakket aanwezig (S226) dat een grote hoeveelheid aardewerk bevatte. Het betreft in hoofdzaak productieafval en in mindere mate gebruikt aardewerk. Kenmerkend is het meer voorkomende fijnwandige materiaal ten opzichte van het minder voorkomende dikwandig aardewerk. Aardewerkvormen worden vertegenwoordigd door steelkommen, teilen, papkommen, grapes en tasjes. Bij de afwerking is te zien dat de steelkommen een geknepen steel hebben en bij de kommen komen standvinnen en geknepen standringen voor. Ook komen platte pannen met noppen voor samen met gebogen pannen. Het merendeel van het aardewerk vertoont duidelijke sporen van oververhitting. Op basis van het aardewerk kan de datering in de eerste helft van de 17de eeuw geplaatst worden.

6.2.6.2.1.4. Munt

Bij het verwijderen van de lemen sokkel tot op het ovenvloerniveau werd met behulp van de metaaldetector een 'Venuspenning' teruggevonden die gedateerd kan worden tussen 1550 en 1625. De rekenpenning bevond zich onder de lemige opvulling van de sokkel net in het bovenste niveau van de donkergrijze cultuur/tuinlaag. Dankzij de rekenpenning kan de aanleg van de oven geplaatst worden na 1550/1625.

Figuur 160: Zicht op het afvalpakket S226 dat bovenop de ovenvloer rust.

Figuur 161: Voorbeeld van een steelgrape met zwaluwstaartoor uit het afvalpakket S226 op de ovenvloer S184.

Figuur 162: De zwarte ster geeft de locatie van de muntvondst aan, ca. 5 cm onder het vlakniveau. Aan de rechterkant is nog een klein restant van de gelige lemen sokkel te zien.

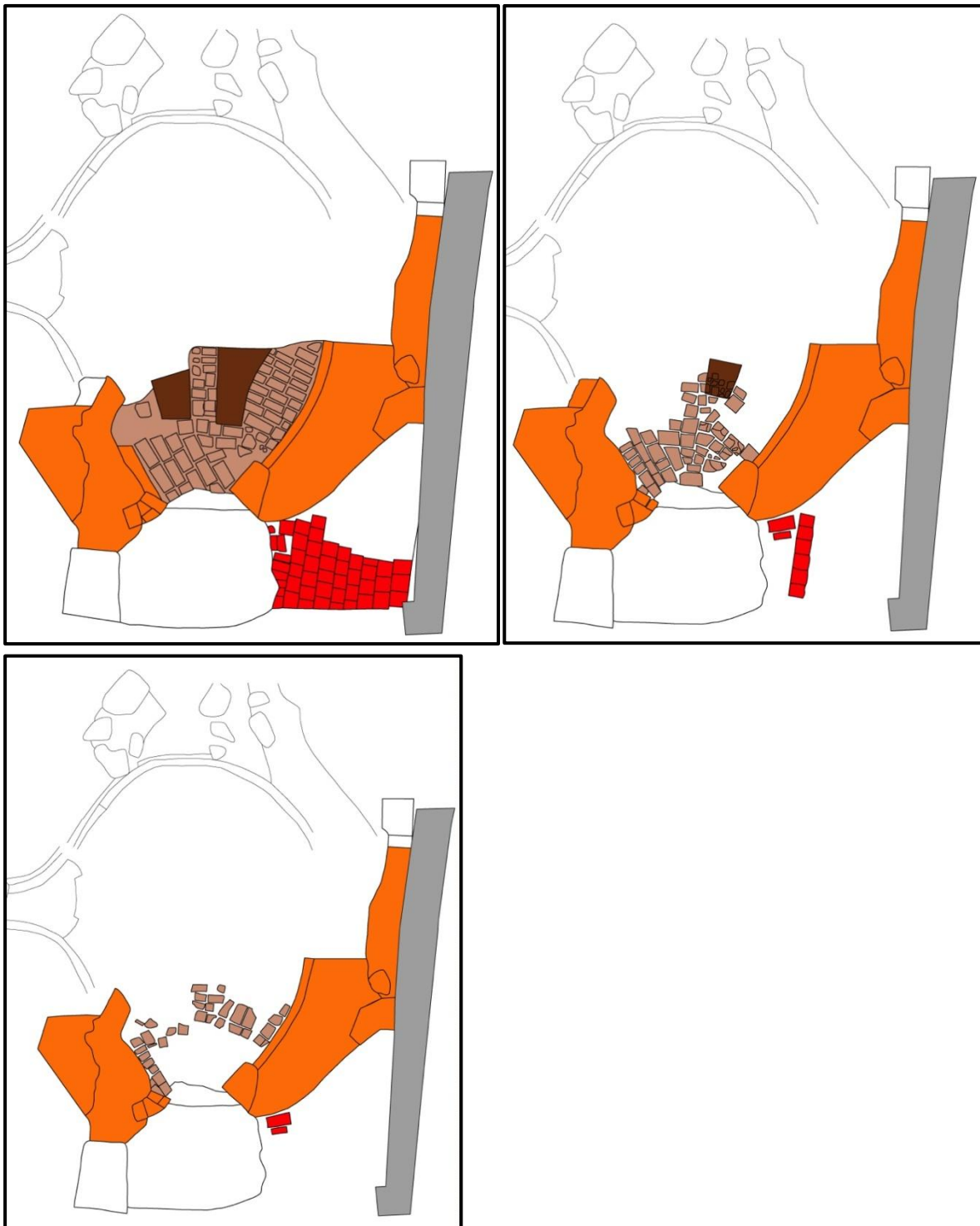

Figuur 163: Anonieme rekenpenning van het type 'Venuspenning' te dateren tussen 1550-1625 geslagen in Noord-Frankrijk of de Zuidelijke Nederlanden, aangetroffen in de ploeglaag vlak onder de lemen sokkel.

6.2.6.2.2. Ovens S55

6.2.6.2.2.1. Ovens S55A/B/C

Na de opgave van de cirkelvormige oven S184 werd haaks op de oven een nieuwe druppelvormige oven gebouwd S55 die op zijn beurt minstens driefasig was (S55A/B/C). Deze druppelvormige oven maakte gedeeltelijk gebruik van de ovenwand S184 en moet dus bij de bouw nog zichtbaar zijn geweest. Naast het construeren van een nieuwe oven werden gelijktijdig ook muren bijgebouwd die het erf of atelier afscheiden. Vermoedelijk is de overgang van de cirkeloven naar de druppelvormige oven te koppelen aan een eigenaarwissel van de pottenbakkerswoning/atelier aan de Peperstraat en tevens gekoppeld aan een herindeling van de percelen. Bij de opdeling van de druppelvormige oven S55 in drie subfasen bleef de oven in grondplan, voor zover zichtbaar, hetzelfde in oppervlakte en vorm. Uitsluitend het vloerniveau en de hellingsgraad werden bij de onderlinge fasen aangepast.

Figuur 164, 165 en 166: ovens S55A (links), 55B (rechts) en 55C (linksonder) met de bewaarde ovenwand (oranje), ovenvloer (roze), steunsokkels (bruin), ateliervloer (rood) en noordoostelijke ateliermuur (grijs).

De ovens hadden een noordwest-zuidoost oriëntatie met de stookruimte aan de zuidoostelijke kant. De stookruimte zelf was niet bewaard gebleven door een latere inplanting van een tonvormige bakstenen constructie S184 (cfr. infra), wel was een deel

van de stookingang bewaard. Vanaf daar steeg het vloerniveau naar de ovenruimte en de drie stookkanalen toe, dit in functie van een optimale warmtecirculatie binnen de oven. Bij het vloerniveau van S55A (jongste fase) was de hellingsgraad 3,63°, waarbij het laagste punt aan de stookingang op +12,04m TAW lag en het hoogste punt op +12,12m TAW, dit over een afstand van 1,26m. Bij het vloerniveau van S55B was de hellingsgraad 6,34°, waarbij het laagste punt +11,92m TAW bedroeg en het hoogste punt +12,06m TAW, 1,26m verder. Duidelijk was dat bij de jongste fase S55A de hellingsgraad bijna gehalveerd was ten opzichte van S55B. Wellicht had dit - hoewel minimale - verschil gevolgen bij de warmteverspreiding in de oven. In tegenstelling tot de cirkelvormige oven S184 met een cirkelvormige sokkel werd nu gewerkt met twee parallelle langwerpige sokkels waardoor twee bredere buitengangen (ca. 55cm) en een smalle centrale doorgang (ca. 20cm) aanwezig waren waarbinnen de warme lucht kon circuleren. Deze sokkels droegen de bakplaat waarop de potten geplaatst en gestapeld werden. Vooraan hadden ze een breedte van ca. 22cm waarna ze stelselmatig breder werden tot bijna 50cm. De maximale bewaarde lengte was 70cm. Vermoedelijk waren ze in grondplan trapeziumvormig en gespiegeld aan elkaar. Met zekerheid kon het gebruik van deze sokkels in fase S55A en S55B bevestigd worden. De sokkels werden gefundeerd bovenop het vloerniveau van S55B. Het vloerniveau van S55A kwam vlak bovenop de vloer van S55B te liggen en sloot nauw aan tegen de sokkels.

Figuur 167: Bovenaanzicht van de jongste ovenfase S55A met op de achtergrond de cirkelvormige oven S184. In de oven zijn duidelijk de stookingang, 3 stookkanalen en de 2 parallelle bakstenen sokkels te zien.

Figuur 168: Bovenaanzicht van oven S55B met achteraan de cirkelvormige oven S184, rechts een deel van de beroete ateliervloer en -muur.

Enkel ter hoogte van de stookingang kon een mogelijke vloerophoging van fase S55B (fase S55B2) tussen beide vloerniveaus vastgesteld worden. De hellingsgraad van de fase S55B2 sluit meer aan bij de hellingsgraad van fase S55A. De oudste fase S55C is niet goed genoeg bewaard om een duidelijk uitsluitsel te geven in verband met de aanwezigheid van gelijkaardige sokkels. De gebruikte bakstenen bij de vloeren en ovenwanden zijn van diverse formaten: 18,0 x 8,0 x 4,5cm; 16,5 x 7,0 x 4,5cm; 13,0 x 6,0 x 3,5cm. Ze vertoonden in alle gevallen barst- en verglazingsporen door de blootstelling aan de intense hitte. De ovenvloer van S55A werd als enige volgens een bepaald patroon aangelegd. Ter hoogte van de stookingang werden de bakstenen richting de stookruimte geplaatst (NW-ZO), terwijl de bakstenen ter hoogte van de stookkanalen dwars hierop aangelegd werden (OW). S55B had een gelijkaardig patroon, maar was onregelmatiger met gebruik van kleine baksteenfragmenten die als opvulling van de gaten dienden. Mogelijk waren deze secundaire herstellingen. In ieder geval is duidelijk dat bij fase S55B minder aandachtig werd besteed aan het visuele, maar eerder aan het functionele, terwijl bij de oven S55A beide aspecten in beschouwing werden genomen. Het vloerniveau van S55C is quasi volledig verbrokkeld, met uitzondering van enkele bakstenen aan de stookingang.

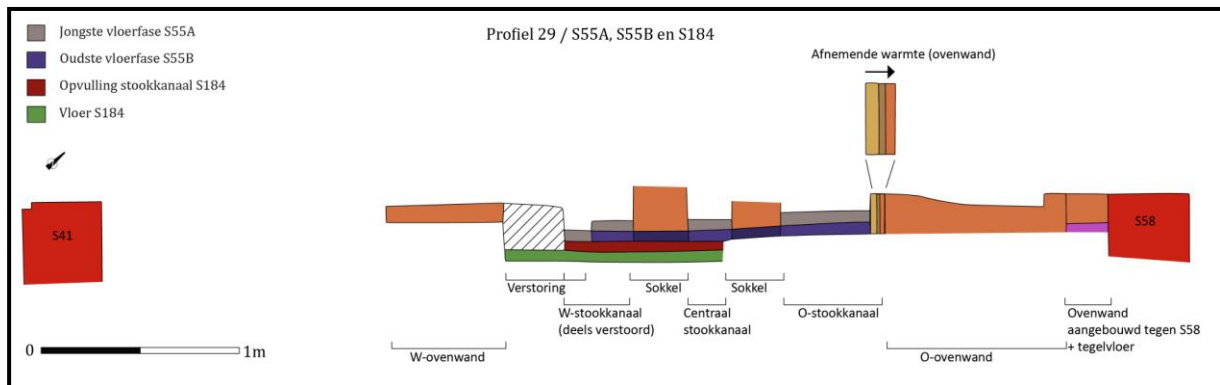
De ovenwand, die bij alle ovenfase hetzelfde bleef, was langs beide zijden 45cm dik. Dit vormt een groot verschil met de wand van de cirkelvormige oven S184 die slechts de breedte van één baksteen dik was. De binnenzijde vertoonde een verglaasd oppervlak dat overging naar een orangerode kleur, gevolgd door een bruinzwarte kleur, dit over een afstand van ca. 8cm, ten gevolge van de intense hitte en doorverhitting. De oostelijke wand werd geïncorporeerd bij de atelier-/erfscheidingsmuur S58, die beide als gelijktijdig kunnen beschouwd worden. De westelijke atelier-/erfscheidingsmuur S41 doorsneed de stookplaats van de cirkelvormige oven S184 en werd wellicht aangelegd bij of kort na de bouw van de oven. Tussen de ateliermuur S58 en de oostelijke ovenwand waren drie vloerniveaus aanwezig die gekoppeld kunnen worden aan de ovenfase S55A, B en C (cfr. infra).

De oppervlakte van de ovens was onduidelijk. Toch kan op basis van het bewaarde deel van de ovens de grootte bij benadering bepaald worden, dit op basis van de kromming van de interne ovenwand. De lengte zou ongeveer 3,30m bedragen; de maximale breedte 2,40m. Door deze bepaling van de lengte en breedte zou de noordelijke zijwand van de cirkeloven geïncorporeerd zijn in de achterwand van de druppelvormige ovens. De zandstenen blokken die achteraan deze achterwand gelegen waren, vormen een deel van de fundering van de ovenwand. Langs deze zijde konden wellicht de potten in- en uitgeladen worden.

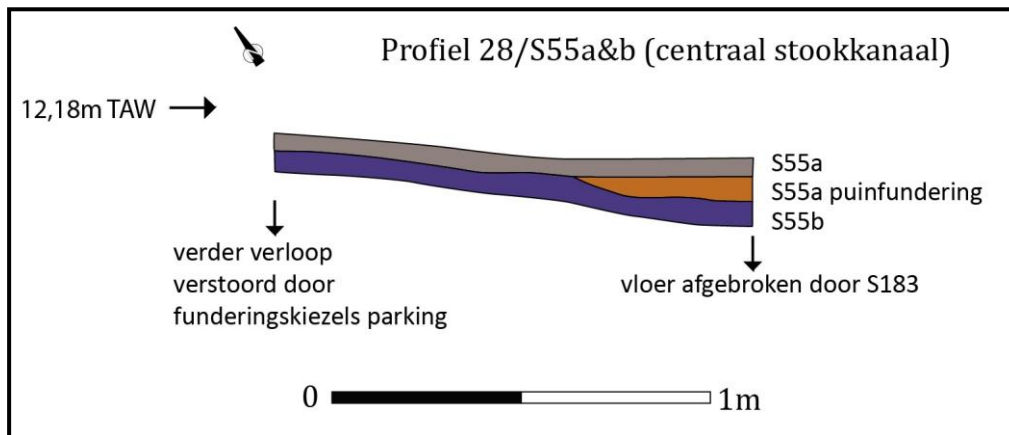
Het archeomagnetisch onderzoek werd uitgevoerd op baksteenstalen die genomen werden van de ovenfases S55A en B. De ovenfase S55C was door zijn fragmentair karakter niet voldoende bruikbaar. Het onderzoek leverde als datering voor het laatste gebruik/verhitting 1743 (foutmarge tussen 1690 – 1807). Aangezien beide ovenvloeren zich boven elkaar bevonden (doorverhitting) konden beide fasen niet uit elkaar gehaald worden en geeft deze datering dus de laatste verhitting van de jongste ovenfase S55A.

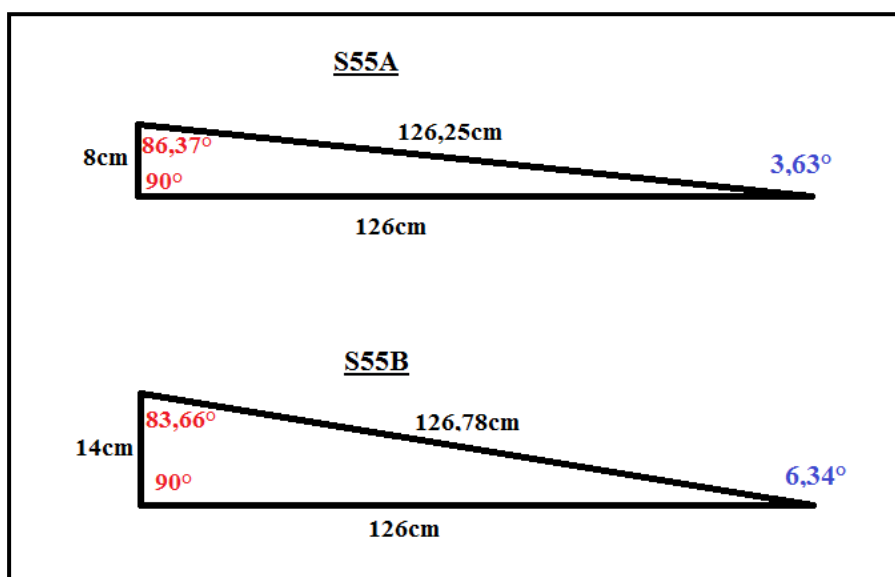
Figuur 169: Zicht op de restanten van de oudste fase van de druppelvormige oven S55C met links nog een deel van de cirkelvormige oven S184.

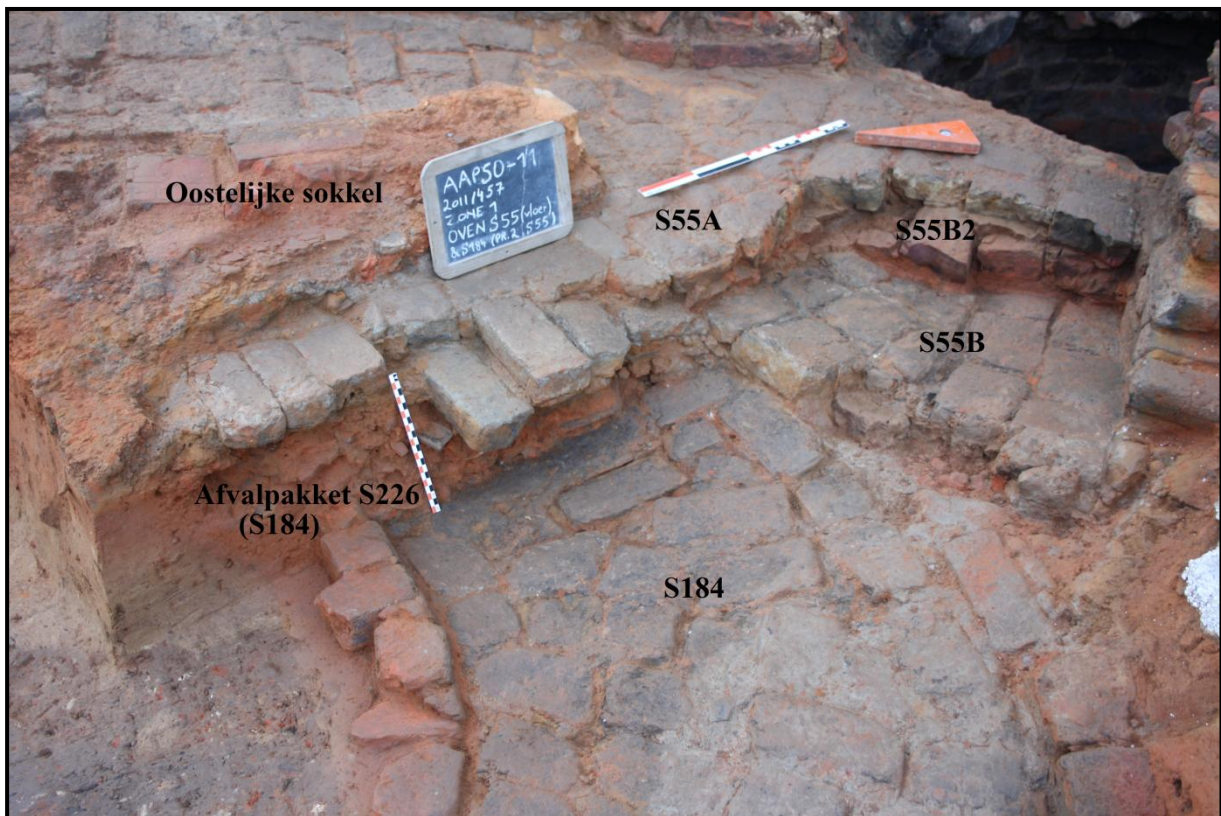
Figuur 170: Dwarsdoorsnede (ZW-NO) doorheen de ovens S55A (grijs), S55B (blauw) en S184 (groen). De ovenwanden en sokkels werden in het bruin ingekleurd. S55C was niet zichtbaar. S41 (links; rood) vormt de westelijke erfscheidingsmuur en S58 (rechts; rood) de oostelijke waarin de ovenwand werd ingewerkt.

Figuur 171: Hellingsgraad van de ovenvloer bij S55A (grijs ingekleurd) en de daaronder liggende vloer van S55B (blauw ingekleurd). Aan de stookingang werd een puinlaagje of een vloeraanpassing van S55B (fase S55B2) tussen beide vloerniveaus aangebracht.

Figuur 172: Berekening hellingsgraad ovenvloer S55A (boven; 3,63°) en S55B (onder; 6,34°).

Figuur 173: Stelselmatige ontmanteling van de diverse ovenfases.

6.2.6.2.2. Afvalpakket S55A

Op de ovenvloer van S55A bevond zich een rijk gevuld afvalpakket. Het betreft roodgeglazuurd aardewerk, uitsluitend productieafval. Kenmerkend is het gebruik van enkel glazuur en geen slibversiering. Voorkomende vormen zijn zware teilen en vrij diepe papkomtypes voorzien van standringen. Enkel standringen komen voor. Opvallend zijn de duimindrukken onderaan de rand van de papkommen, wellicht een lokale voorkeur van de pottenbakker. Op basis van de kenmerken kan de context gedateerd worden na de 17de eeuw, wellicht rond het midden van de 18de eeuw (cfr; archeomagnetisch onderzoek; 1743).

Figuur 174: Misbakken papkom met duimindrukken op de onderkant van de rand.

6.2.6.2.2.3. Atelier

Bij de omschakeling van de cirkelvormige oven S184 naar de druppelvormige ovens S55A/B/C werden tevens atelier-/erfscheidingsmuren (S41 en S58) gebouwd. De oostelijke ateliermuur S58 werd gelijktijdig met de ovenstructuur aangelegd, waarbij de ovenwand in de muur werd ingewerkt. De toevoeging van de westelijke ateliermuur S41 is onduidelijk te plaatsen in de tijd. De muur werd aangelegd doorheen de westelijke stookruimte van de cirkelvormige oven S184 en dateert van na de opgave van deze oven. Vermoedelijk werd de muur aangelegd bij het in gebruik nemen van de druppelvormige ovens en kan hij als gelijktijdig beschouwd worden. Beide muren sluiten aan op de achtergevelmuur van de pottenbakkerswoning (Huis 4 Peperstraat) en werden dus later dan de bouw van de pottenbakkerswoning toegevoegd.

De erfscheidingsmuren S41/S58 zijn beide noordwest-zuidoost georiënteerd en omsluiten een binnenruimte van 5m breed en minstens 5,5m lang waarin de oven was gebouwd. De achtergrens van de atelierruimte kon niet vastgesteld worden en bevindt zich onder de achterliggende naburige percelen. De muren zijn beide 40 tot 45cm breed. De bakstenen werden geplaatst volgens een staand verband met gebruik van een gelige vrij compacte kalkmortel.

Figuur 175: Aanduiding van de grenzen van de ateliermuren (zwart) met aanduiding van de resten van de druppeloven fase S55A (oranje). Rechts is nog een deel van de tegelvloer van het atelier aanwezig.

Tussen de oostelijke ovenwand en de oostelijke ateliermuur S58 werden drie vloerniveaus teruggevonden die doorsneden worden bij de bouw van de tonvormige bakstenen assekuil S183. Het eerste niveau (+12,06m TAW) bestaat uit een deels bewaard tegelvloertje (S191). Het vloertje is opgebouwd uit vierkante rode tegels (13,0 x 13,0cm) geplaatst volgens een halfsteensverband. Als voegmiddel tussen de tegels werd leem gebruikt. Onder de vloer bevond zich een funderingslaag bestaande uit kalkmortel. Op de vloer waren resten van roet aanwezig. Dit ateliervloertje kan gekoppeld worden aan de ovenfase S55A. Een tweede vloerniveau bevindt zich 10cm lager op +11,96m TAW. In tegenstelling tot het eerste vloerniveau bestaat de vloer uit bakstenen (16,0 x 7,5 x 4,0cm) en tichels (24,0 x 12,0 x 1,3cm) waarvan nog enkele *in situ* bewaard bleken te zijn. Ook hier bevond zich bovenop de vloer een laagje roet. Naar het zuiden toe bleek de vloer niet bewaard en kon in de doorsnede vastgesteld worden dat hij licht daalde (mogelijk door compactering van de bodem?). Dit vloerniveau zou overeenkomen met de ovenfase S55B. Als laatste kon een vloerniveau vastgesteld worden op +11,84m TAW. Het vloerniveau tekent zich in de profieldoorsnede af als een dun roetlaagje. Een tegel- of baksteenvloertje werd niet vastgesteld. Wel is duidelijk dat het laagje deels op een lemig pakket rust en naar de ovenwand toe op een puinlaag. Deze laatste is in verband te brengen met de bouw/aanleg van de ovenstructuur. Ook hierbij

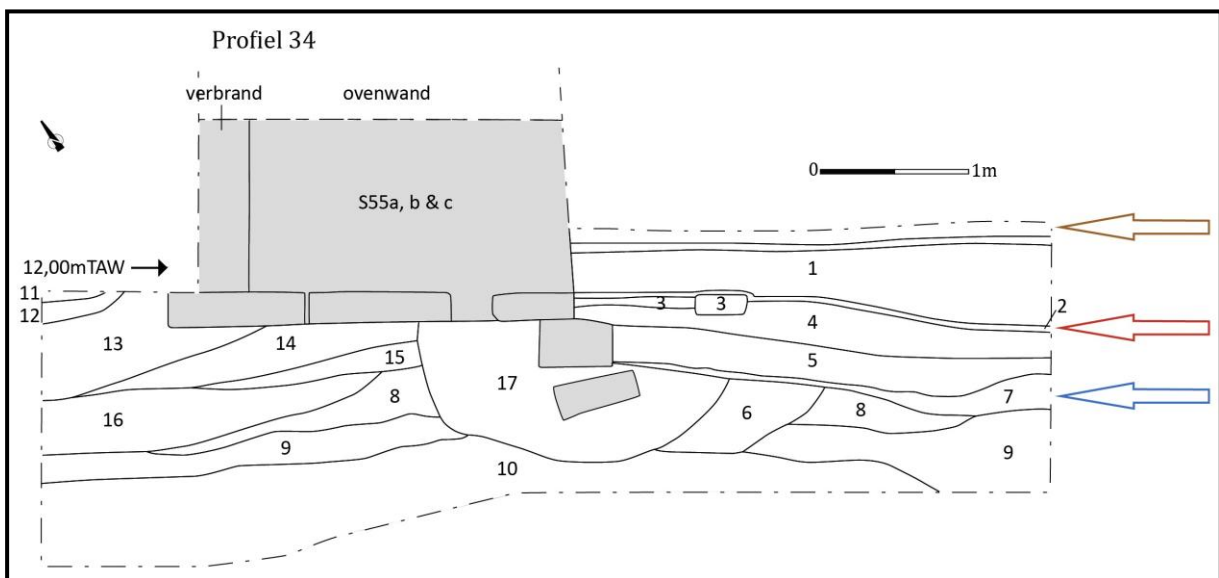
kon naar het zuiden toe een daling opgemerkt worden. Mogelijk is dit vloerniveau in verband te brengen met ovenfase S55C. Tussen de vloerniveaus in bevindt zich telkens een fijn puinig ophogingslaagje. Het aanwezige roet wijst op de functie van stookruimte in dit deel van het atelier. De stookplaats zelf kon niet vastgesteld worden door de bakstenen assekuil S183.

Figuur 176: Zicht op de ateliervloer S191 (ателиervloer fase S55A) doorsneden door de tonvormige bakstenen constructie S183.

Figuur 177: Drie vloerniveaus van de ateliers: bruine pijl: S55A; rode pijl: S55B; blauwe pijl: S55C. De ateliervloer van S55A en B bestaat uit tegels met daarbovenop een roetlaagje. Van het vloerniveau van S55C is enkel nog het roetlaagje zichtbaar.

Figuur 178: Aanduiding van de drie vloerniveaus: bruine pijl: vloerniveau S55A; rode pijl: vloerniveau S55B; blauwe pijl: vloerniveau S55C.

Figuur 179: Achteruitgeplaatste coupe op de atelierniveaus in verband met de ovenstructuur.

6.2.6.2.3. *Structuur S183*

Op de locatie waar de stookplaats van de druppelvormige ovens moet geweest zijn, werd een ingegraven tonvormige bakstenen constructie S183 gebouwd. De constructie is zichtbaar vanaf het eerste vloerniveau van ovenfase S55A (+12,06m TAW) en doorsnijdt deze vloer. De constructie is bovenaan koepelvormig en was wellicht voorzien van een centrale opening. Op de binnenwanden en de vloer (niveau 1) was een laag roet afgezet. Sporen van directe blootstelling aan hitte kon niet vastgesteld worden. Vermoedelijk werd de constructie gebruikt als een soort assekuil. Een rooster werd bovenop de koepel geplaatst waarboven men stookte. De assen en verbrande resten konden door het rooster vallen. Indien de assekuil vol was kon deze uitgeschept worden. Een huidige houtkachel werkt volgens hetzelfde principe. Het hout wordt gestookt bovenop een rooster, waarbij de assen en verbrande resten doorheen het rooster opgevangen worden in een metalen bak/schuif die gemakkelijk kan verwijderd worden. De wanden waren opgebouwd met bakstenen van 22,0 x 10,0 x 6,0cm met een metselverband bestaande uit koppen. Als voegmiddel werd een witte compacte kalkmortel gebruikt. De vloer (+11,00m TAW) was deels bewaard en opgebouwd uit

Figuur 180: Zicht op de tonvormige bakstenen assekuil S183 (richting zuiden) met de beroete tegelvloer en de beroete bakstenen wand.

vierkante tegels van 14,0 op 14,0cm geplaatst volgens een halfsteens verband. Onder de vloer was een dun funderingslaagje (kalkmortel) aanwezig. Hieronder kon een laag verbrande leem (niveau 2; +10,93m TAW) vastgesteld worden. Deze laag wijst wel op een *in situ* verbranding. Onder het verbrande leemlaagje bevond zich eerst een dun puinlaagje dat op een tweede funderingslaag lag die bestaat uit een witgele kalkmortel (niveau 3; +10,90m TAW). Vlak onder dit kalkmortellaagje kon nog een flinterdun verbrand laagje vastgesteld worden. Meteen daaronder kon de oude cultuurlaag vastgesteld worden waarin grijs aardewerk werd teruggevonden (o.a. een kom of teil op standvinnen). De onderste baksteenrij komt overeen met niveau 3.

De opvulling van de constructie zelf kon opgedeeld worden in vier lagen. De bovenste vulling (30cm dik) bestaat uit een vermengd pakket (verbrande) leem, klei en baksteenbrokken. Deze laatste zijn afkomstig van de koepelstructuur. De tweede laag bestaat uit een groen zandig pakket met kleipropjes en verbrande leem. De laag is ongeveer 15 tot 20cm dik. Laag 3 bestaat uit een zandlemen puinpakket met baksteen, tegel- en dakpanfragmenten. Laag 4 die bovenop de vloer aanwezig is, is gelijkaardiger aan laag 3 maar veel vettiger van textuur. Beide lagen samen zijn ongeveer 35 tot 40cm dik. In de opvulling van de assekuil werd een witbakkende scherf met een speciaal blauwglazuur teruggevonden. De scherf vertoont op zijn breukvlak ook glazuurresten en betreft wellicht een misbaksel. De assekuil dateert wellicht uit de tweede helft van de

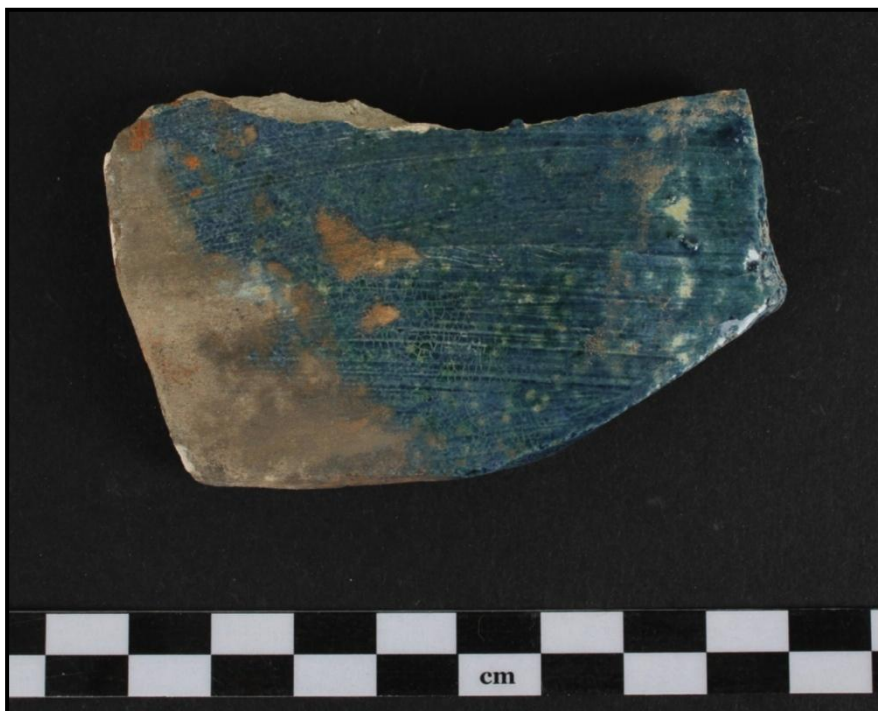
18de eeuw. De ovenstructuur zelf die hierbij hoort werd niet meer teruggevonden en bevond zich op een hoger niveau dat vernield werd door de latere bewoning en de aanleg van de parking.

Figuur 181: Tonvormige bakstenen assekuil S183: linksboven: eerste niveau (tegelvloer deels bewaard); rechtsboven: tweede niveau (brandlaagje); linksonder: derde niveau (funderingslaagje/kalkmortel); rechtsonder: vierde niveau (restant oude cultuurlaag).

Figuur 182: Verband tussen de fases S55B en C en de tonvormige bakstenen assekuil S183, die duidelijk doorheen de ovenfases gaat (zwarte pijl).

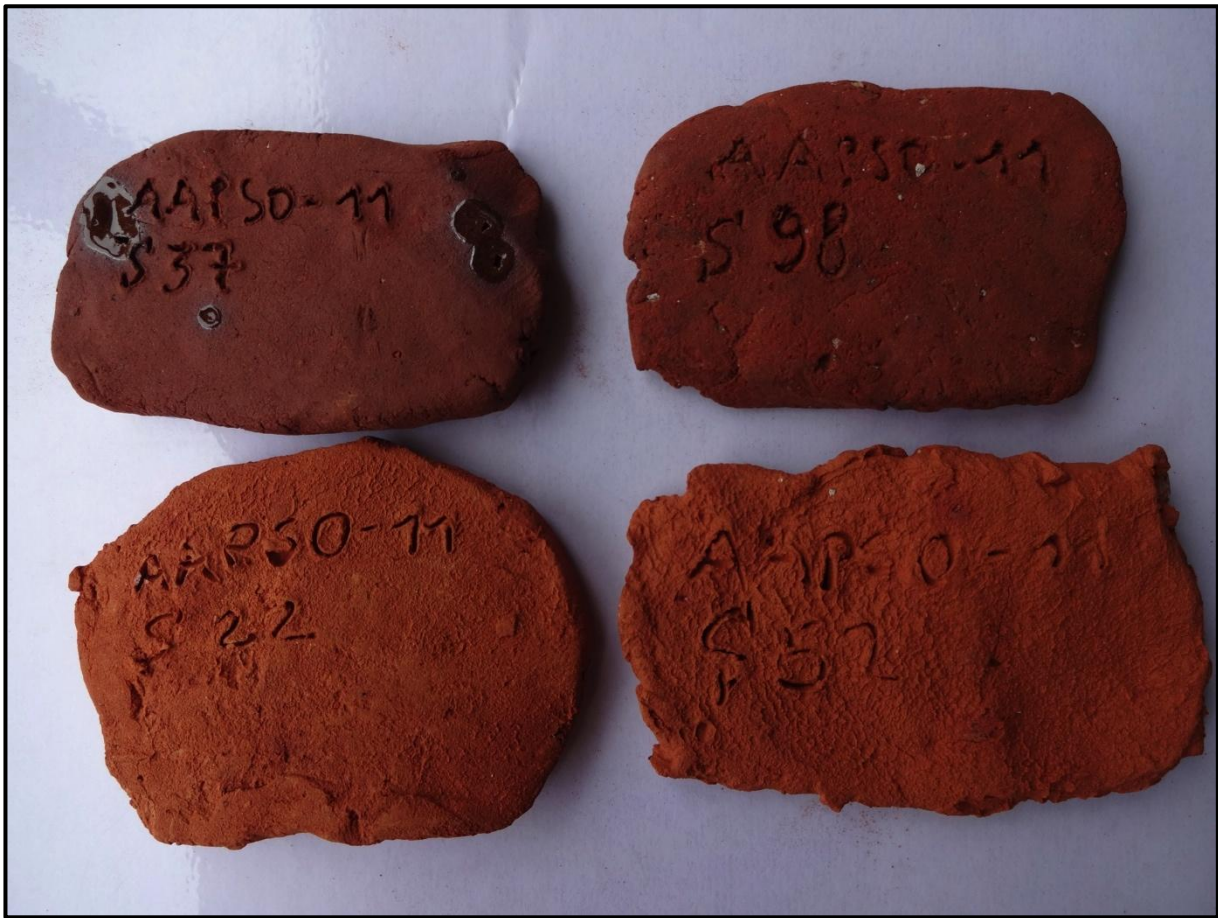
Figuur 183: Witbakkende scherf met een blauwachtig glazuur uit de bakstenen assekuil S183. Op het breukvlak is glazuur aanwezig.

6.2.6.2.4. Kleistalen

Verspreid over het terrein werden een aantal sporen aangetroffen bestaande uit een grote hoeveelheid klei (zie plan “kleikuilen” in bijlage). Vermoedelijk ging het steeds om een dump van klei gebruikt in het productieproces. Binnen de ateliers en pottenbakkerswoning werden voornamelijk groene kleien aangetroffen, in de tuinzones rond de werkruimte en in de afvalkuilen betrof het voornamelijk grijze klei. Vier sporen werden bemonsterd, dit waren alle toen (maart 2012) aangetroffen kleisporen. Het betrof twee stalen uit groene klei (S22, S52) en twee stalen grijze klei (S37, S99). Hiervan werden kleiplaatjes gemaakt, die op drie verschillende temperaturen zouden worden gebakken in een hedendaagse oven, in een poging uit de resultaten te kunnen afleiden wat de meest waarschijnlijke bakkingstemperatuur van de aangetroffen ovens was. De plaatjes werden gebakken op temperaturen van 950°C, 1050°C en 1250°C, waarbij het resultaat van de bakking op 1050°C meest overeenkwam met het aardewerk aangetroffen in de afvalkuilen.

Figuur 184: Kleiplaatjes gebakken in een hedendaagse oven op 950°C.

Figuur 185: Kleiplaatjes gebakken in een hedendaagse oven op 1050°C. Deze plaatjes lijken van uitzicht meest op het aardewerk aangetroffen als productieafval. Op het kleiplaatje linksboven zijn sporen van glazuur zichtbaar, wat duidelijk maakt dat het hier klei betrof als deel van het productieproces.

Figuur 186: Kleiplaatjes gebakken in een hedendaagse oven op 1250°C. Bij een bakking op dergelijke hoge temperaturen kleurden alle plaatjes bruin.

6.2.6.2.5. Archeomagnetisch onderzoek

Het archeomagnetisch onderzoek leverde twee dateringen op. Enerzijds kon voor de oudste cirkelvormige oven S184 de datering 1684 vooropgesteld worden waarop de laatste verhitting moet plaatsgevonden hebben. Deze datering vormt de piek in de dateringscurve met een foutmarge tussen 1643 en 1729. Van de ovenfase S55A en B werden eveneens stalen genomen. Bedoeling was om voor zowel S55A als S55B een datering te krijgen, echter doordat de vloerniveaus vlak boven elkaar gelegen zijn, bleek dit door doorverhitting van de jongste fase S55A niet mogelijk. De datering die bekomen werd door het onderzoek geeft de laatste verhitting aan van S55A te plaatsen in 1743 (foutmarge 1690-1807) als meeste kans. De ovenfase S55C was te fragmentair bewaard om goede stalen te kunnen nemen.

6.2.6.2.6. Interpretatie

Tot de tweede ovenzone behoren drie grote fasen die verder onderverdeeld kunnen worden in een aantal subfasen. De oudste cirkelvormige ovenstructuur S184 werd als laatste gebruikt in 1684. De oven kent wellicht twee fasen: een eerste met enkel een lemen vloer en een tweede fase met een onregelmatig geplaatste bakstenen vloer. Het type oven kenmerkt zich door twee tegenoverliggende stookingen, een centrale cirkelvormige sokkel en een vlakke ovenvloer. Dit type oven baseert zich op laatmiddeleeuwse ovenstructuren. Nadien werd, wellicht te koppelen aan een eigenaarwissel, deze ovenstructuur opgegeven en werd volgens een nieuw principe en bakmethode een nieuw type oven aangelegd: de druppelvormige ovens S55A/B/C voorzien van een hellende ovenvloer en twee evenwijdige langwerpige sokkels. De laatste verhitte van de jongste fase S55A kan archeomagnetisch gedateerd worden in 1743. Tussen fase S184 (1684) en S55A (1743) zijn nog twee grote ovenfasen te situeren namelijk S55B en S55C. S55B kan op zijn beurt hoogstvermoedelijk onderverdeeld worden in twee fasen S55B en S55B2. Tenslotte wees de vondst van een assekuil S183, die de oven S55A/B/C doorsneed, op het bestaan van een derde, niet bewaarde oven.

Als alle gegevens gekoppeld worden aan de historische archiefbronnen dan komt onderstaande interpretatie naar voor. De pottenbakkerswoning wordt voor het eerst vermeld in het bezit van Adriaen Caluwaert (1589-1601). Op dit moment is de eerste ovenzone S21 in gebruik. Joris Fobus wordt als eigenaar gemeld van de pottenbakkerswoning vanaf 1622, maar het is onduidelijk tot wanneer hij dit blijft. Wel is geweten dat Joannes Fobus pas eigenaar wordt tussen ca. 1692 en 1695. Wellicht is dus de cirkelvormige oven S184 en het gebruik ervan te koppelen aan de pottenbakker Joris Fobus. Na Joannes Fobus wordt de pottenbakkerswoning eigendom van Frans Fobus (1695 – 1742). Wellicht is hij de pottenbakker waartoe de druppelvormige ovens S55A/B/C behoren, samen met de toevoeging van de atelier-/erfscheidingsmuren. Hij blijft eigenaar tot 1742 wat zeer nauw aansluit met de datering die het archeomagnetisch onderzoek heeft opgeleverd als laatste verhitte in 1743. De assekuil S183 is moeilijker te koppelen aan een eigenaar.

Het vondstenmateriaal dat teruggevonden werd bij de verschillende ovens en fasen heeft als gemeenschappelijke kenmerk de productie van tafelwaar in rood geglazuurd aardewerk. Onderlinge stilistische verschillen zijn herkenbaar zoals bv. de duimindrukken onderaan de rand van de papkommen bij fase S55A. Het verder in detail bestuderen van de contexten moet meer onderlinge verbanden en verschillen aan het licht kunnen brengen.

6.2.6.3. Pottenbakkerswoning (Huis 4)

6.2.6.3.1. Beschrijving van de pottenbakkerswoning

De pottenbakkerswoning, huis 4 in de Peperstraat, is wellicht de eerste woning die gebouwd wordt in de Peperstraat. In eerste instantie zal op deze plaats wellicht een toegang tot het achtererf geweest zijn toen de ovenzone S21 in gebruik was (toevoer hout, ...). Nadien zal na de herindeling van de percelen (verkoop/eigenaarwissel) het erf opgesplitst worden in twee erven: één gelegen aan de Kattestraat en één gelegen aan de Peperstraat. Wellicht is dit te koppelen aan het opgeven van de ovenzone S21 (ovenzone 1) en het in gebruik nemen van de ovenzone S184 en S55A/B/C (ovenzone 2). Fase 3 en 4 van de ovenzone S21 wordt archeomagnetisch gedateerd in 1645. Na fase 3 en 4 zijn nog twee jongere fases 1 en 2 archeologisch vastgesteld. De laatste verhitting van de cirkeloven S184 was in 1684. Vermoedelijk ergens rond het midden van de 17de of derde kwart van de 17de eeuw (1650-1675) moet een omschakeling in de ovenzones gebeurd zijn.

De historische archiefbronnen spreken over de eerste eigenaar Adriaen Caluwaert (1589-1601) van het erf aan de Katte- en Peperstraat, op dit moment nog samen. Hierna volgt David Caluwaert als eigenaar tot 1621. Een akte van 1621 beschrijft de pottenbakkerswoning in de Peperstraat als volgt "*huysinghe ghenoeemt de Pottery*". Op dit moment is er met zekerheid een pottenbakkerswoning of atelier in de Peperstraat genaamd de '*Pottery*', wel nog gekoppeld aan de ovenzone S21 (ovenzone 1). Onder Joris Fobus, die eigenaar is van de pottenbakkerswoning in de Peperstraat, moet een omschakeling gebeurd zijn naar de tweede ovenzone. Het probleem echter is dat enkel Joris Fobus historisch aangegeven wordt vanaf 1622, maar niet hoe lang hij eigenaar was. Wel is geweten dat Joannes Fobus eigenaar wordt vermoedelijk van 1692 tot 1695. Daarna volgt Frans Fobus (1695-1742) die de omschakeling maakt van een cirkelvormige oven naar de druppelvormige ovens. Hij voegt tevens de erfscheidingsmuren toe die de ovenstructuur omsluit en richt een bijbehorende werkruimte in. Na Frans Fobus volgen de eigenaars elkaar snel op: Francoise Fobus (1742-1756), Dominicus Van Nuffel (1756-1762), Wed. Dominicus Van Nuffel x Gillis Van den Steen (1773-1777), Adriaen Frans Van Nuffel (1777) en Peeter Frans De Groote (1777-?).

De pottenbakkerswoning meet 6,5m breed (intern) en is minstens 6m lang. De voorgevel bevindt zich verder onder het straatniveau van de Peperstraat. De oostelijke zijgevelmuur S72, de westelijke zijgevelmuur S51 en de achtergevelmuur S50/85 zijn

allen 50cm breed. De bakstenen zijn gevat in een gelige vrij poreuze kalkmortel. Op de hoek van S51 en S50/85 werd een zandsteen ingewerkt. Tegen de westelijke zijgevelmuur werd in de 19de eeuw een kelder (S1382) geplaatst, wellicht gelijktijdig met de aanleg van de aanpalende kelder S1046 in het naburige huis (huis 3). In de pottenbakkerswoning werden geen vloerniveaus teruggevonden. Wel werden twee kleipakketten en twee afvalkuilen aangetroffen.

Figuur 187: Zicht op de pottenbakkerswoning met aanduiding van de 19de-eeuwse kelder (rood), de kleipakketten (groen) en de afvalkuilen (blauw).

6.2.6.3.2. Kleipakketten

Het eerste kleipakket S1372 bevond zich meer in de noordelijke hoek van de woning, deels onder de profielwand. Het kleipakket heeft eveneens een gelige kleur en bevatte, weliswaar in mindere mate, vondstmateriaal. Dit wijst erop dat het ook hier gaat om een dump van klei.

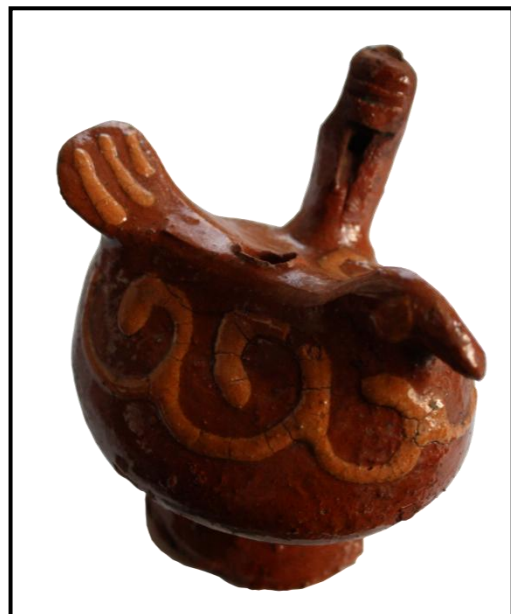
Het tweede kleipakket S52 situeert zich in de zuidelijke hoek van de woning. Het gaat om een gelige klei waarin een aanzienlijke hoeveelheid vondstmateriaal aanwezig was. Op basis hiervan betreft het een afvaldump van klei en afvalmateriaal. In de vulling werden twee munten teruggevonden; een oord van Karel II (ca. 1691) en een oord van Maximiliaan Van Beieren (ca. 1712-1713). Op basis hiervan kan de kuil gedateerd

worden in het begin van de 18de eeuw. Opmerkelijk is de vondst van een beschilderde patacon met de voorstelling van een persoon met een brandende kaars in een kandelaar, een slibversierd vogelfluitje en een Mariabeeldje. Het kleipakket bevatte ook een achttal pijpenkoppen waaronder vier die sporen van beroeting (gebruik) vertonen. Twee hebben een barst en zijn mogelijk misbaksels. Één draagt een lelie als hielmerk en de laatste is voorzien van bolmotieven. Daarnaast werden nog 26 pijpensteeltjes waaronder 6 versierde teruggevonden. Deze kleipijpfragmenten kunnen gedateerd worden tussen 1690 en 1730, dit op basis van de versieringselementen zoals een vierbladige roos (aangebracht in een mal), een hielmerk met een halve maan en een zevenpuntige roos met als bijmerk een zespuntige ster. Het laatste voorbeeld is niet gekend in de Nederlandse productiecentra en moet als een lokaal product beschouwd worden (met dank aan Jan Van Oostveen voor de informatie).

Tevens werd aardewerk teruggevonden in de kleidump. In totaal werden 589 scherven teruggevonden die aan minstens 154 individuen toebehoren. De voornaamste voorkomende vorm is de papkom met een randdiameter die gemiddeld tussen 9 en 16cm te situeren is. In enkele gevallen is aan de rand een slibversiering aangebracht. Zo komen golvende lijnen of parallelle schuine lijntjes voor. Bij enkele papkommen werd de binnenzijde geel of groen of soms een overgang van geel naar groen geglaazuurd. De bodem is voorzien van een kleine standring. De tweede vorm betreffen de kommen. Zij hebben gemiddeld een grotere randdiameter tussen 17 en 38cm. Er kunnen standringen, standvinnen en vlakke bodems onderscheiden worden. De derde groep wordt gevormd door de borden met een vlakke bodem. Deze vertonen in veel gevallen een slibversiering bestaande uit golvende lijnen en parallelle lijnen. De randdiameter varieert tussen de 24 en 35cm. Daarnaast komen andere vormen voor echter in beperkte mate. Zo kunnen minstens twee spreuwenpotten, een deksel, een steelpan met zwaluwstaartoor, een gietkan en een tweetal eenvoudige lage olielampjes met vlakke bodem herkend worden. Als laatste werden drie fragmenten van geglaazuurde proenen teruggevonden. Een proen werd gebruikt als steun bij het opstapelen van de potten in de oven. Naast het lokaal rood geglaazuurd aardewerk werden nog randen in monochroom blauwe majolica teruggevonden, wellicht van een schotel.

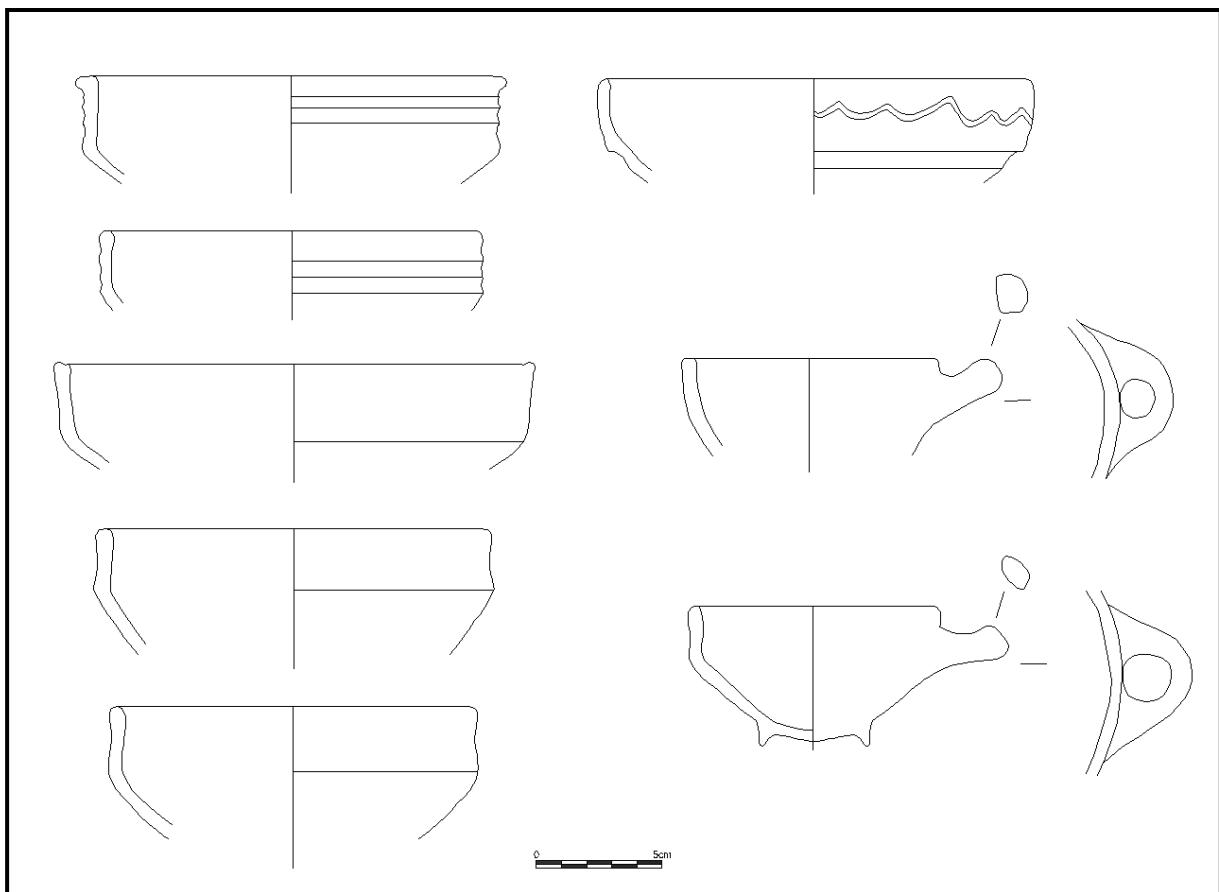
Figuur 188 en 189: Mariabeeldje en beschildeerde patacon (S52).

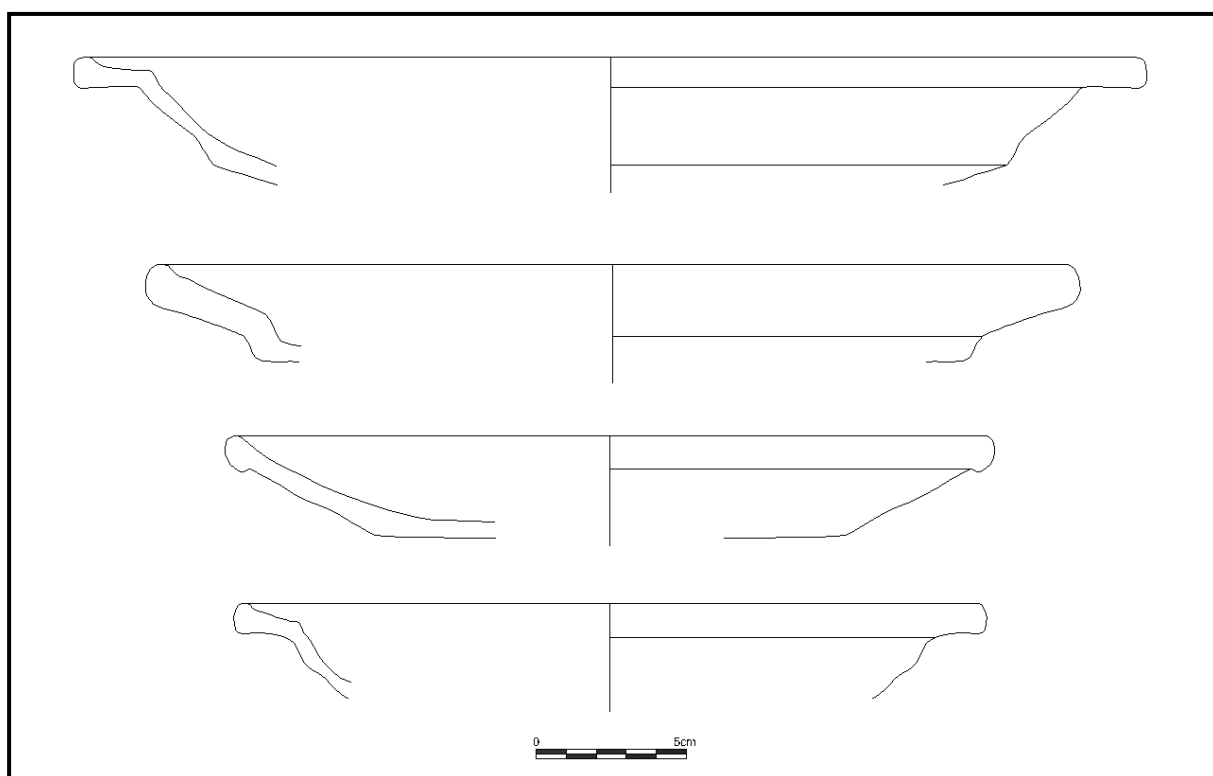
Figuur 190 en 191: Slibversierd vogelfluitje uit het kleipakket S52.

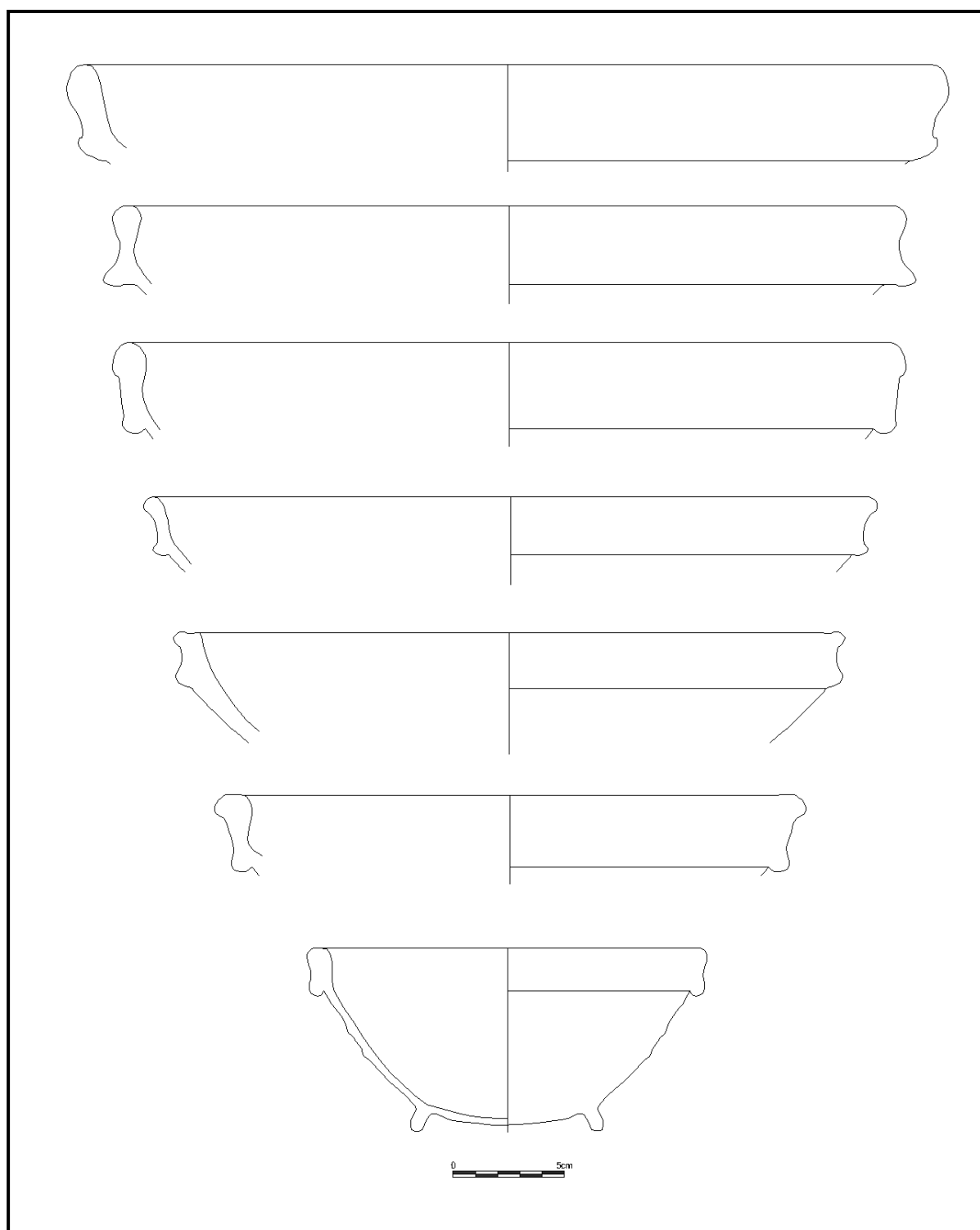
Figuur 192: Oord van Maximiliaan-Emanuel van Beieren (links) en oord van Karel II (rechts).

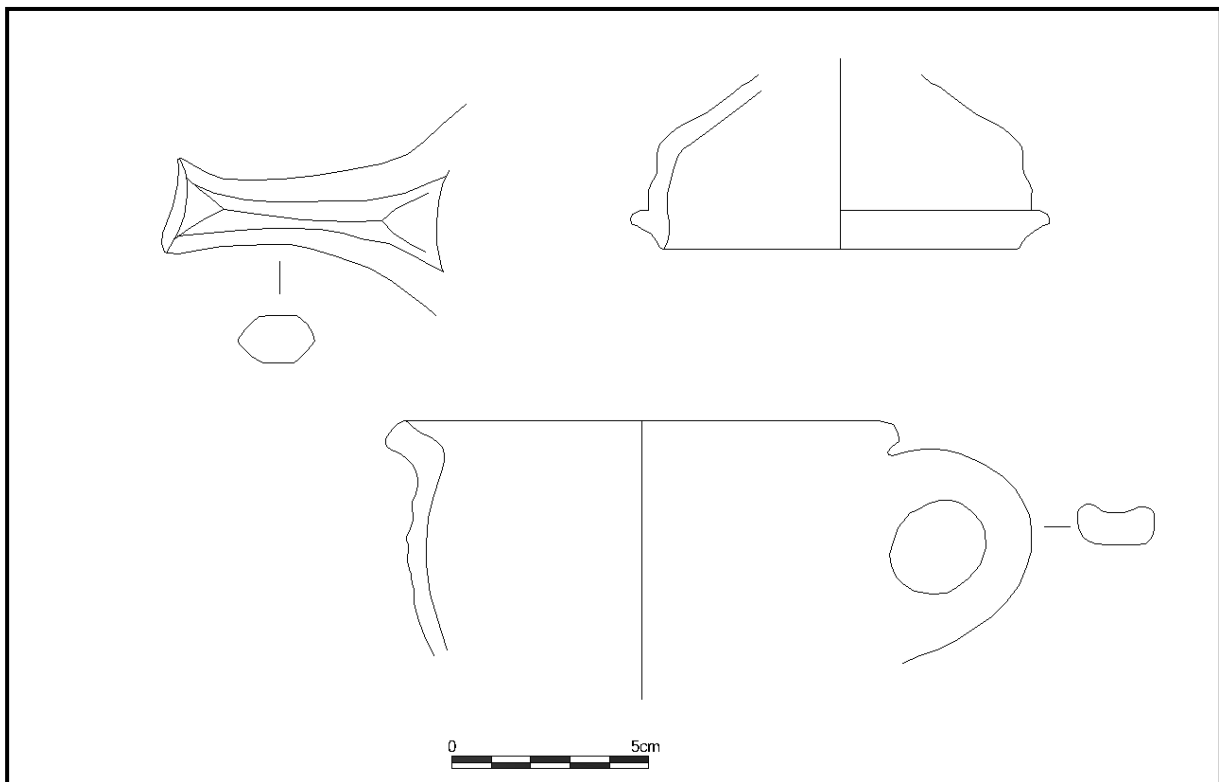
Figuur 193: Grafische weergave van een selectie van de papkommen aangetroffen in de kleidump S52.

Figuur 194: Grafische weergave van een selectie van de borden aangetroffen in de kleidump S52.

Figuur 195: Grafische weergave van een selectie van de kommen aangetroffen in de kleidump S52.

Figuur 196: Grafische weergave van de steelpan met zwaluwstaartoor, een deksel en een grape/kookpot aangetroffen in de kleidump S52.

6.2.6.3.3. Afvalkuilen

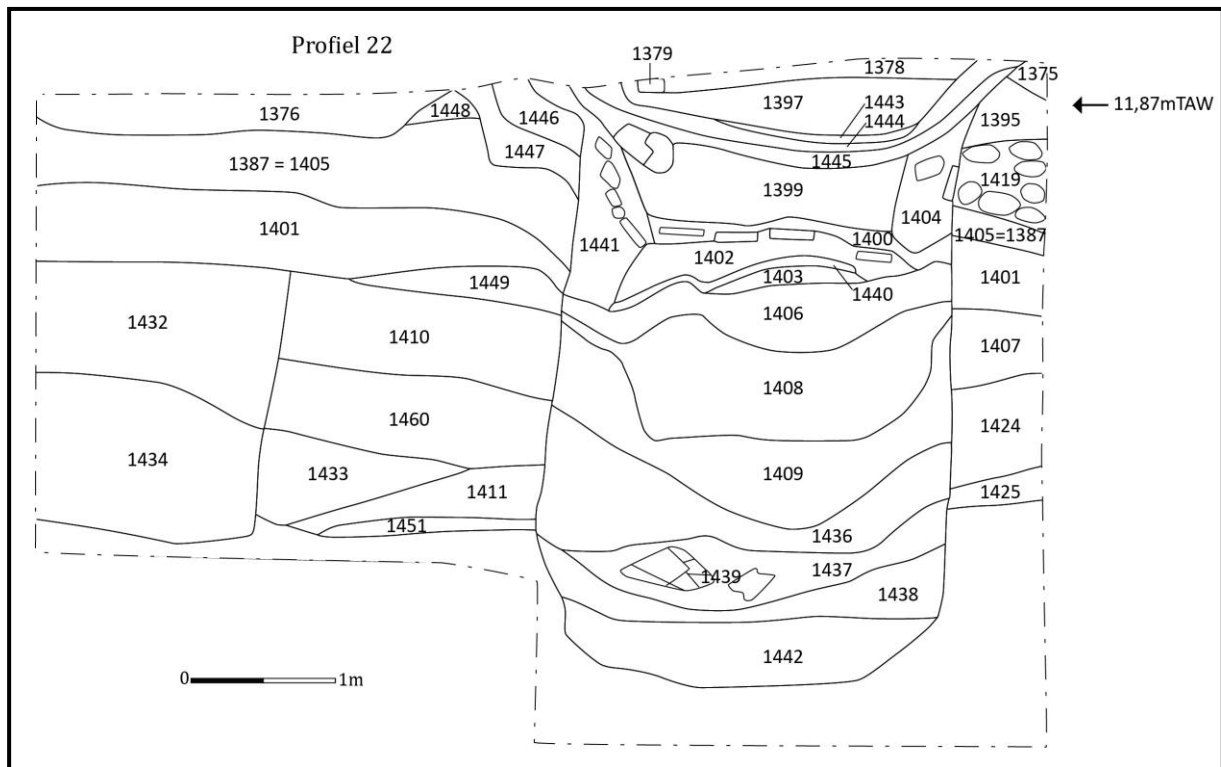
Twee afvalkuilen bevonden zich binnen de woning. De eerste afvalkuil S1376 bevond zich centraal tegen de oostelijke zijgevelmuur en bevatte een enorme hoeveelheid pottenbakkersafval. Binnen het aardewerkensemble valt de zwaardere en dikwandige afwerking op. Ook komen platte bodems (aangepast door opkomst van de stoof) en bodems op standringen voor. In totaal bevatte de kuil meer dan 60kg aardewerk. Op basis van het aardewerk kan de kuil gedateerd worden rond het midden van de 18de eeuw. Daarnaast werden nog enkele pijpenkoppen gevonden waaronder één met een hielmerk met de voorstelling van een achtpakig rad. De kleipijpjes kunnen op basis van hun vormtypologische kenmerken gedateerd worden tussen 1690 en 1750. Opvallend zijn twee geelgeglazuurde pijpensteeltjes.

De tweede afvalkuil S1404/S1406 bestaat uit een complexe opvulling met een tiental lagen. In één van de bovenste pakketten werd een zilveren Stuiver van Albrecht en Isabella teruggevonden te dateren tussen 1612 en 1618. Op basis hiervan kan de kuil gedateerd worden in de vroege 17de eeuw. In de afvalkuil werd een gevarieerde en aanzienlijke hoeveelheid aardewerk teruggevonden. Onder andere een Weser/Werrabord valt op met de voorstelling van florale motieven en de personificatie van een bij. In

de vulling werden ook gebogen dakpannen teruggevonden. De bovenkant van de kuil bevindt zich op +12,01m TAW, de onderkant ligt op +9,87m TAW.

Figuur 197: Afvalkuil S1404/S1406 in doorsnede.

Figuur 198: Veldtekening van de afvalkuil S1404/S1406 met een complexe opvulling (schaal 1:20).

Figuur 199: Weser of Werra-imitatie, bord met een groen en gele slibversiering in de vorm van florale motieven en de personificatie van een bij, lokaal geproduceerd.

Figuur 200: Zilveren stuiver van Albrecht en Isabella uit 1612-1618 (afvalkuil S1404/1406).

6.2.6.4. Fasering van de bewoning langs de Peperstraat

De aanvang van de bewoning langs de Peperstraat is niet met zekerheid te plaatsen in de tijd. Wel kunnen de historische (geschreven bronnen en kaartmateriaal) en de archeologische bronnen samen een uitsluitsel geven. Op de kaart van Sanderus⁵⁰ (ca. 1641) wordt enkel bewoning aangegeven langs de Kattestraat. Op de kaart van Ferraris (ca. 1778) wordt bewoning langs de Katte- en de Peperstraat aangeduid. Ergens tussen beide kaartdateringen in worden de huizen aan de Peperstraat opgebouwd. Archeologisch gezien kan op basis van een aantal relatieve en absolute dateringen de aanvang van de bewoning concreter vastgesteld worden. In eerste instantie gelden de diverse muntvondsten, 30 in totaal, die in de cultuurlaag (S110/261/266/287) werden teruggevonden die zich onder de bewoningslagen bevond. Ze dateren vanaf de 14de eeuw tot de 16de eeuw. De vroegste munt betreft een milt van Lodewijk I van Nevers (1334-1337) en de jongste munt is een Korte van Filips II (1557-1567). Hierdoor kan

⁵⁰ Opmerking bij het kaartmateriaal is de onvolledigheid of basering op oudere kaarten bij de nieuwe kartering.

met enige zekerheid gesteld worden dat het terrein zeker tot in de 16de eeuw als achterliggend erf/tuin in gebruik was.

Figuur 201: Franse rekenpenning uit ca. 1550 uit de tuinlaag S266 met daaronder een vergelijkbaar exemplaar, echter voorzien van een ander kruistype op de keerzijde en een ander opschrift.

De achtergevel van huis 1 en 2 werd gebouwd deels bovenop de noordelijke ateliermuur en verstoort zelfs een deel van de noordelijke ovenwand S21 van de oudste fasen. De oudste 4de en 3de fase werden samen via archeomagnetisch onderzoek gedateerd rond 1645 (interval tussen 1613 en 1683 met meeste kans op de laatste verhitte rond 1645). Aan de westelijke zijgevel van huis 1 werd een beerput aangebouwd waarin 17de- of 18de-eeuws vondstmateriaal aanwezig was. Aangezien de beerput aangebouwd werd moet de zijgevel gelijktijdig of ouder te dateren zijn. Op basis hiervan kan de oorsprong van de huizen 1 en 2 gelegd worden na 1645 en vermoedelijk in de tweede helft van 17de of eerste helft 18de eeuw. De historische bronnen vertellen over eerste eigenaars van deze twee huisjes (of één grote woning) vanaf het begin van de 18de eeuw.

Huis 3 is minder concreet te dateren. Wel bevindt zich onder het huisniveau een afval laag met pottenbakkersmateriaal die in de 16de en 17de eeuw te dateren is. Huis 3 werd tevens aangebouwd tegen huis 4 en moet dus van een latere datum zijn. De historische bronnen spreken over twee woningen ten westen van de pottenbakkerswoning (huis 4). Wellicht betreft het huis 1 en 2 samen en huis 3. De eerste eigenaars van huis 3 worden vermeld vanaf het begin van de 18de eeuw.

Huis 4 betreft de pottenbakkerswoning waartoe de ovenzone 2 (S55-S184) behoort. Op basis van het archeomagnetisch onderzoek van de oudste ovenfase (cirkelvormige oven S184) moet de woning dateren voor 1684 (interval tussen 1643 en 1729 met meeste kans op de laatste verhitting in 1684) en na 1641 (Sanderus). De erfscheidingsmuren op het achtererf verstoren echter zowel de westelijke als de oostelijke stookopeningen van S184. Wel zijn deze erfscheidingsmuren en de ovenwanden van de latere ovenfases S55A/B/C in elkaar ingewerkt - dit kon met zekerheid vastgesteld worden in de oostelijke erfscheidingsmuur S58. Wellicht is deze aanvulling (erfscheidingsmuren) en aanpassing in de ovens gekoppeld aan een eigenaarwisseling.). De erfscheidingsmuren en de ovens S55A/B/C moeten (kort) voor deze datum opgebouwd zijn. De historische bronnen melden een eerste eigenaar op het einde van de 16de eeuw aan de Kattestraat met een achtererf dat in verbinding staat met de Peperstraat. Wellicht is deze verbinding met de Peperstraat nodig voor de aanvoer van stookhout en klei. Mogelijk kent de pottenbakkerswoning dus een voorloper als atelier of opslagplaats en werd deze later in de 17de eeuw omgebouwd tot echte pottenbakkerswoning (op basis van Sanderus moet dit na 1641 zijn) na een eigenaarwisseling.

Huis 5 en 6 zijn gelijkaardig in opbouw en delen een gelijktijdige zijgevel. Huis 5 werd tegen de oostelijke muur van de pottenbakkerswoning aangebouwd en kan hierdoor later in oorsprong gedateerd worden. De historische bronnen geven de eerste eigenaars aan in het midden van de 18de eeuw. De erfscheidingsmuur (S217) tussen huis 5 en 6 werd gebouwd bovenop een afvalkuiltje uit het einde van de 18de of begin 19de eeuw.

6.2.6.5. Hoekwoning “De Clocke”

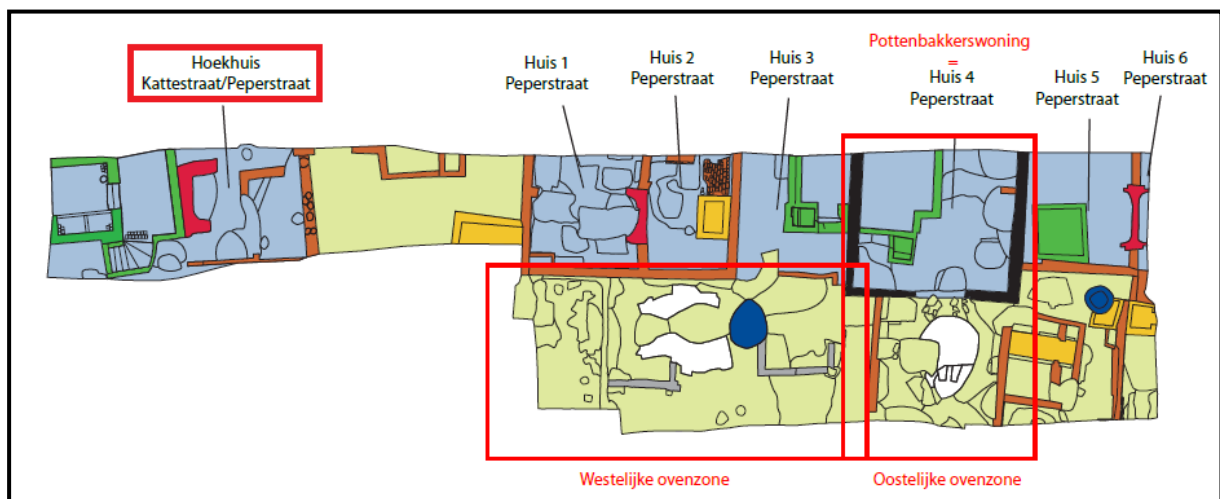
6.2.6.5.1. Beschrijving van de bovengrondse resten

Aan de hoek met de Katte- en Peperstraat werden in het eerste grondvlakniveau (ca. +11,90m TAW) de muurresten, een grote tweeledige kelder, een brede haard, een oventje en een beerput aangesneden van een hoekwoning. Op basis van historische bronnen is geweten dat deze “De Clocke” noemde in de 17de eeuw en als herberg in

gebruik was. Op basis hiervan wordt de woning verder als dusdanig benoemd. De Clocke had een oppervlakte van minstens 55m² (minstens 11m lang en minstens 5m breed). Op basis van de gegevens van de kelders S1000/S1050 en de huidige zuidelijke zijgevelmuur met de naast gelegen woning kan de lengte vastgelegd worden op ca. 12,5m en de breedte op ca. 6,5m, wat de totale oppervlakte op ca. 81m² brengt. De tweeledige kelder S1000/S1050 wordt in het hiernavolgend hoofdstuk uitvoerig besproken. In de oostelijke keldermuur van S1050 werd een brede haard S1007 ingewerkt. Op basis hiervan kan deze gedateerd worden bij de aanleg van de kelder S1050. Op basis van de haard kan ook gesteld worden dat deze oostelijke keldermuur (dikte ca. 40cm) in hoogte verder doorloopt en wellicht een dragende muur voor een bovenverdieping betreft. Wellicht liep ook de zuidelijke muur (S1050 en S1000) verder door als steunmuur voor een bovenliggende verdieping. De haard is hoefijzervormig en enkel als fundering bewaard. De breedte tot aan de buitenzijden bedraagt bijna 3m, de binnenzijde is 1,8m breed. De fundering van de haardwangen zijn opvallend breed en lopen ver in de kamerruimte door; de noordelijke wang tot ca. 1m en de zuidelijke wang tot ca. 50cm. De fundering is opgebouwd uit bakstenen (20,5 x 12,0 x ?cm) en baksteenbrokken met gebruik van een gelige lemige en poreuze kalkmortel. In de ruimte tussen de wangen zijn op het vlakniveau een grote hoeveelheid baksteenbrokjes aanwezig. Mogelijk betreft dit de fundering van een tweede kleinere haard die ingewerkt werd in de grote oudere haard of betreft het een stabiliseringslaagje voor het haardvloertje. Op 1m ten noordoosten van de noordelijke haardwang bevond zich een cirkelvormig bakstenen structuurtje (S1008), dat mogelijk als ingegraven assepot kan geïnterpreteerd worden. Op het vlakniveau (+11,89m TAW) bedraagt de binnendiameter 50cm en de buitendiameter 61cm. De wand bestaat uit bakstenen (onvolledige) die gevat zijn in leem. Leem werd gebruikt bij constructies die hittebestendig moesten zijn. De binnenwand van de bakstenen is beroet, maar niet (sterk) verbrand. De structuur is in doorsnede bijenkorfvormig met de breedste diameter onderaan en een smallere opening bovenaan. Minstens 9 baksteenlagen konden opgemerkt worden. Onderaan bevond zich een tegelvloertje (+11,55m TAW) bestaande uit rode, sterk beroete, vierkante tegels en baksteentichels. Ook hier vertoont de vloer geen sterke verhitte. Net bovenop het vloerniveau werd een muntje teruggevonden die de assepot dateert in de vroege tot midden 16de eeuw. Het muntje betreft een Kwart Groot van Karel V geslagen te Antwerpen tussen 1507 en 1520. Op basis van de assepot kan het vloerniveau ongeveer bepaald worden op een 15tal cm boven het eerste vlakniveau.

Op de achterkamer (ca. 25m²), tussen de haard en de achtergevelmuur (S1009), bevonden zich mogelijk enkele uitbraaksporen van interne muren (S1010 en S1011).

Het is echter niet zeker of deze wel degelijk funderingssporen betreffen van opgaande interne muurtjes of eerder als puinspoor geïnterpreteerd kunnen worden. Ten zuiden van de haard loopt op 1m naast en evenwijdig met de nog bestaande zijgevel een NO-ZW georiënteerd steens muurtje S1003. Het muurtje is maximaal 15cm breed en sluit aan op de achtergevelmuur. Aan de westelijke zijde stopt het muurtje ter hoogte van de oostelijke keldermuur S1050. Tussen het muurtje en de oostelijke keldermuur is een opening van 1m, die toegang biedt op de achterkamer met de haard. Het baksteenformaat bedraagt 26,0 op 12,0cm met gebruik van een gelige lemige en poreuze kalkmortel. Op basis van de beperkte dikte van de muur kan gesteld worden dat dit geen dragende muur betreft, maar eerder een gelijkvloerse indelingsmuur. Vermoedelijk bevond zich tussen dit muurtje en de nog bestaande zuidelijke zijgevelmuur een gang met mogelijk de trap naar de bovenverdieping. De fundering van de achtergevelmuur S1009 is opgebouwd uit bakstenen en zandsteenblokken met gebruik van een gelige lemige en poreuze kalkmortel. Het baksteenformaat bedraagt 26,0 x 12,0 x 5,0/6,0cm en de muurdikte is 40cm.

Figuur 202: Overzichtsplan met vooraan de muurresten van de hoekwoning 'De Clocke' met daarop de kelder S1000/S1050 (groen), de achtergevelmuur en interne muurtjes (bruin) en de grote haard (rood).

6.2.6.5.2. Overgang hout- naar steenbouw

Op basis van de gelijkende baksteenformaten, de gebruikte mortel en de onderlinge samenhang tussen de muren, haard en assepot kan gesteld worden dat de steenbouwfase van de hoekwoning wellicht in de 15de en zeker in de 16de eeuw kan geplaatst worden en nadien weinig, archeologisch vaststelbare, veranderingen heeft doorgebracht. De oudere lemen vloerniveaus werden uitsluitend aangetroffen binnen de oppervlakte van de bakstenen hoekwoning, waardoor gesteld kan worden dat bij de vervanging van de houten woning naar de steenbouwfase dezelfde oppervlakte (ca.

81m²) gehanteerd werd. Tot de houtbouwfase behoren enkele lemen vloerniveaus en minstens twee brandlagen die beschreven worden onder hoofdstuk 6.2.5. Eerste bewoning.

6.2.6.5.3. Indeling van de woning en het achterliggend erf

De woning werd ingedeeld met vooraan een tweeledige kelder met een toegangstrap aan de zuidelijke zijde. Het gelijkvloers bestond uit een voorkamer met een vermoedelijke voutekamer boven een deel van de kelder. Achter de voorkamer bevond zich een achterplaats (ca. 5 op 5m) voorzien van een grote brede haard en assepot, met een toegang in de zuidwestelijke hoek. Tussen de nog bestaande zijgevelmuur en langs de zuidelijke zijde van de achterplaats bevond zich een smalle gang waar zich vermoedelijk de trap naar de bovenverdieping(en) bevond. 'De Clocke' deelde de zuidelijke zijgevelmuur (halfopenbebouwing), die nu nog steeds in gebruik is, met de naastgelegen woning. De grens van het oorspronkelijke achtererf (steenbouwfase) van 'de Clocke' is niet archeologisch vastgesteld, maar liep vermoedelijk even breed als de woning (ca. 6m breed) ver door tot diep in de Peperstraat. In de loop van de 17de eeuw werd de pottenbakkerswoning huis 4 gebouwd en werd het achtererf van 'de Clocke' ingekort met een breedte van 6m en een maximaal lengte van 34m⁵¹. Historische bronnen vertellen dat de zuidelijke buurman op het einde van de 16de eeuw reeds een verbinding had op het achtererf met de Peperstraat, ter hoogte van de kort nadien opgebouwde pottenbakkerswoning (huis 4). Ten laatste in de vroege 18de eeuw werd huis 1 in de Peperstraat opgebouwd, waardoor de grens van de achtertuint van 'de Clocke' verder verkleind werd naar maximaal 20m lang⁵².

⁵¹ Gemeten vanaf de voorgevel van de Clocke.

⁵² Gemeten vanaf de voorgevel van de Clocke.

Figuur 203: Overzichtsfoto van de steenbouwfase van de hoekwoning 'De Clocke' met onderaan de foto de achtergevelmuur en vooraan de kelder S1000/S1050.

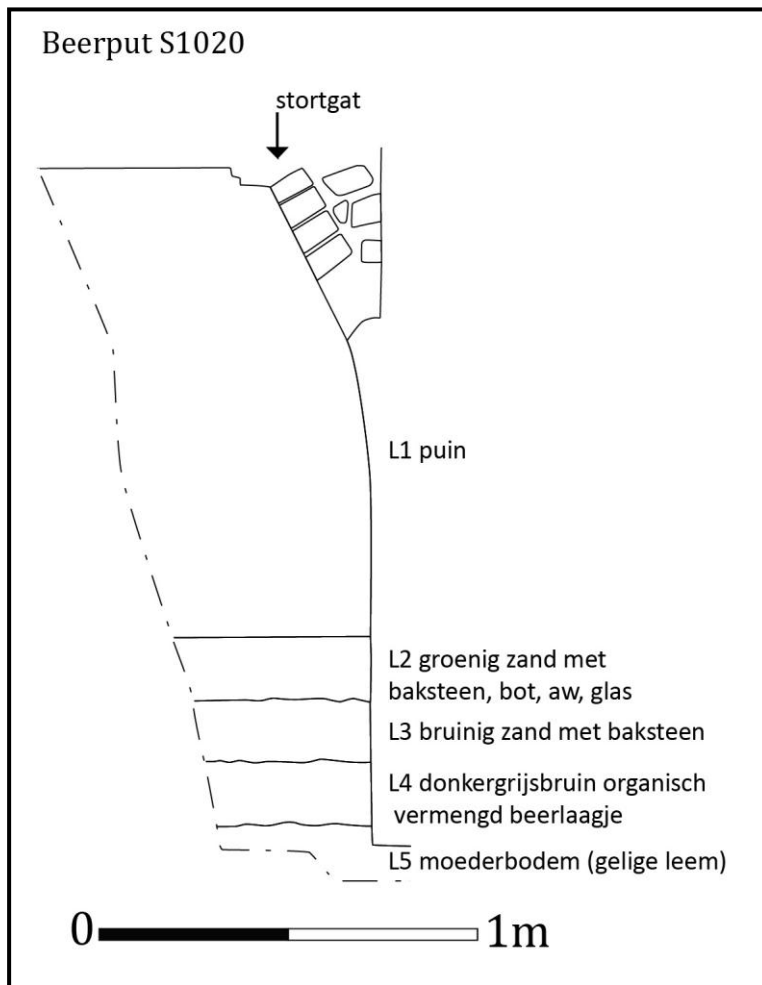

Figuur 204: Overzichtsfoto van de steenbouwfase van de hoekwoning 'De Clocke' met achterliggend erf met net onderaan de gevelmuur van het huis aan de Peperstraat (huis 1) en links de gedeeltelijke beerput S1020.

6.2.6.5.4. Beerput S1020

Tegen de westelijke zijgevel (S1025) van de deze woning (huis 1) werd een beerput S1020 aangebouwd die ofwel tot het achtererf van 'de Clocke' behoort of tot huis 1 van de Peperstraat. De beerput bevond zich tegen de zuidelijke profielwand van het onderzoeksgebied en kon omwille van veiligheidsredenen slechts gedeeltelijk onderzocht worden. De beerput meet 3m lang op vermoedelijk 2m breed (minstens 1,5m breed). Het stortgat bevindt zich in de noordwestelijke hoek, in het deel dat onderzocht kon worden. Op basis van de locatie van het stortgat zou het eerder om de beerput gaan die zich achteraan op het erf van 'de Clocke' bevindt. De vulling bestaat uit vier lagen: een eerste puinpakket van 1,25m dik, opgevolgd door een groenig zandige laag (ca. 15cm dik) vermengd met baksteenbrokken, aardewerk, bot en glas. Onder dit pakket is een bruinig zandig pakket (ca. 20cm dik) aanwezig vermengd met baksteenbrokken. Hieronder bevindt zich een donkergrijsbruin organisch beerlaagje van bijna 20cm dik (laag 4) dat direct boven de moederbodem gelegen is. De moederbodem bevindt zich vanaf het grondvlak (+11,92m TAW) gemeten op 1,75m diepte. Het vondstmateriaal bestaat uit diverse fragmenten aardewerk (majolica,

faïence, rood geglazuurd aardewerk, ...), glas (kelkglazen, ui- en hamerflessen en vensterglas), een sterk gecorrodeerde munt (ca. 24mm diameter) en een pijpensteel met merkteken (wapenschild en kroon op de ene zijde en een ster met een bolletje op de keerzijde). Opvallend bij het aardewerk is dat er glazuur aanwezig is op de breukvlakken. Mogelijk gaat het hier om pottenbakkersafval.

Figuur 205: Verticale doorsnede van de beerput S1020 ter hoogte van het stortgat (Schaal 1:10).

Figuur 206: Kelkglas uit beerput S1020.

6.2.6.5.5. Beerkuil S1255

Eén grote beerkuil S1255 werd aangesneden onder huis 1 op het tweede vlakniveau (+11,03m TAW). De kuil (ca. 1,3 op 1,4m) tekent zich in het vlak onregelmatig (L-vormig) af met een donkergrijze vulling (L1) en een bruine beerlaag (L2). De maximale diepte van de kuil bedraagt 10 tot 15cm. De vulling bevatte een grote hoeveelheid steengoed, waaronder minstens vier Raerenkruiken aangevuld met fragmenten van papkommen en een steelpan in rood geglazuurd aardewerk. De steengoedkruiken kenmerken zich door een vlakke bodem. Daarnaast werden nog glasfragmenten teruggevonden van een Maigelein, een kelkglas en een ribbelbeker. Grijs aardewerk bleek afwezig waardoor de beerkuil kan gedateerd worden in de tweede helft van de 16de eeuw of vroege 17de eeuw. Van de beervulling werden bulkstalen genomen voor eventueel verder onderzoek.

Figuur 207: Doorsnede op de beerkuil S1255 met onderaan een bruin schervenrijk beerlaagje.

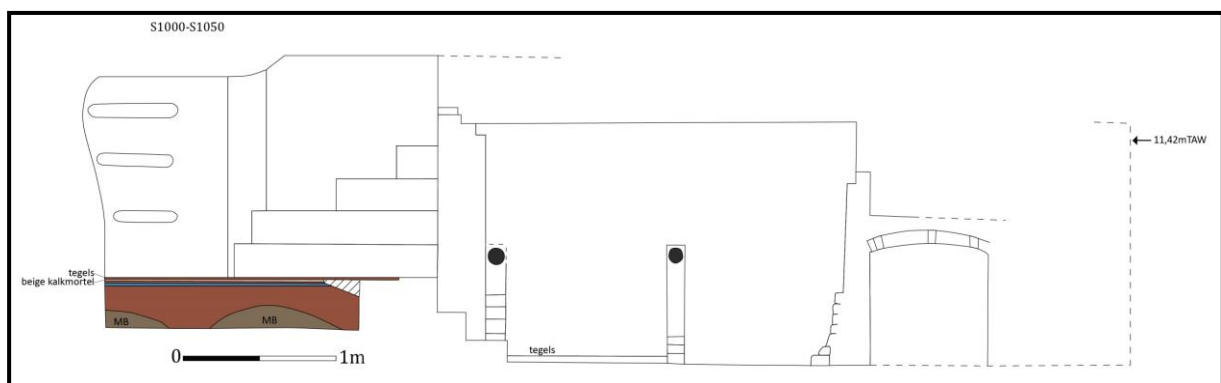
Figuur 208: Selectie van het vondstmateriaal met zicht op de steengoedkruiken met vlakke bodem en het rood gelazuurd aardewerk.

6.2.6.5.6. Kelder S1000-S1050

Aan de hoek met de Katte- en Peperstraat werd in de hoekwoning 'De Clocke' een grote kelder in twee verschillende niveaus aangesneden. Het diepste deel (+9,87m TAW), het dichtst tegen de Kattestraat gelegen kreeg spoornummer 1000; het tweede hoger gelegen deel (+10,56m TAW) naar achter toe kreeg spoornummer 1050. De voorkant van S1000 liep verder door in westelijke richting buiten de profielwand. Het einde kon niet bepaald worden. De noordelijke en zuidelijke zijmuren bevonden zich wel in het opgravingsgebied. Bij het hoger gelegen kelderdeel S1050 kon de noordelijke grens niet bepaald worden. Deze liep verder door onder het voetpad van de Peperstraat. Wellicht bevond zich boven de hoger gelegen kelder S1050 een voutekamer of opkamer, die wellicht langs de voorzijde (westelijke kant) een toegangstrapje had. De oostelijke kant werd immers ingenomen door een brede haard (S1007). De muren van de kelders werden opgebouwd in bakstenen die gevat werden in een gelige lemige en vrij poreuze kalkmortel. De baksteenformaten zijn gemiddeld rond de 26,0cm lang op 12,0cm breed met een dikte van 5,0 tot 6,0cm.

De toegangstrap, bestaande uit 6 uitgesleten treden opgebouwd uit zandstenen en bakstenen, bevindt zich aan de zuidelijke zijde van de kelder S1000 en draait in een hoek van 90° richting het hoger kelderniveau S1050. De bovenste trede bevindt zich op 11,82m+TAW. De verbinding tussen S1050 en S1000 is een centrale doorgang van 1m breed met een verbindingstrapje van drie treden (+10,43m TAW; +10,20m TAW en +10,02m TAW). Dit verbindingstrapje bestaat uit zandstenen die telkens op een rij bakstenen werden geplaatst. De zandstenen treden vertonen een matige uitslijting. De keldervloeren bestaan in beide gevallen uit vierkante rode tegels (12,5/13,0 x 2,0cm). S1000 is voorzien van een tongewelf dat dwars op de Kattestraat staat; S1050 heeft een tongewelf dat evenwijdig aan de Kattestraat werd gebouwd. Het tongewelf bij S1000 start op 1,20m boven het eerste vloerniveau. Bij S1050 start het tongewelf op 1,20m boven het vloerniveau. In beide gevallen kon het hoogste punt van het gewelf niet vastgesteld worden, maar op basis van de aanzet van het tongewelf bij S1000 kan het hoogste punt bepaald worden op minstens 1,90m boven het vloerniveau. De interne afmetingen van de kelders bedragen voor S1000: 2,8m breed en minstens 3m lang; voor S1050: 2m breed en minstens 3,5m lang. De totale interne oppervlakte kan vastgelegd worden op minstens 15,4m² (vermoedelijk ongeveer 19m² indien ze volledig konden blootgelegd worden). De kelders werden stelselmatig in vier niveaus verdiept waarbij het eerste niveau de eerste keldervloer betreft. Op dit eerste niveau konden in S1000 reeds een aantal interne indelingen vastgesteld worden. Aan de zuidelijke keldermuur konden op de vloer en de wand de negatiefsporen gezien worden van kleine interne

muurtjes, aan de profielwand met de straat was nog een volledige nis in baksteen bewaard. Vermoedelijk was de volledige zuidelijke wand voorzien van minstens 3 en vermoedelijk 4 nissen met halfronde bogen op een hoogte van 70cm boven het vloerniveau. Elk nis heeft een breedte van ca. 1m. Aan de noordelijke kant van het verbindingsstrapje bevond zich in kelder S1000 een veegpot die te dateren is in de 18de of vroege 19de eeuw. De wanden van de kelders werden voorzien van een witte kalkbepoistering. In kelder S1050 waren drie evenwijdige rechtlijnige uitsparingen (elk 10cm breed en respectievelijk 58, 48 en 42cm lang) in de muur ingewerkt, waarin vermoedelijk inlegplanken werden aangebracht, die een functie als rek vervullen. Ook in kelder S1000 werd in de oostelijke muur in het zuidelijke deel één uitsparing van 10cm breed en 35cm lang ingewerkt.

Figuur 209: Lengtedoorsnede doorheen kelder S1000 (rechts) en S1050 (links).

Figuur 210: Zicht op de kelder S1000/S1050 van de hoekwoning 'De Clocke' (richting zuidwesten).

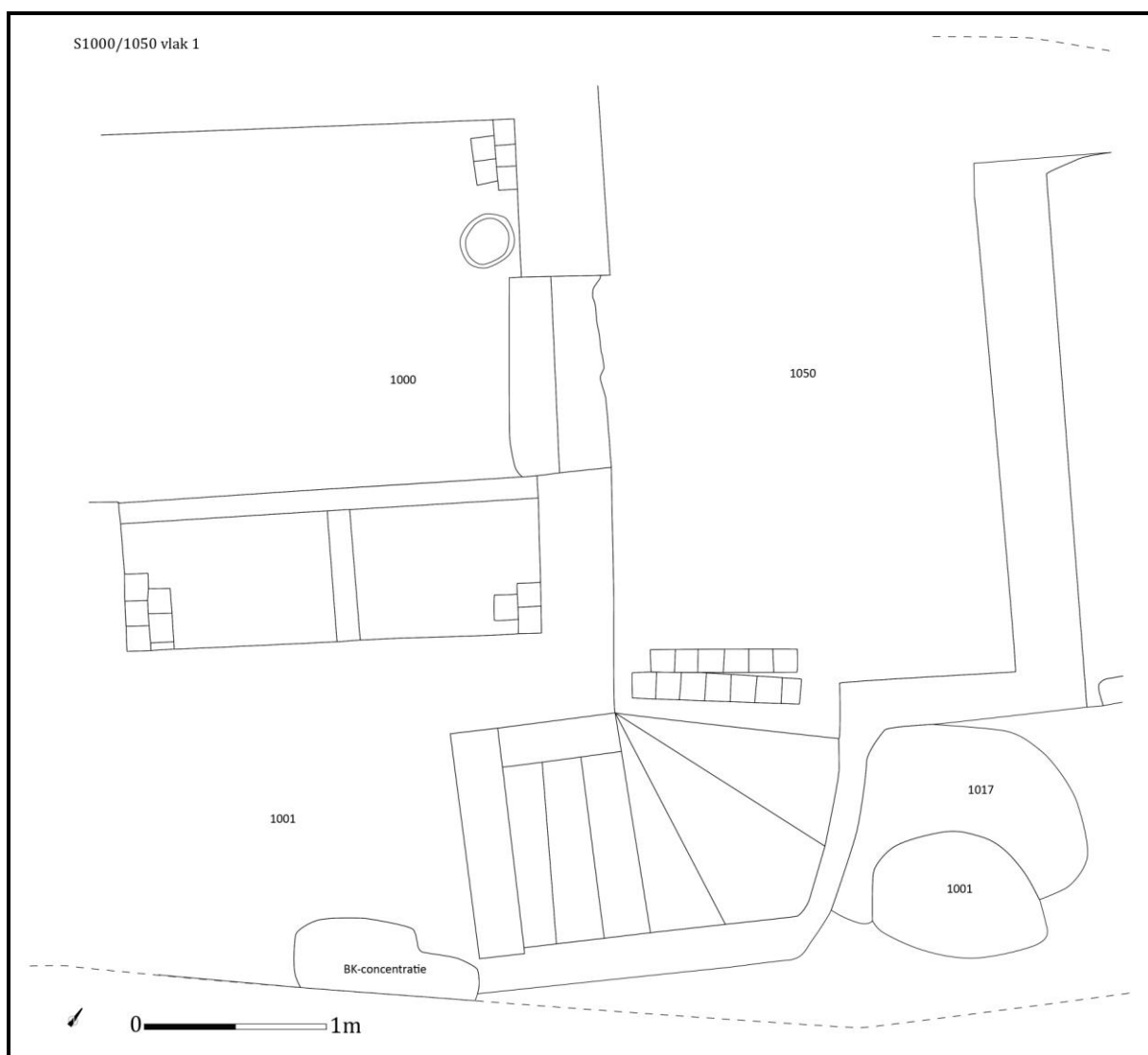
Figuur 211: Zicht op de kelder S1000/S1050 van de hoekwoning 'De Clocke' (richting noordoosten).

Na het uitbreken van de keldervloertjes werd een tweede niveau aangelegd (S1000: +9,80m TAW en S1050: +10,50m TAW). In kelder S1000 werd een restant van een slecht bewaard tweede tegelvloertje teruggevonden dat net onder het stabiliseringslaagje van het eerste vloerniveau lag. Het gaat om fragmenten van rode tegeltjes die op een lemig groengrijs zandpakket werden aangebracht. Dit vloerniveau kon enkel vastgesteld worden in het zuidelijke deel van de kelder. In de zuidoostelijke hoek bevond zich nog één volledige vierkante rode tegel van 14,0 x 14,0 x 2,0cm. In de kelder S1050 werd geen ouder vloerniveau vastgesteld. Wel waren laagjes zichtbaar die kalk- en baksteenbrokjes bevatten, wellicht nog deel uitmakend van de stabiliseringslaag van de bovenliggende jongste vloer en de aanzet van de cultuurlaag (L5).

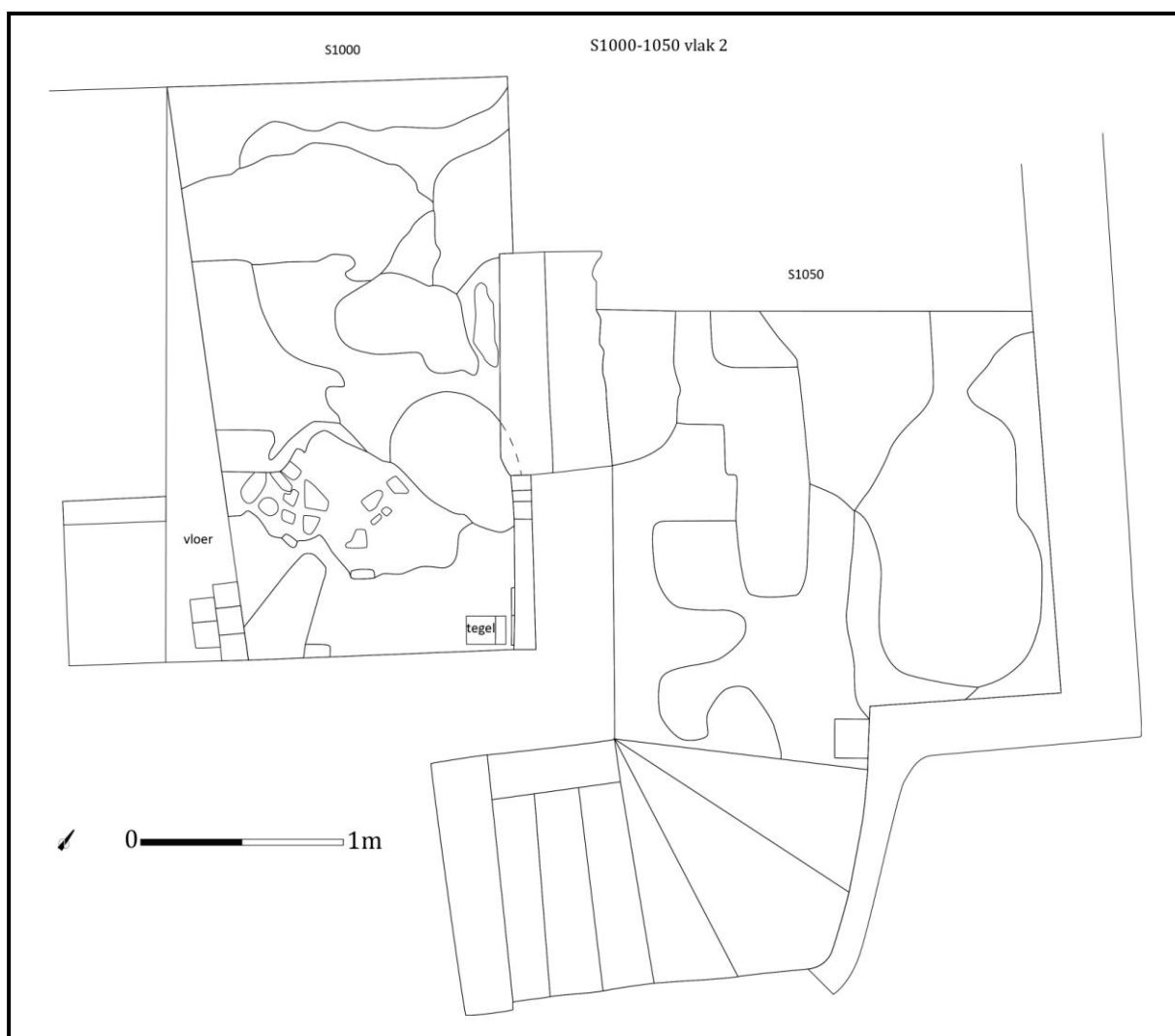
Vervolgens werden beide kelders verdiept naar een derde niveau (S1000: +9,74m TAW en S1050: +10,38m TAW). In kelder S1000 kon op dit niveau nog de moederbodem vastgesteld worden die nog resten van baksteen- en kalkmortelbrokjes bevatte. In de zuidoostelijke hoek werd een kuil (L7 VI3) blootgelegd waarin op dit niveau fragmenten van een steengoedkruik en een melkteil werden teruggevonden. In kelder S1050 werd de cultuurlaag (L5 VI3) op dit niveau duidelijk aangesneden waarin grijs aardewerk werd aangetroffen.

Het vierde en laatste niveau bevindt zich in S1000 op +9,66m TAW. Op dit niveau werd over het volledige vlak de zuivere moederbodem aangesneden met uitzondering van de kuil (L7VI3) die op dit niveau een grote veegpot (L13VI4), vermoedelijk een roodgeglazuurde bloempot met twee horizontale oren, bleek te zijn die deels vergraven werd en opgevuld als afvalkuil. De bovenrand van de veegpot bevindt zich op het niveau van de tweede tegelvloer die aangesneden werd in vlak 2. In het kuiltje werden onder andere nog de resten van een Westerwaldkruikje, een rood geglazuurde grape en een pijpenaarden patacon teruggevonden. Op basis hiervan kan de tweede tegelvloer gedateerd worden in de 16de of 17de eeuw. In S1050 werd de cultuurlaag verder uitgegraven waarin naast grijs aardewerk nog enkele hoogversierde scherven werden teruggevonden te dateren in de 12de en 13de eeuw.

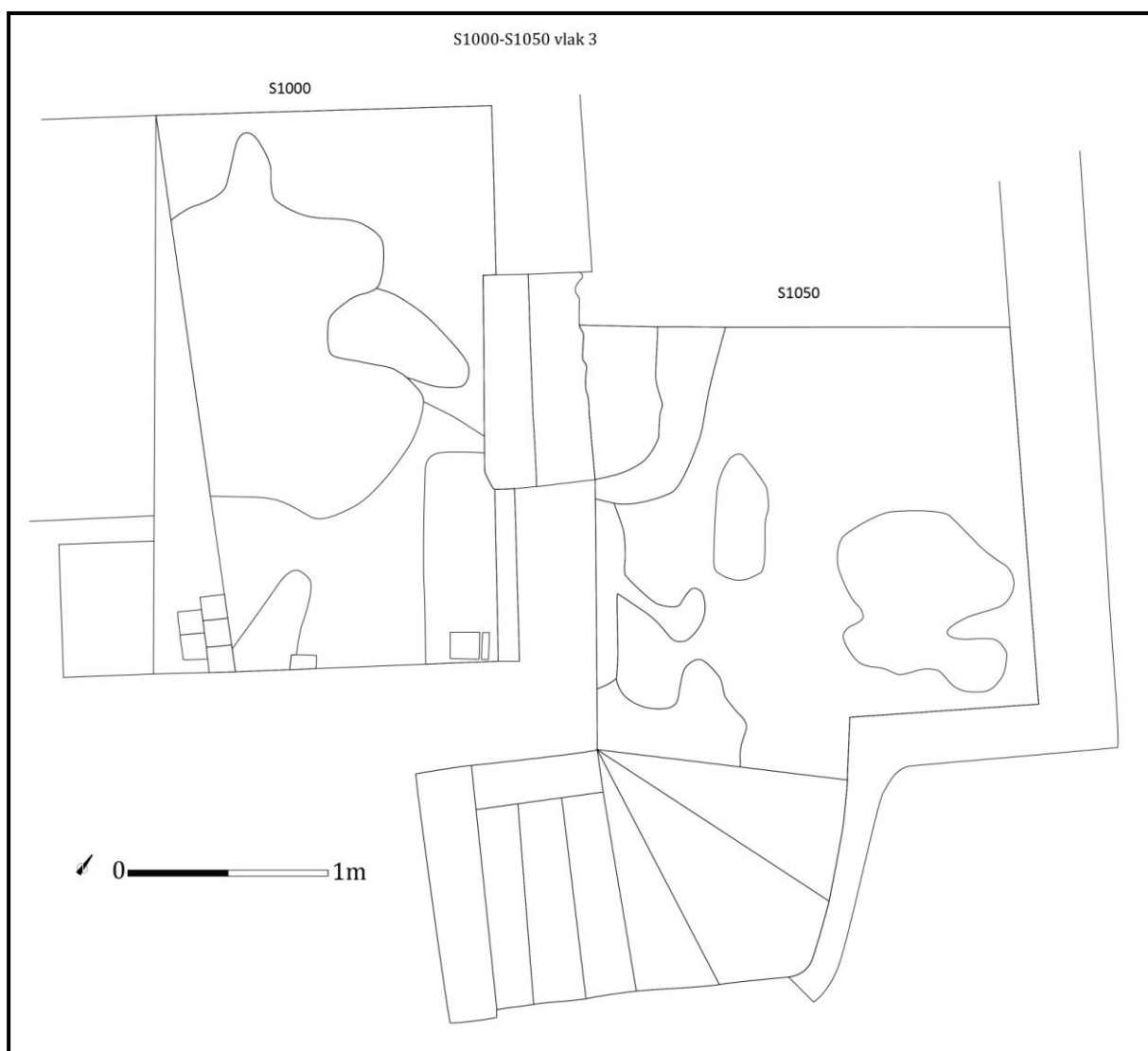
Op basis van het onderzoek kan gesteld worden dat de kelders S1000/S1050 in oorsprong zeker teruggaan tot de 16de eeuw, mogelijk 15de eeuw (hoewel daar geen directe aanwijzingen voor zijn), en zeker in gebruik blijven tot in de 18de eeuw en mogelijk tot in de 19de en 20ste eeuw.

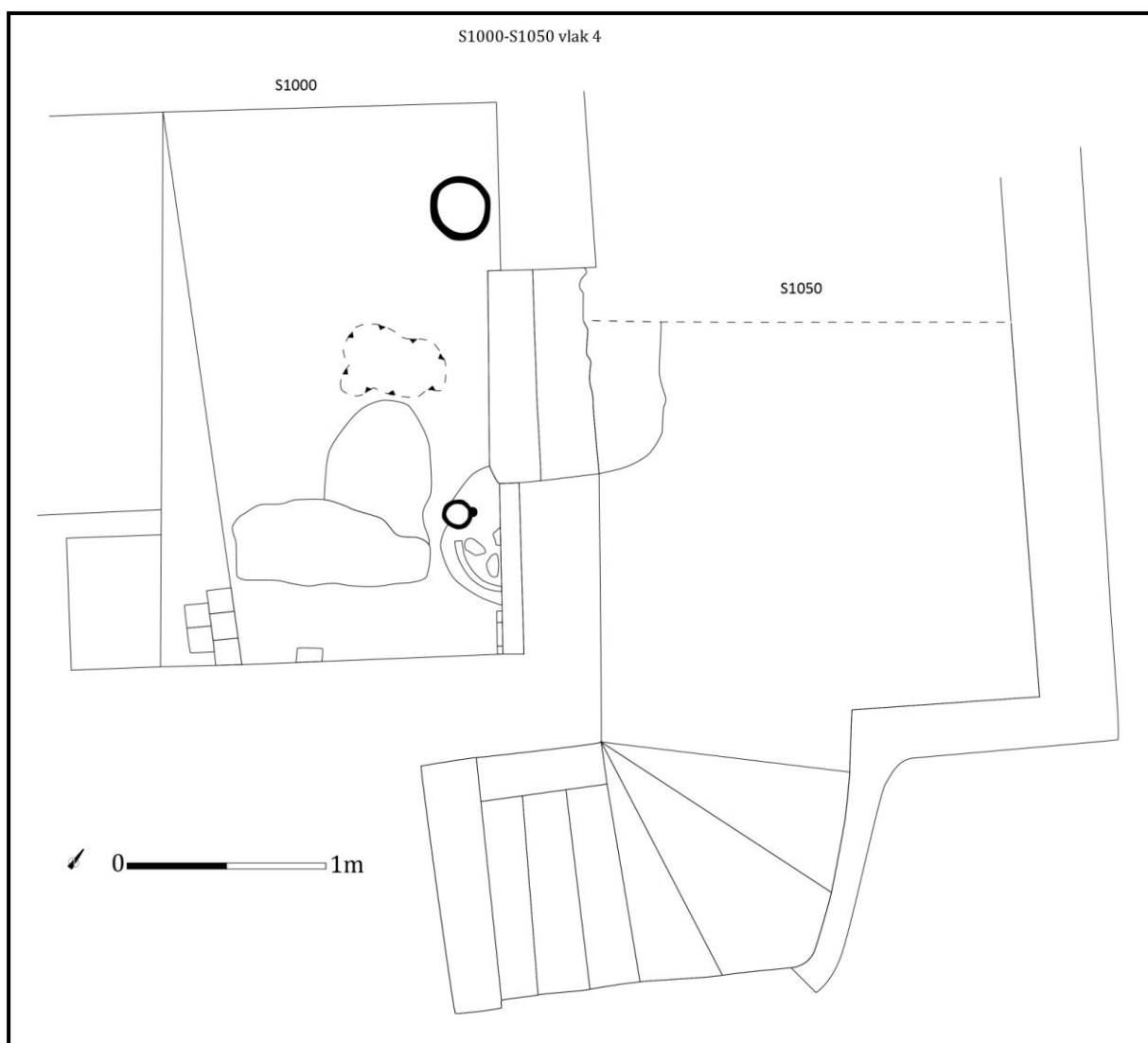
Figuur 212: Kelder S1000/1050: Vlak 1

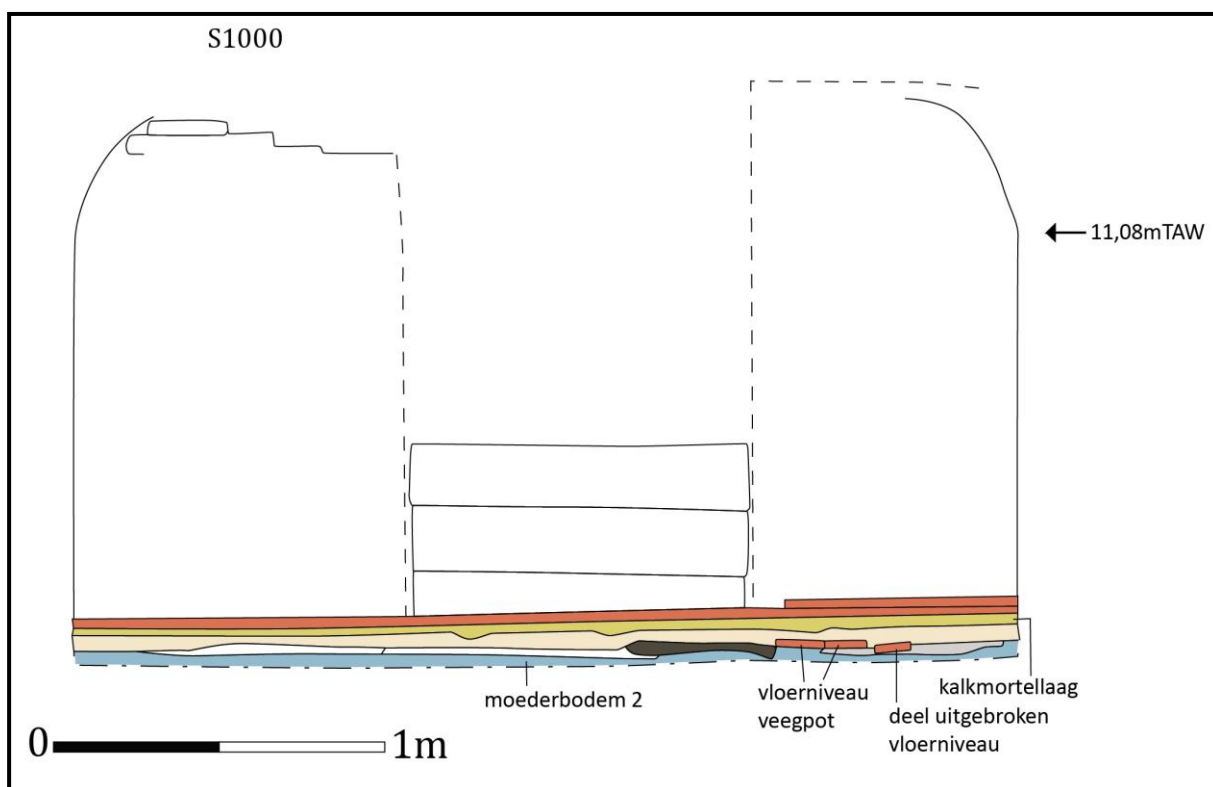
Figuur 213: Kelder S1000/1050: Vlak 2

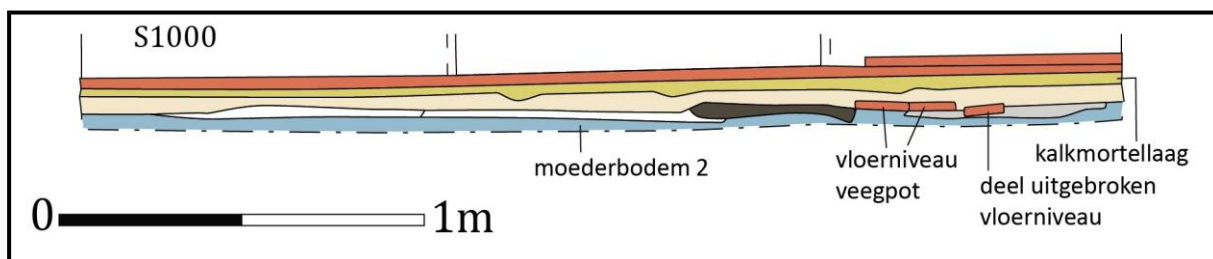
Figuur 214: Kelder S1000/1050: Vlak 3

Figuur 215: Kelder S1000/1050: Vlak 4

Figuur 216: Dwarsdoorsnede kelder S1000 met aanduiding van de vloerniveaus en de centrale trap naar kelder S1050.

Figuur 217: Detail dwarsdoorsnede kelder S1000 met aanduiding van de vloerniveaus.

Figuur 218: Veegpot (geglazuurde bloempot) toebehorend aan het tweede vloerniveau (groene pijl); de rode pijl geeft het eerste vloerniveau aan.

6.2.7. 19de en 20ste eeuw

Langsheen de Peperstraat werden de funderingen en kelders van 6 aaneengesloten rijwoningen teruggevonden. In geen enkel geval kon de voorgevel teruggevonden worden. Deze bevonden zich wellicht op de huidige rand van de Peperstraat en konden daardoor niet aangesneden worden. Hierdoor kan enkel de breedte en de minimale lengte bepaald worden.

6.2.7.1. Huis 1

Huis 1 is het meest westelijke huis dat aangetroffen werd langsheen de Peperstraat in zone 2. De woning is halfopen en deelt de oostelijke zijgevel met huis 2. De oppervlakte bedraagt minstens 26m² met een breedte van 5,2m op minstens 5m lang (vermoedelijk 6m lang). Intern werden geen muren vastgesteld die een binnenindeling suggereren. Op basis van de dikte van de funderingen (ca. 40 tot 45cm) kan een bovenverdiep aanwezig geweest zijn. De achtergevel (S24) werd gefundeerd op de noordelijke zijgevelmuur van het atelier van de ovenzone S21. Langsheen de oostelijke zijgevel (S1037) bevond zich een brede en diepe fundering van een haard (S1021) van 2,25m, die ingewerkt werd in

deze muur en dus als gelijktijdig kan beschouwd worden. De fundering van de wangen van de haard steken tot 50cm uit in de woning. De baksteenformaten van de muur S1037 en van de haard zijn gelijkaardig en meten 26,0 x 12,0 x 5,0cm. In de zuidwestelijke hoek van de woning bevond zich een rechthoekige constructie (S1022) aangelegd in een steens verband met een bakstenen vloertje (24,0 x 12,0cm). Vondsten hierin zijn afwezig. Ook kon geen fosfaatafzettingen vastgesteld worden op de vloer en wanden, waardoor de functie als beerput uitgesloten kan worden. Mogelijk diende het als kleine ingegraven koelruimte, aangezien de woning geen kelderruimte had.

De grondsporen in de woning zijn hoofdzakelijk puinkuilen en dateren voor de woning zelf. Een dwarse coupe van de westelijke naar de oostelijke zijgevel toonde aan dat op een vrij ondiep niveau (ca. 25cm) reeds een eerste tuinlaag (S1072) werd aangesneden. Een vloerniveau werd niet aangesneden en bevond zich wellicht ter hoogte van het huidige loopniveau (ca. +12,30m TAW).

Op het achtererf werden geen sporen aangesneden. De grenzen konden hiervan niet archeologisch vastgesteld worden.

Figuur 219: Overzichtsfoto huis 1 van de Peperstraat.

Figuur 220: Grote puinkuil binnen huis 1 met grote baksteenbrokken en tegelfragmenten (S1030).

Figuur 221: Doorsnede door huis 1, 2 en 3; eerste vlakniveau met zicht op de grote puinkuilen en de eerste resten van de onderliggende ploeglaag.

6.2.7.2. Huis 2

Huis 2 deelt zijn westelijke zijgevel met huis 1 en zijn oostelijke zijgevel met huis 3. Dit huis heeft een kleinere oppervlakte van ca. 19m² (ca. 3,7 op minstens 5,2m). Het is niet uitgesloten dat huis 1 en 2 eigenlijk twee ruimtes zijn die tot één woning behoren. Archeologisch gezien kan dit echter niet vastgesteld worden. In huis 2 werd nog een gedeeltelijk vloerniveau blootgelegd opgebouwd met bakstenen tichels (24,0 x 11,0-11,5cm) gefundeerd op een gelige zandige stabiliseringslaag. Mogelijk gaat het om een klein spendertje (een kleine ingegraven kelder) dat zich onder de toegangstrap naar de bovenverdieping bevond. Door de schuine ruimte die ontstaat bij een trap naar de eerste verdieping kan een trap aangelegd worden vanaf het gelijkvloers naar een kelderniveau. Verder bevond zich een rechthoekige bakstenen (24,0 x 11,0 x 6,0cm) constructie S1024 voorzien van een bakstenen vloertje, die zich op ca. 1m onder het eerste archeologisch vlak bevond. De bovenste pakketten bestaan uit diverse puinpakketten met helemaal onderaan een organisch vondstenrijk beerlaagje. In dit beerlaagje werd aardewerk en glas teruggevonden dat gedateerd kan worden in de 17de of 18de eeuw. Tot het glas behoren tientallen fragmenten van een drinkglas vervaardigd volgens (imitatie) Venetiaanse stijl met golvende opgelegde lijnversiering in een wit en blauwe kleur. Daarnaast werd nog een soort knop gevonden met een ingelegde edelsteen (vermoedelijk saffier). Het is niet zeker of deze beerput tot de woning behoorde of eerder een beerput betreft op het achtererf van de hoekwoning aan de Kattestraat.

Indien huis 1 en 2 samen horen tot één woning, ingedeeld in twee ruimtes, bedraagt de oppervlakte ca. 47m² (9 op minstens 5,2m). De aanwezigheid van slechts één haard in huis 1 zou in deze richting kunnen wijzen, tenzij de haard in huis 2 niet diep gefundeerd werd. Wel kan op basis van de achtergevelmuur en de aanknoping met de gedeelde middenmuur gezegd worden dat de aanleg van beide woningen als gelijktijdig beschouwd kan worden.

Op het achtererf werden ook hier geen sporen aangesneden. De grenzen van het erf konden niet archeologisch vastgesteld worden.

Figuur 222: Overzichtsfoto huis 1 (voorgrond) en huis 2 (achtergrond) met de gedeelde haardstructuur.

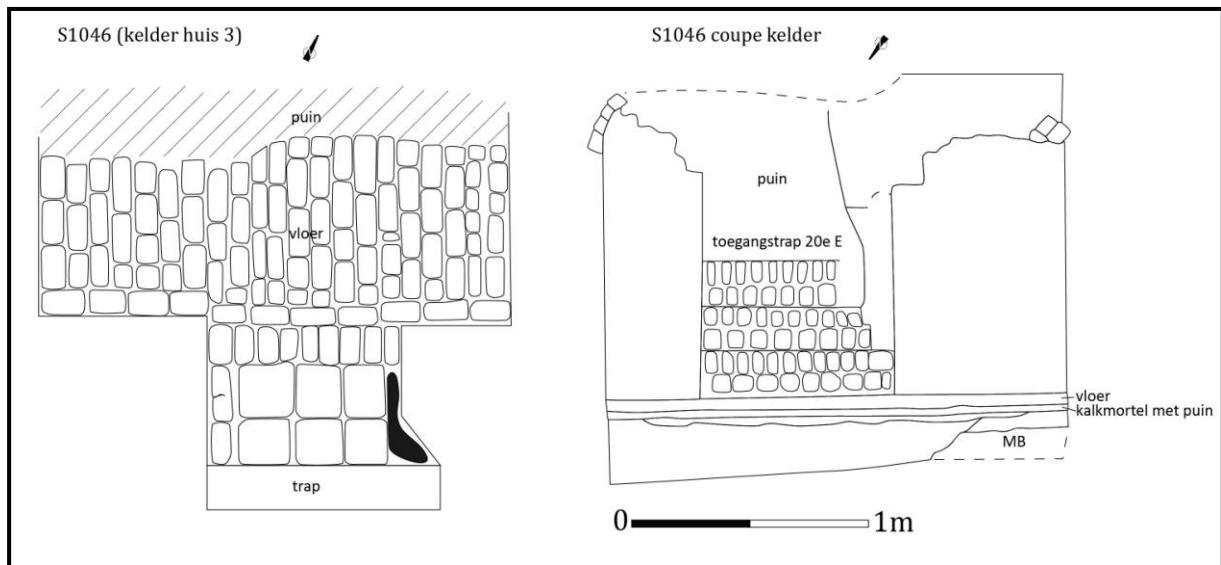

Figuur 223 en 224: Vondstmateriaal uit beerput S1024: links een drinkglas en rechts een versierde knop met inlegwerk.

6.2.7.3. Huis 3

Huis 3 deelt zijn westelijke gevelmuur met huis 2 en de oostelijke gevelmuur met de pottenbakkerswoning (huis 4). De woning heeft een oppervlakte van minstens ca. 26m² (lengte is minstens 5,2m en breedte is 5m). Intern in de woning werden met uitzondering van een kelder en een oudere muur geen vloeren of andere sporen die tot de woning behoren aangesneden. De zuidelijke achtergevelmuur werd slechts gedeeltelijk aangesneden en bevond zich bovenop de noordelijke muur van het oostelijke atelier van de ovenstructuur S21. De kelder S1046, die tot de woning behoort, werd tegen de zijgevelmuur met de pottenbakkerswoning (huis 4) aangebouwd. In de pottenbakkerswoning werd hiertegen ook een gelijkaardige kelder (S1382) ingepland. De kelder loopt verder door richting de Peperstraat; de noordelijke grens kon hierdoor niet bepaald worden en kon enkel het zuidelijke deel van de kelder onderzocht en bekeken worden. De interne breedte van de kelder bedraagt 2m, de lengte is minstens 3,2m. De kelder, met een deel van het tongewelf bewaard, was tot op het vloerniveau opgevuld met puin (baksteen). Aan de zuidelijke zijde bevond zich een schuine steile toegangstrap opgebouwd in bakstenen. Onderaan de trap bestond de vloer (+10,56m TAW) uit vierkante rode tegels (20,5 x 20,5cm), de keldervloer zelf bestond uit rode bakstenen (18,0-19,0 x 9,0-10,0 x 4,5-5,0cm). In de ZW-hoek bevond zich een tweede toegangstrap die vertrekt vanaf de westelijke keldermuur. Deze toegangstrap werd in eerste instantie gebruikt, maar werd achteraf dichtgemetst en verplaatst naar de toegangstrap aan de zuidelijke zijde. Deze oudste toegang tot de kelder werd ingewerkt in een oudere interne NZ georiënteerde muur die opgebouwd is in bakstenen in een zachte gele kalkmortel. Deze muur deelt de woning in twee gelijke delen. Ter controle werd in de breedte van de kelder een kleine sleuf gegraven om de onderliggende opbouw onder de vloer te bekijken en om eventuele oudere vloerniveaus aan te treffen. De vloer werd geplaatst op een dun kalkrijk puinlaagje (stabilisering) dat op de moederbodem rustte. Oudere vloerniveaus werden dus niet teruggevonden. De binnenzijde van de keldermuren waren bepleisterd met een harde witte kalklaag. De muren werden opgemetst met bakstenen gevat in een compacte witgele kalkmortel. De muren stoppen op hetzelfde niveau als de interne vloer. De kelder kent zijn oorsprong in de 19de eeuw en werd wellicht gebruikt tot in de 20ste eeuw.

Op het eerste grondvlakniveau, het niveau onder de woning, bevond zich een afvallaag vermengd met een donkergrijze klei met een aanzienlijke hoeveelheid pottenbakkersafval. In de ZW-hoek bevond zich een oudere afvalkuil met pottenbakkersmateriaal en klei. Deze kuil bevond zich vlak langs de noordelijke muur van het oostelijke atelier (buiten het atelier).

Figuur 225: Veldtekeningen van de kelder S1046 met bovenaanzicht en dwarsdoorsnede.

Figuur 226: Zicht op de keldervloer en de een deel van de toegangstrap (S1046).

6.2.7.4. Huis 5

Huis 5 werd aangebouwd tegen de pottenbakkerswoning 4 en deelt de oostelijke zijgevelmuur met huis 6. De achtergevelmuur springt bijna 1,5m in ten opzichte van de achterlijn van de pottenbakkerswoning. Huis 5 heeft een breedte van 4,8 en een lengte

van minstens 4,5m. De minimale oppervlakte bedraagt 21,6m². In de woning zijn de resten van een kelder en een haard zichtbaar. De kelder (S1386) werd uitsluitend in grondvlak opgetekend en niet verder onderzocht omwille van zijn recente datering en zijn positie aan de NO-hoek van het onderzoeksterrein (stabiliteitsproblemen). De kelder meet 1,8 op 1,9m en werd tegen de achtergevelmuur aangebouwd. Aan de oostelijke zijgevel met huis 6 bevindt zich een dubbele haard, één in huis 5 S1383 en één in huis 6 S1384, die de gevelmuur gemeenschappelijk hebben. Beide haarden zijn gelijkaardig in opbouw met bakstenen (22,0 x 10,0cm) gevat in een gelige kalkmortel. De breedte van de haarden bedraagt aan de buitenzijde 2,7m, de ruimte tussen de twee wangen bedraagt 2,2m. De wangen steken 37cm uit in de woningen.

Figuur 227: Zicht op de dubbele haard S1383/1384 (huis 5 en 6).

De muurdikte van de achtergevelmuur (S62) en de gedeelde oostelijke zijgevelmuur (S63) bedraagt 34cm. De bakstenen werden geplaatst volgens een staand- of kruisverband (afwisselende lagen kop en strek) gevat in een zachte gelige kalkmortel. Bij huis 5 kon een deel van het achtererf onderzocht worden. De achterste grens kon niet vastgesteld worden. Op het achtererf bevonden zich twee beerputten en een waterput (cfr. infra). Daarnaast kon nog een deel van het achterkoertje, vlak achter de achtergevel, opgebouwd in kinderkopjes blootgelegd worden. Het tuingedeelte wordt zowel langs pottenbakkerswoning (huis 4) als huis 5 afgescheiden door een tuinmuur. Aan de gedeelde tuinmuur S58 met huis 4 werd een kleine rechthoekige vermoedelijke stalling of wasplaats aangebouwd (koud verband), die voor de helft als toilet in gebruik was (cfr. beerput S83). De oppervlakte bedraagt ca. 10,8m² (3,0 op 3,6m). De stalling wordt gevormd door de muren S78, S79 en S80. De muren hebben een gelijkaardige dikte van ca. 20 tot 25cm (lengte van één baksteen). De gebruikte compacte witte

kalkmortel zorgt voor een datering van de stalling in de 19de of 20ste eeuw. De zuidoostelijke en de noordwestelijke hoek van de stalling bleken verstoord te zijn.

6.2.7.5. Huis 6

Van huis 6 kon enkel een smalle strook blootgelegd worden, aangezien deze zich aan de oostelijke profielwand bevond. Zo kon enkel de gedeelde zijgevelmuur met huis 5, de dubbele haard (S1383-1384) en een vermoedelijk 20ste-eeuws beerputje aangesneden worden. Deze laatste bevond zich in de NO-hoek van het terrein vlak tegen de profielwand. Uitsluitend de positie kon hiervan bepaald worden: intern in de woning aangebouwd tegen de zijgevelmuur, ten noorden van de haard. Vermoedelijk is grootte van het huis vergelijkbaar met huis 5. De aanzet van de achtergevelmuur kon net aangesneden worden. Een smal deel van het achtererf kon onderzocht worden. Naast een beerput S104 (cfr. infra) bevatte het enkele vroeg 19de-eeuwse afvalkuilen met onder andere witbakkend aardewerk met een geel en groene glazuur. Deze bevonden zich achteraan tegen de zuidelijke profielwand. De tuinmuur S217 tussen huis 5 en 6 werd opgebouwd in bakstenen (22,5 x 10,0 x 6,0cm) volgens een staand- of kruisverband (rijen van kop en strek) met gebruik van een gelige harde kalkmortel. Vlak onder de tuinmuur bevond zich een afvalkuiltje (S217B) dat naast een grote hoeveelheid bakstenen en gebogen dakpannen ook rood geglazuurd aardewerk bevatte, te dateren in de late 18de of vroege 19de eeuw. Opvallend is een scherf die als pottenbakkersafval kan beschouwd worden met mislukt glazuur en glazuur op de breuk. Daarnaast werd nog een pijpenpatacon met een engel als afbeelding en enkele glasfragmenten van hamer- of uienflessen teruggevonden. Op basis van dit kuiltje kan de scheidingsmuur tussen huis 5 en 6 gedateerd worden na de vroege 19de eeuw.

Figuur 228: Afvalkultje S217B onder de tuinmuur.

Figuur 229: Patacon met afbeelding van engel uit S217B.

6.2.7.6. Waterputten

Achter in het erf van huis 3 werd een waterput S33 aangesneden, die het oostelijke deel van oven S21 en een deel van het oostelijke atelier verstoort. De waterput is opgebouwd in bakstenen gevat in een compacte mortel. De insteek van de waterput bestaat uit een gele zandige zavel. De buitendiameter van de waterput bedraagt 1,5m; de diameter met de insteek erbij bedraagt ca. 2m. De waterput werd gezien zijn positie aan de oven, zijn recente datering en omwille van veiligheidsredenen niet verder onderzocht. Op het erf van huis 5 werd een tweede bakstenen waterput S103 blootgelegd. De buitendiameter bedraagt 1,1m en de diameter met de aanlegkuil erbij meet 1,5m. De waterput is opgebouwd met bakstenen gevat in een compacte mortel. Zijn positie dicht bij de oostelijke profielwand liet niet toe om deze verder te onderzoeken. Ook werd in overleg met de erfgoedconsulent beslist dat beide waterputten, gezien hun recent karakter niet verder onderzocht moesten worden. Beide waterputten zijn te dateren in de vroege of midden 20ste eeuw.

6.2.7.7. Beerputten

Drie beerputten uit de 19de en 20ste eeuw werden aangesneden. Het gaat om beerput S83 die tot de jongste fase van huis 5 behoort en beerput S221/236 die tot de oudste fase van huis 5 behoort. Daarnaast werd nog een beerput S104 die bij huis 6 hoort gedeeltelijk blootgelegd. Deze beerput loopt verder door onder de oostelijke profielwand. De beerputten S221/236 en S104 delen de centrale binnenmuur.

S83 betreft een beerput, gelegen op het achtererf van huis 5, opgebouwd uit baksteen gevat in een compacte cement. De beerput is voorzien van een tongewelf en meet 3,0 op 1,3m. Bovenop het tongewelf bevonden zich twee overkoepelende steunberen (S83A) waarboven wellicht de bovenliggende vloer van de toiletplaats lag. De beerput werd aangebouwd aan de erfscheidingsmuur tussen huis 4 en 5. In de beerput stond nog een grote hoeveelheid water met onderaan een opvullingspakket. In deze vulling werd 20ste-eeuws vondstmateriaal teruggevonden waaronder een cilinderfles en een donkergroenblauw flesje.

De beerput S221/236, die eveneens tot huis 5 behoort, werd aangebouwd tegen de erfscheidingsmuur met huis 6 op het achtererf van huis 5. De beerput meet 1,5 op 1,3m en was voorzien van een gedeeltelijk bewaard tongewelf (dwars op de scheidingsmuur). In de zuidwestelijke hoek was een schuin stortgat aanwezig. De vloer van de beerput bestond uit bakstenen tichels die op een geliggroen lemen stabiliseringslaagje werden

aangebracht. De beerput wordt doorsneden door de waterput S103. De vulling bevatte een aanzienlijke hoeveelheid vondstmateriaal. Het aardewerk bestaat onder andere uit fragmenten van een tuitpot in *blackware*, een archeologisch volledig papkommetje, een archeologisch volledig steelpannetje met een vlakke bodem en een zwaluwstaartsteel, een groen geglaazuurde steelkom en fragmenten van teilen en voorraadpotten. Enkele fragmenten lijken misbakken te zijn en kunnen mogelijk als pottenbakkersafval beschouwd worden. Het glas kan onderverdeeld worden in uien- en hamerflesfragmenten, een borrelglaasje, een kelkglas en vensterglas. Van de vulling werden drie bulkstalen van 10l genomen die voor verder onderzoek kunnen gebruikt worden. Op basis van het vondstmateriaal kan de beerput gedateerd worden in de vroege 19de eeuw. Aansluitend aan de zuidelijke zijde van deze beerput werd een kleine rechthoekige bakstenen constructie (S220) blootgelegd. De constructie lijkt later aangebouwd tegen de beerput. De vulling is zeer los en bevatte vondstmateriaal uit het begin van de 20ste eeuw waaronder een wit onderbroekknoopje. De onderkant rust op oudere tuinlagen en is niet voorzien van een bakstenen vloertje. Mogelijk functioneerde het als sterfputje of waterafvoercisterne. Een fosfaatafzetting tegen de bakstenen wanden was niet aanwezig, waardoor de functie als beerput uitgesloten is.

Figuur 230: Overzichtsfoto met de drie beerputcontexten S104, S221/236 en S83 en de 20ste-eeuwse waterput S103.

Beerput S104 sluit aan op de erfscheidingsmuur tussen huis 5 en 6 en op de beerput S221/236 en is gelegen op het achtererf van huis 6. De beerput bevindt zich gedeeltelijk in het onderzoeksgebied en loopt verder door onder de oostelijke profielwand. De constructie meet 1,36m breed en is minstens 1m lang. Vlak aan de profielwand kon een interne indeling binnen in de beerput opgemerkt worden in de vorm van twee tegenoverliggende gemetste muurtjes met een centrale doorgang. Het stortgat kon vastgesteld worden in de zuidwestelijke hoek aan de erfscheidingsmuur. Het vondstmateriaal uit de vulling neigt eerder naar een datering op het eind van de 19de en het begin van de 20ste eeuw. Naast enkele sterk gecorrodeerde en niet nader te determineren munten werden enkele pijpenstelen (enkele rode) en pijpenkoppen, porseleinen beugelflesstoppen, een witte glazen kraal, een ijzeren sleutel, onderbroekknoopjes en een twintigtal knikkertjes teruggevonden. Eén flessendop draagt de benaming 'A. Braeckman Brasserie La Couronne Alost'. Daarnaast werden nog een aantal flessen en andere glasfragmenten teruggevonden. Ook werd een klein flesje in de vorm van een mannetje gevonden. Het bolhoedje dient als stop. Een leisteenfragment vertoont een ingekrast dambordpatroon, tevens werd ook nog een griffel aangetroffen. Als laatste werd nog een kogelhuls teruggevonden van een *Martini-Henry* geweer. Martini-Henry zijn geweren volgens het enkelschots principe met achterladers en vuurden patronen van het .577/450 kaliber af. Dit zijn dikke gerimde, in messing gerolde buskruitpatronen die de Britten gebruikten vanaf 1871 tot 1889. Van de vulling van de beerput werden twee bulkstalen van 10l genomen voor eventueel verder onderzoek.

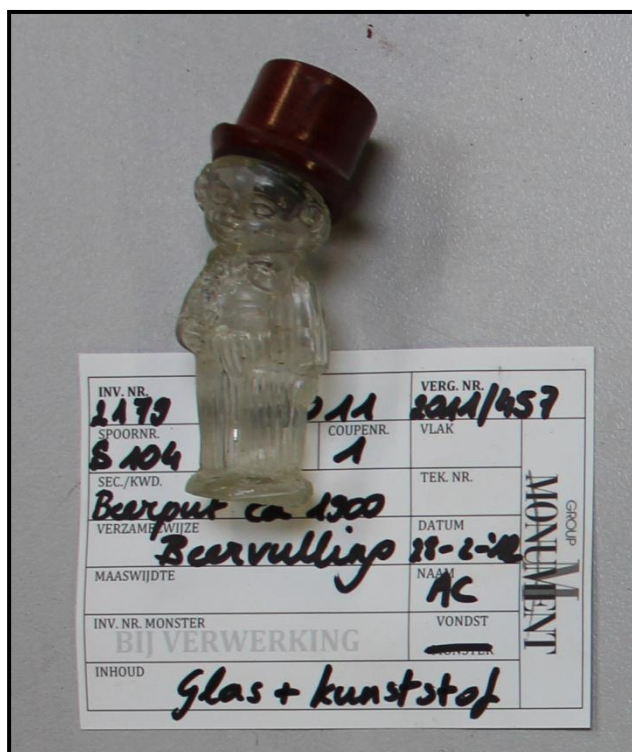
Figuur 231: 20ste-eeuwse beerput S83 met het bewaarde tongewelf.

Figuur 232: Zicht op de uitgehaalde beerput S221/S236 met een schuin aflopend stortgat.

Figuur 233: Zicht op de beerput S104 die verder in oostelijke richting doorloopt onder de parking.

Figuur 234: Glazen flesje in de vorm van een jong mannetje met bolhoed.

7. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE VINDPLAATS

7.1. Algemeen

Aan de hoekwoning van de Kattestraat kon bij het archeologisch onderzoek een oude cultuurlaag vastgesteld worden. In de bodemopbouw tekende deze zich af als een 80cm dik pakket bestaande uit meerdere opeenvolgende cultuurlagen. Het vondstmateriaal dat hierin teruggevonden werd dateert vanaf de metaaltijden (handgevormd aardewerk) tot in de 13de eeuw (grijs en hoogversierd aardewerk). Daarnaast werden in enkele secundaire contexten lithische artefacten teruggevonden die uit het neolithicum of mesolithicum dateren en dus wijzen op een menselijke aanwezigheid tijdens deze periode.

Door het onderzoek is een inzicht verkregen in de bewoningsgeschiedenis van het terrein. Vanaf de tweede stadsuitbreiding komt het gebied binnen de tweede stadsomwalling te liggen. Deze uitbreiding vond plaats op het einde van de 12de eeuw. Hoewel het binnen de stadsomwalling komt te liggen, toont het archeologisch onderzoek aan dat de eerste bewoning pas te plaatsen is naar het midden van de 13de eeuw of de tweede helft van de 13de eeuw toe. De omschakeling van cultuurgrond naar bewoning tekent zich duidelijk af in het bodemprofiel in de vorm van een dik ophogingspakket dat bovenop de cultuurgrond werd aangebracht. Meteen bovenop dit ophogingspakket worden de eerste bewoningslagen (lemen vloerniveaus en verbrande leem niveaus) aangesneden. De eerste woning was opgebouwd in hout en leem en werd, vermoedelijk voor een eerste maal, vernield in de grote Aalsterse stadsbrand van 1360. De woning zal nog een tweede maal afbranden tussen 1360 en 1425. Een dun brandlaagje getuigt hierover. Wellicht betreft het een tweede meer lokale brand. Bij deze brandfases horen ook de leemwinningskuilen die opgevuld zijn met verbrand materiaal. Ze werden teruggevonden op de achtererven en zelfs binnen in de woningen zelf. De leemwinningskuilen hadden als primaire functie om leem te extraheren voor de wederopbouw van de woning. Vermoedelijk startte men kort na de grote Aalsterse stadsbrand met de bouw van een huis in vakwerk en nadien in baksteen.

Zeker in de 16de eeuw is de hoekwoning volledig opgebouwd in baksteen. De historische bronnen geven de naam “De Clocke” aan deze woning. Gedurende de daaropvolgende eeuwen zullen er nog kelders aangelegd worden en interne aanpassingen gebeuren. Wel is duidelijk de oppervlakte van de woning vanaf het begin (leem/houtbouw fase) steeds dezelfde blijft.

Tot in de 16de eeuw zal het achterliggende terrein langs de Peperstraat in gebruik blijven als tuingrond (achtererven van de woningen aan de Kattestraat). Naar het einde van de 16de eeuw zal het terrein in gebruik worden genomen als pottenbakkerszone tot zeker in de vroege 19de eeuw. Langsheen de Peperstraat zullen tevens een aantal aaneensluitende rijwoningen gebouwd worden waarvan de pottenbakkerswoning (huis 4) de oudste en meeste opvallendste is. Tot in de 20ste eeuw bevinden zich aan de Peperstraat woningen die nadien met de grond zullen gelijk gemaakt worden en vervangen door een parking. De bouw van deze parking zorgde voor een goede bewaring van het onderliggende bodemarchief, maar vernielde tevens de meest recentste pottenbakkersfases.

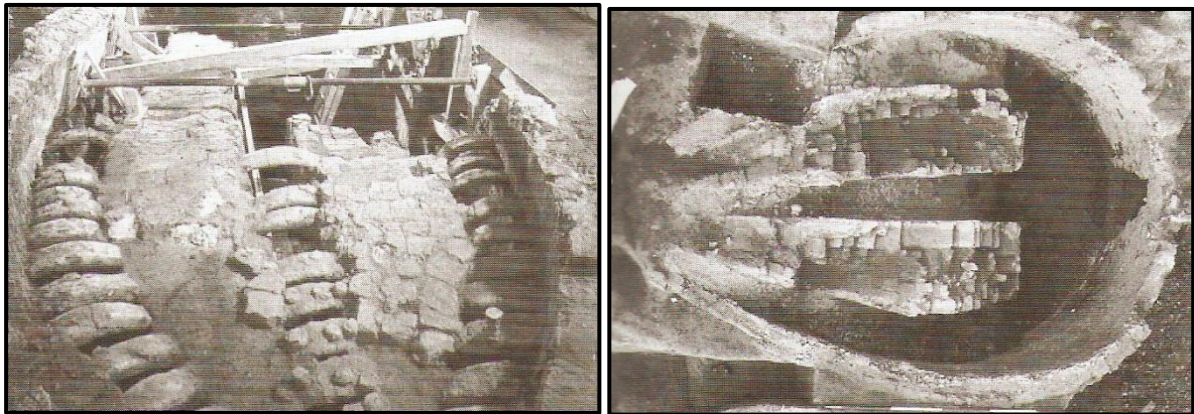
7.2. Pottenbakkerij

Op het terrein werd een totaal van 8 ovens opgegraven, geconcentreerd in twee zones. Deze werden gedateerd aan de hand van archeomagnetisme waarbij de oudste ovens dateerden uit de eerste helft van de 17de eeuw en de jongst aangetroffen oven een laatste keer gebruikt werd in het midden van de 18de eeuw. Daarnaast werden nog sporen aangetroffen van niet bewaarde oudere en jongere ovens. De ovens vertonen onderling verschillen in opbouw, die binnen de oventypologie passen opgesteld in een studie van ovens uit België, Nederland, Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland⁵³.

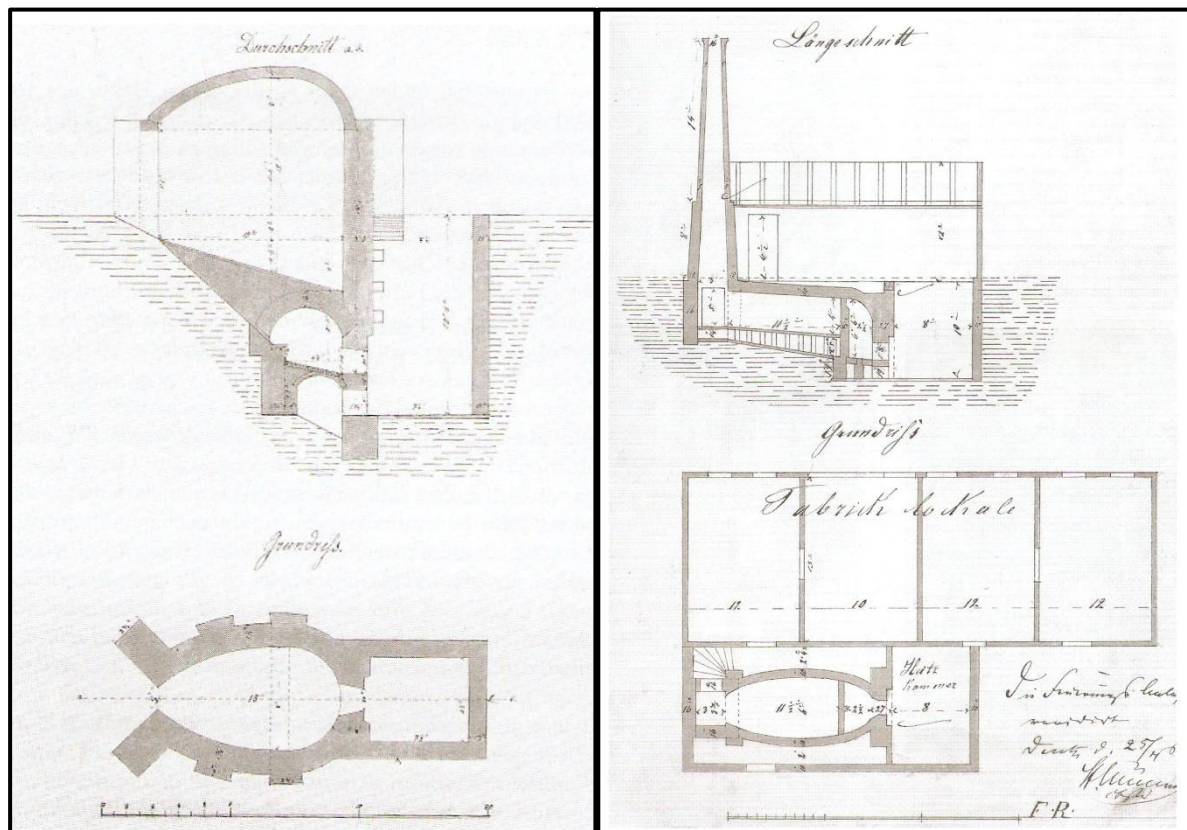
De oudste aangetroffen ovens (S21) vertoonden een ovaal grondplan, waarbinnen mogelijk stookkanalen aanwezig waren. Doordat de ovenruimte later deels afgebroken en opgevuld werd is dit niet met zekerheid te zeggen. De restanten van vloeren toonden dat deze aangelegd waren in een helling, voor een betere luchtcirculatie. Langs twee tegenoverliggende zijden werd een werkruimte tegen de ovens gebouwd, waarbij de oostelijke ruimte vermoedelijk dienst deed als stookruimte. Hierbinnen bevond zich onder andere een bakstenen constructie waarin mogelijk de houtskool en as werd opgevangen. De westelijke ruimte werd vermoedelijk gebruikt als werkplaats, waarin zich mogelijk een schoorsteen bevond.

In de literatuur werden voornamelijk parallellen gevonden met ovens uit Frechen, zowel de 16de tot 17de-eeuwse als de 19de-eeuwse steengoedovens. De Frechense ovens werden gebouwd volgens een ovaal tot druppelvormig grondplan, met de aanwezigheid van drie stookkanalen in de 16de tot 17de-eeuwse ovens. In de 19de-eeuwse ovens waren twee tegenoverliggende openingen zichtbaar in de ovenwand. Een eerste diende als stookopening waarrond een bakstenen stookruimte gebouwd werd, en tweede diende voor de doorstroom naar een schoorsteen. Ook de hellende ovenvloer en het gebruik van een bakstenen constructie in de ovenmond om de houtskool en asse op te vangen werden hier aangetroffen. Aangezien de Frechense ovens echter gebruikt werden voor het bakken van steengoed moesten ze bestand zijn tegen hogere temperaturen (rond 1250°C), en is de bovenbouw vermoedelijk verschillend van de Aalsterse ovens. Omdat hiervan in Aalst niets bewaard was, is het moeilijk hierover uitsluitel te krijgen.

⁵³ Heege 2007.

Figuur 235 en 236: Twee ovale ovens met drie stookkanalen, links Frechen (16de-17de eeuw), rechts Frechen Mühlenbachstr (omstreeks 1600) (© Heege 2007: 83).

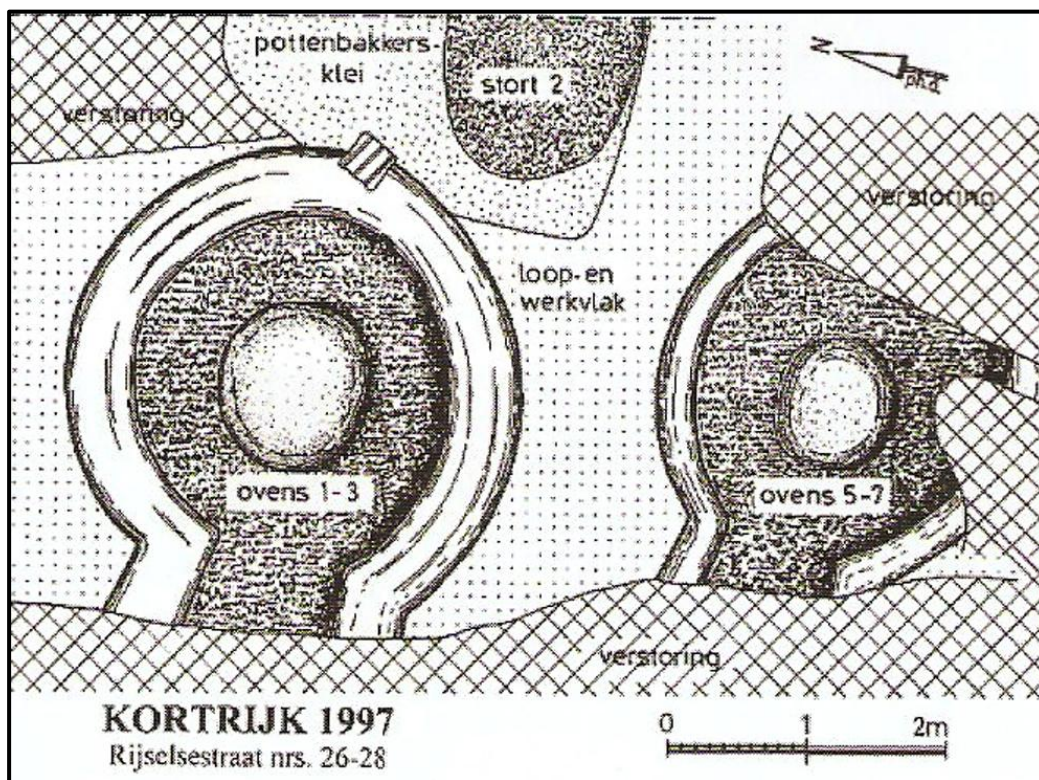

Figuur 237, links: Frechen, gelijkaardig grondplan met druppelvormige oven en stookruimte er aangebouwd. De bovenbouw is vermoedelijk verschillend van de Aalsterse ovens (hier 19de-eeuwse steengoedoven) (© Heege 2007: 84).

Figuur 238, rechts: Ook Frechen, grondplan opnieuw gelijkaardig, ovaalvormige oven met een stookruimte eraan gebouwd en een opening voor een schoorsteen aan de andere zijde.

Na het opgeven van deze ovens verplaatste men de pottenbakkersactiviteit verder naar de achtergrens van het perceel en bouwde men een nieuwe oven, volgens een verschillend grondplan. Deze nieuwe oven werd een staande oven met ronde plattegrond, een type gekend uit opgravingen in onder andere Utrecht⁵⁴, Kortrijk⁵⁵ en Oudenaarde⁵⁶. Bij deze opgravingen werden de ovens echter gedateerd in de 14de eeuw, wat niet strookt met de hier aangetroffen oven die volgens het archeomagnetisch onderzoek uit de tweede helft van de 17de eeuw dateerde.

De hierboven aangelegde ovens S55 toonden een grote overeenkomst met de oudere ovens S21. Men maakte opnieuw gebruik van een ovaal tot druppelvormig grondplan, waarbij hier met zekerheid twee sokkels werden vastgesteld voor stookkanalen. Naast de gelijkenis met de Frechense ovens kan hierbij ook de 17de-eeuwse oven uit Hansestadt Lübeck aangehaald worden. Deze oven had eveneens een ovalen grondplan en bakstenen vloer, waarbij een deel van de wand ingebouwd was in een ateliermuur⁵⁷.

Figuur 239: Staande ovens met circulair grondplan uit Kortrijk , 13de tot eerste helft 14de eeuw (© Despriet 1998: afbeelding 17).

⁵⁴ Bruijn 1979.

⁵⁵ Despriet 1998.

⁵⁶ De Groote 1993.

⁵⁷ Alfred Falk in Heege 2007: 399-404.

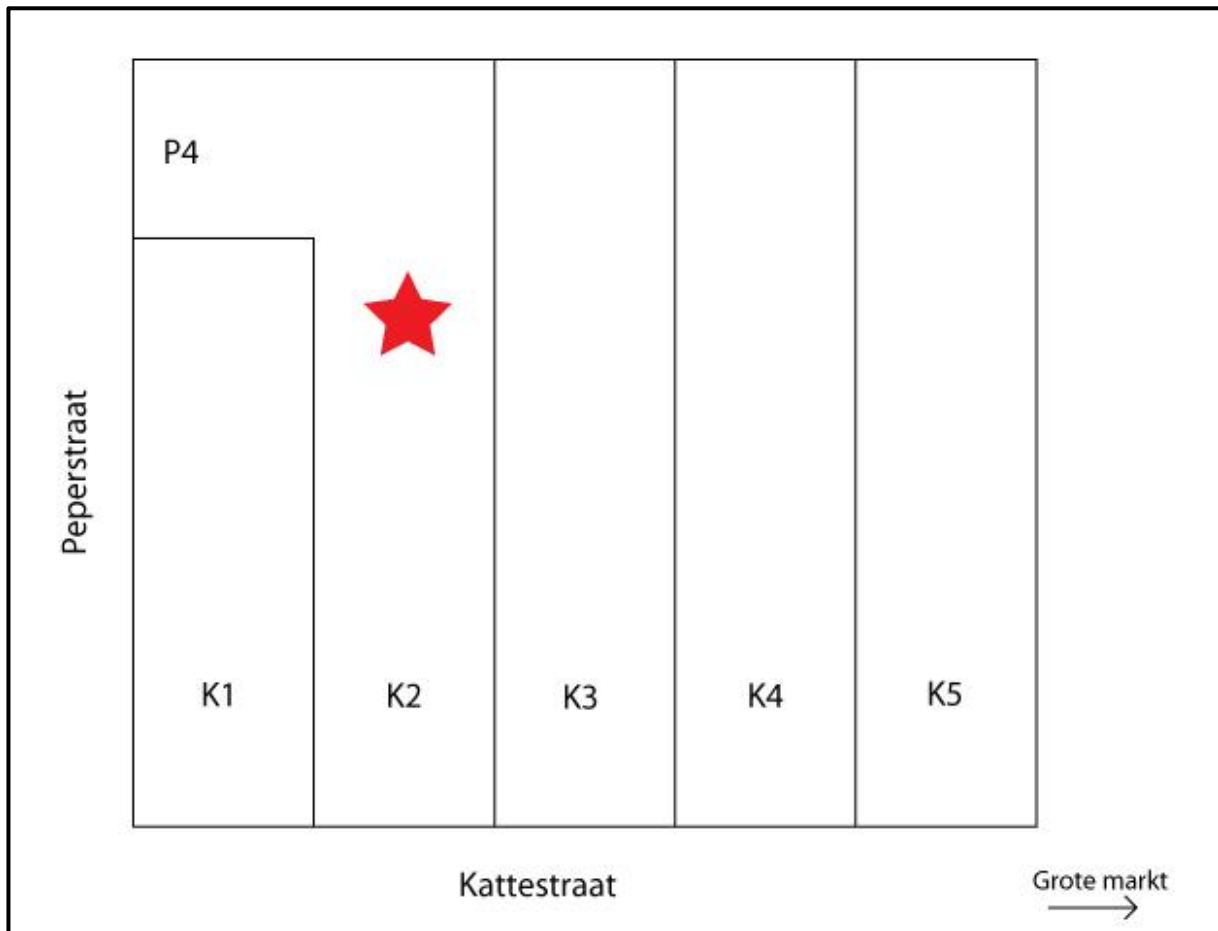
In dit archeologisch onderzoek is niet enkel getracht om inzicht te verkrijgen in de manier van produceren en het productieproces, maar ook in de producten zelf. Zo is 2,5 ton aardewerk verzameld, waarvan het grootste deel afkomstig was uit afvalkuilen en -lagen horende bij de pottenbakkerij. Deze laatste bevatten voornamelijk productieafval en in mindere mate consumptieafval en dateerden tussen de 16de eeuw en 18de eeuw. Opvallend is het geheel ontbreken van importaardewerk in deze contexten, met enkele uitzonderingen als secundair productieafval. Ook werden enkele voorheen ongekende vormen in aardewerk aangetroffen, waaronder een ongeglazuurde voorraadpot en een ongekend type vetvanger. Door de massale hoeveelheid aardewerk met voornamelijk misbaksels, is het mogelijk om een goed beeld te verkrijgen van de lokale 16de tot 18de-eeuwse productie. Gezien bij de verwerking enkel een oppervlakkige aardewerkstudie kon worden uitgevoerd, zal dit echter een aanbeveling worden voor verder onderzoek.

Ten slotte is ook getracht om de datering en interpretatie van de ovenzones via multidisciplinair onderzoek te bekomen, zijnde door de combinatie van historisch, archeomagnetisch en archeologisch onderzoek. Hierbij was het mogelijk om historisch gekende pottenbakkers te koppelen aan de ovens uit het archeologisch onderzoek.

De oudste ovenzone met de ovens S21 bevond zich waarschijnlijk op het achtererf van Adriaen Caluwaert, horende bij zijn huis in de Kattestraat. Volgens de historische bronnen was deze pottenbakker actief op het einde van de 16de eeuw tot het begin van de 17de eeuw. Vermoedelijk kunnen de afvalkuilen met misbaksels daterend uit de 16de eeuw dus aan deze pottenbakker toegeschreven worden. Uit archeomagnetisch onderzoek blijkt dat de laatste bakking van de oudste fases van oven S21 meest waarschijnlijk gedateerd kan worden in 1645. Het is bijgevolg mogelijk dat deze in gebruik waren door Adriaen Caluwaert.

In 1621 verkochten de erfgenamen van Adriaen Caluwaert de Poterye aan Maerck De Clerck. In de akte werd vermeld dat deze een toegang had in de Peperstraat. Voor de vermoedelijke inplanting wordt verwezen naar de schema's opgenomen in de bijlage. Enkele maanden later kocht Joos Waerants de pottenbakkerij en liet daarbij een akte opmaken waarin hij de helft overliet aan Joris Fobus voor gezamenlijk gebruik van de Poterye. Tijdens deze periode werd vermoedelijk nog steeds de oven S21 gebruikt. In deze oven zijn na de laatste bakking van de derde fase in 1645 nog twee grote aanpassingen gebeurd, die niet archeomagnetisch gedateerd zijn, maar waarschijnlijk voor de 18de eeuw plaatsvonden⁵⁸.

⁵⁸ Het was niet mogelijk om de gebruiksduur te bepalen van de aangetroffen ovens.

Figuur 240: Percelen ten tijde van Adriaen Caluwaert, de rode ster duidt de vermoedelijke positie aan van de toen gebruikte oven.

Joris Fobus bewoonde het huis ten zuiden van Adriaen Caluwaert (K3), wat er toe geleid heeft dat na de verkoop, de pottenbakkerij met zijn ingang in de Peperstraat en het huis in de Kattestraat vermoedelijk als één huis werden gezien. Aktes uit 1695 en 1742 bevestigden dit. Hoe lang Jooris Fobus als pottenbakker actief bleef is niet gekend. Er is een hiaat in de historische bronnen tot 1692, waarin Joannes “Jan” Fobus de pottenbakkerij verkoopt. Tot 1692 woonde Joannes “Jan” Fobus in het huis aan de Kattestraat met de pottenbakkerij in de Peperstraat. Aangezien de laatste bakking in oven S184 volgens het archeomagnetisch onderzoek met de grootste waarschijnlijkheid gebeurd is in 1684, is deze oven vermoedelijk gebouwd en/of gebruikt door Jooris of Joannes Fobus. Over de gelijktijdigheid van ovens S184 en S21 is geen duidelijkheid. De zeer korte afstand tussen de stookopeningen van beide ovens doet eerder een opeenvolging dan een gelijktijdigheid vermoeden, maar zekerheid is hierover niet.

Na de dood van Joannes Fobus verkocht zijn zoon Jan in 1695 de pottenbakkerij in de Peperstraat aan Frans Fobus. Toen Jan Fobus stierf, verkocht zijn weduwe in 1725 ook

het huis in de Kattestraat aan Frans Fobus. Deze laatste stierf in 1742. De archeomagnetische datering van de laatste bakking van ovens S55 wordt met grote waarschijnlijkheid gesitueerd in 1743. Deze analogie in historische en archeomagnetische gegevens doet vermoeden dat de ovens S55 in gebruik waren door Frans Fobus.

In 1742 verkocht Pieter Fobus, erfgenaam van Frans Fobus, het huis in de Kattestraat en het huis met pottenbakkerij in de Peperstraat als twee aparte panden. Vermoedelijk bestond de muur die de ovenzone scheidde van de achterven van de huizen in de Kattestraat al langer. Frans Fobus verhuurde immers het huis in de Kattestraat en gebruikte de muur vermoedelijk als afbakening van zijn atelier. De pottenbakkerswoning in de Peperstraat werd verkocht aan de begijn Francoise Fobus, die waarschijnlijk geen gebruik meer maakte van de ovens.

Er zijn echter nog aanwijzingen dat op dit perceel jongere ovens aanwezig waren die niet meer bewaard zijn, wellicht door de aanleg van de recente parking. Zo maakte de stenen constructie S183 vermoedelijk deel uit van een niet bewaarde oven. In 1756 kocht Dominicus Van Nuffel het huis met de pottenbakkerij en zijn weduwe verkocht het in 1777 aan Adriaen Frans Van Nuffel. Datzelfde jaar werd het doorverkocht aan Peeter Frans De Groote, die in 1793 ook het voormalige bijhorende huis aan de Kattestraat verkreeg. Deze heren waren mogelijk pottenbakkers, maar aangezien de ovens uit deze jongere periode ontbreken kan dat niet met zekerheid gezegd worden. De verkoopaktes vermelden telkens de pottenbakkerij in het achtererf, maar zwijgen verder over het beroep van de (ver)kopers.

8. AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK

Als aanbeveling voor verder onderzoek komt voornamelijk een gedegen aardewerkstudie in aanmerking. Het is van groot belang dat de grote materiaalcollectie diepgaander bestudeerd wordt, aangezien ze kan bijdragen tot de kennis van het lokaal geproduceerd aardewerk in Aalst en de verspreiding van dit aardewerk. Mogelijkheden in verband met uitwerking als thesis- of doctoraatsonderwerpen hieromtrent worden besproken met verschillende universiteiten.

Daarnaast kan ook verder onderzoek uitgevoerd worden op de ingezamelde kleistalen. Dit kan mogelijk bijdragen tot inzicht in de herkomst van de aangetroffen kleien, gebruikt voor het vervaardigen van aardewerk door de Aalsterse pottenbakkers. De pollenstalen uit de profielen en de bulkstalen genomen van enkele sporen (beerputten, kuilen) zijn ook beschikbaar voor verdere studie.

Tenslotte biedt dit onderzoek een startpunt voor verder historisch onderzoek naar de woningen en bewoners in de Peperstraat en de Kattestraat.

9. SYNTHESE

In het kader van de geplande bouw van tien wooneenheden op de hoek van de Kattestraat met de Peperstraat te Aalst (provincie Oost-Vlaanderen) voerde een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv tussen 25 januari en 10 augustus 2012 een archeologische opgraving uit op het terrein. Opdrachtgever voor het onderzoek was de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen, die samen met de Sociale Huisvestingsmaatschappij Denderstreek instaat voor de realisatie van het nieuwbouwproject. Het onderzoek werd uitgevoerd volgens de bijzondere voorschriften opgesteld door Onroerend Erfgoed, dat op basis van een positieve prospectie in 2011, eveneens uitgevoerd door Monument Vandekerckhove nv, een verdere opgraving oplegde. Dr. Koen De Groote stond in voor de wetenschappelijke begeleiding van het project. In totaal werd zo'n 500 m² opgegraven.

Het onderzoek leverde restanten op van de steentijden tot de nieuwste tijd, met als blikvanger enkele structuren die verband hielden met het pottenbakkersambacht. Er is inzicht verkregen in de occupatiegeschiedenis van het terrein vanaf de late middeleeuwen binnen de tweede stadsuitbreiding. Het algemene beeld van woningen binnen de laatmiddeleeuwse stadskern in Aalst werd hier bevestigd.

Daarnaast verschaftte het onderzoek een unieke kijk op het pottenbakkersambacht in de Peperstraat. Er werden twee ovenzones aangetroffen, die elk bestonden uit meerdere ovens op of in elkaar gebouwd, met ateliers en een pottenbakkerswoning. Via historisch en archeomagnetisch onderzoek als aanvulling op het archeologisch onderzoek was het mogelijk de gebruiksgeschiedenis van deze ovenzones te reconstrueren, waarbij zelfs de namen van de pottenbakkers gekend zijn. Daarnaast leverden een tiental afvalkuilen met misbaksels een massa aardewerk op. De studie hiervan is in het kader van de basisrapportage oppervlakkig gebleven, maar deze zeer uitgebreide vondstencollectie biedt beslist mogelijkheden voor verder onderzoek, onder andere naar de lokale aardewerkproductie binnen Aalst.

10. LITERATUUR

• Uitgegeven bronnen

- BRACKE M. & VAN HOVE S. 2011: Archeologisch vooronderzoek Aalst Peperstraat (prov. Oost-Vlaanderen). Basisrapport, Monument Vandekerckhove nv, Afdeling Archeologie.
- BRUIJN A. 1979: Pottersvuren langs de Vecht, Aardewerk rond 1400 uit Utrecht, *Rotterdamse Papers 3*, Rotterdam.
- CALLEBAUT D. 1983a: De topografische groei van Aalst of hoe een Zelhof een gebastioneerde stad werd, *Miscellanea Archaeologica in Honorem H. Roosens (Archaeologica Belgica 255)*, Brussel, 227-249.
- CALLEBAUT D. 1983b: Het Onze-Lieve-Vrouw-Hospitaal te Aalst, *Conspectus MCMLXXXII (Archaeologia Belgica 253)*, Brussel, 91-95.
- CALLEBAUT D., COOREMANS B., DE GROOTE K. et al. 1994: Aalst, Archeologie en Archief (Herlevend Verleden 2), Zellik-Aalst.
- DE CLERCQ W., CALUWE D., COOREMANS B. et al. 2007: Living in times of war: waste of c. 1600 from two garderobe chutes in the castle of Middelburg-in-Flanders (Belgium), *Post-Medieval Archaeology 41/1*, 1-63.
- DE GROOTE K. 1993: De middeleeuwse ambachtelijke wijk van Pamele (stad Oudenaarde, Oost-Vlaanderen). Het onderzoek in het Huis de Laling 1. De pottenbakkersovens, *Archeologie in Vlaanderen 3*, 359-399.
- DE GROOTE K. 2008: Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen, Techniek typologie chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late Middeleeuwen 10de-16de eeuw, Deel 1. *Relicta Monografieën 1*.
- DE GROOTE K. 2013. De Stadswording van Aalst. Of hoe een Merovingische nederzetting uitgroeide tot een laatmiddeleeuwse stad, *Monumenten, landschappen en archeologie 32/1*, p. 4-32.

- DE GROOTE K., DE MAEYER W., MOENS J. & DE BLOCK A. 2006: Het archeologisch onderzoek op de Hopmarkt te Aalst (O.-Vl.), *Archaeologia Mediaevalis* 29, 47-51.
- DE GROOTE K. & MOENS J. 1997: Laat- en post-middeleeuwse bewoningssporen aan de Kattestraat te Aalst (O.-Vl.), *Archaeologia Mediaevalis* 20, 64-65.
- DE GROOTE, K., MOENS, J. & ERVYNCK A. 2004: *Vlekken en kruimels, een archeologisch en culinaire verkenning van een Vlaamse stad*, Brussel.
- DESPRIET P. 1998: Kortrijks aardewerk 1250-1325, *Archeologisch en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen* 39, Kortrijk.
- HEEGE A. 2007: Töpferöfen. Die Erforschung frühmittelalterlicher bis neuzeitlicher Töpferöfen (6.-20. Jh.) in Belgien, den Niederlanden, Deutschland, Österreich und der Schweiz.
- HUS J. & ECH-CHAKROUNI S. 2013: Archeomagnetisch onderzoek van twee pottenbakkersovens in Aalst.
- LAISNEZ K., VANHOLME N. 2013. Archeologische opgraving Aalst Kattestraat (prov. Oost-Vlaanderen). Basisrapport conceptversie, Monument Vandekerckhove nv, Afdeling Archeologie.
- PIETERS M., COOREMANS B., ERVYNCK A. & VAN NEER W. 1994: Van akkerland tot Heilige Geestkapel. Een kijk op de evolutie van de bewoningsgeschiedenis in de Kattestraat te Aalst (prov. Oost-Vlaanderen), *Archeologie in Vlaanderen* 3-1993, 299-329.
- VAN OOSTVEEN J. & STAM R. 2011: Productiecentra van Nederlandse kleipijpen; een overzicht van de stand van zaken, Tiel/Leiden.

- **Internetbronnen**

- Nationaal Geografisch Instituut:
<http://ngi.be>

- Agentschap voor Geografische Informatie:

<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/ikonos/#>

<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/bodemkaart/>

- Onroerend Erfgoed:

<http://inventaris.onrorenderfgoed.be/dibe/geheel/37>

<http://inventaris.onrorenderfgoed.be/dibe/geheel/20309>

- Stad Aalst:

<http://www.aalst.be/default.asp?printpage=1&siteid=13&rubriekid=810&artikelid=2650>

11. BIJLAGEN

- Bijlage 1: aanduiding zones
- Bijlage 2: aanduiding profielen
- Bijlage 3: aanduiding profielen zone 1
- Bijlage 4: aanduiding profielen zone 2
- Bijlage 5: aanduiding kwadranten
- Bijlage 6: overzichtsplan vlak 1
- Bijlage 7: huis Kattestraat
- Bijlage 8: huizen Peperstraat
- Bijlage 9: ovens en ateliers
- Bijlage 10: ovens detailplan oostelijke zone S55A
- Bijlage 11: archeomagnetisch onderzoek S55A
- Bijlage 12: ovens detailplan oostelijke zone S55B
- Bijlage 13: archeomagnetisch onderzoek S55B
- Bijlage 14: ovens detailplan oostelijke zone S55C
- Bijlage 15: ovens detailplan oostelijke zone S184
- Bijlage 16: oven S184
- Bijlage 17: archeomagnetisch onderzoek S184
- Bijlage 18: ovens detailplan westelijke oven afvalkuilen
- Bijlage 19: ovens detailplan westelijke oven concentratie
- Bijlage 20: ovens detailplan westelijke oven kleivoorraad
- Bijlage 21: ovens detailplan westelijke ovens fase 1
- Bijlage 22: ovens detailplan westelijke ovens fase 2
- Bijlage 23: ovens detailplan westelijke ovens fase 3 aanpassing mond
- Bijlage 24: ovens detailplan westelijke ovens fase 3 opstaande wand
- Bijlage 25: ovens detailplan westelijke ovens fase 3 vloer fase 4 en tichelwand
- Bijlage 26: ovens detailplan westelijke ovens fase 3 vloer fase 4
- Bijlage 27: ovens detailplan westelijke ovens fase 3 vloer
- Bijlage 28: ovens detailplan westelijke ovens fase 4 verbranding
- Bijlage 29: ovens detailplan westelijke ovens westmond 1
- Bijlage 30: ovens detailplan westelijke ovens westmond 2 met verbranding
- Bijlage 31: ovens detailplan westelijke ovens westmond 2
- Bijlage 32: ovens detailplan westelijke ovens westmond 3
- Bijlage 33: archeomagnetisch onderzoek S21 fase 3
- Bijlage 34: archeomagnetisch onderzoek S21 fase 4
- Digitale drager met daarop alle foto's, plannen, spoorformulieren, inventarissen, dit rapport en bijlagen, historische info (wettelijke passeringen, schematisch

overzicht huizen en percelen doorheen de tijd), muntbeschrijvingen, rapport
archeomagnetisch onderzoek

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

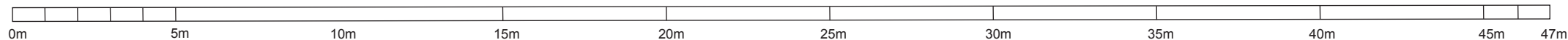
Overzichtsplan met
aanduiding zones

	Muur		Beerput		Pottenbakkerswoning
	Woonzone		Waterput		Wand oven
	Tuinzone		Binnen atelier		Bakruimte oven
	Kelder		Ateliermuur		Kalkzandsteen

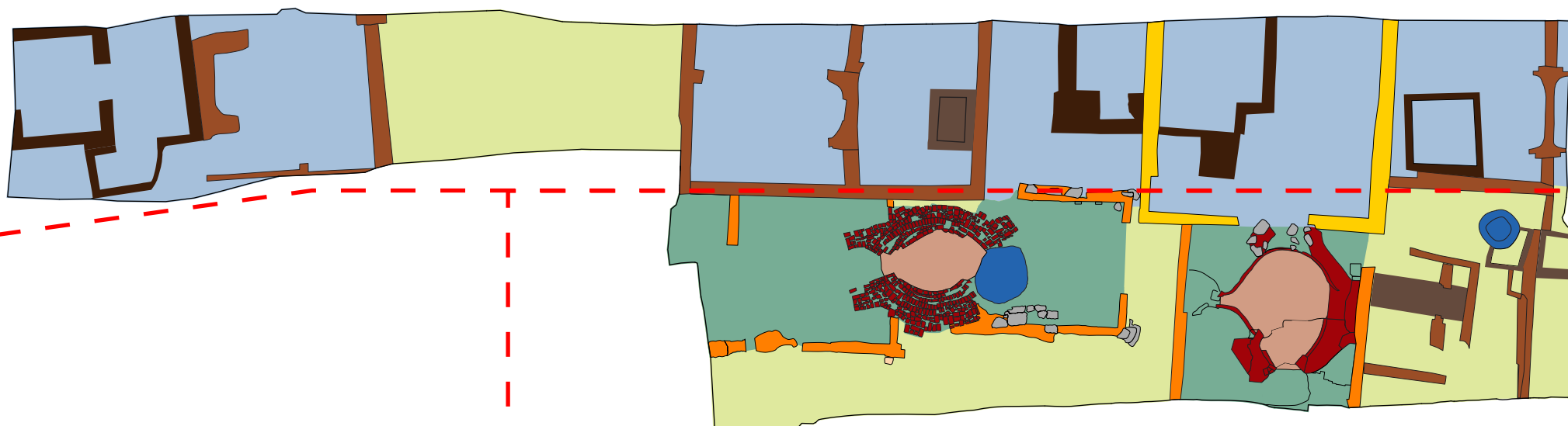

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

ZONE 2

ZONE 1

Archeologisch onderzoek Aalst - Peperstraat 2011

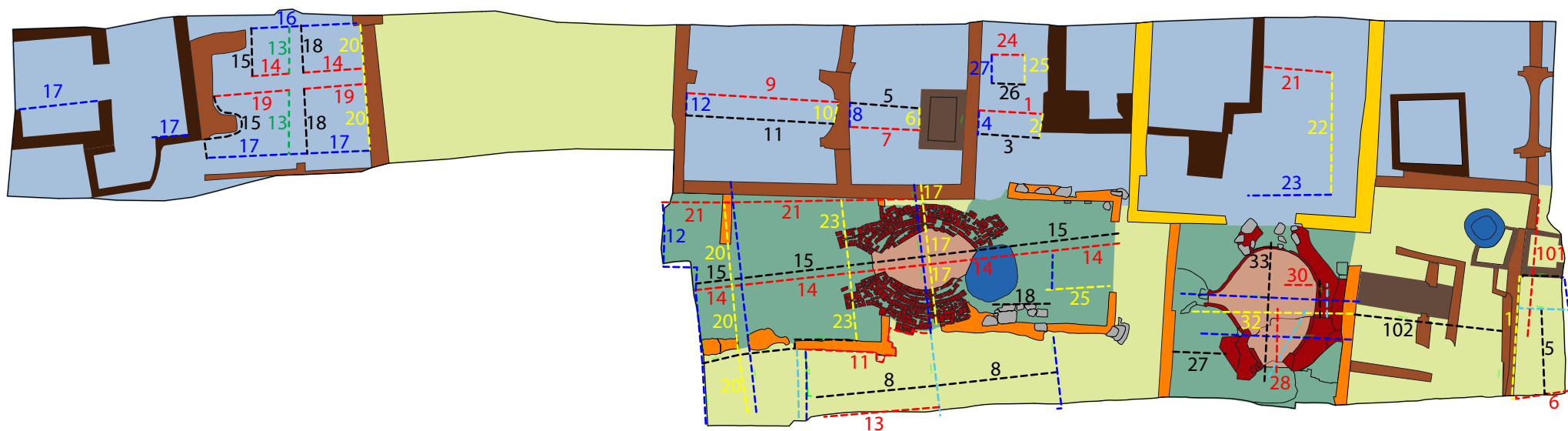
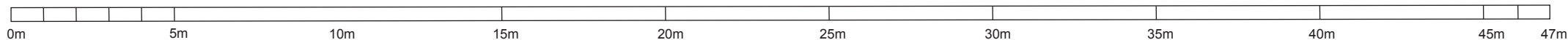
Overzichtsplan met
aanduiding kwadranten

	Muur		Beerput		Pottenbakkerswoning
	Woonzone		Waterput		Wand oven
	Tuinzone		Binnen atelier		Bakruimte oven
	Kelder		Ateliermuur		Kalkzandsteen

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

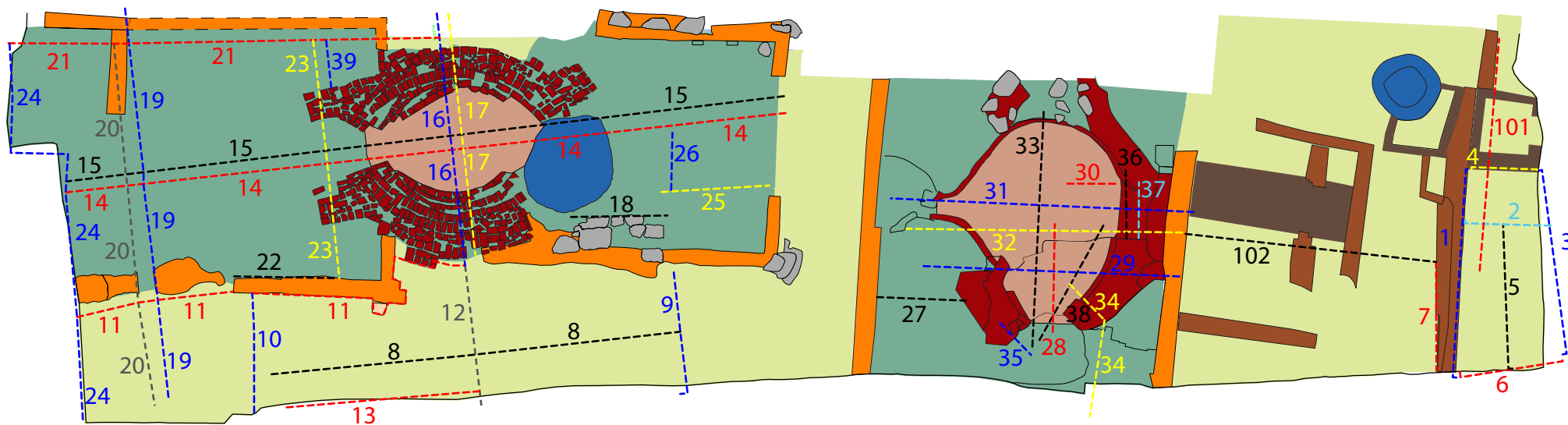
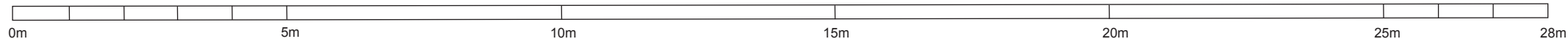
Zone 1 met aanduiding
profielen

	Muur		Binnen atelier		Kalkzandsteen
	Tuinzone		Ateliermuur	15	Profielnummer
	Beerput		Wand oven		Aanduiding profiel
	Waterput		Bakruimte oven		

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

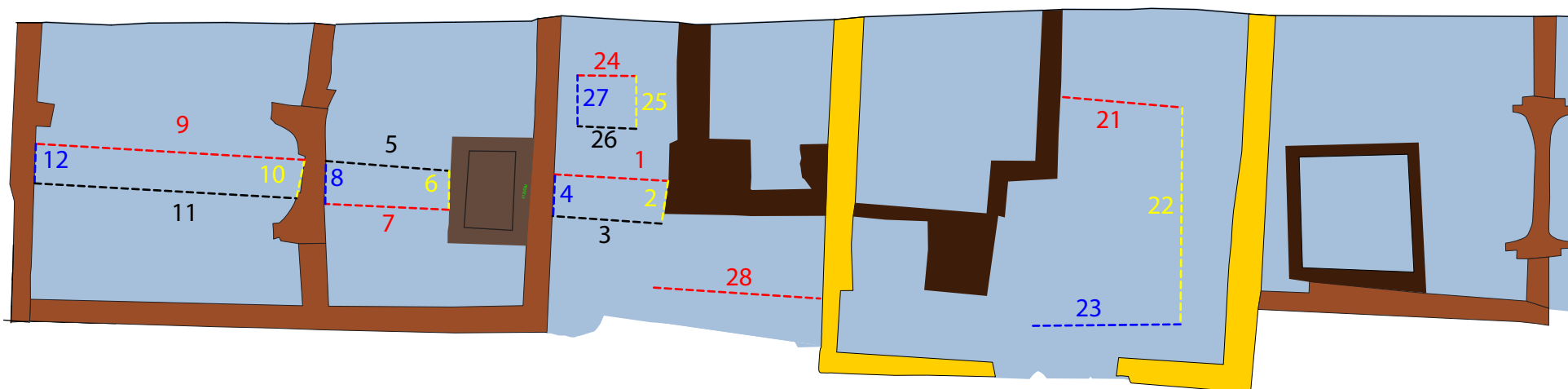
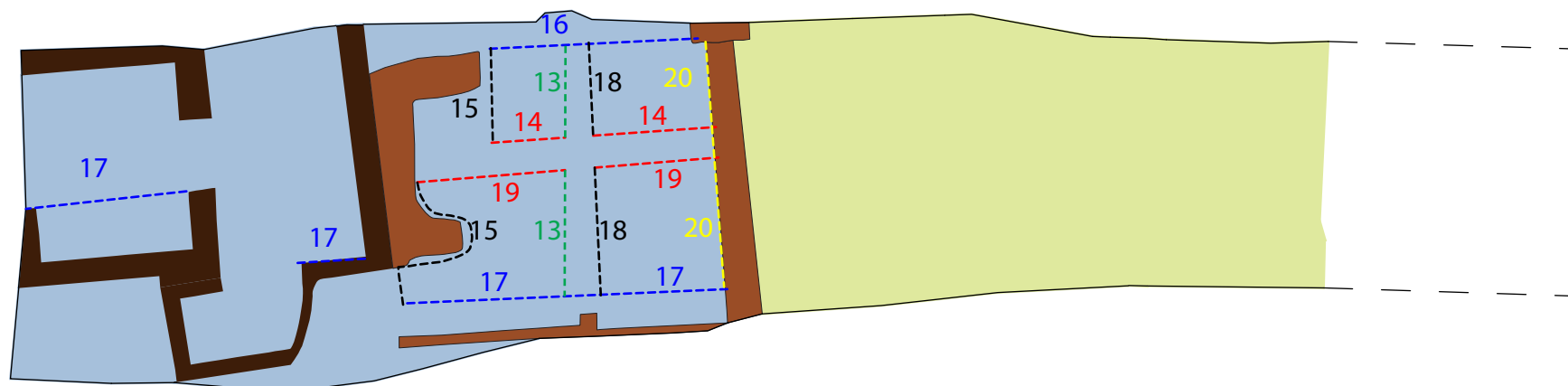
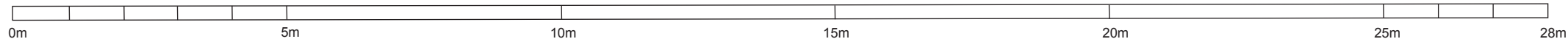
Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

Zone 2 met aanduiding
profielen

Muur	Beerput
Woonzone	Pottenbakkerswoning
Tuinzone	Profielnummer
Kelder	Aanduiding profiel

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

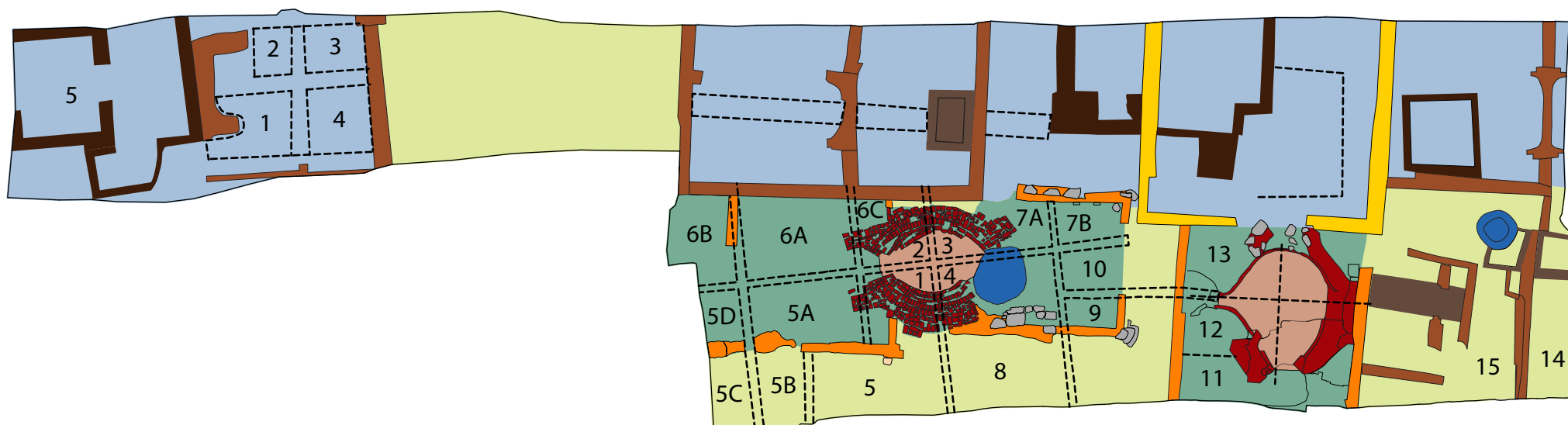
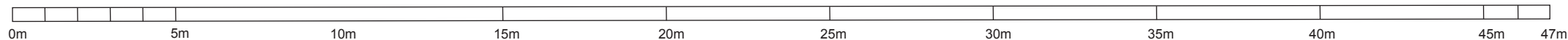
Overzichtsplan met
aanduiding kwadranten

	Muur		Beerput		Pottenbakkerswoning
	Woonzone		Waterput		Wand oven
	Tuinzone		Binnen atelier		Bakruimte oven
	Kelder		Ateliermuur		Kalkzandsteen

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

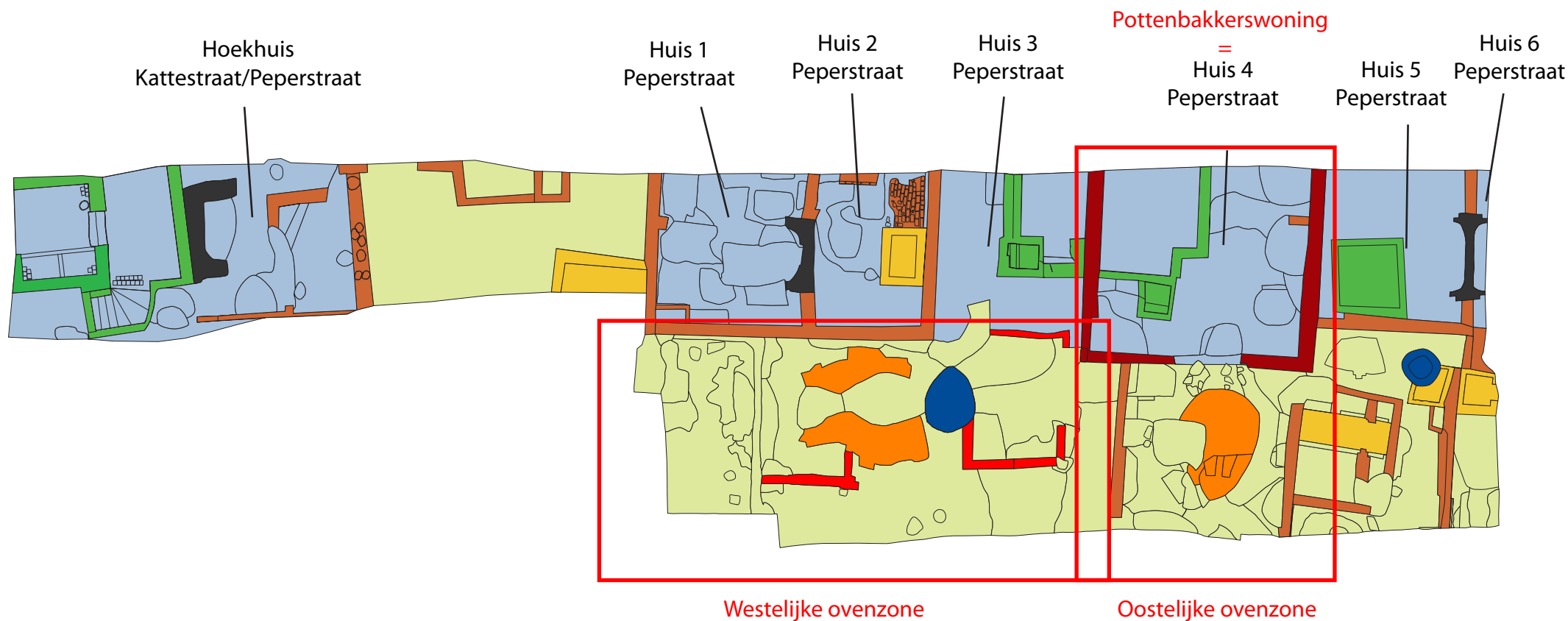
Overzichtsplan Vlak 1

 Muur	 Haard	 Oven
 Keldermuur	 Huis	 Ateliermuur
 Beerput	 Tuinzone	 Muur pottenbakkerswoning
 Waterput	 Ovenzone	

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

0m 5m 10m 15m 20m 25m 30m 35m 40m 45m 47m

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

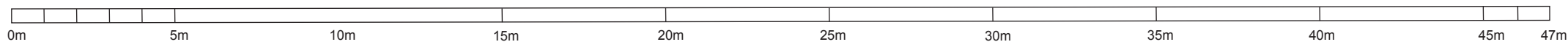
Overzichtsplan Vlak 1

- Muur
- Keldermuur
- Woonzone
- Tuinzone

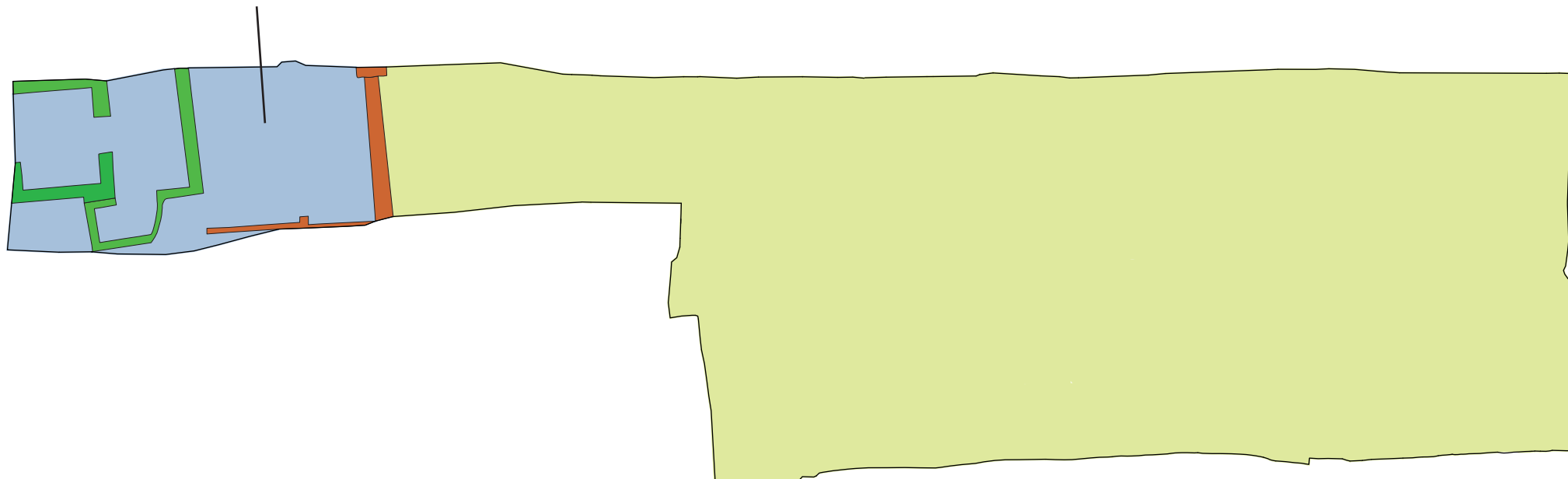

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

Hoekhuis
Kattestraat/Peperstraat

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

Overzichtsplan Vlak 1

Muur

Keldermuur

Woonzone

Tuinzone

Ateliermuur

Binnen atelier

Ovenwand

Ovenvloer

Ovensokkel

Kalkzandsteen

Gebluste kalk

X

X

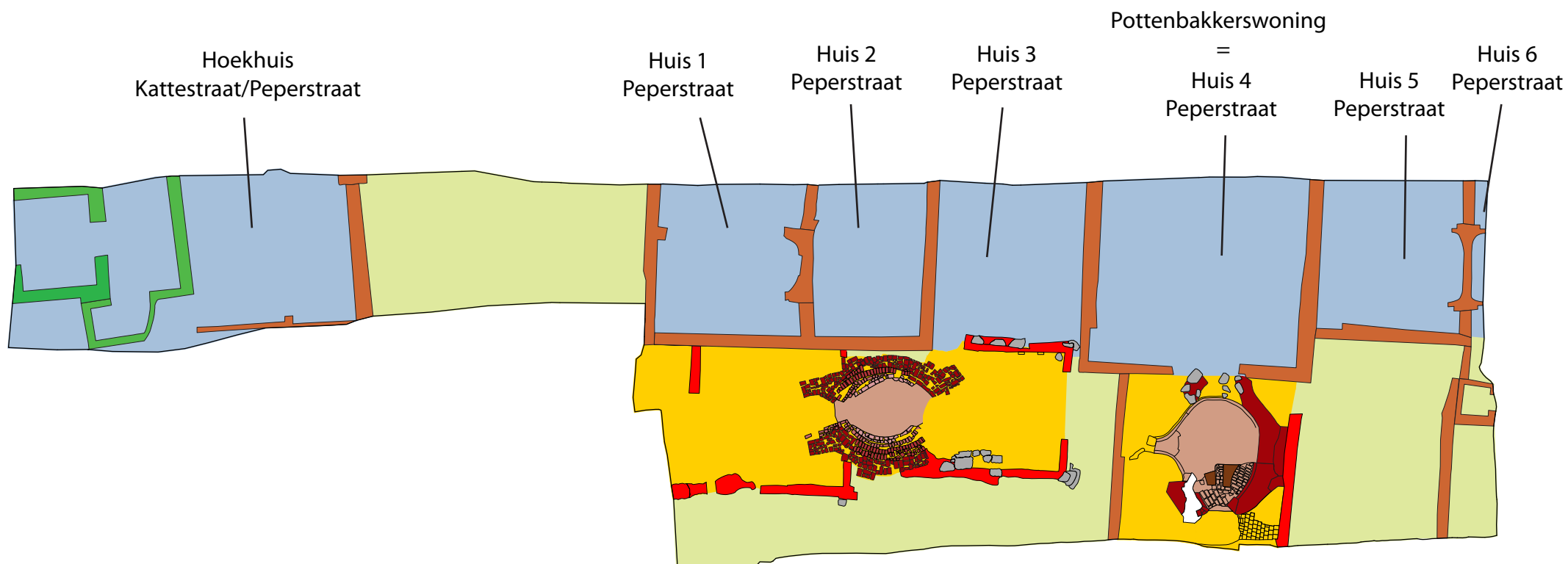
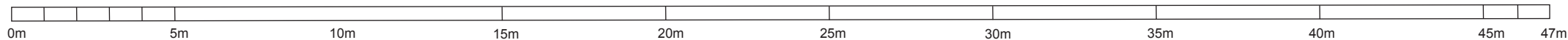
X

X

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

Overzichtsplan Vlak 1

Muur

Keldermuur

Woonzone

Tuinzone

Ateliermuur

Binnen atelier

Ovenwand

Ovenvloer

Ovensokkel

Kalkzandsteen

Gebluste kalk

X

X

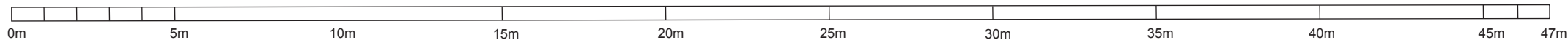
X

X

Verg.nr. 2011/457

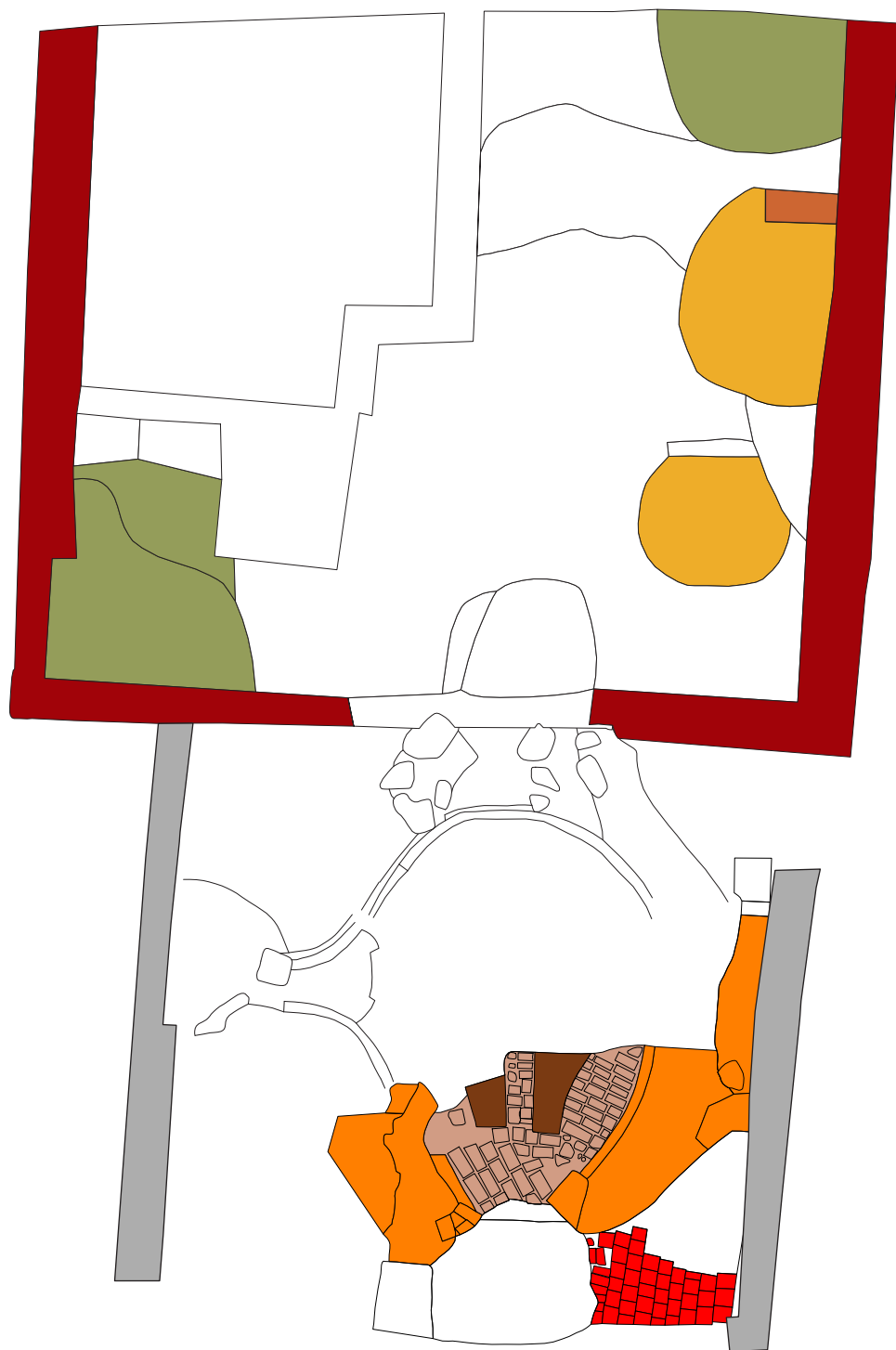
GROUP
MONUMENT

Hoekhuis
Kattestraat/Peperstraat

Pottenbakkerswoning

10m

5m

0m

Archeologisch onderzoek Aalst - Peperstraat 2011

Oostelijke ovenzone:
S55A

- Muur
- Muur pottenbakkerswoning
- Kleivoorraad
- Afvalkuil
- Wand oven
- Vloer oven
- Sokkel oven
- Vloer atelier

Verg.nr. 2011/457

Hoogtes in TAW ^

GROUP
MONUMENT

Archeologisch onderzoek
Aalst -
Peperstraat 2011

Oostelijke ovenzone:
S55A

12 Staal archeomagnetisch onderzoek

Wanden oven

Vloer oven

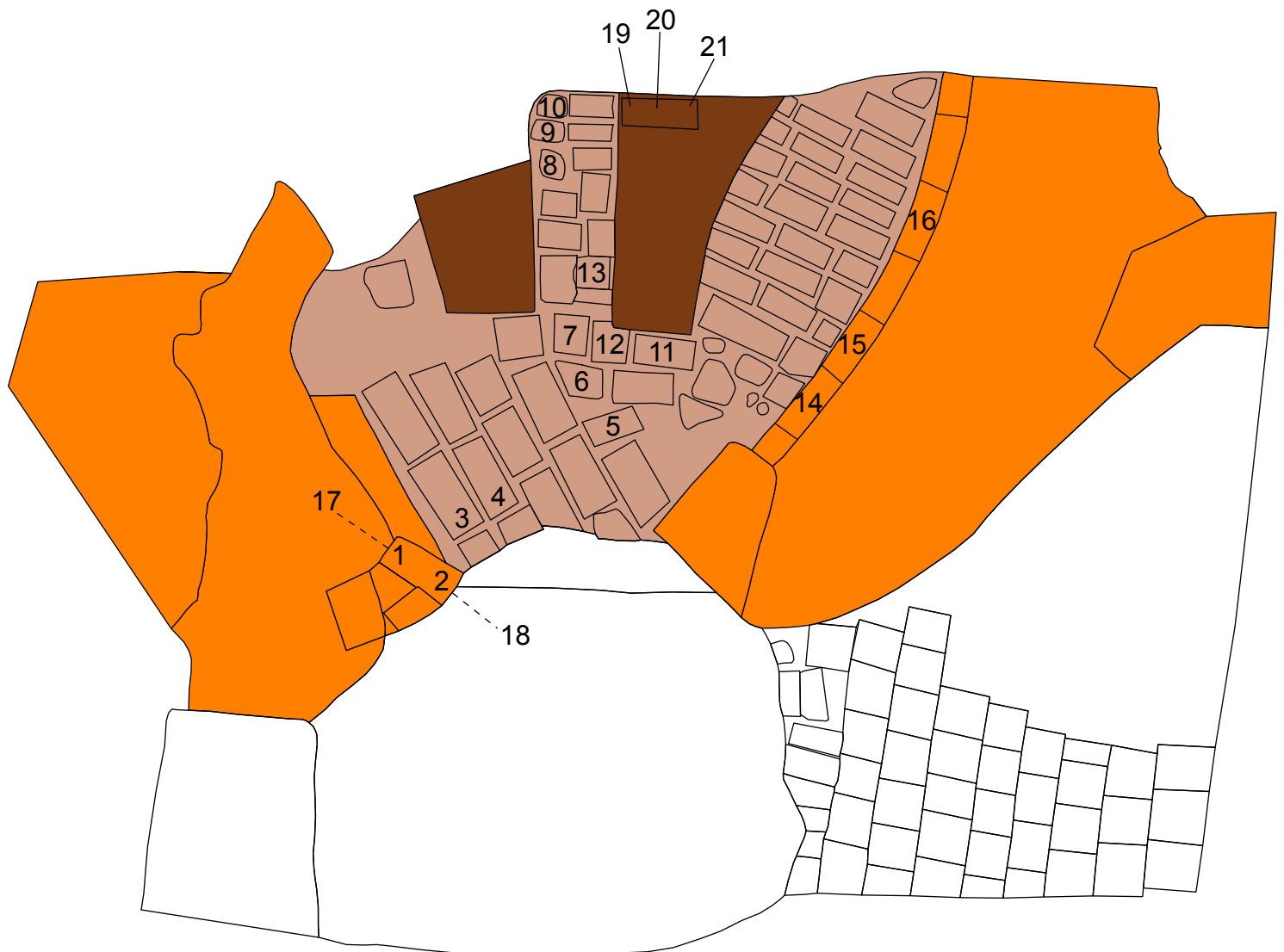
Sokkel oven

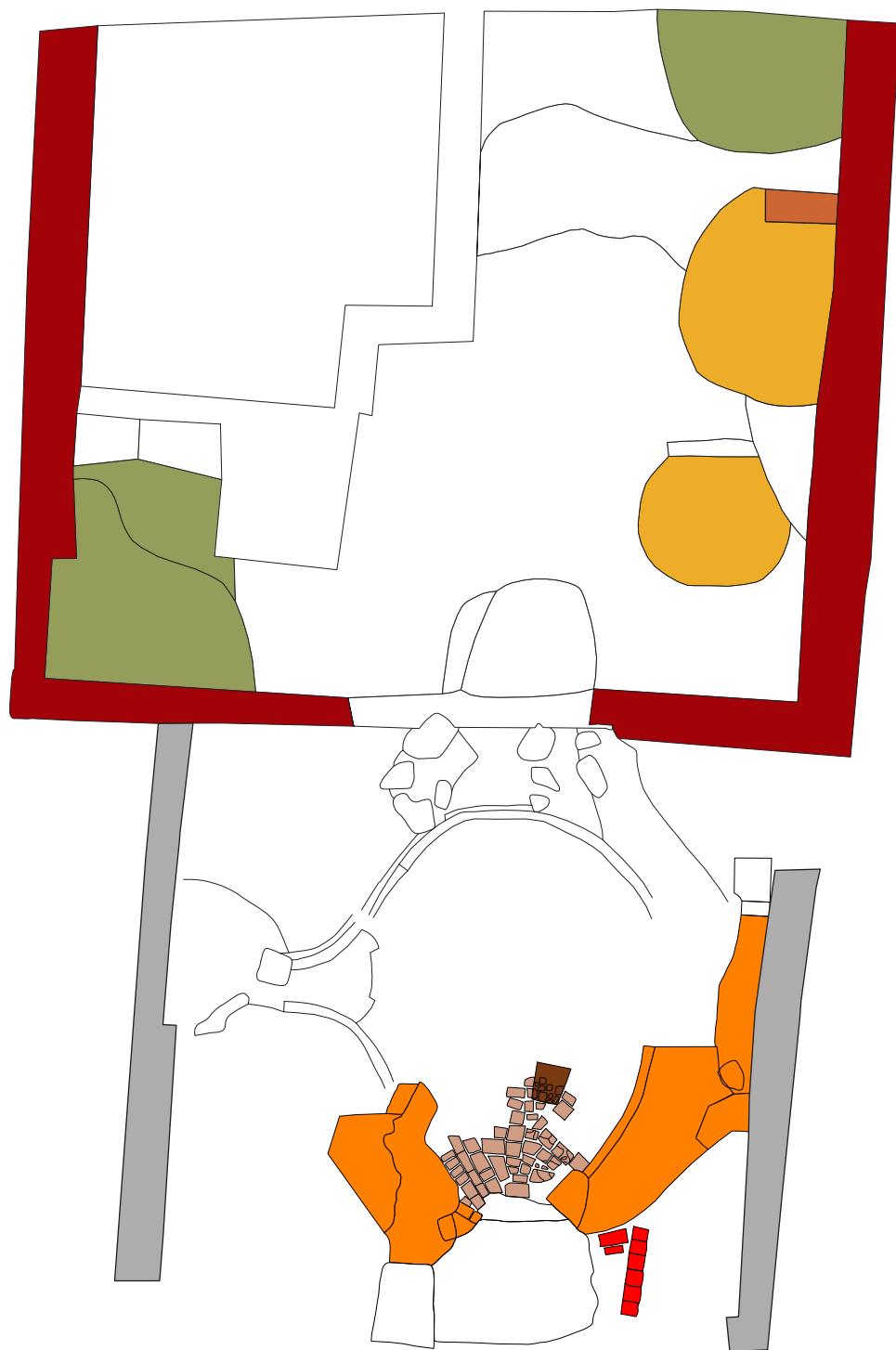
Staal onder getekende steen

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

0m 1m 3,5m

10m

5m

0m

Archeologisch onderzoek Aalst - Peperstraat 2011

Oostelijke ovenzone:
S55B

- Muur
- Muur pottenbakkerswoning
- Kleivoorraad
- Afvalkuil
- Wand oven
- Vloer oven
- Sokkel oven
- Vloer atelier

Verg.nr. 2011/457

Hoogtes in TAW ^

GROUP
MONUMENT

Archeologisch onderzoek
Aalst -
Peperstraat 2011

Oostelijke ovenzone:
S55B

12 Staal archeomagnetisch onderzoek

 Wanden oven

 Vloer oven

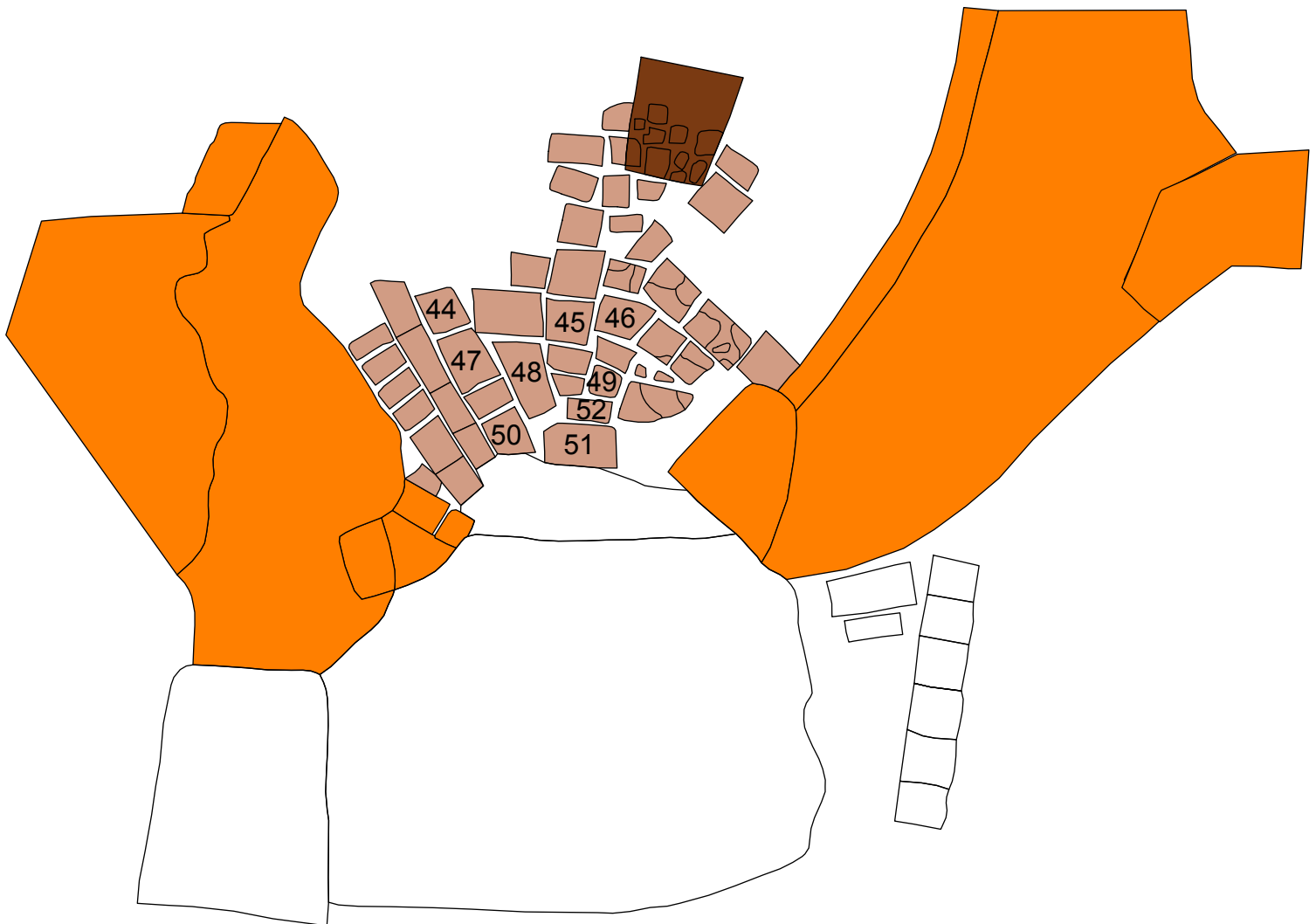
 Sokkel oven

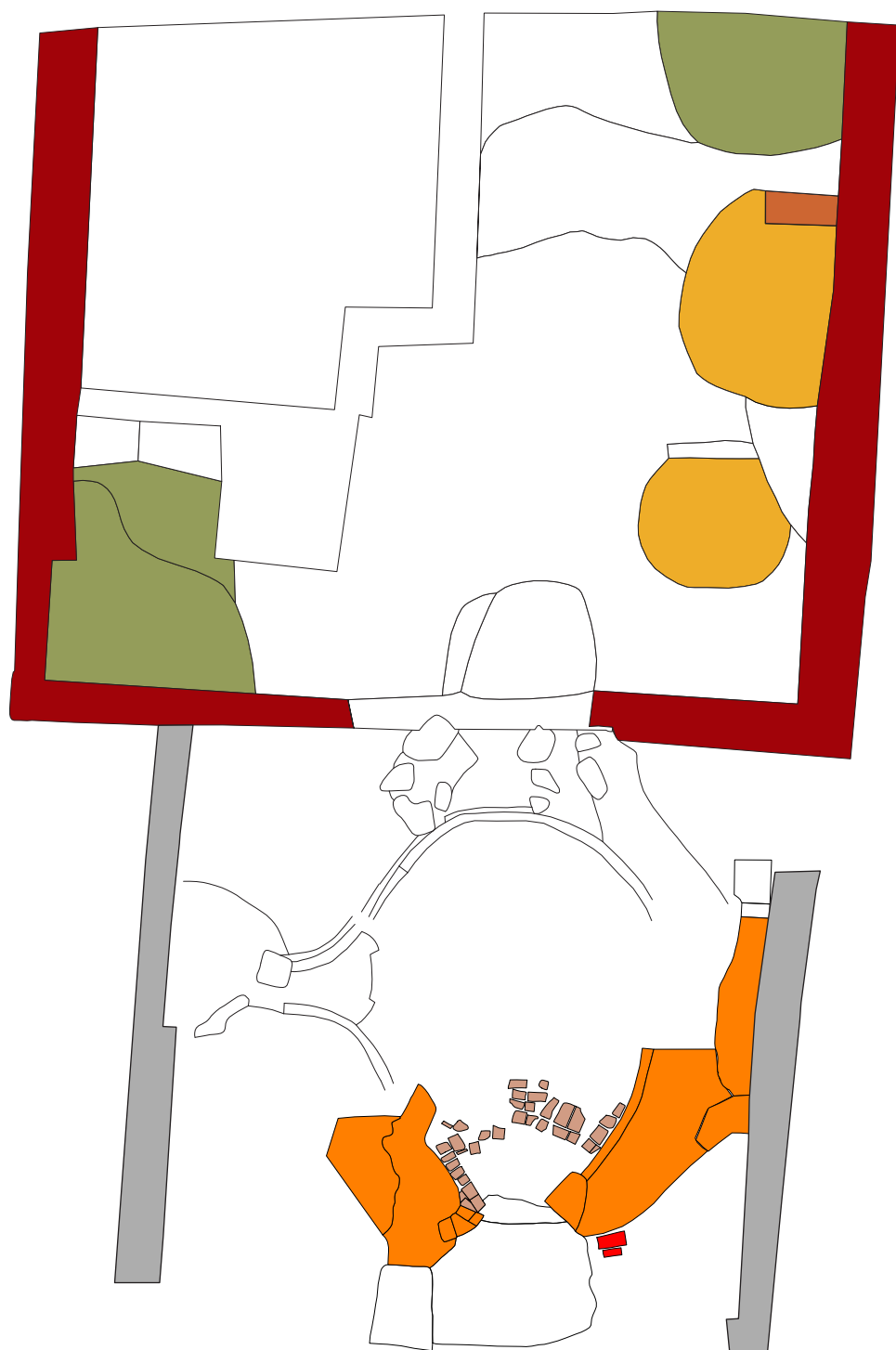

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

0m 1m 3,5m

10m

5m

0m

Archeologisch onderzoek Aalst - Peperstraat 2011

Oostelijke ovenzone:
S55C

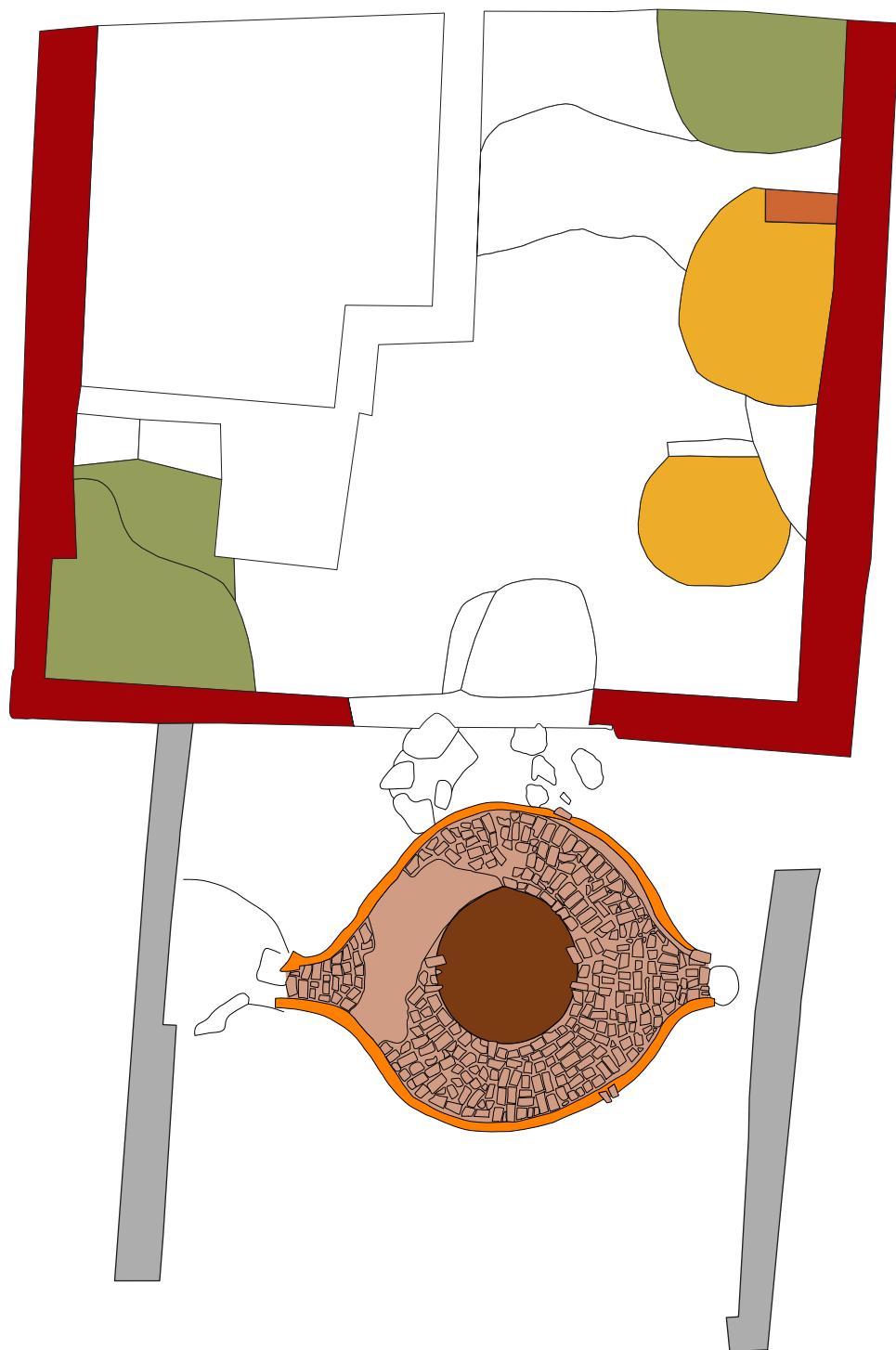
- Muur
- Muur pottenbakkerswoning
- Kleivoorraad
- Afvalkuil
- Wand oven
- Vloer oven
- Vloer atelier

Verg.nr. 2011/457

Hoogtes in TAW ^

GROUP
MONUMENT

Archeologisch onderzoek Aalst - Peperstraat 2011

Oostelijke ovenzone:
S184

- Muur
- Muur pottenbakkerswoning
- Kleivoorraad
- Afvalkuil
- Wand oven
- Vloer oven
- Sokkel oven

Verg.nr. 2011/457

Hoogtes in TAW ^

GROUP
MONUMENT

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

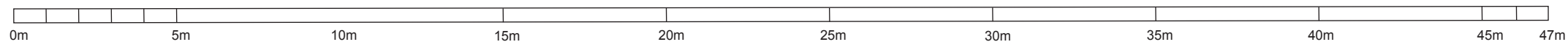
Overzichtsplan Vlak 1

	Muur		Ovenwand		x
	Keldermuur		Ovenvloer		x
	Woonzone		Ovensokkel		x
	Tuinzone		x		

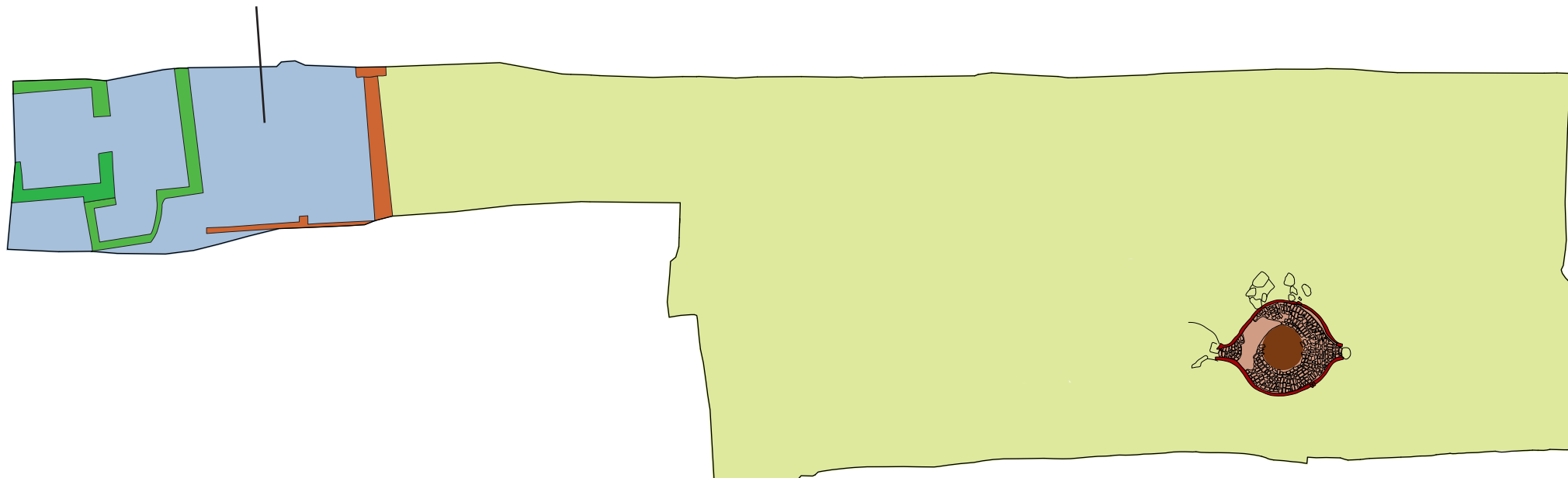

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

Hoekhuis
Kattestraat/Peperstraat

Archeologisch onderzoek

Aalst - Peperstraat 2011

Oostelijke ovenzone:
S184

12 Staal archeomagnetisch onderzoek

 Wanden oven

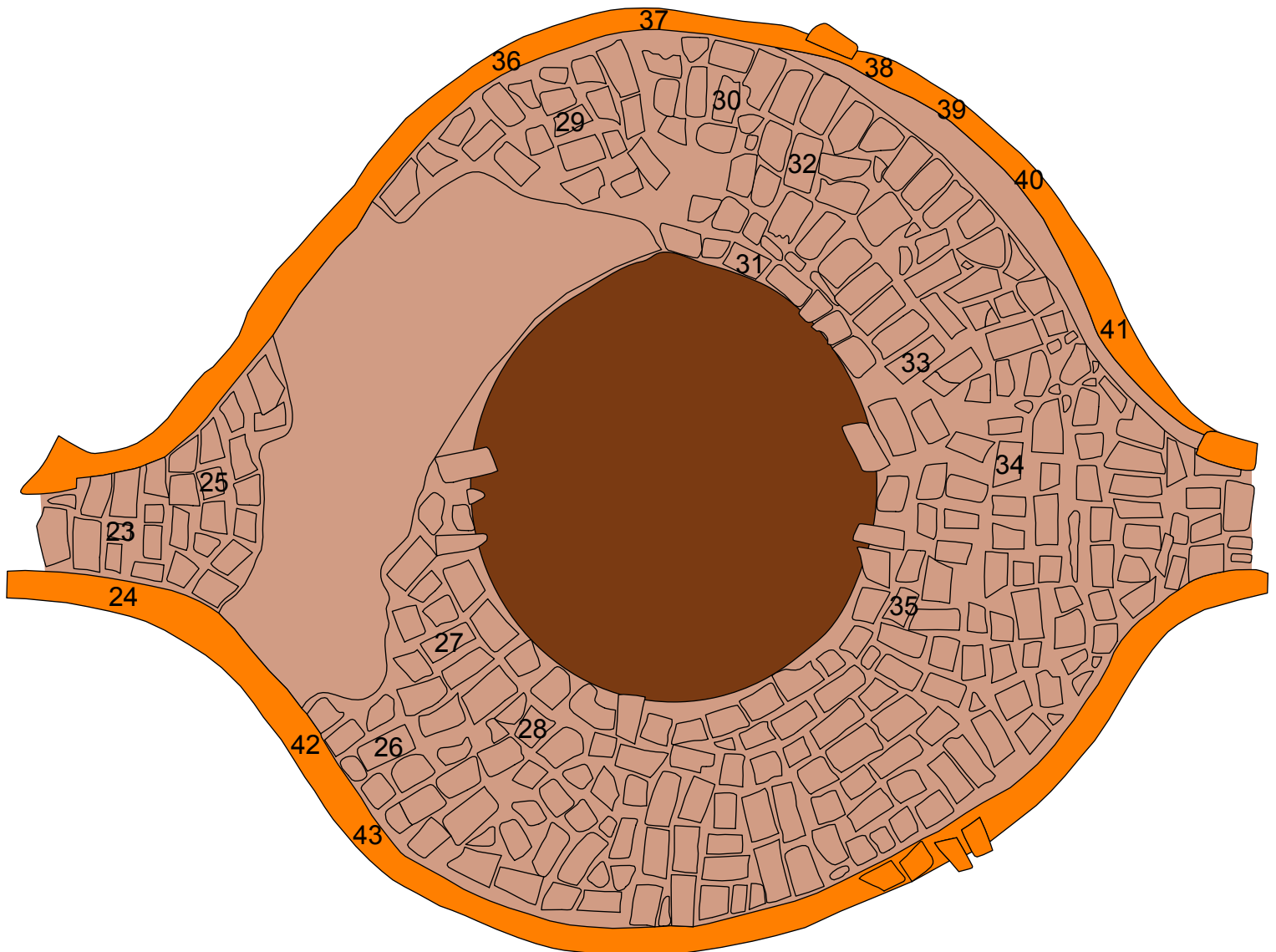
 Vloer oven

 Sokkel oven

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

0m 1m 3,5m

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

Ovenzone 1: afvalkuilen

Muur
Ateliermuur
Ateliervloer
Kalkzandsteen

Waterput
Concentratie
misbaksels
Afvalkuil

Oven fase 4
Oven fase 3
Oven fase 2
Oven fase 1

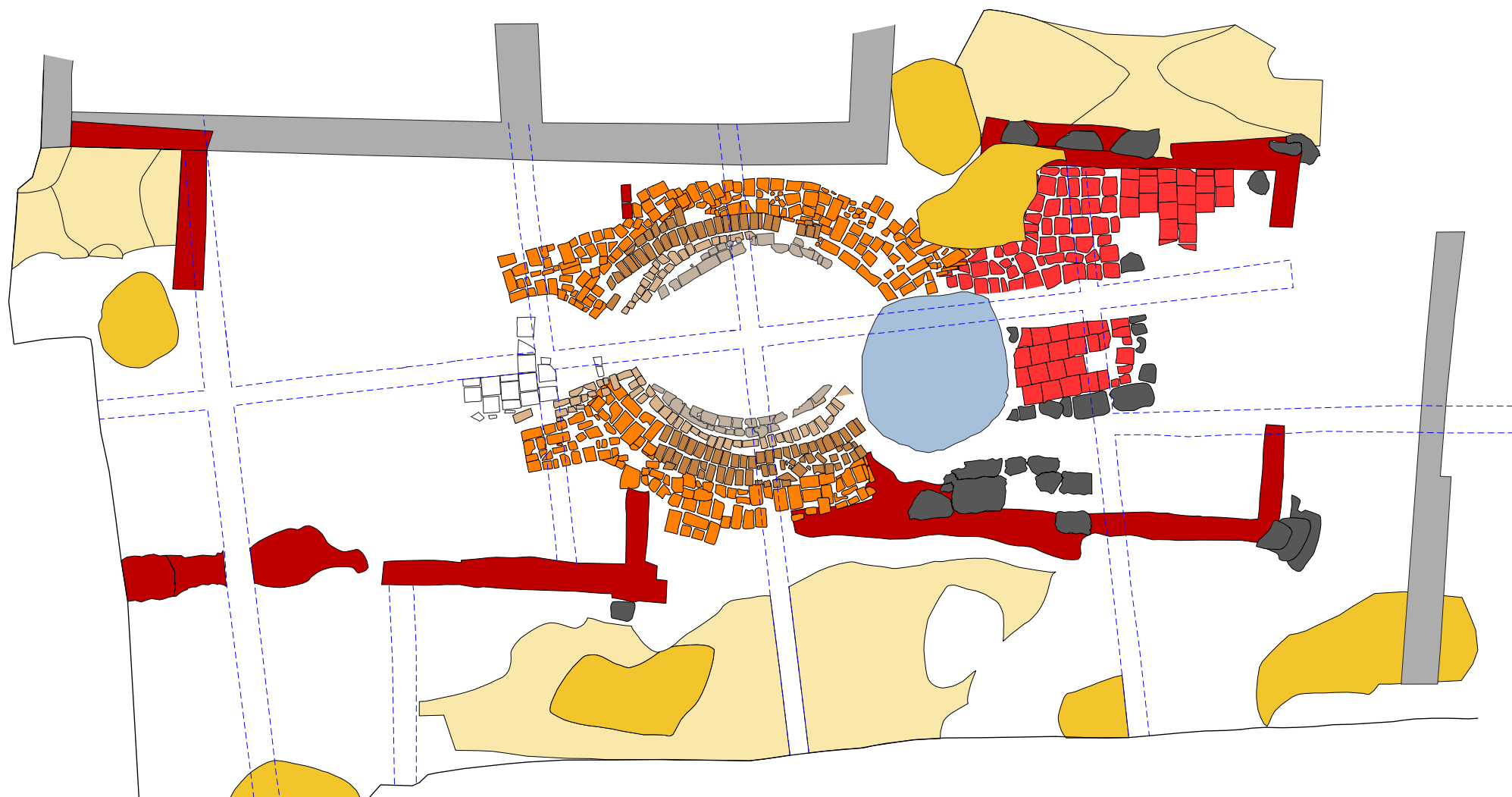
Profielbank
Vloer

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

0m 5m 10m 15m

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

Ovenzone 1: concentraties
misbaksels

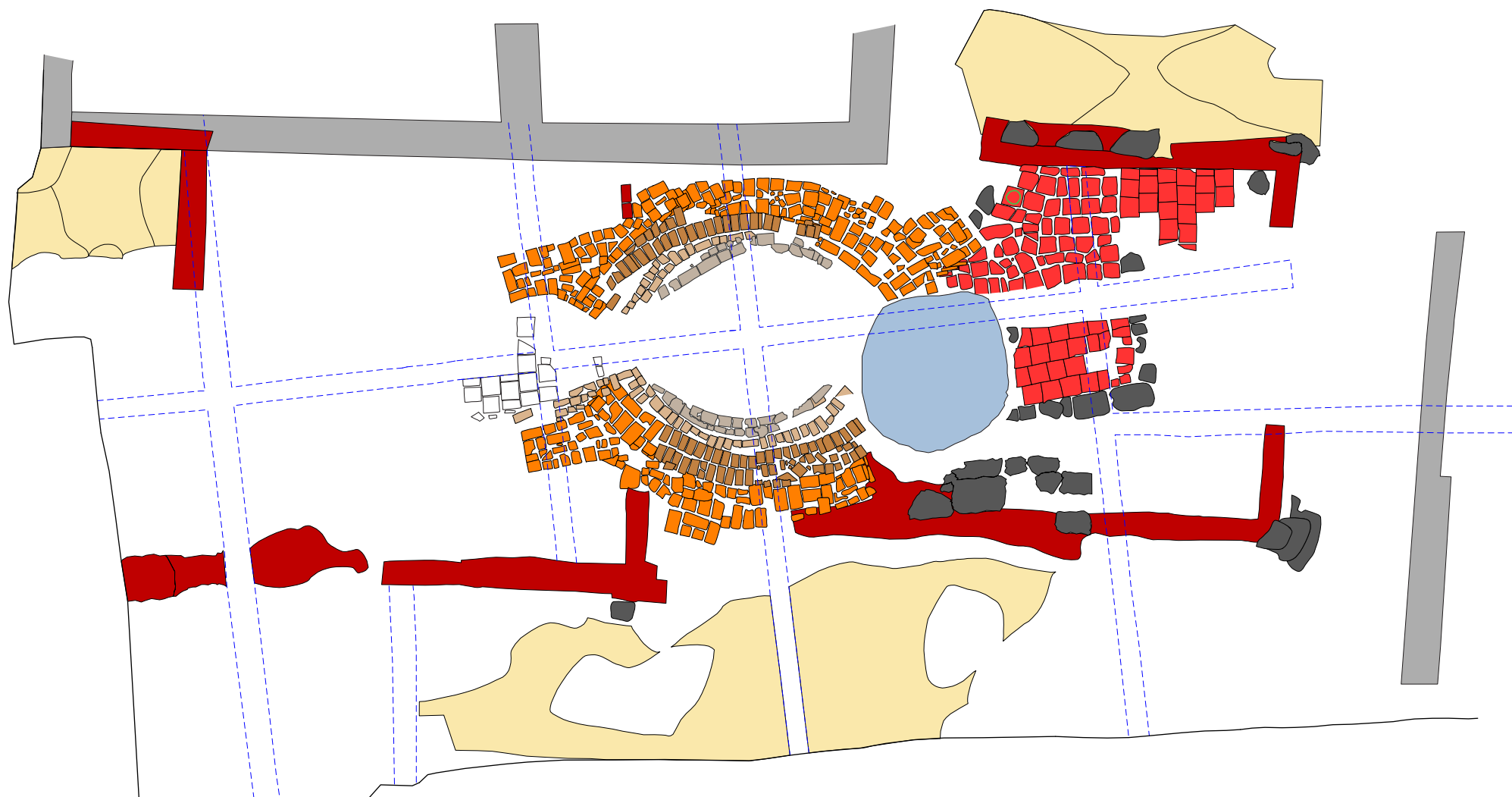
	Muur		Waterput		Oven fase 4		Profielbank
	Ateliermuur		Concentratie misbaksels		Oven fase 3		Vloer
	Ateliervloer				Oven fase 2		
	Kalkzandsteen				Oven fase 1		

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

0m 5m 10m 15m

Archeologisch onderzoek Aalst - Peperstraat 2011

Ovenzone 1 met aanduiding
kleikuilen, afvalkuilen en
concentraties misbaksels

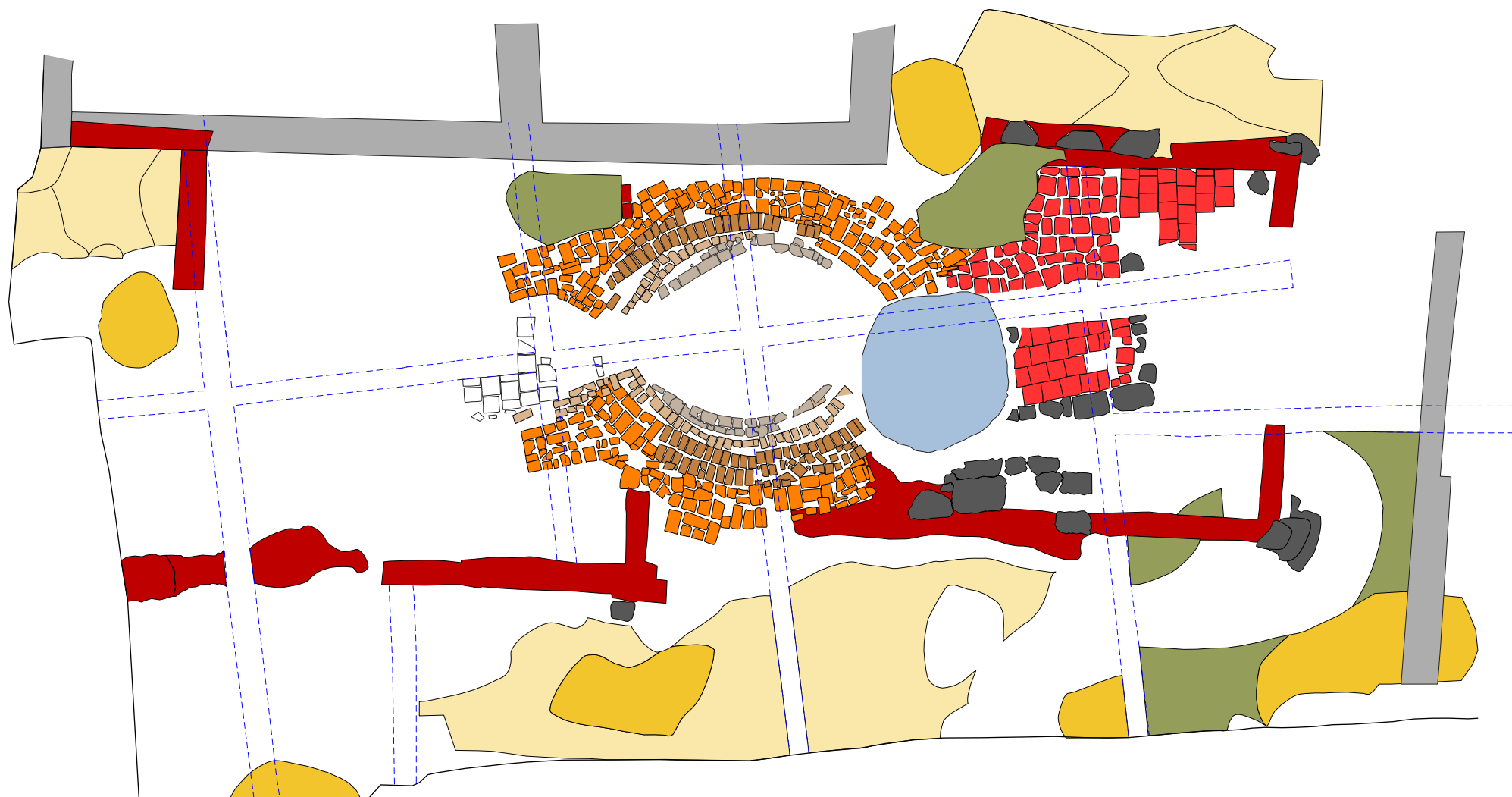
	Muur		Waterput		Oven fase 4		Profielbank
	Ateliermuur		Concentratie misbaksels		Oven fase 3		Vloer
	Ateliervloer		Afvalkuil		Oven fase 2		
	Kalkzandsteen		Kleikuil		Oven fase 1		

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

0m 5m 10m 15m

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

Ovenzone 1: fase 1

Muur

Ateliermuur

Ateliervloer

Kalkzandsteen

Oven fase 4

Oven fase 3

Oven fase 2

Oven fase 1

Profielbank

Waterput

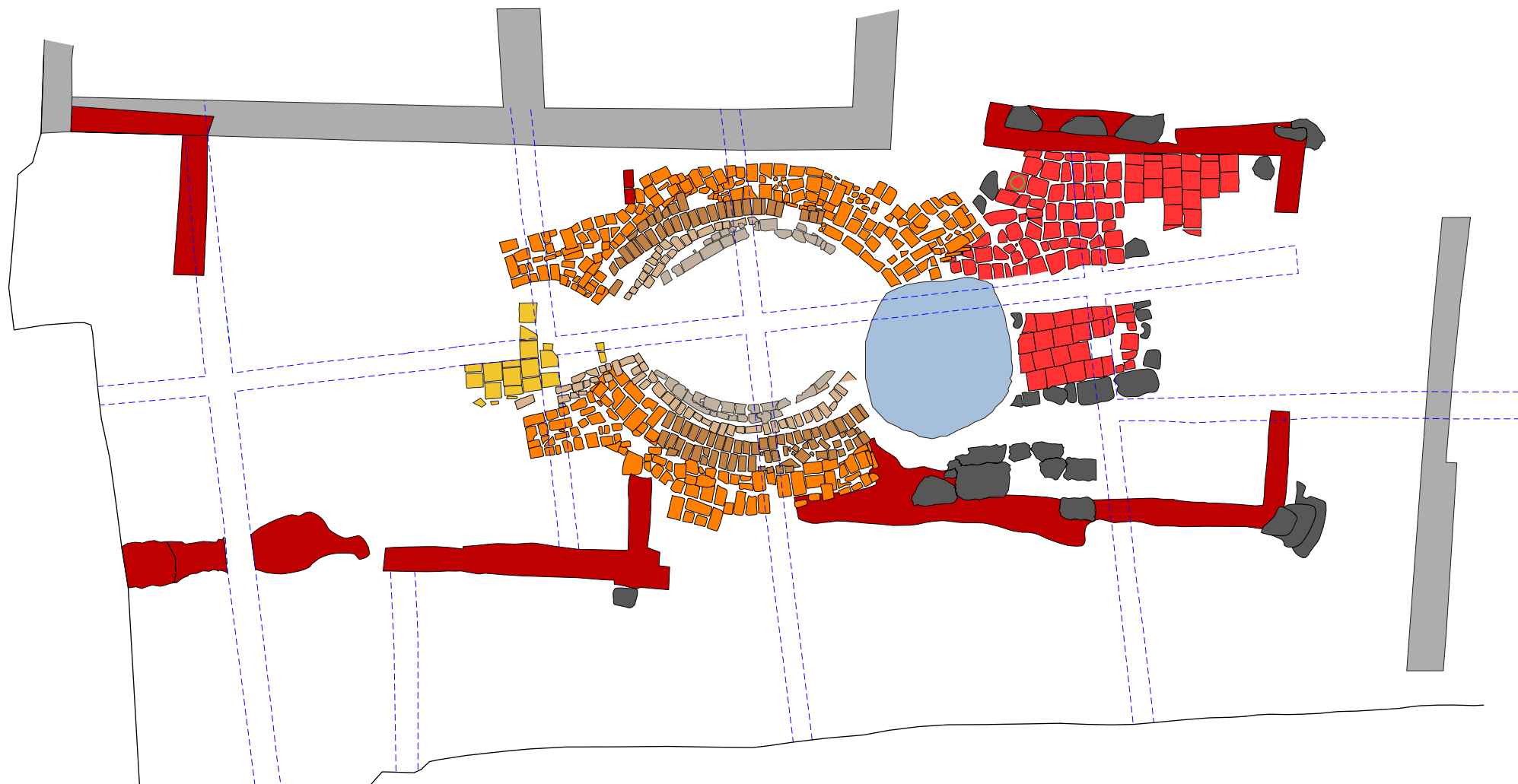
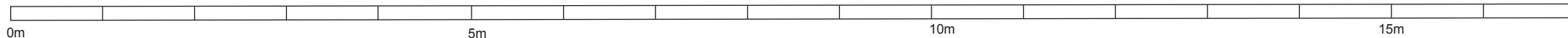

Vloer

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

Ovenzone 1 fase 2

Muur

Ateliermuur

Ateliervloer

Kalkzandsteen

Oven fase 4

Oven fase 3

Oven fase 2

Ovenvloer fase 2

Profielbank

Waterput

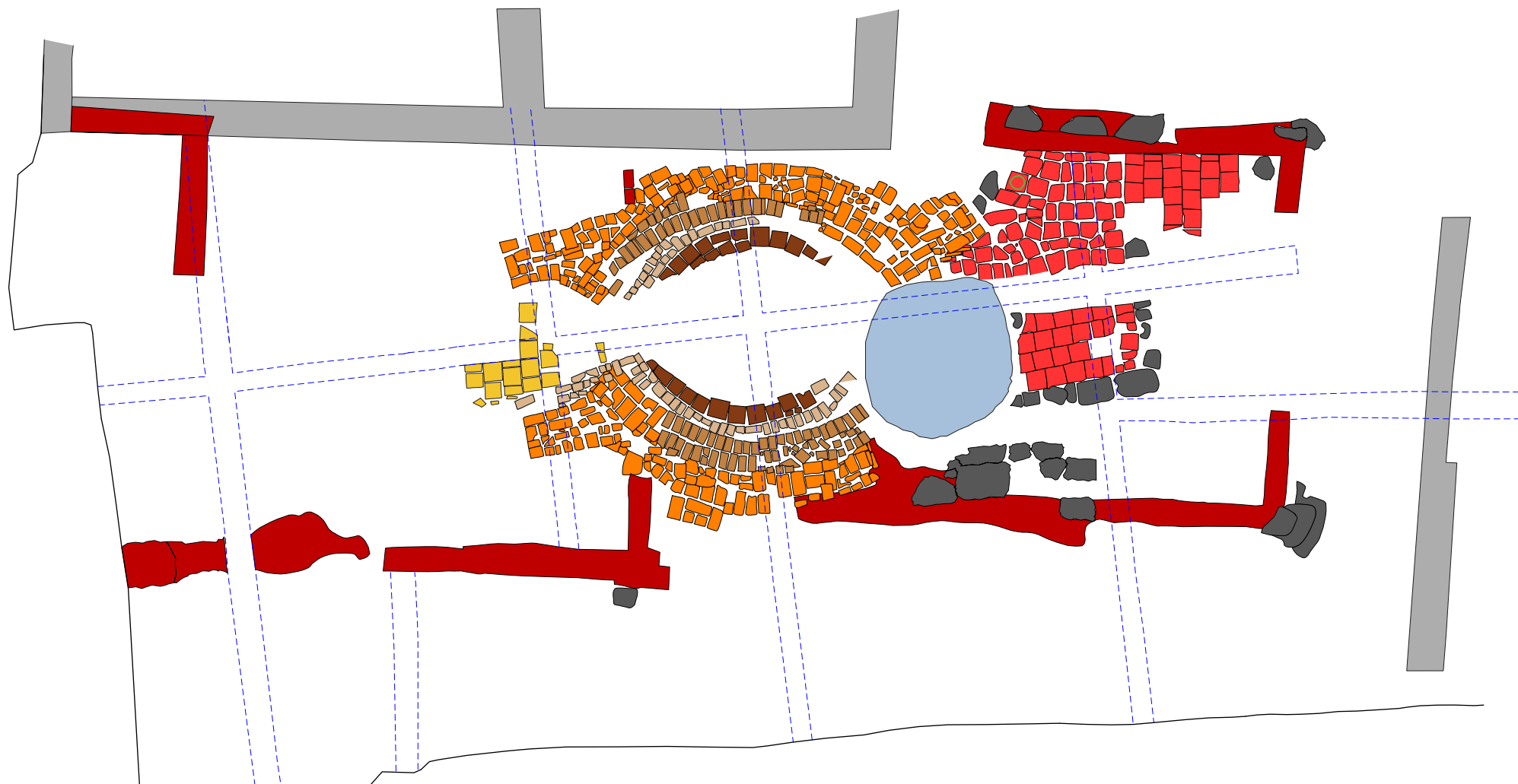
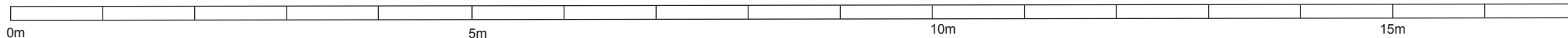

Vloer

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

Ovenzone 1: fase 3 met
aanpassing

- Muur
- Ateliermuur
- Ateliervloer
- Kalkzandsteen

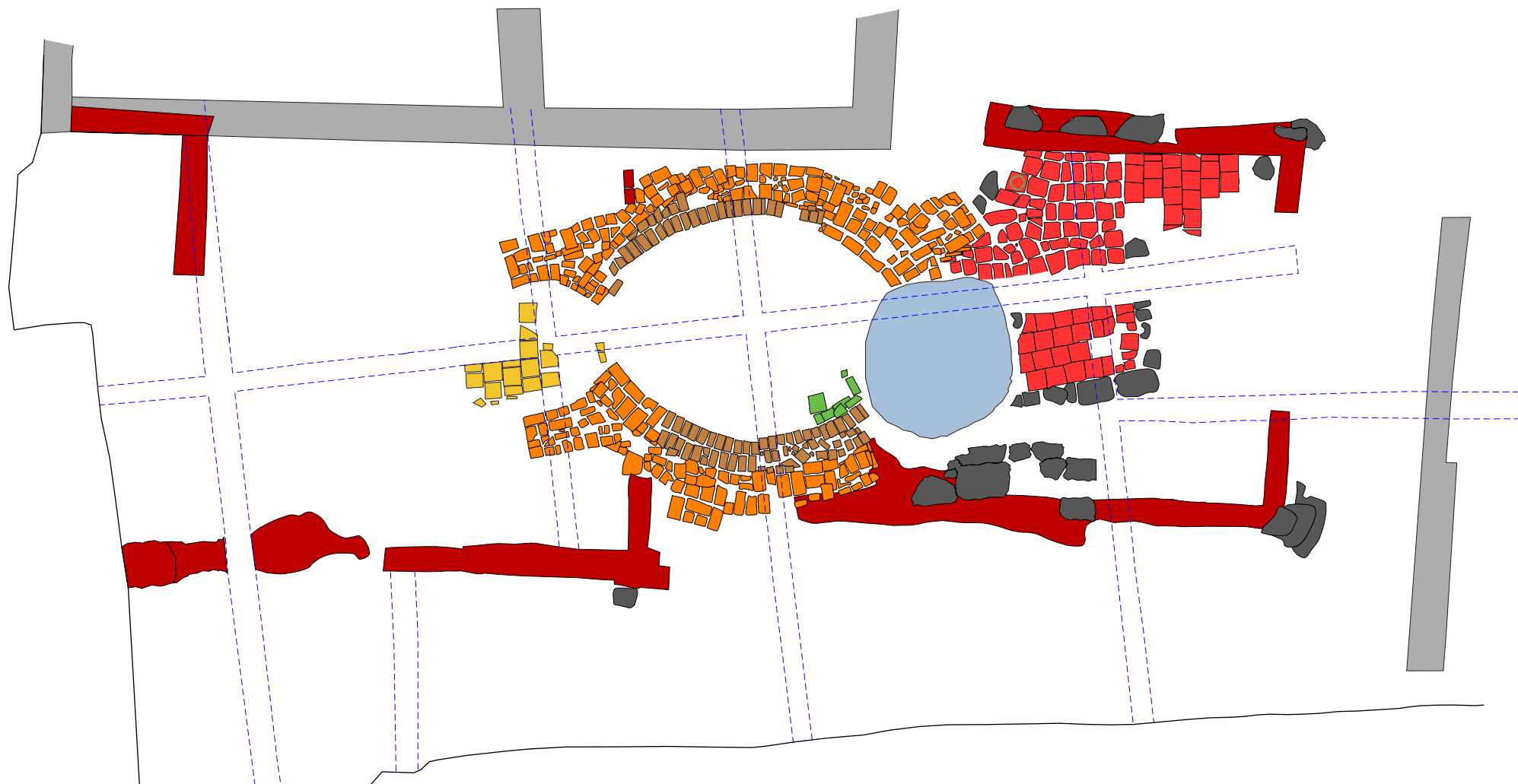
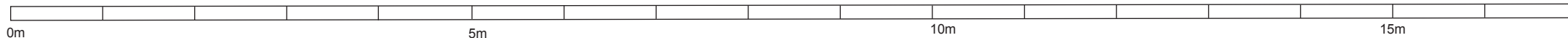
- Oven fase 4
- Oven fase 3
- Aanpassing fase 3

- Profielbank
- Waterput
- Vloer

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

Ovenzone 1: fase 3 en
opstaande wand

- Muur
- Ateliermuur
- Ateliervloer
- Kalkzandsteen

- Oven fase 4
- Oven fase 3
- Opstaande wand

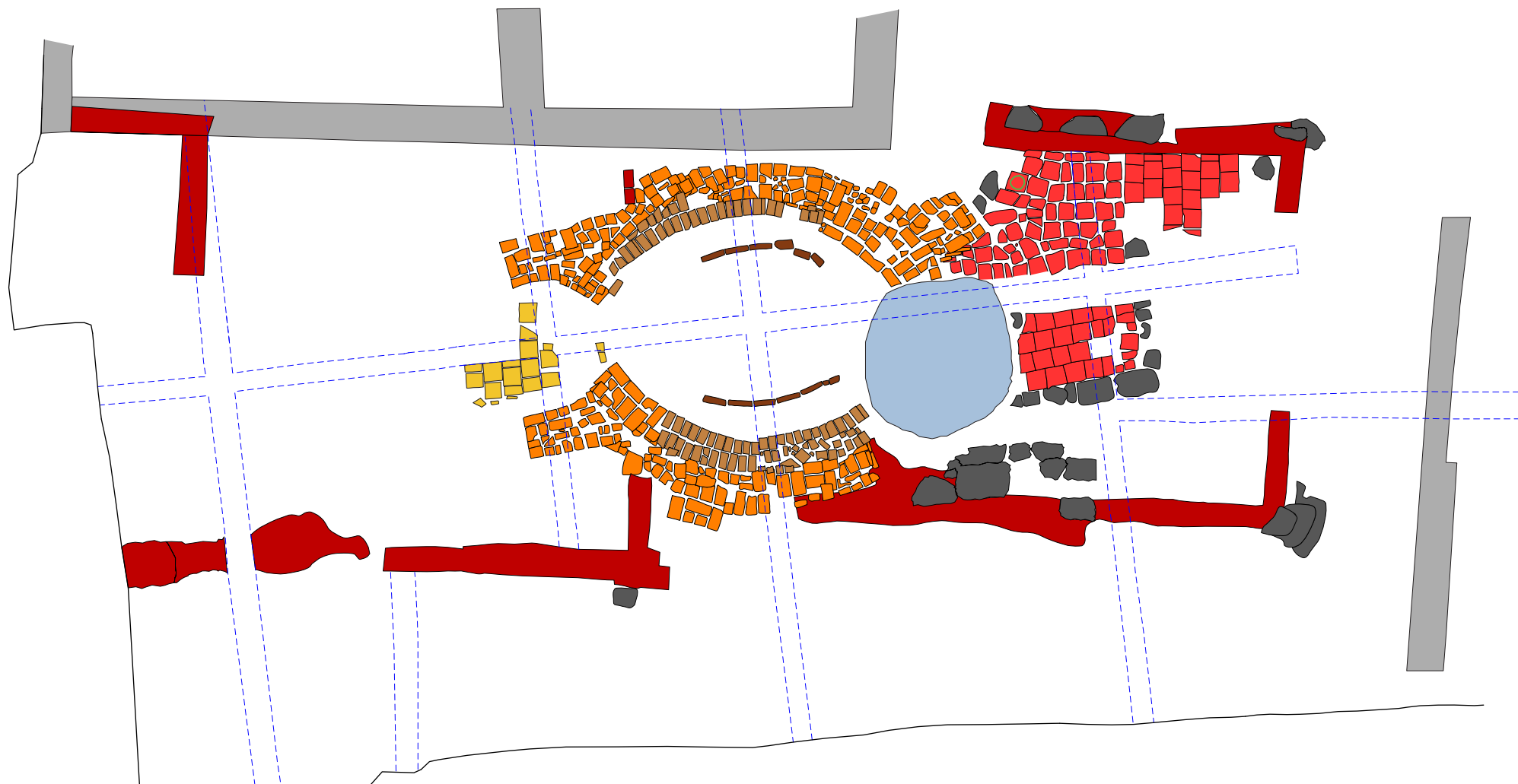
- Profielbank
- Waterput
- Vloer

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

0m 5m 10m 15m

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

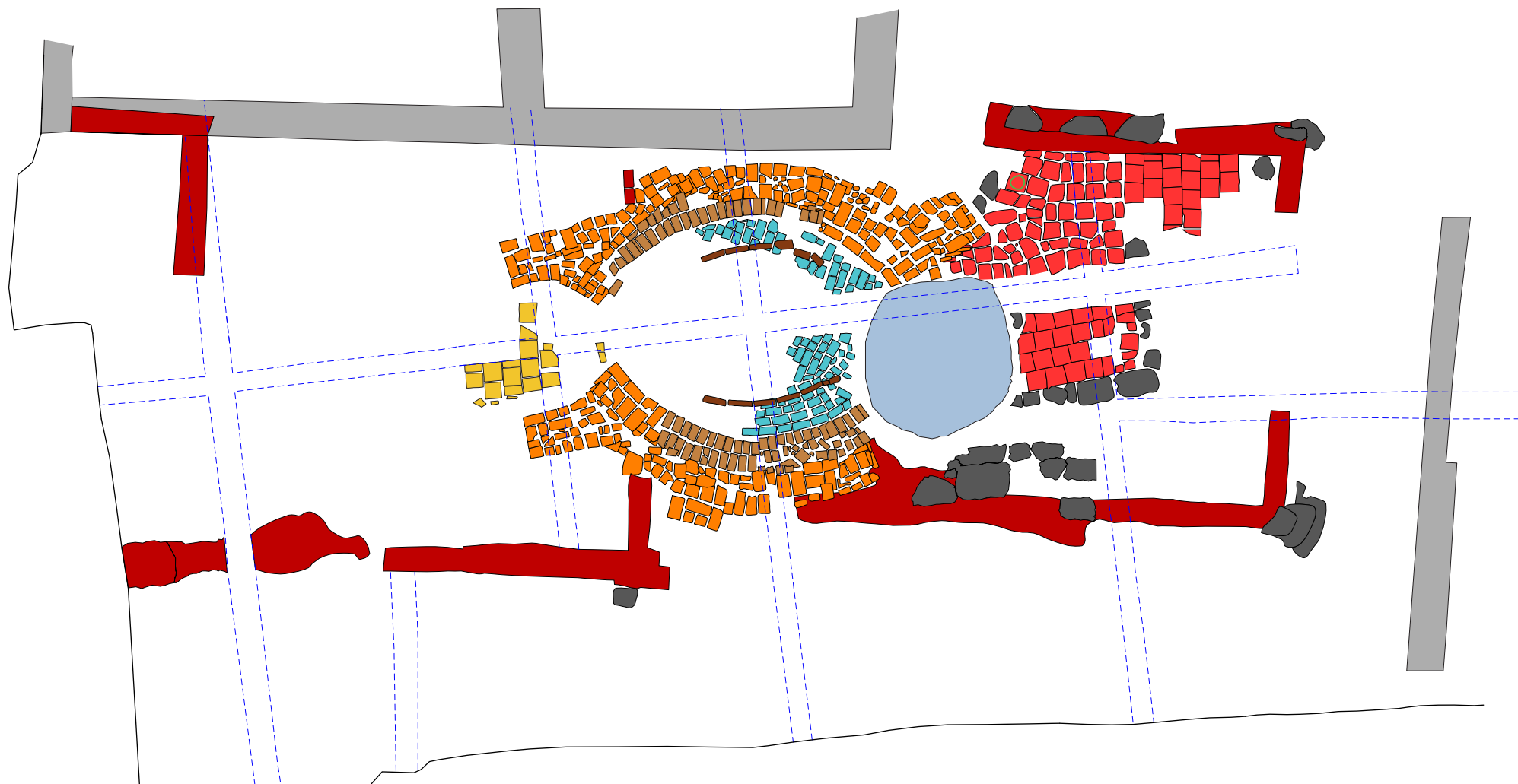
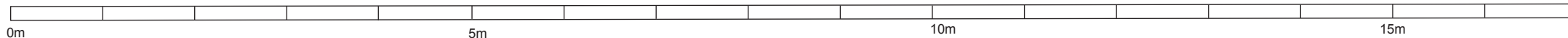
Ovenzone 1: fase 3, 4 en
opstaande wand

	Muur		Oven fase 4		Profielbank
	Ateliermuur		Oven fase 3		Waterput
	Ateliervloer		Ovenvloer fase 3/4		Vloer
	Kalkzandsteen		Opstaande wand		

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

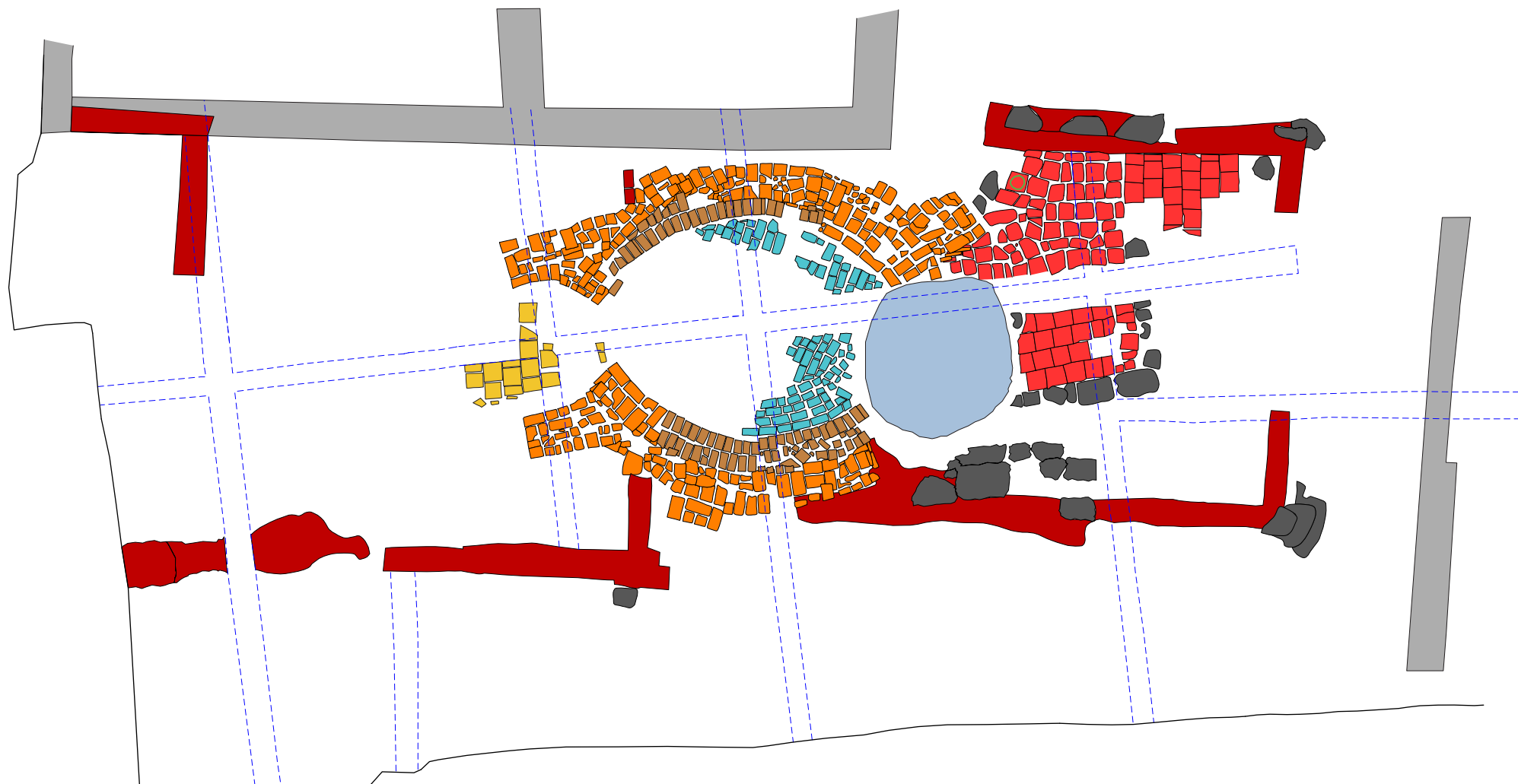
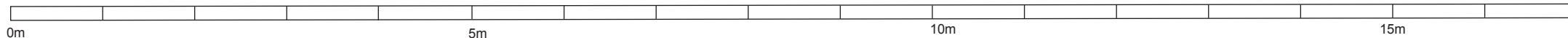
Ovenzone 1: fase 3 en 4

	Muur		Oven fase 4		Profielbank
	Ateliermuur		Oven fase 3		Waterput
	Ateliervloer		Ovenvloer fase 3/4		Vloer
	Kalkzandsteen				

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

Ovenzone 1: fase 3 en 4
met negatief vloer

Muur

Ateliermuur

Ateliervloer

Kalkzandsteen

Oven fase 4

Oven fase 3

Ovenvloer fase 3

Negatief ovenvloer
fase 3

Profielbank

Waterput

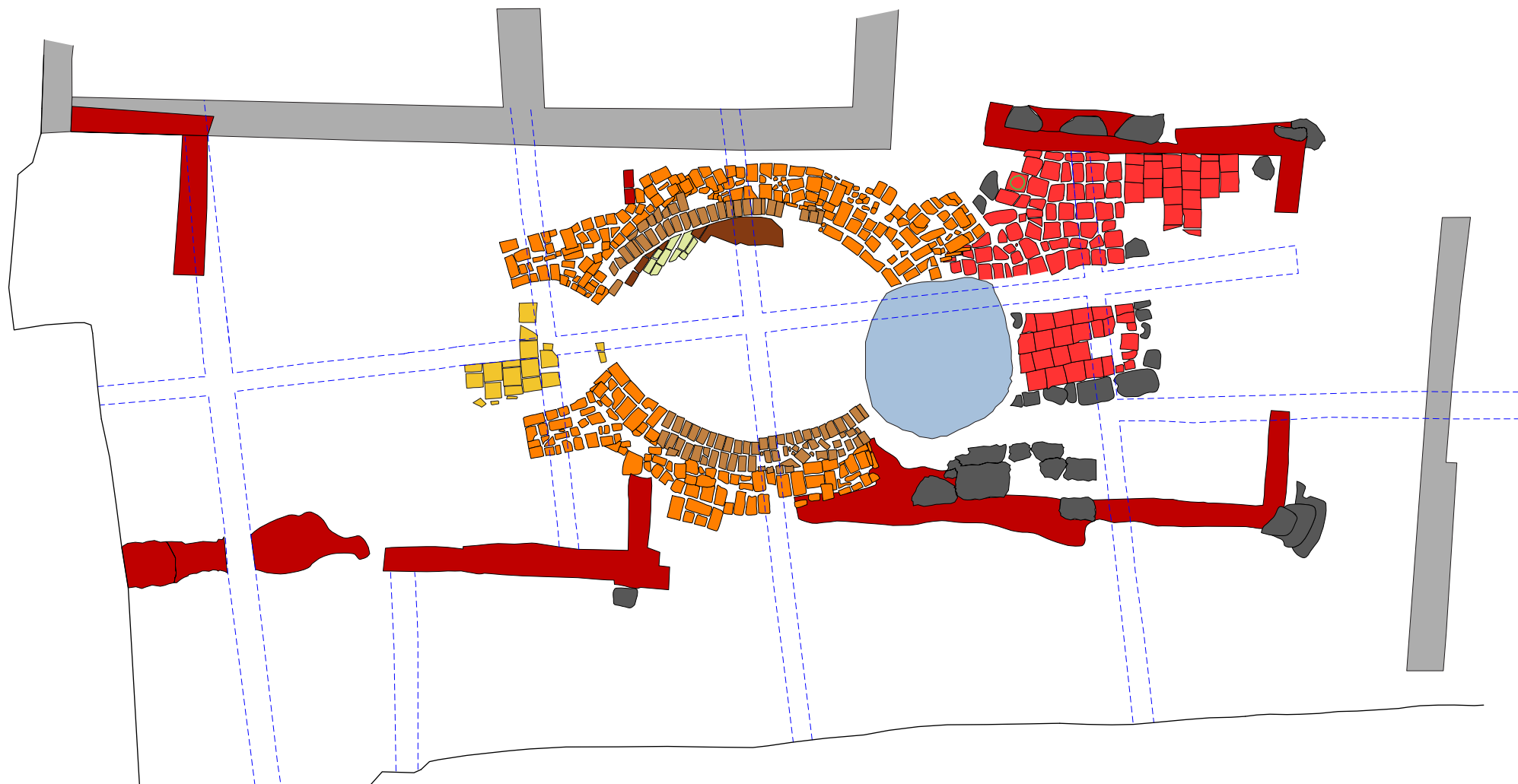
Vloer

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

0m 5m 10m 15m

Archeologisch onderzoek Aalst - Peperstraat 2011

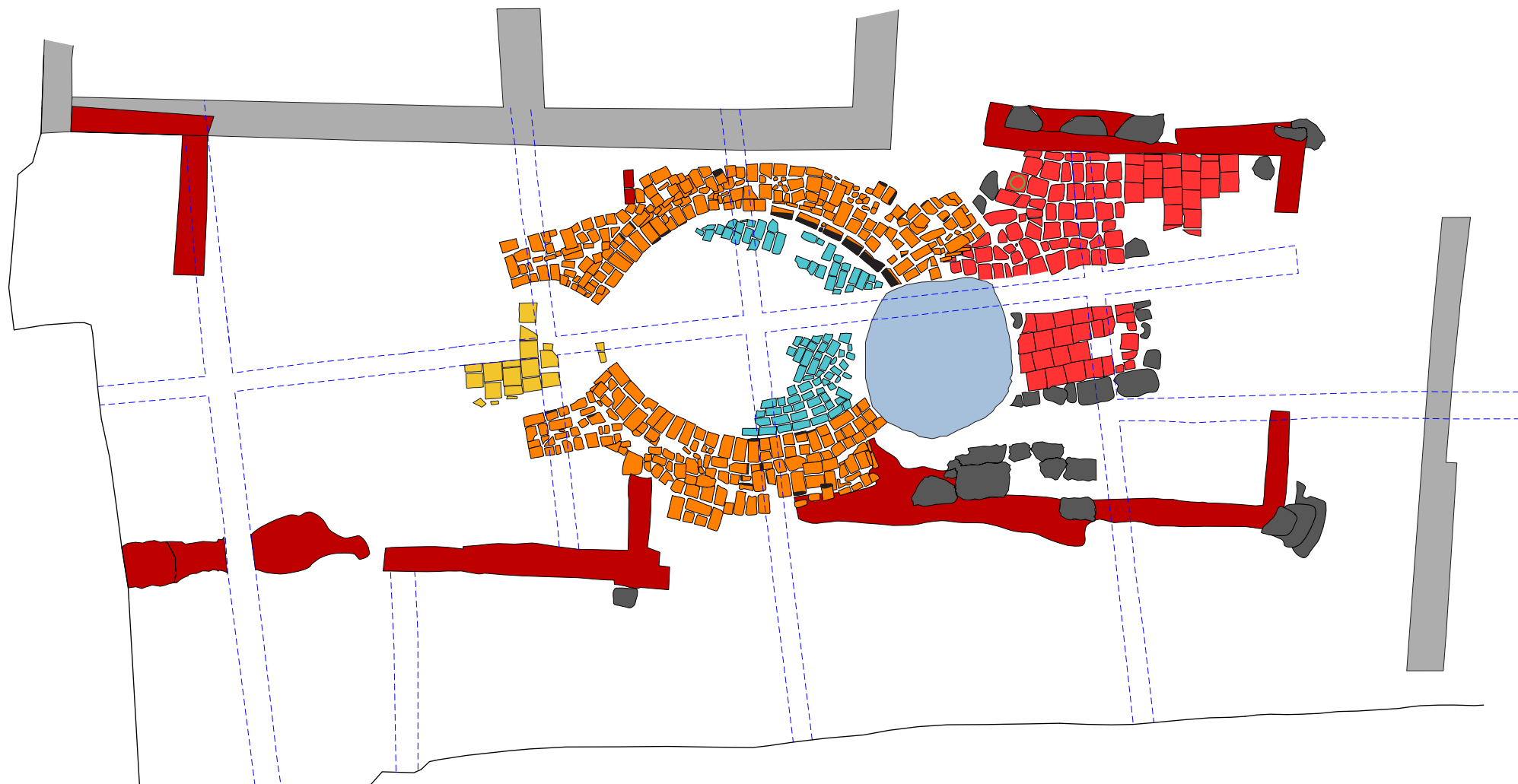
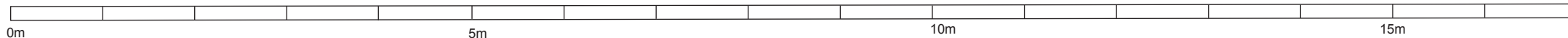
ovenzone 1: fase 4 met
verbranding op de
bakstenen

	Muur		Oven fase 4		Profielbank
	Ateliermuur		Ovenvloer fase 3/4		Waterput
	Ateliervloer		Verbranding		Vloer
	Kalkzandsteen				

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

Archeologisch onderzoek Aalst - Peperstraat 2011

ovenzone 1: vloer in de
westelijke ovenmond op
hoogste niveau

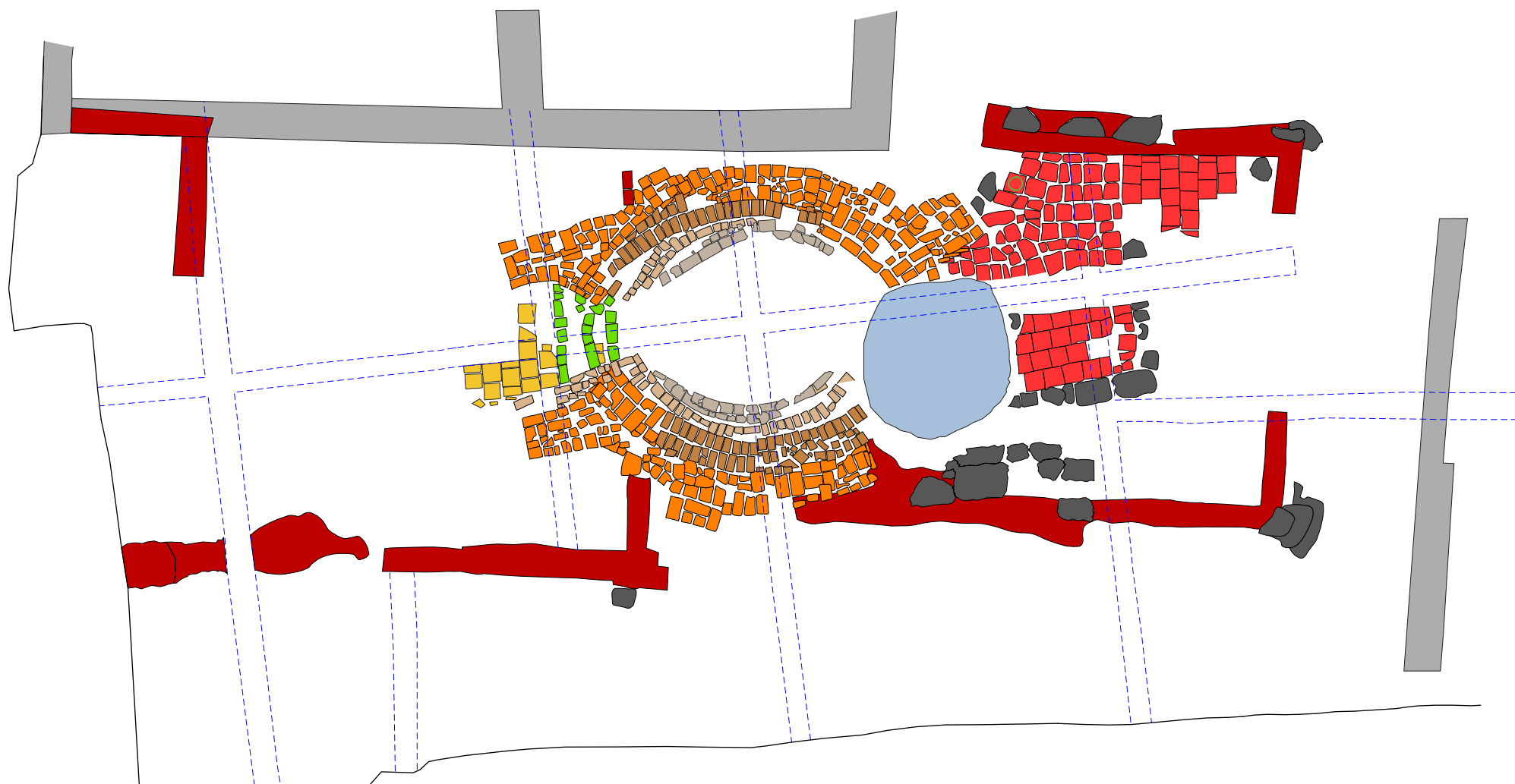
	Muur		Oven fase 4		Profielbank
	Ateliermuur		Oven fase 3		Waterput
	Ateliervloer		Oven fase 2		Vloer westelijke ovenmond
	Kalkzandsteen		Oven fase 1		Bakstenen westelijke ovenmond

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

0m 5m 10m 15m

Archeologisch onderzoek Aalst - Peperstraat 2011

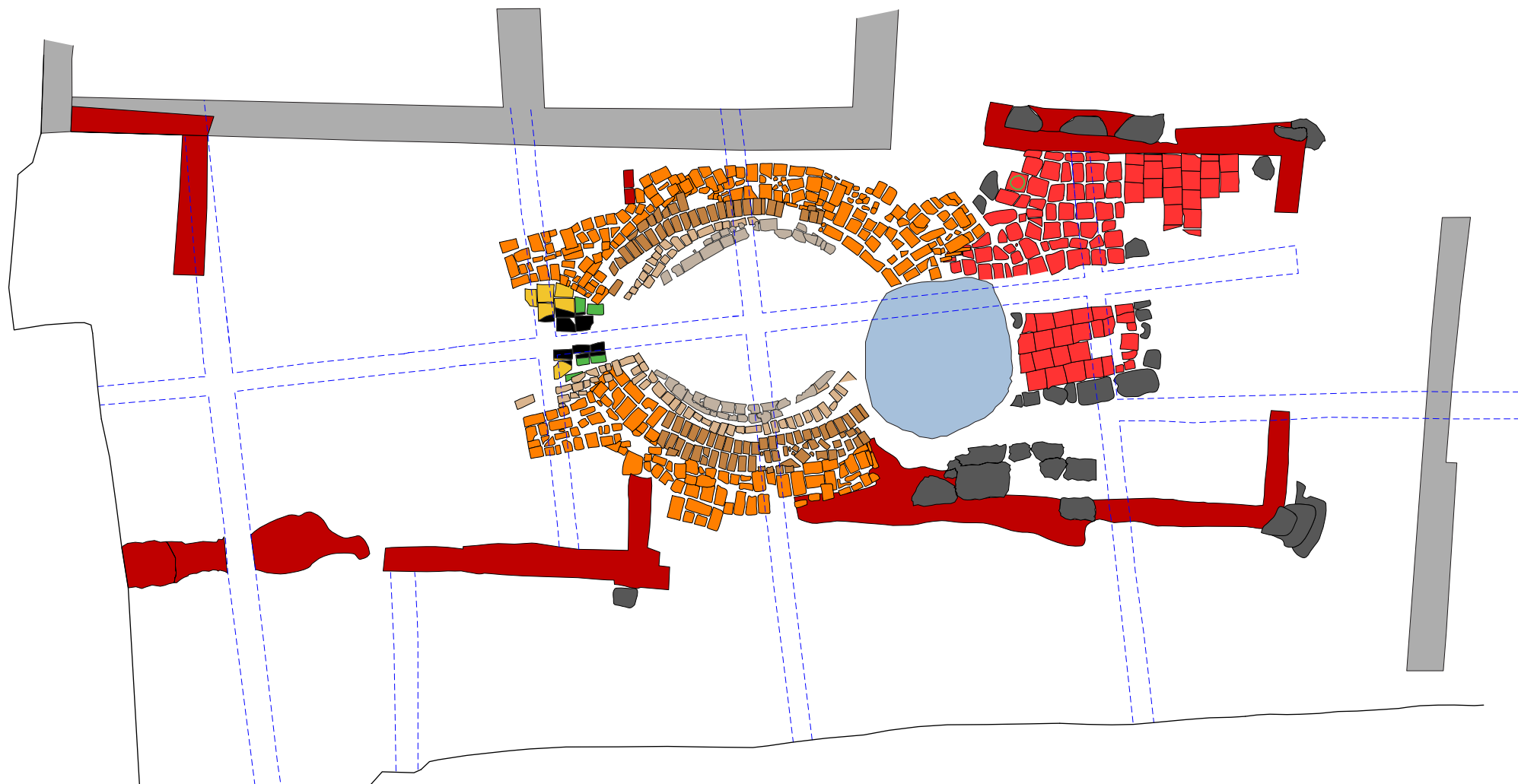
Ovenzone 1: vloer in de westelijke
ovenmond op middenste niveau met
aanduiding van verbranding

Muur	Oven fase 4	Profielbank	Verbranding
Ateliermuur	Oven fase 3	Waterput	
Ateliervloer	Oven fase 2	Vloer westelijke ovenmond	
Kalkzandsteen	Oven fase 1	Bakstenen westelijke ovenmond	

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

0m 5m 10m 15m

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

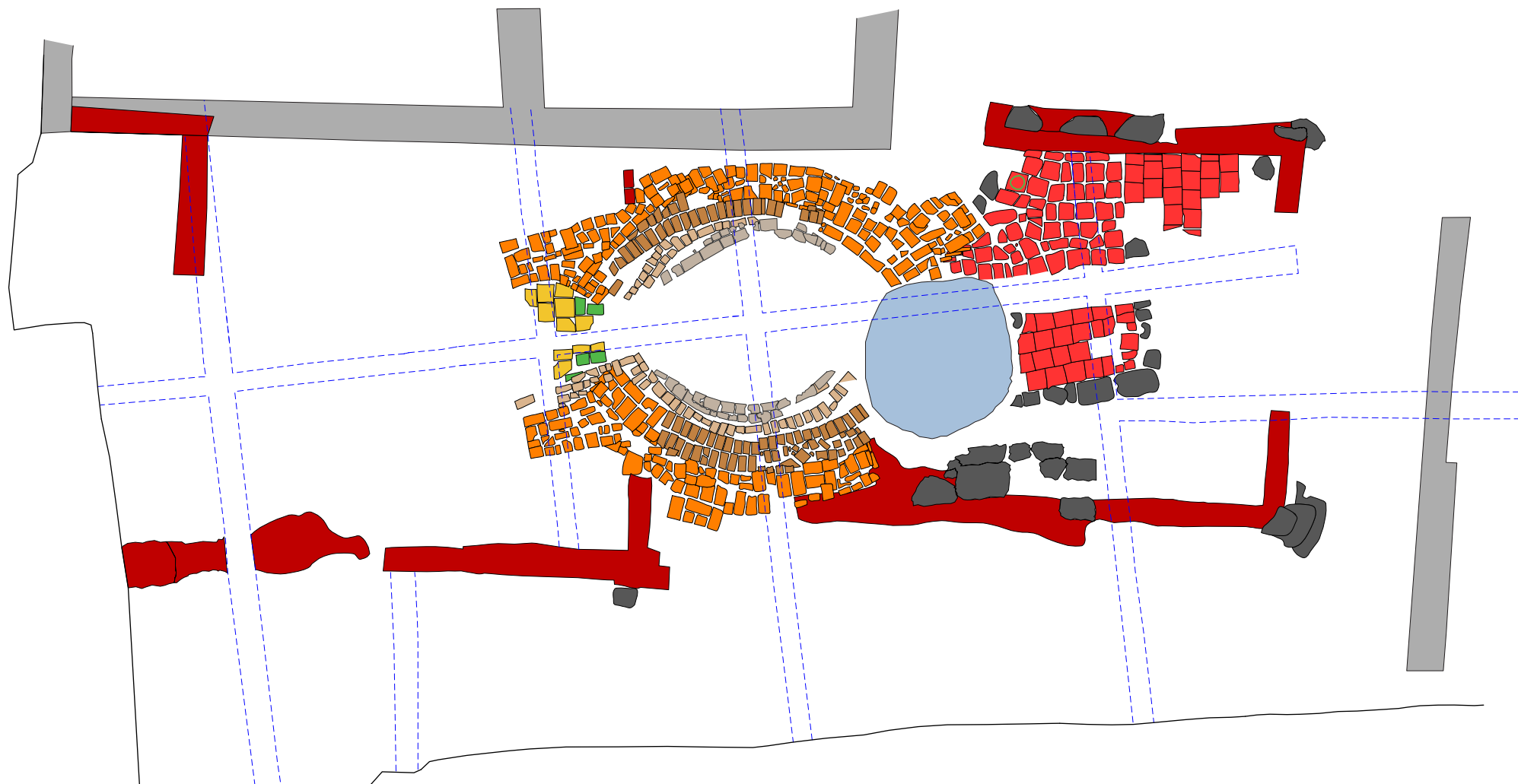
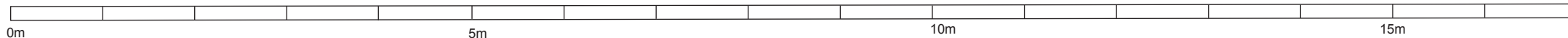
Ovenzone 1: vloer in de westelijke
ovenmond op middenste niveau

	Muur		Oven fase 4		Profielbank
	Ateliermuur		Oven fase 3		Waterput
	Ateliervloer		Oven fase 2		Vloer westelijke ovenmond
	Kalkzandsteen		Oven fase 1		Bakstenen westelijke ovenmond

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

Ovenzone 1: vloer in de westelijke
ovenmond op laagste niveau

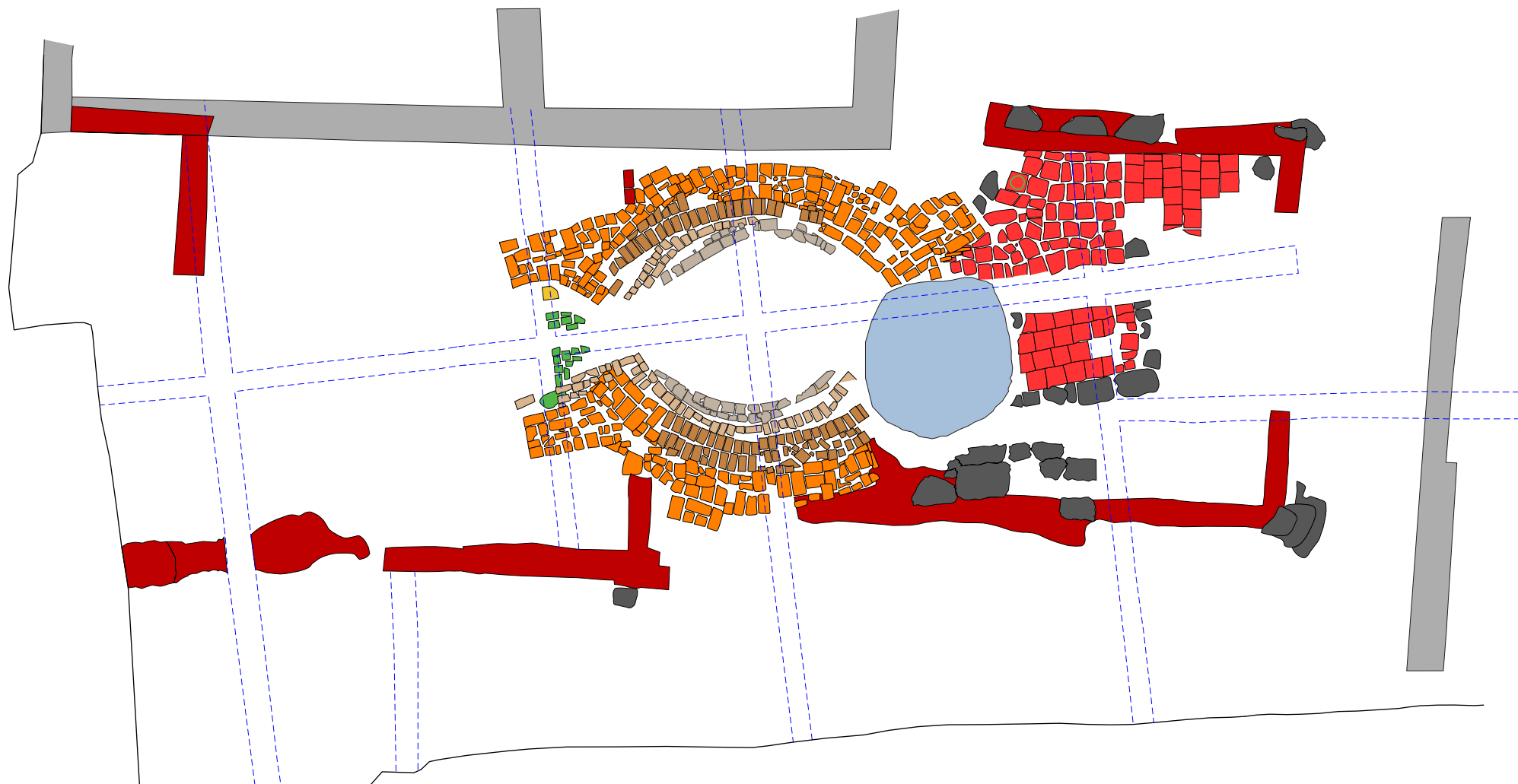
Muur	Oven fase 4	Profielbank
Ateliermuur	Oven fase 3	Waterput
Ateliervloer	Oven fase 2	Tegel westelijke ovenmond
Kalkzandsteen	Oven fase 1	Bakstenen westelijke ovenmond

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

0m 5m 10m 15m

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

Oven S21 FASE 3

 Stenen overwand

 Opstaande stenen

 Verbrande leem

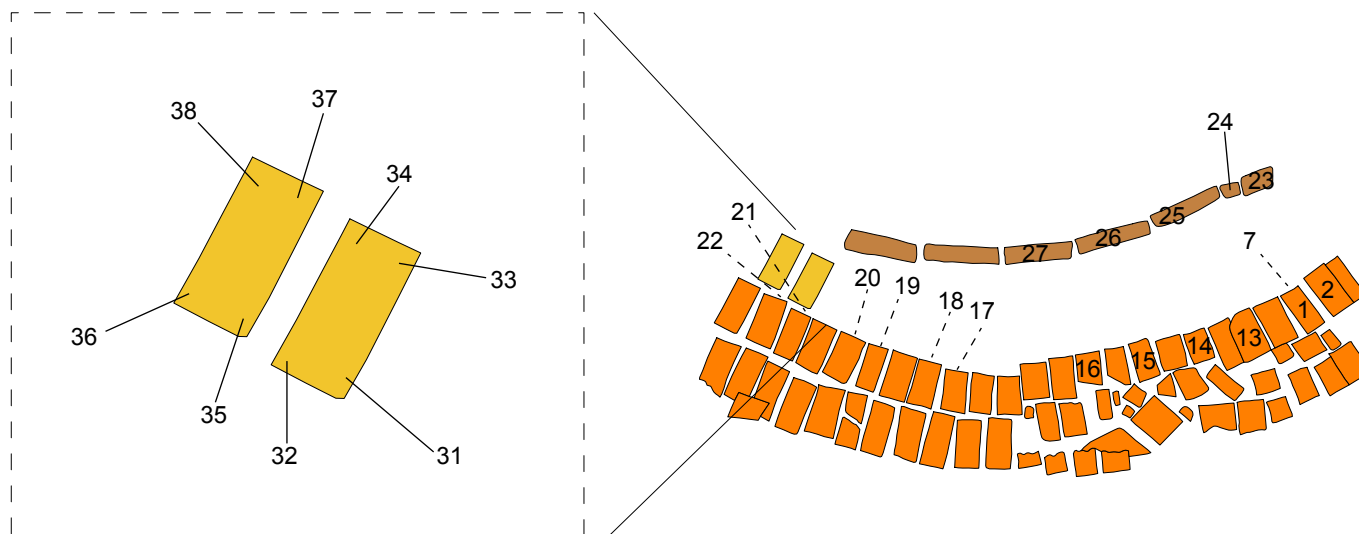
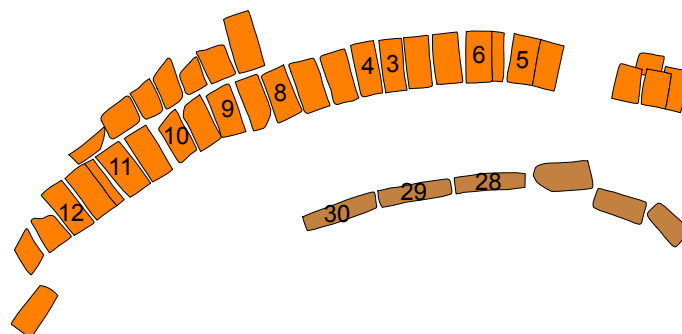
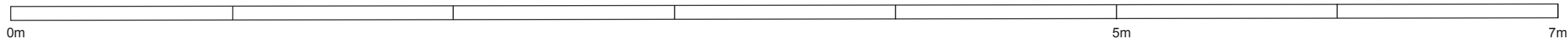
 Staal onder getekende steen

12 Staal archeomagnetisch onderzoek

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

Archeologisch
onderzoek
Aalst -
Peperstraat
2011

Oven S21 FASE4

Stenen overwand

Verbranding op stenen

Ateliervloer

52 Nummer archeomagnetisch onderzoek

Verg.nr. 2011/457

GROUP
MONUMENT

0m 1m 5m 7m

